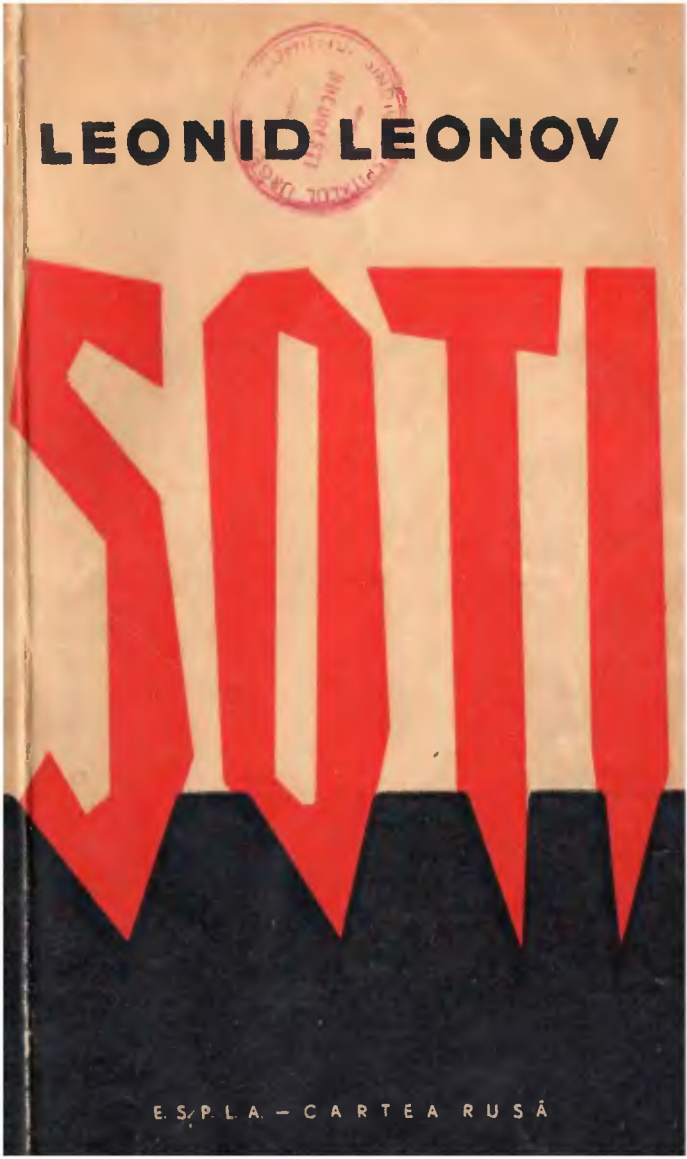

LEONID LEONOV

SOTI

E. S. P. L. A. — CARTEA RUSĂ

LEONID LEONOV

SOȚI

ROMAN

Ediția a III-a revăzută de
D. MANU și T. BERINDEI

1959
E S P L A · CARTEA RUSĂ

Леонид Леонов
Собрание сочинений в пяти томах
Том второй

С О Т Ь—роман

Государственное Издательство Художественной Литературы
Москва—1953

Coperță și ilustrații de *Aurel Stoicescu*

1

Elanul sorbi din pîrău. Pîrăul își rostogolea clipotul prin liniște. Și liniștea era grea de bucurie, ca o nădejde împlinită. Cu picioarele răşchirate, elanul își asculta înfiorat bătăile inimii. Din buzele ude și tremurînde picurau stropi, stîrnind în apă cercuri părelnice. Deodată, sări în lături și se mistui în întunericul pădurii ca o piatră hăpăită de vîltori.

Pesemne că toate sălbăticiunile codrului cunoșteau poteca asta tainică a adăpărilor ; stau mărturie urmele multe din preajmă. Un bătrînel cioturos se ivi de după copaci, iar oglinda apei arătă, o dată cu cerul și cu rogozul gălbejit din toamnă, căciula-i de cîine și mîinile atîrnînd din mîneci, prea lungi pentru statura lui. Cu nările în vînt, bătrînul asculta încruntat larma tulburătoare a redeșteptării... În acel ultim ceas al zilei care se stinge, pădurea prindea să grohăie, să hămăie, să cînte, fiecare vietate slăvind cu alt glas aceeași dragoste. Gemură mai întîi cintezoii de undeva prin smîrc, pe aproape, din tăinuitul lăcaș de dragoste al păsărilor, îi îngînară duios sitarii. Din înălțimea poleită de aurul soarelui într-apus, hultanul plîngea de mila pămînteștilor jivine, hărăzite să-i cadă jertfă. Turturica își chema soțul moțat în hohote de plîns ; dădu glas și buhaiul de baltă... Și întîia stea licări, nespus de gingașă, deasupra

smîrcurilor. Pînă și pe moșneag îl furnică freamătul plin de vrajă al primăverii. Parcă ar fi vrut să se tăvălească și el în iarbă, să zburde laolaltă cu păsările înnebunite... dar deodată îi răbufni în nări o vîntoasă dinspre miazănoapte. Strănută, burzuluindu-se, și se trase la adăpost. Lîngă pîrău rămase doar tufa vrescuită de ienupăr, atît de uscată, că nu-i mai putea da vlagă nici cea mai năvalnică primăvară.

Desișul se posomora tot mai mult ; cîntările de dragoste conteniră și numai gîngăniile voioase ale pădurii, pe care April avusese răgaz să le dezmorțească, mișunau leneș pe mușuroiul lor. Cînd nemaipomenita urgie se abătu asupră-le, doar atunci forfotiră într-o obștească frămîntare : unele zăvorau intrările cu bîrne, altele se grăbeau să se întoarcă pe spate, hotărîte să se încaiere și să piară în luptă. Sub bolta lumii lor pătrunsese o matahală stacojie și articulată. Zadarnic o trăgeau la răspundere în fața neînduplecatului lor jude. Și cu toate că mîna omului se mișca doar a șagă, ele nu se potoliră decît atunci cînd încetară să mai simtă amenințarea căldurii prevestitoare de rele. Uvadiev scoase degetul din mușuroi și-l duse la nări : duhnea stîfos a furnici.

— Hai, porniți odată... strigă el spre tovarășii opriți în drum.

— A plesnit o curea la ham, răspunse vesel cărăușul, scotocind în cutia căruței după vreun capăt de sfoară. Tot ce i se înfățișa simțurilor înveselea tocita lui bătrînețe : și drumul desfundat de ploi, care-l silea să se lase pradă unei plăcute trîndăvii, și desișul acela neatins de topor — pavăză sigură împotriva frămîntărilor lumești — și, în sfîrșit, chiar și călătorii ăștia deșucheați pe care îi ducea dintr-un necunoscut spre altul. Ce drum !... Se pierde creștinul aici ca un cîine în iarmaroc !

Rîdea însă cu toată mutra lui păroasă și, judecînd după patima din glas, se vedea că se împacă bine cu fleșcăraia glodului natal.

Căruța saltă prin hîrtoapele căscate pe sub apă, biciul șfichiuie crengile. Suzanei i se pare că mîrțoaga se lungește într-atîta, încît jumătate din corpul ei fuge undeva, parcă în deplină neființă, pe cînd nemeșteșugita înjghebare pe roți, căreia țăranul rus îi zice căruță, nu se mișcă parcă din loc. Purtat prin bezna viorie, Uvadiev mestecă, gînditor, mugurele rupt din crușînul de lîngă drum. Pe limbă îi stăruie un parfum amărui, tulburător. „Primăvară, simțuri răvășite și harababură în suflet...", gîndește el acrit, amenințînd-o în gînd cu pumnul. Nu poate suferi muierea asta destrăbălată care se terfelește pe drumuri și în al cărei glas răgușit bolborosesc pîraie ; îndeobște nu-i plăcea nimic din ceea ce se fărîmița sub rîndeaua grosolană a rațiunii lui ; și dacă totuși uneori i se întipărea în minte vreo vîlcea primăvăratică, năpădită pe povîrnișuri de prinosul galben al păpădiei, îi era rușine de această pagină tulbure din viața lui... Dar și pădurea primește neprietenos pe cei trei călători, făuritori de fericire omenească. Întunericul se întețește, taina tulburată un timp nu mai pîlpîie, iar drumul se pierde din cînd în cînd în pîclă ; și chiar dacă uneori se arată prin luminișuri vreo căpiță de fîn, să-i amăgească numai, nicăieri nu-i întîmpină un adăpost cald. Mohorîtă ca un călugăr cernit, seara le iese în cale.

Cu ochii pirotiți de somn, Uvadiev scrutează bezna și închipuirea lui poznașă o ia razna într-un iureș amăgitor. Copacii rebegiți de frig se îmbrățișează, încălzindu-se în joacă de uriași. Ochii întunecați ai lighioanelor pădurii forfotesc printre trunchiuri doborîte. Frigul îl furnică stîngaci prin mîneci, și Uvadiev își dă seama, încetul cu încetul, că fata care stă în dreapta lui trebuie să fi înghețat de tot. Profilul ei fără cusur, pe care nu-l poate

suferi, se vede tulbure sub borurile pălăriei bărbăteşti ; cizmele ei înalte sînt pline de noroi pînă la genunchi. Lui Uvadiev îi e ciudă că trebuie să împartă munca măreţelor începuturi cu ea şi cu zeci de semene de-ale ei. Îi face rău apropierea femeii şi nu-i vine să creadă că şi asta-i tot din pricina primăverii.

— Vrei votcă, tovarăşă?

Ea se întoarce spre el, aproape speriată de neaşteptata lui grijă.

— Mulţumesc, Uvadiev, nu vreau.

— Şi, mă rog, ce bei dumneata cînd te udă rău ploaia?

— Numai lapte.

Ea rîde, pentru a nu ştiu cîta oară, iar lui îi vine să-şi muşte netoata de limbă. Atunci începe a se foi în spatele lor inginerul Favorov, al treilea din căruţă ; cu oarecare cabotinism, începe să vorbească de Petru cel Mare, acela care, ca şi el, cu nenumărate bîrne şi lovituri de bici, a purces cîndva să secătuiască întinsele mlaştini ale Rusiei. Lui Uvadiev parcă-i vine să strige : „Nu-i chiar aşa, Petru al tău a fost un cîrpaci, n-avea tactica pe care o au marxiştii..." Dar îşi simte iarăşi limba ca o cîrpă flendurită, vîrîtă în gură a bătaie de joc. Astfel trec clipele, cărăuşul loveşte acum, pe nimerite, întunericul cu biciul, înminunat de limbuţia lui Favorov.

Roţile fleşcăiesc tot mai surd în făgaş, lumina se stinge în băltoacele de lîngă drum ; lagărul drept al osiei hîrîie răguşit, iar în nări năvălesc străvechile mirosuri de umezeală rece şi de cal năduşit. Codrul a aţipit, obosit de zvîcnirea dragostei de adineauri. Tainic curge noaptea pădurii, şi ramurile se înclină în curgerea nopţii ca ierburile de rîu despletite în meandre. Tot mai adînc îi cuprinde apăsarea molipsitoare a somnului. Lumea se răstoarnă şi totul lunecă de sub picioare. Îmbrăţişîndu-şi genunchii uzi, Uvadiev aţipeşte, dar pînă

și visul lui de noapte tot spre aceleași meleaguri îl poartă.

Pe sterpele întinderi ale Sotiului răsună larma și învălmășeala plutelor, iar în apropiere apar blocurile uzinelor, sclipind ca niște cristale gigantice : acolo, în șase cutii uriașe și negre, în liniștea îmblînzitei mînii, își are leagănul molcoma naștere a celulozei. Benzi dințate se mișcă dinspre rîu, cărînd pe mal prada lor de fiecare clipă ; elevatoarele se tînguie, îngrămădind munți întunecoși de lemn umed de celuloză. Lui Uvadiev îi sînt de două ori mai dragi aceste neobosite mîini de oțel, pururea pline. Iar el, Ivan Abramîci Uvadiev, pășește singur prin incinta uzinei, cu respirația tăiată de înăbușitoarea furtună nordică ; singurătatea îl apasă, dar îl și bucură în același timp. Cu pași smuciți și uriași, numai în vis cu putință, îi ies în întîmpinare Burago și Renne, tatăl Suzanei. Amîndoi rîd, cine știe de ce, și-l arată cu degetele lor lungi de la înălțimea înspăimîntătoarei lor staturi. El își dă capul pe spate de-l doare ceafa, și chiciura înghețată îi șfichiuie gîtul gol. „Grăbiți-vă, tovarăși, grăbiți-vă, voi clădiți socialismul !" strigă el în sus, căutînd să le citească în ochi cele mai ascunse gînduri. „Tim-tim..." îi răspund ei cu voci de bas, fără nici o noimă, lăsîndu-l într-o chinuitoare nedumerire. Și iarăși merg, înfulecînd drumul sub cizme, ca neobositele mori cu tăvălugi de la făbricuța de hîrtie unde s-a născut el. „Tim-tim !" îngînă Burago ca un cîntec, rotind albul ochilor bulbucați ca niște coji de ouă, iar Renne îi ține hangul într-un urlet vajnic și întretăiat. „Tim-tim..." răcnește și Uvadiev, cuprins de o neașteptată furie, înțelegînd și el în felul său jocul început, „tim-tim !" Și iată că prin vraja somnului, el pășește acum înaintea lor și face semn cu ochiul celui mai apropiat elevator care se înalță spre cer suplu și puternic. Mașina l-a înțeles... Apoi se destramă vălul

diafan al visului și o smucitură care-i dă fiori reci îl aduce pe Uvadiev la realitate.

Căruța s-a oprit în mijlocul unei poieniţe ; o căpiță de fîn se ţuguie neagră ca o scufie de călugăr. Stelele au pierit, de parcă aceeași muiere destrăbălată, Primăvara, le-ar fi adunat într-un sac pe toate, să aibă pe ce sta. Drumul nu se mai vede ; sub picioarele cailor, prin iarbă, plescăie primăvara ; și iată că în buimăceala trezirii nu te mai poţi dumiri în ce veac se petrec toate astea. Numai brădet și noapte. Cu vorbe aspre, de bărbat, Suzana îl dojenește pe cărăuș, care tocmai pune în faţa mîrţoagei un braţ zdravăn de fîn. Uvadiev se îndreaptă și el, împleticindu-se, spre cărăuș ; închipuirile mătăhăloase din vis îi mai tăinuiesc încă realitatea.

Nici pe ţăran nu-l mai bucură oprirea asta nevolnică :

— Ce să-i fac, s-a abătut niţeluș talanul din drum.

— Dar tu ce-ai păzit, tim-tim ?

— Ce-ai păzit și tu : pescuiam în apele visului !

În sufletul lui Uvadiev, mînia luptă o clipă cu somnul.

— Nu face pe nebunul, Pantelei. Tu ai fost tocmit să ne duci la Makariha, nu eu. Să cauţi drumul, biciușca dracului !

Ţăranul tace înciudat și, fără să-i pese de bunul lui, trîntește deodată mînios cu căciula de pămînt :

— Aici înnoptăm, tovarășe. Nici că se poate merge mai departe ; ne-om rătăci, naibii ! Mișună spurcăciunile pe aici, pe sub toate rădăcinile ! Așa a pornit-o o dată un om de la noi și, cînd s-a uitat înapoi, ce să vezi ? Nu mai avea roţi la căruţă...

Uvadiev urcă dintr-un salt pe leagănul căruţei :

— ...rămîi sănătos, Pantelei ! și căută, dibuind pe jos, hăturile căzute.

Ţăranul ia căluţul de căpăstru și, aproape plîngînd, își duce căruţa prin bezna adîncă a codrului noptatic. De sub roţi ţîșnesc, mănunchiuri, stropi

înghețați ce scîrțîie în dinți. Căluțul sforăie, speriat de ceva ascuns ochiului neputincios al omului. Favorov a plecat în căutarea drumului. Unde-o fi oare? Uvadiev îl strigă, dar nu-i răspunde nimeni. N-au nici chibrituri, căci numai Favorov fumează: Uvadiev mestecă într-una, de patru zile și patru nopți, bomboane contra fumatului. Nu se simte nici o adiere, nici cerul nu se vede, nici stelele călăuzitoare; doar undeva, printre vîrfurile brazilor, freamătă și se hîrjonește April... Căruța se oprește din nou, împiedicîndu-se parcă de întuneric; cu mîinile întinse, Uvadiev cercetează bezna din jur; cît p-aci să nu recunoască obrazul jilav și păros al lui Pantelei.

— ...mă schimb. Așa ni-i nouă credința: dacă te-ai rătăcit, întoarce cojocul pe dos. Uite-i că umblă... i-auzi-i cum pășesc! Hei, care-i acolo?... strigă țăranul cu glas tînguit, mătăhăind din cap ca orbii.

— Nu zbiera. Cine să umble pe-o vreme ca asta prin pădure?!

— ...ăștia-s pretutindeni; cum te gîndești la ei, cum încep să umble. Un om de la noi, Piarkov, s-a abătut o dată prin părțile astea, și-apoi s-a tot canonit făr' de drum, făr' de potecă, două zile și două nopți. După ce-a rătăcit așa, a răzbit într-o poieniță, d-astea, din pădure. Și ce să vadă? Un ostaș sta pe o buturugă și își încălța opincile de tei... I-a și dat prin minte că-i Alexandru Nevski...

— O fi fost vreun dezertor...

Uvadiev privește întunecat în lături. Și iată că și lui i se năzare că vede pe după copaci un picior gros, desculț.

— Nu! Își are schitulețul pe-aici... d-aia umblă. Apăi, Piarkov a fost și el soldat; s-a apropiat, i-a dat binețe, cum se obișnuiește, l-a rugat să-i arate drumul! Dar ostașul acela o dată s-a ridicat, și cînd mi ți l-a pocnit la mir!... I-au damblagit lui Piarkov și mîinile și picioarele; că el era de la compera-

tivă, cum îi ziceți voi, și se vede că nu i-a plăcut sfîntului mirosul acela de comperativă...

Trăgîndu-și pe sprîncene cozorocul șepcii îmblănite, Uvadiev mesteca bomboane, îngîndurat :

— Și zi, ai mulți copii, neghiobule ?

— Pe la sîn Medru îl aștept pe-al patrulea.

— Și cînd te gîndești că și copiii tăi tot proști vor ieși : toți de un neam, toți de-o minte. Hai, mînă, zăpăcitule !...

Totuși, face și el încetișor un pas înainte și deodată apucă piciorul arătării. Vicleană, arătarea nu se smulge, nu fuge ; așteptă atacul. În mîna lui Uvadiev rămîne doar un stîlp lunecos, cojit proaspăt. Mîinile bîjbîie grăbite prin întuneric. Pe un dîmb, o îngrădire de bîrne, trainic întocmită, după obiceiul de pe vremuri, străjuiește inima pădurii. Printr-o crăpătură dintre bîrne licărește o luminiță firavă, ascunsă cînd și cînd de ramuri legănate-n vînt. Primăvara și-a asmuțit zăvozii : vînturile ling zăpada, schelălăind încet. Căruța rătăcită hurducăie pe rădăcini ieșite din pămînt și capetele osiei se împiedică de trunchiurile copacilor. Drumul coboară prin pădure. Favorov se ivește deodată în fața lor. Caută în zadar să-și aprindă țigara : tutunul jilav nu vrea să mai ia foc. În licărirea scăpărată a chibritului apare pe neașteptate, ca o nălucă, o cruce strîmbă de lemn. Nicăieri pe harta pe care o avea Favorov în buzunar nu-i însemnat acest schituleț ascuns.

Bat amîndoi, pe rînd, cu ciubotele în poartă. Se scurg grele frînturi de timp : nu se aude nici glas, nici lătrat de cîine. Dintru-ntîi nu se pot desprinde din puzderia de șoapte ale primăverii nici măcar mișcările furișe de dincolo de gard. Apoi, în golul ferestruicii pătrate, tăiată la înălțimea umărului, se ivește o mînă ținînd un felinar, iar după ea, un cap zbîrlit și roșcovan, purtînd scufie. Călugărul îi privește pe rînd, țintă, în albul ochilor ; Pantelei face larg semnul crucii și bate mătănii spre lumină.

— Ce tot bocăniți în poartă?... Furi sînteți, au furați ați fost? se semețește călugărul. Prezența femeii îl năucește și-i dă ghes să fie pe neașteptate obraznic. Noi nici puricii n-avem cu ce-i hrăni.

— Deschide, sîntem ingineri, poruncește surd Favorov, arătîndu-și cu degetul chipiul de uniformă.

Felinarul se leagănă, și întreg universul se clatină în jurul lui.

— Îngăduiți-mi mai întîi să cer starețului binecuvîntarea...

Fereastra cade cu zgomot. Și iar domnesc aleanul și susurul primăverii. Bomboana din gura lui Uvadiev miroase a parfum prost și i se lipește de dinți; o desprinde cu unghia pe furiș — să nu-l vadă Suzana. În sfîrșit, poarta se deschide de perete și un călugăr adus de spate, cu un cojoc jerpelit peste anteriu, face o plecăciune adîncă în fața oaspeților. Iar flacăra firavă a felinarului, șuie ca în postul mare, nu se mai agită semeț, ci parcă-i și ea mai umilă.

— Pentru rugăciunile sfinților părinților noștri... miluiește-ne pre noi!

Călugărul așteaptă în zadar să i se răspundă: „amin!" însoțitorul lui cel roșcovan scutură minios felinarul, dar călugărul îl dă la o parte cu un gest poruncitor și, cu altă plecăciune, vrea parcă să ceară iertare pentru neîndemînarea celui tînăr:

— Ați rătăcit drumul?

— Mergem spre Makariha, cetățene stareț, lămurește Uvadiev.

— Starețul e la priveghiul de miez de noapte... iar Makariha e aici, peste gîrlă. Numai că acum îi gheața cu primejdie; e plină de ochiuri și crăpături. Trebuie să așteptați dezghețul...

Călugărul o privește pe Suzana pe sub sprîncene, dar se vede treaba că datoria de a adăposti ființele vii a învins în el opreliștile pe care sfinții părinți le-au pus întru intrarea în schit a femeilor.

— Intrați, rogu-vă. Casa domnului e deschisă tuturora...

Purtînd cu o mînă canatul scîrțiitor al porții, îi face semn lui Pantelei să tragă căruța înăuntru.

Clădirile, mustind de umezeală, răspîndesc mirosul de lemn ud și izul pătrunzător al bălegarului de primăvară. În clopotnița pitică, vîntul hăuie cu glas de aramă. Peste noroaie duc niște podine înalte. S-a întețit vremea rea, și cu atît mai dulce te îmbie căldura răşinoasă a chiliilor.

— Ce liniște de mormînt e-aici, părinte! intră Uvadiev în vorbă.

— Monahului i se cuvine mormîntul, răspunde ca un ecou bătrînul, făcînd iar o plecăciune întru nedumerirea oaspetelui.

— Nu te mai ploconi atîta, părinte, că doar nu-s șef de post, nu-mi place.

— Nu ție mă închin, ci înaltului chip ce ți-a fost dat spre vremelnică purtare pe pămînt.

Uvadiev ar vrea să răspundă mult și cu greutate, dar în fața lui se deschid ușile spre căldură și somn... mîna lui moleșită se întinde supusă spre clanță. Călugărul cel roșcovan îi lasă pe oaspeți să treacă înainte. Ușile se închid ca o pagină citită și iar domnesc în nemărginirea firii doar freamătul și forfota primăverii.

2

Se înalță codrii întunecoși de la pămînt pînă la cer. Și acolo, sus, stăpînește noaptea. Un nevăzut ciubăr se află undeva în cer. Și răsturnîndu-se ciubărul spre marginea genunii, revarsă pe pămîntul lacom și somn, și tăcere, și tihnă. Lumea doarme și habar n-are de oamenii în veșminte cernite, care se adăpostesc în case de bîrne, scunde și lungi... Pe vremuri, pădurea întîmpina cu cîntec

de privighetoare năvala furtunatică a primăverii. Dar a îmbătrînit lăstărişul frunzos, l-au copleşit falnicii brazi. Şi pe vîrfurile lor întunecate de înţelepciune au început să se îngîne alte vise. Pe vremea aceea, cînd pădurea era încă verde şi tînără, s-a aciuat prin partea locului cuviosul Meleti, care mai tîrziu a murit muşcat de şarpe, şi cu el a mai venit şi Spiridon, al cărui nume înseamnă „coş de nuiele" — amîndoi, fugari din lume, fermecaţi de acest colţ de rai, neîntinat ca o fecioară. Şi astfel au devenit ctitori ai acestei Thebaide [1] nordice.

Cum se adună pîraiele într-un lac de pădure, aşa veneau încoace tot felul de oameni care, aşijderea lor, nu găsiseră nimic să-i ispitească pe pămîntul acesta plin de minunăţii. Şi adunîndu-se pîraiele toate laolaltă dădură naştere unui rîu lin şi mohorît, cu izvoarele pierdute în şesurile omenirii, şi cu vărsarea în albastrul şi necuprinsul potir din care, de cînd lumea, s-a adăpat plăpînda fiinţă omenească să-şi potolească setea... Trăiau în sărăcie, se hrăneau ca vai de lume ; strîngeau răşină, şi toamna vindeau miere în sărbătorile domnului, că doar era de ruşine pentru un călugăr să nu ţină stupi. Timp de mai mulţi ani, nici ureadnikul, nici credincioşii creştini n-au tulburat singurătatea sfîntului lăcaş. Dumnezeu îşi păzea cuibul cu nălucile din noapte, cu drumurile desfundate, cu suflarea otrăvită a bălţilor.

Apoi, de cei care îşi mîntuiau sufletul în sihăstrie au prins de veste negustorii. Începură să vină aici să trăiască departe de lume, singuri cu sufletul lor spurcat, iar pentru scurta lor şedere dăruiau schitului cîte un sac de hrişcă, un rînd de scule tîmplăreşti sau cîte un căluţ răpănos (că doar călu-

[1] *Thebaida* — partea de miazăzi a Egiptului antic, a cărei capitală a fost Theba, oraş vestit prin frumuseţea şi bogăţia lui. În deşerturile Thebaidei s-au refugiat în număr mare primii creştini persecutaţi (n. ed. rom.).

gării n-aveau să facă vitejii călare pe el), sau uneori niște stambă neagră, prăfuită mult timp prin rafturi. Unul din ei, Barulin, care a și fost îngropat aici, s-a arătat chiar atît de mărinimos, încît le-a dăruit o toacă de aramă cîntărind nu mai puțin de șaptesprezece puduri. Și acum, tot pe toaca aceea se vesteau sărbătorile sau ceasurile de odihnă. Negustorii care trăgeau aici erau numai oameni de rînd, neînsemnați ; fala cea lumească nu se prindea de schituleț. Și atunci, Avenir, gospodar grijuliu, făcu rost de cîțiva duhovnici. Celor dintîi părinți ai schitului hărăzitu-li-s-a să dezlege nodurile nemeșteșugite ale pungilor țărănești. Dar, cu vremea, cinul acesta n-a mai fost la înălțime, căci se intra în el pe sprînceană, și nu prin harul domnului, astfel încît în preajma marii pustiiri a schitului, singurul părinte duhovnicesc rămas în viață era damblagiul Evseveiko.

În timpurile de demult, pe vremea lui Meleti, colindau pe aici mulți elani, mișunau urși. Dar pe la începutul veacului nostru, în anii de foamete cumplită, porniră încoace coloniștii, și mulți din ei se așezară pe pămînturile pe care mai-marii schitului le socotiseră întotdeauna ca fiind ale lor. Astfel se născu Makariha pe Soti, Șonoha cea răzleață de pe Șușa, Iliușensko pe Golomeanka, iar pe Bîcea — Lopski Pogost. Călugării i-au răbdat la început pe venetici, cu socoteala că poate tocmai pe spinarea lor vor putea clădi faima schitului ; țăranii veneau însă puhoi, flămînzi și plodind ca lăcustele scăpate de nimicire. Stareții de mai apoi, crescuți la școala lui Avenir, au prins a se războ cu neobrăzații de țărani. Așa, de pildă, avva Serghi a cîștigat prin judecată o pajiște, pe care avea de gînd să înjghebe o herghelie ; dar a murit în cancelaria guvernatorului, pe cînd umbla să capete opreliște la pescuit în Soti. Murind de-a-mpicioarele, a înhățat de moț, în cădere, pe uricarul cancelariei, și așa, cu uricar cu tot, s-a prăbușit jos.

Poate că de atunci a şi început năruirea imperiului care însemna pentru schit, fără nici o exagerare, prăbuşirea întregii noastre planete. Chiar din anul acela, ţăranii au început, după oarecare mici răzmeriţe, să are nestingheriţi pămînturile schitului şi să ducă peştele la tîrg. Iarna însă veneau ca şi mai înainte de peste rîul îngheţat să asculte psalmodierile tărăgănate ale călugărilor. Schitul căzu iarăşi în sărăcia de altădată.

...Se înalţă codrii întunecoşi de la pămînt pînă la cer. Iar pe pămînt domneşte somnul. Doarme tot ce-a fost hărăzit cu dulcea uitare de sine. Pînă şi apele leneşe de primăvară curg şi mai domol sub gheaţă, scăldînd poalele movilei pe care s-a aciuat schitul. Sfîrşind priveghiul în miez de noapte, dorm robii domnului, şi între ei : bătrînul Juvenali, care zace tot timpul ca un buştean în chilioara lui ; Feofilact, cel pururea soios de parcă toată lumea şi-ar şterge mîinile de el ; Xenofont, fugarul de pe Sfîntul Munte ; Agapit, prietenul tuturora, cel care n-aduce nimănui nici foloase, nici ponoase ; Aza, al cărui nume înseamnă „întunecime", şi care, într-adevăr, de mult nu mai vede lumina zilei, orb fiind ; Filofei cel ciupit de vărsat, dar care-i un adevărat zid de cetate cum nu prea-l arată numele ; Ustin, purtînd întotdeauna pe frunte urmele rugilor — praf şi zgîrieturi ; Filuti, Kuki, Pupsi şi alţi cîţiva a căror pomenire se face în altă lume mai fericită.

În chilia din colţ, lăsată pe-o rînă, doarme pe scînduri goale inimosul Vasian, vistiernicul. Păzitorul celor treizeci de ruble ale schitului se odihneşte sub streaşina cu răsaduri însemnate cu tainice nume de buruieni, şi amarnice vise îi leagănă somnul de bătrîn. Doarme — şi mîţa îi linge chelia.

În vis i se arată întinderi mari de codru tăiat, iar pe acele întinderi se ridică înfloritoare şi falnice clădiri mănăstireşti. Deasupra lor se înalţă, ca un cort, o clopotniţă pe care o zăreşti din patru sate. E clădită după închipuirea lui, a lui Vasian.

Caturile, cu înfloriturі cioplite în lemn, se avîntă uşor unul peste altul, iar sus de tot atîrnă clopotele — bunici cu glasuri de bas şi nepoţei gălăgioşi. Şi se face, parcă într-o dimineaţă călduroasă de rusalii, îmbătată de dangăt de clopot şi ciripit de păsărele, că schitul aşteaptă sosirea guvernatorului... Piaţa bisericii e ticsită de cinstiţi creştini, care vin să se închine, şi de tot felul de schilozi ; printre ei, fraţii călugări se agită orînduind poporul adunat, după rang şi fason, căci celor mari, atît în cer, cît şi pe pămînt, mai dragi li-s chipurile pe care citesc cuviosie în faţa înţelepciunii lor dregătoreşti. Vasian stă la intrare, lîngă pridvorul căptuşit cu tuci înflorat şi veghează cu străşnicie ca totul să se petreacă în ordine şi bună-cuviinţă... Şi parcă-i cunoaşte pe toţi pe nume, şi toată lumea îl cunoaşte pe el. Apoi, iuţi ca vîntul, apar nişte cai înspumaţi şi iată că guvernatorul însuşi, strălucind din toate zorzoanele de mare demnitar, coboară din trăsură, păşind pe nisipul nebătătorit, care scîrţîie. Zîmbeşte, şi toată lumea îi răspunde cu zîmbete ; pînă şi puternicul arhanghel cu cizme de foc, zugrăvit pe zidul bisericii, îşi mai îndulceşte chipul năprasnic, pictat în culori întunecate. Guvernatorul e însoţit de dregători cu feţe lacome ; pe dregători îi însoţesc nevestele lor cu gîturi palide şi zbîrcite, iar pe nevestele dregătorilor — nişte tineri fercheşi care se gudură şi zîmbesc şi ei.

„Tim-tim", spune guvernatorul în chip de bună ziua, salutînd în dreapta şi în stînga, „tim-tim !" Iar Vasian înţelege că aceasta înseamnă : „Să i se dea vistiernicului plăci smălţuite de Persia, zugrăvite cu ostaşi, cai şi flori, pentru cuptorul lui !" Vasian îl urmează pe guvernator, ţinîndu-se la oarecare distanţă, şi se tot uită cu grijă şi îndoiosare la galoşii lui strălucitori. Şi deodată, prin negura spaimei plină de bucurie şi admiraţie, ghiceşte că, iată, va avea loc numaidecît o înmormîntare, iar mortul este chiar acest înalt dregător mîndru, gătit şi

distins, care păşeşte înaintea tuturor. „Tim-tim", şopteşte înfrigurat Vasian, apropiindu-se dintr-o parte cu temeneli, „tim-tim!" Şi, prinzîndu-şi între degete mîneca largă, arată copacii din jurul mănăstirii, cu umbroase frunzare, pline de păsăret şi de răcoare, sub care va putrezi atît de plăcut şi fără plictiseală trupul cel bine hrănit al guvernatorului. „Tim-tim!", se întrec sunînd clopotele; şi pînă şi cerşetorul orb din mulţime, întinzînd talerul milei, bolboroseşte însufleţit şi gîngav un „tim-tim" al lui.

Vasian stă culcat, cu ochii deschişi, privind ţintă în întuneric. Dar nu găseşte în beznă răspuns la frămîntările sale. Tovarăşa de sihăstrie a lui Vasian, mîţa, sare uşor jos, caută în zadar ceva de mîncare, cască şi se întoarce pe blana de oaie a stăpînului său. Vasian aprinde o lumînare şi, ca o mîrţoagă care-şi priveşte hamul cu care s-a deprins, se uită abătut prin chilie. Totul strigă aici despre sărăcia schitului: de la catroşii prăpădiţi de lîngă prag, pînă la pata arsă cîndva pe icoană de o lumînare căzută. Nu-şi mai poate înnădi visul destrămat; nopţile nu-i mai aduc odihnă lui Vasian. Ia de pe pervazul ferestrei o lădiţă îngustă cu pămînt din care se ridică spre el lujerele palide ale răsadurilor de zarzavat. Le zîmbeşte cu ochii lui fără gene. Acestor zarzavaturi le-a închinat el tot ce i-a mai rămas din viaţă. Şi cresc de minune zarzavaturile lui, atingînd uneori mărimi de-a dreptul uimitoare.

— E nemaipomenit! se minuna adeseori Ipat Lukinici, preşedintele din Makariha, amator de sfătoase convorbiri. Asta nu mai e ridiche, asta-i o întreagă recoltă!

— Nu-i aşa? zîmbea cu tîlc Vasian, mîngîindu-şi uşor vlăstarul codat rodit în ţărînă. Are pămîntul ăsta în el o vlagă neştiută, pe care nimeni n-a dezvăluit-o încă. Pe unde n-am umblat eu! Am rătăcit

prin stepă, am fost și la başkiri [1], am urcat și în munți cînd eram la oaste ; ei bine, loc mai frumos ca Soti n-am aflat pe tot pămîntul.

— Dar grînele ni-s cam prăpădite, răspundea președintele, trăgînd cu coada ochiului spre ridichea care duhnea strașnic, ca de altfel toate zarzavaturile lui Vasian.

— Nu știți voi să dați de vlaga pămîntului, trăiți ca țiganii în cort, fără dragoste de pămînturile astea ; știți numai să vă lăcomiți și să tot rîvniți după cele ale domnului...

Și apoi începea să povestească domol cum dezgropa el și ardea buturugile, cum săpa șanțuri pentru apă și cum îngrășa nisipurile sterpe, spălate an după an de puhoaie, cărînd de sîrg cu spinarea spurcăciunea latrinelor. Și chiar că pe vremea aceea mirosea Vasian de trăsnea ; la trapeza schitului se pusese o masă de izbelişte numai pentru el și toată lumea o ocolea. „I-or fi lui dragi zarzavaturile, spunea despre el fratele Filofei cel bun de bîrfeală, dar, dacă-l miroși o dată, îți ajunge pentru toată viața !"

...După ce își cercetă răsadurile, Vasian își luă cojocul și ieși să-și facă slujba cea de bunăvoie. Negura luneca încet pe mal, firea își dura vrăjile ei solemne. Vasian trecu să-și ia căușul și coșul de nuiele îmbîcsit de nu mai răzbea nici zeama prin el și, închinîndu-se spre un răsărit închipuit, porni să dea raită haznalelor. Se apropia miezul nopții. Dînd la o parte capacul, Vasian scotea din groapă zeama negrie în care se oglindeau cînd și cînd stelele, și o căra pe straturi. Îmbătrînind în mijlocul naturii, era deprins să-și populeze sihăstria cu spiriduşii despre care citea în vechile izvoade. Le bănuia ființa oriunde nu dovedea cu mintea și tare era mîhnit că niciodată n-a avut parte să-l întîlnească pe necuratul, să se ia la trîntă

[1] *Başkiri* — neam de origine turcmenă, care locuiește în Uralul de sud (n. ed. rom.).

cu el. Se apropia apusul zilelor lui, iar necuratul tot se mai codea : nu venea odată !

La asta se și gîndea Vasian, ajungînd lîngă haznaua chiliei lui Timolai, cînd deodată auzi un scrîșnet în latrina de scînduri și de acolo ieși, încheindu-se la nasturi, un bărbat voinic și tuciuriu, cu șapcă îmblănită. Vistiernicul nu-l mai văzuse pînă atunci. Cu ochii zgîiți, aștepta înfiorat să vadă ce va mai face arătarea. Negura tot mai deasă înghițea încet-încet pădurea și, în locul acela spălat de ploi, Vasian se afla singur față în față cu visul împlinit.

— Muncești, părinte ? întrebă curios necuratul, mestecînd parcă o bomboană în gură. Va să zică nici aici, la voi, nu capătă nimeni mîncare de pomană !

— Precum vezi, desfund haznalele, răspunse răgușit vistiernicul.

— Ce te uiți așa la mine ? Nu mă cunoști ?

— Ești necuratul... spuse Vasian cu gîndurile rătăcite.

— Ah, necuratul ! Atunci, de ce nu țipi ? rîse tuciuriul, iar negura din jurul lui se clăti ca o apă tulburată.

— Mi-a pierit glasul...

O amărăciune plină de scîrbă se zugrăvi pe fața necuratului.

— Ei bine, dă-i înainte, părinte ! și, bocănind pe podine, el se mistui în ceață.

O moleșeală neașteptată secătui tot trupul vistiernicului ; poticnindu-se, o luă razna prin noroaie și pe neașteptate se pomeni pe mal. Tocmai în ceasul acela pornea Soti, biruind gheața, pe cînd Baluni se mai scremea încă, vînătă ca o femeie în durerile facerii. Ceața se lăsă zdrențuită pe crăcile copacilor, așternîndu-se de la un rîu pînă la celălalt. Lumea se topea în ea, supusă și lenevoasă ; părea că iar coboară tulburea negură, cea de la începutul veacurilor, în care a fost cîndva mestecată

de-a valma toată istoria de mai apoi a omenirii, a zidirilor, a oraşelor. Noaptea era plină de trosnete surde ; o luminiţă din Makariha strălucea pierdută în ceaţă ca o steluţă rătăcită. Vasian asculta cu strîngere de inimă deşteptarea ursuză a rîului... Cărturar cum era, cunoştea pe de rost apucăturile tuturor diavolilor mai cu vază, dar acesta nu semăna cu nici unul dintre ei. Nu ştia încă în clipa aceea că de fapt îi despărţea o prăpastie şi mai adîncă decît cea care desparte pe un călugăr de un diavol. Muncindu-şi îndărătnica lui minte, căuta tot mereu să ghicească numele diavolului celui nou. Iar numele acestuia era : Hîrtia.

3

Dimineaţa, lucrurile abia desprinse din găoacea nefiinţei se arătau de o simplă şi sfioasă prospeţime, aşa cum şi omul, în zilele lui dintîi, ştia numai să cînte şi nu cînta mai frumos decît un cocoş. Vîntul doinea jilav, şi în glasul lui auzeai şi mugetul stăpînit al apelor, şi tînguirile prelungi ale codrului cutremurat de presimţirea pieirii ; te mîngîia ca o apă călduţă, dar îţi şi strecura fiori reci prin spate. După amiază, Uvadiev dădu o raită pe înaltul mal nisipos, la poalele căruia Baluni cea domoală se întîlnea cu Soti. Amîndouă apele, rude mărunte ale unui rîu mai mare, şerpuiau verste întregi prin pădure, căutîndu-se parcă una pe alta, şi chiar întîlnirea lor semăna cu îmbrăţişarea sfioasă a două surori de mult despărţite. Bătrînii schitului veneau adesea aici să şadă pe o bancă veche şi să-şi desfete ochii privind apusurile măreţe ca veşnicia.

Chiar că n-ar fi găsit Vasian în toată lumea un loc mai frumos decît Soti. Ochiul cuprindea întinderi nesfîrşite, care trezesc în om dorinţa, dătătoare

de fiori, de a se avînta în zbor deasupra lor. Era frig aici, în singurătatea asta, față-n față cu nesfîrșirea și cu cerul zilelor dintîi atîrnînd greu deasupra. Uvadiev rămase mai multă vreme acolo, frecîndu-și din cînd în cînd mîinile înghețate și mîngîind cu privirea blana albăstruie a pădurii prin care abia acum începeau să fie croite drumuri. Sta nemișcat, ca bătut în cuie, și numai sosirea lui Favorov îl smulse din toropeală.

— Ce necuprinse întinderi... îți vine să scrii un nou apocalips ! strigă acesta de pe cărarea îngustă, tăiată în trepte, la poalele căreia se mai vedea încă, neagră pe zăpadă, lemnăria unui pod plutitor rămas de anul trecut. Te dor ochii de atîta necuprins...

— Și totuși n-ar strica aici și puțină bere, răspunse Uvadiev după o clipă de tăcere.

Favorov aruncă o privire de blîndă încruntare acestui om tăbăcit, prin care ideea cea nouă înfrunta lumea învechită. Pe el, unul, orice pustietate îl încînta prin frumusețea-i plină de uitare de sine și prin acea amăgitoare libertate deplină a vieții, numai în natură cu putință. Știa că Uvadiev nu se va simți bine în sihăstria asta decît atunci cînd pe șosele asfaltate vor pedala tineri comsomoliști, arși de soare și voioși. Își întoarse plictisit privirile spre sătuc. Desfășurat cum era pe o costișă, culoarea acoperișurilor umede, care păstrau pe alocuri cîte un petic de zăpadă, îl făcea să semene aidoma cu un coltuc negru de pîine de secară, presărat din belșug cu sare.

— Ce-o să înfulecăm noi pita asta, arătă el din cap spre Makariha sortită pieirii. Uite, acolo vom amenaja depozitul de material lemnos... Acolo, pe unde trece femeia cu gălețile... Iar secția de fierbătoare va fi dincolo, unde-i cîinele... Nu te-nspăimîntă îndrăzneala planului ? E ca o forță a naturii...

— Ei şi? Se înspăimîntă ochiul, dar mîinile îşi văd de treabă, răspunse Uvadiev tot cu răceală în glasul parcă străin.

Favorov se întoarse spre el cu vădită curiozitate.

În jurul băncii, pe nisipul încă ciupit de picurul dezgheţului de aprilie, se distingeau urmele mici ale unui picior care nu putea fi de bărbat. Uvadiev le cerceta cu atenţie încordată şi cu neîncredere. Numele femeii care trecuse mai înainte pe aici vibra acum cu totul neobişnuit în amîndoi. Numai că într-unul din ei stîrnea un sentiment tulbure, asemenea acelui încercat şi în faţa nuieluşelor noduroase şi colcăind de sevă ale salbei înmugurite de pe malul rîului, pe cînd celălalt era gata să batjocorească acest nume, tocmai fiindcă în asta afla singura putinţă de apărare. Uvadiev se ridică deodată şi ascultă o clipă clocotul din el:

— Să mergem... mă doare burta de mazărea lor.

În săptămîna asta, în postul paştelui, mazărea era singura mîncare la schit, unde uneori chiar şi apa se chema că e hrană.

Aici, pe drumul îngrijit, presărat cu nisip grunjos de gîrlă, dădu peste ei trimisul stareţului, tot roşcovanul acela posac pe care-l cunoscuseră azinoapte. Cu mîinile înfipte în brîul lat de piele, care-i despărţea în două trupul aprig şi vioi, se oprise la cîţiva paşi de ei şi aştepta în tăcere.

— Dă-te mai aproape, băiete, nu-ţi fie frică. Doar şi noi sîntem oameni... îl îndemnă Uvadiev.

— Vă cheamă stareţul, să staţi la taină cu sufletul deschis...

— Dar noi n-am venit aici ca să ne mîntuim sufletele! îl zădărî Favorov.

— Au vreţi să vi le pierdeţi?

Zvîrlea vorbele cu o nepăsătoare vigoare şi, după ce-şi risipi sărăcăcioasa lui rezervă, dădu să fugă, dar Uvadiev îl reţinu cu o întrebare aruncată în treacăt, aşa că porniră cu toţii împreună.

— Tu eşti tînăr, cred că nu ţi-ar strica să-ţi mai faci de cap prin lume!

— Îmi voi purta crucea cît mă vor ţine picioarele, zîmbi călugărul fără prietenie.

— Adevărat, că picioarele doar n-au minte. Cum te cheamă?

— Ghelasi.

— Ce nume ciudat ţi-au găsit. Parcă-i spune aluminiu sau ceva asemănător!

— Ghelasi înseamnă cel care rîde, răspunse sălbaticul călugăr, înţepat şi provocator.

Uvadiev îi aruncă lui Favorov o privire plină de înţeles:

— Şi de care anume lucru din viaţă rîzi tu, Ghelasi?

Ghelasi pricepu ironia, şi coama lui roşcată se înroşi parcă şi mai mult. Păşea de-a dreptul prin glod, călcînd fără să se uite, vrînd parcă să-i împroaşte cu noroi pe însoţitorii săi.

— Rîd de tot ce-i lumesc! Nişte proşti şi nişte ticăloşi... se păruiesc tot timpul, iar adevărul rămîne deoparte... Nici frumuseţe nu afli. Crezi poate că porţi adevărul în tine? întrebă el cu jumătate de gură, şi atunci Uvadiev, interesat, îl privi atent cu coada ochiului. Te înşeli, adevărului nu-i plac mutre ca a ta; le ocoleşte cale de-o poştă.

— Ia te uită! Va să zică aşa mă iei! glumi Uvadiev. E drept că nu-s prea reuşit la chip! De pe copaci atîrnau bărbi lungi de muşchi căţărător; rupse una şi încercă să facă ceva din ea, măcar o sforicică, dar nu izbutea de loc. Frumuseţea şi adevărul nu le căuta în văgăuna asta, că numai între cei vii le afli. Iar cei vii trăiesc în lume...

Voia să scoată convorbirea din impasul în care se înfundase, dar firul ei şubred mereu se rupea.

— În ziua de azi şi morţii umblă, trînti cu asprime Ghelasi. Mîna lui slabă parcă prinse ceva în gol. Unde se tem cei vii, mortul nu se sperie...

Şi, ca să scape de aşteptata ripostă a lui Uvadiev, sări peste un şănţuleţ şi dispăru în pădure ; numai o clipă se mai zări scufia lui neagră, care nu-i putea stăpîni pletele creţe, de culoarea răzmeriţei, iar sub paşii lui trosni doar o creangă frîntă.

— Mie îmi plac oamenii răi, rosti mai apoi Uvadiev. Au în ei un fel de resort, bun pentru orice mecanism. Îmi plac cei aprigi, oropsiţi, oamenii care ridică mîna.

— Ai fi în stare să bei oul fără să-i spargi coaja, glumi în chip neînţeles Favorov. Asta nu-ţi iartă oamenii !

— Eu îmi văd de treaba mea.

Drumeagul de pădure se curmă. Cu poala anteriului suflecată muiereşte, portarul de serviciu ieşi fuga în întîmpinarea lor, din adăpostul de lîngă poartă, să le spună şi el de porunca stareţului. Cum aveau destul timp, hotărîră să răspundă chemării. Suzana voi să meargă cu ei. În ultima clipă, Favorov fu cît p-aci să renunţe ; în anii copilăriei, dădaca lui obişnuia să-l sperie cu călugării, şi de atunci păstrase o duşmănie plină de scîrbă faţă de oamenii îmbrăcaţi în hainele astea lungi şi caraghioase. Şi, afară de asta, treaba lui era să zidească, iar grija de a frămînta şi a modela lutul omenesc o lăsa, pe bună dreptate, în seama lui Uvadiev. Pînă la urmă, însă, învinse curiozitatea, care-i îndemna şi pe tovarăşii lui de drum să se ducă la stareţ.

Patru trepte putrede coborau spre uşa groasă a bordeiului în care-i aştepta stareţul. Se vedea bine că primăvara, cu cît bătea mai zdravăn în uşa asta, cu atît o făcea să-şi îndeplinească şi ea menirea mai cu vrednicie, tot umflîndu-se de umezeală. Suzana o împinse scîrbită, cu piciorul, dar uşa se deschidea în afară şi fata fu nevoită să pună mîna pe fierul lunecos al clampei. În loc să răbufnească afară pe uşă mirosul de tămîie, de care se temea fără motiv Uvadiev, îl izbi în faţă acea duhoare acră ca de

putină cu varză, obișnuită în locurile unde se înghesuie oamenii și stau fără treabă. Kir, starețul, nu aștepta singur. Uvadiev, obișnuit să vadă la adunări măcar un chip tînăr, se simți oarecum stingherit. Pe lîngă peretele de bîrne, scund și fără nici o fereastră, ședeau vreo doisprezece bătrîni, călăuze și stîlpi ai acestui pustiu omenesc. Purtau toți stigmatul beteșugurilor sufletești care-i aduseseră aici ; de aceea și rămase uimită Suzana, privindu-le nările lăbărțate, urechile pleoștite, ochii învăpăiați sau, dimpotrivă, în stare să stingă și flacăra din ochii altora, gurile înfiorătoare de scorbutici, parcă sfîșiate de un strigăt mut, mîinile umflate, sau altele, atît de grăitoare în slăbiciunea lor, de parcă ar fi fost dinadins sculptate așa, în ironie, de un artist. Starețul potrivea flacăra opaițului cu degetele lui groase și afumate ; flacăra îi lingea degetele, dar, de emoție, el nu simțea arsura.

— Bună ziua, dădu din cap Uvadiev, aplecîndu-se să pătrundă în vizuină. Îi trecu prin minte, ca de altfel și tovarășilor săi de drum, că starețul îi chemase dinadins în groapa asta unde mizeria schitului era de-a dreptul strigătoare la cer. Cum o mai duceți ? mai întrebă el într-o doară.

— Tremurăm ! răspunse cineva din fundul chiliei.

— Nu-i de mirare, dacă v-ați băgat în beciul ăsta, zîmbi Uvadiev fără răutate. Cred că și gîngăniile hrubelor ar strănuta aici...

Toată lumea tăcu pînă ce oaspeții luară loc pe banca pregătită din timp.

— Scoate-ți căciula, că doar n-o să răcești aici. Uite că s-a și încălzit de suflare ! scîrții bătrînul de lîngă el.

Cu toate că nu se simțea încă nici dușmănie, nici imputare în tonul lui, Uvadiev hotărî să nu se lase.

— Să-mi fie cu iertare, cetățeni călugări. Am fost rănit la cap în război și din cauza curentului mă ia,

așa, cu friguri. Uneori chiar dorm cu căciula... Ca să știți cum stau lucrurile !

Privi pe furiș spre Suzana, dar ea părea că nu-i aprobă născocirile.

Tîrșindu-și cizmele scîlciate, un călugăr uscățiv aduse un ceainic mare de alamă, din ciocul căruia răbufnea abur alb. Pe degetele răsfirate ținea pahare, după numărul oaspeților. Șterse grăbit masa cu pulpana anteriului soios, turnă ceaiul tare de mesteacăn și plecă zorit.

— Luați ceai și încălziți-vă. Chiar de ați picat noaptea, dar tot oaspeți sînteți, se ploconi Kir, împingînd spre cei trei niște bucăți de zahăr, cenușii de vechi ce erau, păstrate pesemne în vistieria schitului, la un loc cu rublele. Nouă nu ne îngăduie pravila și, apoi, ne-am cam dezvățat...

— Mie-mi place ceaiul, spuse Uvadiev simplu. Și după ce rîcîi murdăria de pe bucata de zahăr, și un fir de păr roșcat lipit de ea, o bagă fără grabă în gură. Părul nu-i scade dulceața ! glumi el, înălțînd din sprînceană și bănuind că și murdăria de pe zahăr era tot o figură de-a lui Kir.

— Ei, foarte bine, urmă prietenos starețul. Să facem mai întîi cunoștință. Noi, de cînd ne știm, cunoaștem bîrlogul fiarei după urma gălbuie lăsată pe zăpadă sub cîte-o rădăcină smulsă ; iar pe oamenii sovietici îi recunoaștem după înfățișarea lor. Făcu o plecăciune, ca și cum ar fi cerut iertare pentru jignirea adusă fără voie. Noi sîntem țărani. Înainte de a ne fi călugărit, vînam pe-aci jivinele, prindeam vulpi și goneam elani. Miheiko, cel de colo, a prins o dată puiul unei ursoaice, dar ursoaica i-a cam sfîșiat coapsa ; de atunci a rămas el șchiop de-un picior. Se vedea că-i emoționat starețul ; degetele lui pipăiau fugar flacăra, de parcă ar fi vrut să plămădească din ea un semn, să-l poată intimida pe Uvadiev. Iară eu am fost de felul meu pictor. Zice lumea că eram un bun zugrav de icoane. Puteam, dragul meu, să fac adormirea mai-

cii domnului cît unghia de mică. Iconiță numai cît unghia, dar puteai să te închini la ea. Șaispce oameni pictați, fiecare cu chipul lui, și în ochii fiecăruia se oglindea vecinul.

— Foarte interesant, rosti Uvadiev și începu să-și bea ceaiul.

Sorbea cu o vădită plăcere, fără să-i pese de gustul pronunțat de mesteacăn ; sorbea în tihnă, și pe fruntea lui se iviră chiar broboane de sudoare. Deocamdată nu-l contrazicea pe stareț, bănuind pe bună dreptate că înainte de a fi ajuns stareț trebuie să fi fost multă vreme duhovnic al schitului.

— ...Iar eu, aici, am venit singur, fugind de nedreptatea cea lumească, își urmă vorba Kir, trăgînd cu coada ochiului la frații călugări. L-au spînzurat pe frate-miu, pe frățiorul meu drag. I-au pus streangul de gît la Kostroma...

— Și cine s-a purtat așa de urît cu fratele dumitale ? se amestecă în vorbă Favorov.

— Ei, cine ! Ăi de au puterea au și spînzurătoarea... L-a spînzurat țarul, atotputernicul.

— N-o fi căutat cumva adevărul ? întrebă Favorov, amintindu-și de proaspăta convorbire cu Ghelasi.

Starețul nu mai avea liniște. În mișcările lui se ghicea o umbră de căință că nu rezistase ispitei de a pomeni despre fratele său.

— Ce să-ți spun, dragul meu ?... Le cam făcea oamenilor de petrecanie. Dacă ar fi să ții socoteală de orice, apăi bagi în streang și omul cel mai drept. Că doar fără pată e numai focul, dar și acela te arde...

Vorbea mereu, stîrnind prin limbuția-i înflorită indignarea cinstiților călugări. Iar Uvadiev își bea netulburat ceaiul ; dădu în lături paharul gol, cu băgare de seamă, și luă altul pe care îl refuzase Favorov.

Călugării se uitau cu răbdare în gura lui, așteptînd zadarnic să spună singur cu cîtă putere e în-

vestit și ce prăpăd aduce cu el. Nu se frămîntau fără temei: de la o vreme, se petreceau în jurul schitului lucruri care nu se potriveau cu străvechile orînduiri ale Sotiului. Încă din iarnă începuseră să se adune în Makariha echipe numeroase de muncitori, care erau încartiruiți de îndată prin casele oamenilor. Nimeni nu știa nimic lămurit, iar șefii de echipă și tehnicienii își făceau doar cu ochiul unul altuia, văzînd pretimpuria alarmă a cerniților locuitori ai schitului. Nu mai puțin de două sute de căruțe închiriate de prin satele vecine cărau zilnic de la gară blocuri de piatră, ghips, fier de toate felurile, cîlți, geamuri, cuie; cărau și se împotmoleau în vajnicul noroi rusesc: dezghețul desfundase de tot pîrtiile de iarnă. În același timp, peste patru sute de topoare și cazmale țărănești tăiau șoseaua spre Șonoha, trasată de un desenator bezmetic de-a dreptul prin pădure și mlaștini. Lucrînd în apă aproape pînă la genunchi, trasatorii erau urmați de tăietori care deschideau astfel constructorilor de poduri și șosele o cale largă de șase metri; furînd meșteșugul topoarelor, se înfigeau fără milă în desișuri și, acolo unde înainte ciripeau păsările și rătăceau somnoroase jivinele, răsunau acum sudălmile cleioase ca glodul și zăngănitul fierului. Grupuri de oameni cu trepiede umblau zilnic de colo pînă colo, în văzul tuturor, peste zăpezile sclipitoare ale primăverii, și tot căutau mereu prin tuburile aparatelor de nivelment moviliță rătăcită și pleșuvă pe care sta cocoțată bisericuța; pe lîngă ea își făceau veacul, de cînd lumea, călugării strîngînd daruri din mila trecătorilor. Seara, oamenii aceștia se întorceau acasă mînioși și tăcuți; mîncau de parcă în pîntecele fiecăruia din ei era ascuns cîte un batalion de ostași; dormeau de nu-i trezeai nici cu tunul. Sătenii din regiune se pierdeau în presupusuri, și chiar Luka Sorokavetov, tatăl președintelui din Makariha, vestit pentru priceperea-i

în dezlegarea tainelor lumii, dădea neputincios din mîini la întrebările consătenilor. Un singur lucru se întrevedea limpede: că pe drumul proaspăt deschis va veni curînd o pîrdalnică de mașină să înghită fără doar și poate și frumusețea de nedescris a locului, și liniștea moștenită din veac în veac, cu ctitoria lui Meleti cu tot.

Abia trăgîndu-și sufletul, Kir se chiondărea pe furiș la vlăjganul netulburat de nimic, care-i căzuse ca un bolovan pe cap, la mîinile lui mari acoperite cu un puf negru și tot atît de late la încheieturi ca și în palmă, la genunchii lui osoși, semănînd aidoma unor nicovale. Și, cu toate că nu împărtășea cu Uvadiev plăcerea de a bea ceai, pe fața lui apărură broboane de sudoare ca și pe fața oaspetelui. Acesta bea de zor, căci mîncase scrumbie sărată, iar culoarea feței lui se schimba ciudat, cum se schimbă oțelul în timpul călirii. „Ia te uită cum stinge ceaiul, parcă toarnă apă peste piatra băii!"

— Ce vînt v-aduce pe-aici? nu mai putu răbda, în cele din urmă, starețul.

— Nu ne-aduce vîntul, am venit singuri, răspunse foarte aspru Suzana, și toți o priviră cu dezaprobare, de parcă s-ar fi făcut vinovată de cine știe ce necuviință.

— Ce vorbă-i asta: singuri!... Tu să taci, muiere, că doar muierea a fost făcută după toate dobitoacele... Nu vorbesc cu tine! îi reteză scurt vorba starețul. Uvadiev își luă chiar paharul de la gură să vadă dacă scandalul a și izbucnit, sau încă nu; dar deocamdată totul era în ordine. Pînă și pe Gheiasi l-au speriat într-o seară. Și noi toți trăim cu frica-n sîn! Umblă pe cîmp iscoadele celea cu ocheane și tot caută cu ocheanele lor; dar ce caută oare, ce pot căuta? Că-s locuri destule, de n-ajung oamenii pe-atîta loc cît este.

— Noi nu căutăm orice fel de locuri, spuse Uvadiev și apucă, șovăind, al treilea pahar.

Kir se semeți deodată:

— Dar ce fel de locuri căutați dumneavoastră?... Dacă pentru întremare, de ce nu vă duceți la Solenga? Acolo și ologii prind a umbla, și sterpele prind plod după ce stau acolo. Cînd o să te întorci acasă, n-or să te mai cunoască nici șefii, că-ți faci bucile obrazului ca ugerul vacii. Iar dacă vă trebuie loc de vînat, găsiți la vreo optzeci de verste de-aici un loc minunat. Îi zice Kreușa. Mergeți tot înainte, tot mereu înainte, întîi pe uscat, pînă dați de-o mlaștină... Treceți și peste ea. Se spune că turme întregi de elani pasc chiar la marginea pădurii...

— Sînt rîșcovi minunați pe-acolo, scăpă vorba unul din călugări, cu fața cît pumnul, pierdută de tot în barbă.

Și deodată îl înecă o tuse asurzitoare, de om răcit.

— Nu-s răi nici rîșcovii, își dădu și Uvadiev părerea, cînd se făcu iar liniște.

Kir lăsă ochii în pămînt, iar degetele-i alergară mai grăbite pe mătăniile de piele.

— Sau poate mai rămîneți la noi ca oaspeți? N-o să vă plictisim cu rugi și nici cu tămîie. Fiecare cu credința și soarta lui. Odihniți-vă, că-n curînd vor începe să cînte mălinii... Nu băgă de seamă greșeala din vorbă. Deodată își ridică privirile înlăcrimate, în care îngrijorarea lucea nostalgic și stins. Tare mult s-a tulburat viața schitului, și nu dumneavoastră, oaspeții din miez de noapte, ne-ați adus frămîntarea asta. Se fac pe-aci drumuri, se cară fier, dar noi nu cîrtim, ci, cît trăim, înălțăm cîntări de slavă domnului-dumnezeului nostru. Să tot fie mai bine de-o sută de ani de cînd s-a durat aici, lîngă iezer, casa cea neagră de bîrne a lui Maxim, ctitorul chinoviei noastre. Și Maxim acela nu era nici boier, nici fecior de ofițer, nici nepot de negustor, ci soldat fugit. Douăzeci de ani s-a luptat cu dușmanii țarului, vărsîndu-și sîngele cu vadra; iar

drept răsplată s-a poruncit să fie bătut de moarte ; atunci Maxim a fugit şi a venit încoace să-şi ia numele de Meleti. Şi iată, acum trăim şi noi aici cum dă dumnezeu, ne hrănim cu coajă de copaci şi buruieni din pădure, sorbim aerul şi ne rugăm domnului pentru cei săraci şi obijduiţi, iar pentru pomenirea sufletului, luăm cîte-o rublă pe an... pentru această singură vină a noastră iertaţi-ne, oaspeţi de noapte...

— Ce te tot guduri? Lasă-i pe ei să se gudure şi să-şi arate drepturile! şopti mînios bătrînul cel mai de aproape, nemaipomenit de lăţos. Dreptul nostru uite-l aici...

Şi-i vîrî în mînă lui Favorov un zapis fîşiitor cu pecetie de ceară roşie, pe care se vedea o mînă ridicată a binecuvîntare.

Favorov se uită la hîrtie, spuse „mersi" şi o dădu îndărăt călugărului.

— Şi zi aşa, îl alungaţi pe dumnezeu de-aici şi aduceţi în locul lui un cumătru de-al vostru? bombăni acelaşi bătrîn. Fie şi-aşa, poate ne-om împăca şi cu ăla, numai beţiv să nu fie.

Şi-ndată, parcă ar fi fost vorbiţi dinainte, toţi călugării începură să rîdă, să se mişte, să vorbească. Ponegreau în fel şi chip meleagurile lor : unul arăta, pe bună dreptate, cît de sălbatici erau pe aici şi oamenii şi pădurile ; alţii stăruiau că pînă acum nici ţarul, nici slugile lui credincioase nu se atinseseră de acest sfînt lăcaş. Cineva strigă dintr-un colţ că ţarul o fi bătut el lumea cu bici de curele, dar ăsta de acum te pomeneşti c-o fi adus unul de fier. Şi atunci se făcu dintr-o dată linişte, de parcă ar fi bătut cineva toba în faţa unui front de ostaşi. Uvadiev îşi mesteca preocupat bomboana ; bănuind că schituleţul ar fi putut avea rădăcini trainice printre ţăranii din regiune, se ferea deocamdată de ceartă, dar după faţa lui se vedea destul de limpede că tot ce făcuse şi dresese ţarul nu însemna mare lucru pentru el. Furtuna era gata să se abată asupra

pădurii ăsteia de oameni cerniți, dar Favorov se amestecă pe neașteptate în vorbă și deznodămîntul acestei primejdioase întîlniri fu amînat.

— Fiindcă veni vorba despre asta, ce este dumnezeul vostru? se interesă inginerul și dădu să scoată din buzunar o țigară, dar, amintindu-și unde se află, își scoase numai batista.

— Dumnezeu e tot ce există, iar ce nu există tot dumnezeu este, răspunse liniștit un călugăr tînăr care tăcuse pînă atunci. Uvadiev se miră cum de nu-l băgase în seamă pînă acum. El este începutul tuturor lucrurilor și tot el e sfîrșitul lor, și lui se cuvine să te-nchini.

— Spune-le, spune-le, Visarion, îl încurajă Kir. Bucură-l pe părintele tău duhovnicesc!

— Despre ceva inexistent nici nu poate fi vorba, se repezi zîmbind Favorov, căutînd să ghicească despre ce fel de părinte a pomenit starețul. Bine, dar... dumnezeul vostru... are el greutate, volum, mărime?

— Nu.

— Atunci, ce este el?

— Dumnezeu!

— E un fel de Parmenide[1], dar în cizme de iuft, rusești! îi spuse Favorov tare Suzanei.

Uvadiev, care nici nu bănuia o asemenea erudiție la Favorov, îl atinse ușurel cu piciorul, să nu se lase bătut.

— Și unde trăiește *el?*

— Pretutindeni.

— Cu alte cuvinte *el* se mișcă încontinuu?

— Nu. Dumnezeirea e nemișcată și nu se cade

---

[1] *Parmenide* (sf. sec. 6 — înc. sec. 5 î.e.n.) — filozof din Grecia antică, reprezentant de seamă al școlii eleaților. Începînd cu el, această școală capătă un caracter idealist clar exprimat și constituie un sprijin ideologic al aristocrației sclavagiste reacționare. Școala eleaților a formulat teoria despre esența neschimbată a existenței adevărate și despre caracterul iluzoriu al tuturor schimbărilor și deosebirilor evidente (n. ed. rom.).

să alerge de colo-colo. Numai acela care-i mărginit se străduieşte să găsească o limită pentru orice...

— Xenofan[1]! scăpără din ochi Favorov.

Îi plăcea încăierarea asta verbală care nu putea duce la nici un rezultat, dar era demnă chiar de vechea Alexandrie. Pînă la începerea lucrărilor mai erau încă vreo cîteva zile, cît să se scurgă sloiurile de gheaţă de pe rîu, şi Favorov era încîntat să-şi mai dezmorţească în discuţie creierii amorţiţi de plictiseala de la schit.

— Şi ce face, sau ce năzuie *el* să facă?

— Năzuinţa ne face muritori. El n-are năzuinţe.

— E mort, deci?

— Nu, nu e mort, e veşnic... cîrîi adversarul lui Favorov, ascunzîndu-se în dosul încercatelor scuturi eleene.

Se părea că vrea înadins să atragă atenţia asupra lui prin această discuţie din cale afară de nepotrivită pentru o asemenea Thebaidă de ţărani neciopliţi; se vedea că ştie prea multe despre dumnezeu, ca să creadă în el. Hainele lui erau şi mai neîngrijite decît ale celorlalţi, dar mîinile-i fine şi curate, demne să fie invidiate de orice arhimandrit, trezeau bănuieli ciudate; le ascundea cu mai multă grijă decît ochii adînc înfundaţi în orbite. De pe obrajii lui supţi, barba curgea abrupt ca la arhaţii[2] chinezi, şi nu i se urîse încă s-o mîngîie cu palma. Pe lîngă văditele şi spaţioasele caturi, exista fără îndoială în acest om şi vreun beci sufletesc; Favorov hotărî să mai stea cu el de vorbă pe-ndelete.

— Dumneata eşti un om citit, ar trebui să-ţi fie ruşine că eşti aici, remarcă el în treacăt.

— De-a lungul veacurilor, domnul a pedepsit pămîntul nostru nu numai cu proşti, ci şi cu pacostea celor deştepţi... trînti jignit Visarion, tulbu-

[1] *Xenofan din Colofon* (aprox. 580 — 488 î.e.n.) — filozof şi poet antic grec, fondatorul şcolii eleaţilor (n. ed. rom.).

[2] Aşa se numesc în religia budistă cei care au atins stadiul de sfinţenie desăvîrşită (n. ed. rom.).

rat de privirea Suzanei, ațintită stăruitor asupra lui, și deodată ieși pripit din bordei.

Ceilalți călugări îl petrecură cu o tăcere stîngace și speriată: nici unul din ei nu era în stare să ducă mai departe duelul întrerupt. Din nou pluti în aer amenințarea unei încăierări corp la corp. Fără să mai aștepte să se ogoiască dezlănțuirea patimilor răscolite, Kir trecu precaut la îndeplinirea îndatoririlor sale de gazdă.

— Mai rămîneți la noi... vă mai plimbați, mai discutați. Te luminează la cap discuția. Iar dacă vă plictisiți de noi, ăștia, mai dați o raită pe la Makariha. E un sat vesel, nevoie mare, pînă și babele-s jucăușe acolo, doamne, iartă-mă... Temîndu-se, totuși, să nu piardă prea devreme simpatia lui Uvadiev, căută să aducă vorba despre lucruri mai puțin primejdioase: Tînăra asta ți-i nevastă, ai? făcu el semn spre Suzana, de data asta mai binevoitor.

Uvadiev, care tocmai căsca pe ascuns, nu apucă să-și termine căscatul.

— Nu, nevastă-mea e departe... spuse el, făcînd un semn nelămurit cu mîna, și toată lumea pricepu că îndură despărțirea fără prea multă durere. Dînsa e ajutoarea noastră tehnică, e chimistă, și în genere...

Și acest al doilea gest al lui fu mai de neînțeles decît cel dintîi.

— Ia te uită... Te pomenești că primește și simbrie! tărăgăni vorba Kir, uitîndu-se la picioarele Suzanei. Zi, nu te nedreptățește stăpînul?

Dar înainte ca Suzana să fi avut timpul să răspundă, se petrecu scandalul fără precedent în istoria schitului, care dezvălui adevărata stare de spirit a turmei lui Meleti. Filofei cel ciupit de vărsat, care nu scosese nici o vorbă pînă atunci, se ridică greoi de la locul lui, și lui Uvadiev nu-i trebui mult timp să se încredințeze că pe omul ăsta nu era chip să-l schimbe și că va trebui să lupte împotriva lui pînă la capăt. Filofei fusese pe vremuri fierar, dar

îşi schimbase mîndrul meşteşug pe rugăciuni, şi acum doar mîinile lui mari şi negre mai erau vrednice de stimă. Pesemne căuta cu tot dinadinsul o ceartă făţişă, scuturîndu-şi capul mătăhălos, imitînd pînă şi prin acest neînsemnat amănunt pe mîniosul Avvacum[1], pe care îl purta ca o pecetie în inimă.

— Întru care osteneli eşti ajutoare?... În cele de zi sau în cele de noapte? întrebă el răguşit, şi toţi cei din jur începură să rîdă cu zgomot de lemn tăiat cu ferăstrăul; iar el stătea în mijlocul lor ca un munte bătut de vînturi între dealuri mai mici.

Bătrînii prinseră să mişte, flacăra opaiţului se legăna ca un pendul, iar pe peretele de bîrne prinseră să joace umbre colţuroase, şiruri întregi de umbre schimonosite.

— Astîmpără-te, Filofeiuşko, băiete, nu ne face de rîs! atît mai apucă să-i strige Kir acestui frate hulitor.

— Şi-un par de mi-ai vîrî pe gît şi tot nu tac, spuse el arătînd cu degetul întins ca o armă spre Kir, duşmanul lui de totdeauna. Destul cu flecăreala! Ce are a face lumina cu întunericul?... Tu-l chemi la ceai, iar el, priveşte-l, nechează ca un armăsar! izbucni el, făcînd un semn spre Favorov, care nu se putuse opri să nu rîdă de această neaşteptată năvală a patimilor. Nu mă ameninţa cu degetul, Kiruşko! Poţi să-mi dai în fiece zi după blestemata-mi ceafă cu pumnul sfinţiei tale... Şi de m-ai bate, şi de mi-ai umple pîntecele cu nisip, chiar dacă aş muri... tot m-aş scula, tot aş învia din morţi în sute şi sute de guri şi tot aş striga.

[1] *Avvacum Petrovici* (în jur. 1621—1682) — protopop, adept al credinţei de rit vechi. El a luptat împotriva reformelor bisericeşti ale patriarhului Nikon şi, deşi convingerile lui erau fanatic-religioase şi conservatoare, această mişcare îndreptată împotriva bisericii oficiale din Rusia şi condusă de el a căpătat caracterul unei mişcări populare împotriva jugului feudal. La 14 mai 1682 Avvacum a fost ars pe rug din ordinul ţarului (n. ed. rom.).

Şi atunci de-ai să mă baţi, o să-mi pută hoitul, şi-o să te înăbuşi cu duhoare de cîine...

— Cîinii put c-aşa sînt ei, dar ţie îţi pute sufletul!

Oboseala îl împiedică pe stareţ să-şi păstreze mai departe demnitatea autorităţii.

— Ei da, sînt cîinele domnului meu şi-o să latru cît o să mai trăiesc. Aş fi dat din coadă, dac-aş fi avut. Pe vremea răzvrătirii de la mănăstirea Soloveţki, veneau, îţi tăiau capul şi te lăsau în plata domnului, dar astăzi îţi strîng sufletul în cleştele spaimei de moarte. Iar în ziua de apoi, cînd s-o cutremura pămîntul şi s-o clinti cerul, pierzîndu-şi culoarea, cînd vor prinde capetele oamenilor să crape ca tigvele, cînd va răsuna trîmbiţa de pe munte... atunci am să te-ntreb pe tine, Kiruşko, nătărău bătrîn: unde-ai fost?... Treceau în goană care fără cai, scoţînd aburi şi pară din boturi de fier, veneau zmeii şi zmeoaicele, încolăciţi, să sugă din inimile oamenilor vlaga cea lui dumnezeu trebuincioasă, iar tu le netezeai calea, măturînd-o cu barba ta căruntă! Aoleu, măturoiule! Ce te-a ispitit? Balurile şi mascaradele lor, duhoarea lor spurcată? Joacă, Kir, joacă aşa cum îţi cîntă ei din fluier!

Tunînd şi împroşcînd astfel cu blesteme, nimicea lumea cea apusă din care şi el era o fărîmitură. Cu instinctul adînc al ţăranului, ghicea că marea răzmeriţă a oamenilor îi va aduce o nemaipomenită şi ruşinoasă înfrîngere. Îi era mai lesne să-şi închipuie lumea, cum făcea şi-n trecut, ca pe o sală de lespezi, unde la lumina făcliilor pe sfîrşite se învîrtesc perechi înnebunite şi unde tronează trandafiriu desfrîul întruchipat. Lumea asta o ardea pe rug şi Uvadiev, şi-ar fi fost gata să joace pe ruinele ei împreună cu Filofei, bineînţeles dacă Filofei ar fi supravieţuit distrugerii. Dar tocmai fiindcă presimţea că vor fi cu toţii izgoniţi din locurile în care prinseseră rădăcini, tuna şi fulgera Filofei, lovind

fără crutare cu biciul cuvîntului în turma cea blîndă și osîndită.

— Cînd o fi să fie, ne-om împrăștia, spuse Aza cel orb, în tăcerea spaimei ce-i cuprinsese pe toți. Oasele pot să zacă și pe cîmp, că parcă lor multe le trebuie? Le mai bate vîntul, le mai spală ploaia, le mai încălzește sfîntul soare... Dar nu cumva-i nedreptățești, și-or fi oameni de treabă?

Filofei parcă atîta aștepta.

— Taci, mortăciune! se înflăcără el din nou. Tu o mai duci așa vreun an în ospeție, pe la frate-tău, și-apoi ai s-o cam iei la plimbare, pe norii de argint, cu toiagul în mînă... Pe cînd moartea mea suge încă țîță la a ta. Sînt toți buni astăzi, că toți au arme... Ehei, amărîților, nepricopsiților, haide, dacă-i om bun, închinați-vă lui!...

Ridicîndu-se de pe bancă, se înclină greoi în fața lui Uvadiev și se lăsă iar să cadă la loc, iar frații călugări se dădură în lături ca apa la căderea pietrei.

Mai aprigă decît răcnetul se așternu tăcerea apăsătoare, iar flacăra plăpîndă a opaițului pîlpîia de suflările grele ce se întretăiau în aer. Uvadiev își căuta temeinic în palmă, și asta o făcea numai în clipe de prea mare mînie.

— ...pentru ceai aș putea să plătesc, zise el apoi, ridicîndu-se. Nu prea v-ați purtat frumos, părinți. Uite ce zic eu acum: deocamdată avem și noi și dumnezeu destul loc pe Soti; v-ați tulburat prea devreme. Mie nu-mi plac oamenii smeriți, dar nici nu mă leg de ei degeaba. Mai mult nu avem ce vorbi; gîndiți-vă singuri la primirea pe care ne-ați făcut-o...

Și se pregăti să părăsească groapa asta neprimitoare, dar, cu o clipă înainte de a ieși, ceva începu să se miște pe lavița din colț, și bătrînii schimbară priviri îngrijorate. O putoare neașteptată se stîrni în chilie și nu se zărea nicăieri nici hoit, nici stîrv, cu toate că Favorov cercetă atent toate colțurile.

Mirosul cel greu gîdila ușor nările, amețea și răscolea măruntaiele de greață, devenind din ce în ce mai tare, și, deodată, din grămada de zdrențe de pe laviță ieși un braț slab și gol. Legănîndu-se puțin în aer și negăsind de ce să se apuce, căzu neputincios, atîrnînd pînă aproape de podea. Atunci, îndemnat de șoaptele și semnele bătrînilor, Kir încercă să-l frîngă parcă și să-l bage înapoi la loc, dar brațul se apăra de zor cu un pumn mic, ca de copil, nevoind să se întoarcă în singurătatea-i puturoasă. Kir se dădu îndărăt și numai atunci pricepură musafirii de ce îi poftise starețul la sfat aici, și nu în trapeza cea spațioasă a schitului.

4

Era Evsevi-duhovnicul, tămăduitorul bolilor sufletești și comoara schitului. Lovit cîndva de o boală rău mirositoare, zăcea aici nemișcat de ani și ani de zile, și cei încă în viață nu-și aminteau să-l fi văzut vreodată umblînd pe pămînt, neajutat de nimeni. După obiceiul înrădăcinat, starețul care era la cîrma mănăstirii făcea pe lîngă el canon de bunăvoie, slujindu-i; îi dădea hrana zilnică și-l spăla din cînd în cînd cu apă călduță, cu toate că Evsevi ura apa mai mult decît orice pe lume. Nici rugăciunile nu le putea el suferi, dar toate i se treceau cu vederea, căci singurul rost al vieții lui era să atragă spre schit puținele venituri. Aici, în întuneric și duhoare, veneau țăranii să-i ceară sfat și învățătură, crezînd, în simplitatea lor, că harul lăuntric e cu atît mai mare cu cît înfățișarea duhovnicului e mai respingătoare.

Se spunea că și el s-ar fi bălăcit destul pe fundul cel putred al vieții, dar că n-ar fi aflat bucurie pe măsura lui. I se puneau pe seamă o mare înțelepciune și o origine nobilă, dar de fapt fusese un sim-

plu simbriaș și, în afară de arta de a cosi fără să obosească, nu mai știa nimic. Umblase din sat în sat, intrînd cosaș pe la curți bogate și toate-i merseseră cum îi merseseră pînă i se-ntîmplase nenorocirea. Scăldîndu-se o dată, asudat, în Enga cea plină de cioturi, ceva îi hîrjîise picioarele. De aici i se trăsese tot pocinogul. Gordi, al șaselea urmaș al lui Meleti, l-a cules de pe drum, betegit de picioare. L-a lepădat într-un bordei și a zăcut acolo, părăsit de toți, pînă i-a trecut prin minte sus-pomenitului avva Avenir să tragă foloase de pe urma lui. Și așa începu să treacă, din generație în generație, și comoară, și povară, iar cu vremea se deprinse cu grija ce i-o arătau toți și cu rolul de înțelept sfătuitor ce-i fusese impus. Un nou veac lua locul celui vechi, oamenii sufereau acum pentru alte idealuri, iar el zăcea tot mereu acolo, și se pare că abia acum începea să cunoască bucuria solemnă a vieții.

Din bezna în care zăcea, Evsevi auzise prea puțin din convorbirea cu oaspeții și multe nu le înțelegea din pricina adîncii bătrîneți a minții lui ; dar se vede treaba că tot își dăduse el seama cît de neobișnuită era cearta asta. Trecea viața pe lîngă el și, în cele din urmă, nu mai fu în stare să-și îndure singurătatea de mormînt... Adunați lîngă ușă, oaspeții urmăreau forfota bătrînilor.

— Kiriuha, Kiriuha ! strigă din culcușul lui Evsevi, cu glas mofturos și pițigăiat. De ce a tăcut Visarionușka ? Cu ghearele să-i... cu ghearele... mama lor de...

— A fugit, părințele, a fugit ! L-o fi apucat poate burta după varză ! îi strigă starețul pe același ton, adunîndu-și mîinile pîlnie la gură și aplecîndu-se deasupra ființei celei nevăzute.

— Kiriuha, un'te-ascunzi de mine, Kiriuha ?

— Aicea-s, aici, părințele !

Căută grăbit cu ochii și, luînd de pe masă o bucată de zahăr, vru s-o vîre în mîna duhovnicului,

dar degetele lui tremurătoare scăpară zahărul pe podea și nu mai avu timp să-l ridice.

— Ce se mai aude, ce se mai întîmplă în lume? întrebă Evsevi anevoie, ca din depărtare.

— În lume-i numai fum, atîta fum că nu mai poți vedea nimic de el! răspunse Kir, uitînd că-s de față oameni străini.

Trecu multă vreme pînă s-ajungă la urechea lui Evsevi cuvintele rostite de aproape.

— Și de unde-i fumul acela?

— Iese din oameni, părinte le!

— De cîte veacuri ard ei, judecă plîngăreț Evsevi, și pumnișorul lui supărat se descleștă. Mai trăiesc oare binefăcătorii noștri?

— Astăzi, chiar și binefăcătorii se bucură la o copeică... mărturisi amar Kir.

Mai trecură astfel cîteva clipe. Bătrînii șușoteau, brațul atîrna nemișcat, opaițul răspîndea miros de fum, și-n lumina lui pîlpîiau straturi de întuneric. Laviția scîrții deodată, de parcă sfîntul ar fi dat să iasă afară, de dorul vieții și al oamenilor.

— Ce vor... ce vor să clădească? Un spital?... Ci dezveliți-mă odată, ticăloșilor... cîinilor, dezveliți-mă!

— E o muiere aici, părinte le, îi dădu de veste Kir, pierzîndu-și cumpătul de tot. O muiere în carne și oase...

Adînc tulburați de răzvrătirea lui Evsevi, bătrînii se uitau acum rugător la Uvadiev, singurul în stare să satisfacă năbădăioasa curiozitate a duhovnicului; dar acesta tăcea, clătinînd doar cînd și cînd din cap, și nu dădea nici un semn c-ar avea de gînd să se mai amestece în vorbă. Atunci se urni de la locul ei Suzana, și tuturor li se păru că privirea ei nu prevestește nimic bun. Bătrînii prinseră iar a da glas, căci în spărtura făcută de Suzana urma să năvălească, fără doar și poate, gloata de oameni nerăbdători să afle taina. Într-un colț scîncea Aza, acoperindu-și cu mîinile ochii lipsiți de lumină, și

nu puteai deosebi dacă plînge sau rîde. Vasian își holba ochii într-o parte, de parcă aștepta de acolo o lovitură de sabie; deodată, Juvenali sări în picioare și se repezi ca un liliac spre ușă, agățînd în treacăt ceainicul, care se rostogoli cu zgomot în urma lui.

Bătrînii strigau:

— Acum să vezi buclucul!

— Trage căţeaua la hoit...

— Păziți-l pe Evsevi!...

Dar nici unul nu îndrăzni s-o oprească în drum spre patul lui Evsevi.

— Descoperiți-l!

Vocea ei se frînse; nu-i reușise tonul voit poruncitor. Dar Filofei cel ciupit de vărsat se urni îndată din loc și, apropiind lumina de laviță, dădu la o parte boarfele de pe Evseveiko. Ochii lui Filofei scînteiau:

— Poftim... privește-l cîtu-i de mîndru!

Suzana, numai după ce se obișnui cu căldura putredă care năvălea din culcuș și făcea să pîlpîie flacăra, își aruncă privirea într-acolo. În maldărul de zdrențe murdare se foia o față mică de om, acoperită cu un fel de blană, care-i păru a fi de mușchi. Prin pielița subțiată a frunții parcă se întrezărea însăși țărîna. Scotea, alintat, buza de jos înainte, iar ochii îi ținea închiși; lumina îl orbea pe sfînt, și sprîncenele lui foarte dese tremurau de încordare. Părul care creștea alandala se desfăcu deodată în două. Evsevi deschise ochii. Suzanei i se păru că privește pînă în măruntaiele pămîntului prin protoplasma schimbătoare, fugară, care îmbracă lumea în fel de fel de culori. Nu s-ar fi mirat dacă acest sălbatic primitiv i-ar fi vorbit, de pildă, despre viscolul preistoric care a răscolit aceste meleaguri ale Sotiului cîndva, înainte de apariția omului. Ea începu să clipească des și făcu un pas îndărăt,

— ...Mă mănîncă puricii şi mă înăbuşă duhoarea, şuieră sfîntul, plîngăcios, căutînd cu tot dinadinsul să se deprindă cu lumina. Femeie! foşni el apoi, deşi nu era de loc sigur că distinge chipul Suzanei, şi deodată începu să se bîţîie de parcă ar fi voit să fugă de pacostea ce-l ajunsese: nu fugea însă de loc şi asta nu numai din pricină că nu-l ţineau picioarele. Femeie... adu-mi, drăguţă, vreo alifie... de care-o fi. Îmi crapă pielea pe picioare. M-am săturat, of, de cît amar de vreme zac aici...

Dar nu avu timp să se bucure pînă la urmă de mila lui Filofei. Acesta, mare cît un turn de cetate, trase peste el ceva care părea să fie o scoarţă de casă, curmînd glasul de pe malul celălalt.

— L-au lăsat picioarele, s-a betegit de picioare... şoptea grăbit Vasian, căutînd să atingă mîna Suzanei. Şi după cîte spune lumea, tare era iute de picior...

Suzana îşi muşcă, pe gînduri, buzele înăsprite:

— O fi fost el iute de picior... Dar mai scoateţi-l la aer, părinţi. Ţineţi un bolnav aici, în putoarea asta!

— Apăi tocmai că-i rost de răceală acum la aer, iar putoarea... de, orice om ţine la putoarea lui! se tot căznea vistiernicul să-i smulgă un zîmbet. Nu căta că sfîntul s-a lăsat cuprins de duhul deznădejdii. Plînge el şi muntele, cînd dă lumea cu tîrnăcoapele în el.

— Nici nu m-am gîndit la asta, zîmbi în cele din urmă Suzana, dar nu cum ar fi vrut Vasian.

O clipă după aceea, ea îl întrebă încet:

— Omul acela... fratele Visarion, stă de mult la voi?

— Merge pe-al patrulea an, măicuţă... Tare i-e drag lui Evsevi; nu mai poate după el! continuă să se gudure pe lîngă ea Vasian, dar ea şi pusese mîna pe clampa uşii.

Favorov o urmă îndată, ca un arnăut. Numai Uvadiev, furat de gînduri nepătrunse, urmărea încă în-

tîmplarea asta atît de stranie pentru el. Vederea acestor oameni într-o casă aprinsă de vîlvătaia vremurilor noi nu trezea în sufletul lui un sentiment de dușmănie, ci mai curînd un fel de compătimire plină de scîrbă. În acest naiv fragment din veacul al XVI-lea era ceva pe înțelesul lui Uvadiev. Privea dus pe gînduri, căci nu se așteptase să întîlnească aici un asemenea pustiu omenesc; atunci tuși pe neașteptate Aza, și Uvadiev ieși încet în tindă. Aci îl ajunse din urmă Kir, starețul.

— ...Stai puțin, ascultă, iubite tovarășe! Gura de scorbutic rostea pe întuneric alte vorbe decît cele pregătite grabnic în timpul scurtului răgaz. Uite, ține-aici și pune-i bine... Mai ai acolo în lume nevoie de tutun, mai cumperi un inel nevestei... că tare-s moarte după găteli în ziua de azi și las' că știu eu ce lefșoară aveți. Hai, ia, ia că n-ai să sărăcești din avutul altuia! Iar mîine ne-om îngriji și de-un căluț, să puteți pleca... Cum s-ar zice, ați căutat și n-ați găsit, așa e? Îl îmboldea cu ceva pe Uvadiev: nu cu un cuțit, dar nici cu mîna goală, iar Uvadiev se tot încrunta și nu înțelegea nimic. Ți-am fi dat cu dragă inimă mai mult, dar nu mai avem! Sînt aici douăzeci și două de ruble, douăzeci și două în cap, numără-le...

Uvadiev se întunecase de mînie, ca furtuna, și-și scotocea neîndemînatic buzunarele după bomboane.

— Eu nu fumez, părinte, și nici pe dumneata nu te sfătuiesc s-o faci. Dar mestec într-una bomboane. Ia gustă, sînt dulci! Deschise cutia de tinichea, puse o bomboană ca pe un bănuț de pomană în mîna întinsă a lui Kir și bagă iar cutia în buzunar. E bună, suge... Iar cu banii ăștia cumpără-ți mai bine un titlu la împrumutul țărănesc. Dobînda-i mare și uneori se mai întîmplă să cîștigi la tragere. Ei, haide... fii cuminte!

Ușa se închisese în scîrțîitul cărămizii atîrnate de o sfoară pe scripete, dar Kir tot mai stătea țin-

tuit locului cu „trataţia" lui Uvadiev în palmă. Cineva îl trase de mînecă, altul îl privi drept în ochi, dar el nu văzu decît albul ochilor, fără nici o expresie. Acadeaua tăiată ca o inimioară lucea trandafiriu în căuşul palmei bătătorite. Apoi faţa lui Kir păru că se despică în două şi ambele jumătăţi începură să se frece aspru una de alta. Kir plîngea. Şi, aproape de el, Filofei îşi mîngîia, zîmbind ironic, falca lui puternică şi grea, ca cioplită în lemn.

Năpasta era aici, aproape de tot, şi nu mai puteai să fereşti schitul din calea ei... Se mai întîmplase de cîteva ori să se abată cîte o molimă grea asupra regiunii; sate întregi zăceau aiurind de boală şi pe drumuri nu mai hurducăia nici o roată: dar puteai să mai scapi, închizîndu-te cu răbdare în ograda schitului. Mai izbucneau şi pîrjoluri; curgeau şuvoaiele de foc şi clocoteau valuri de fum acru, şi pe holdele nesecerate ţopăia în joc păgîn moşul cel roşu, învîlvorînd paiele: dar puteai săpa şanţuri, ca să îngrădeşti locul pe care se dezlănţuise bezmetica lui veselie. Altă dată venise primăvara prea de timpuriu, pe copaci înverziseră mugurii înainte de vreme, pîraiele lărmuiau de patru ori mai tare ca de obicei, păsările, cuprinse de nebunie, se zbenguiau prin văzduh, iar călugării porneau în bărcile lor sparte spre Makariha, după femei: doi din ei au şi pierit în apele umflate de primăvară. Iov, care trăia pe atunci, cumpărase o cutie cu muzicuţă. În ceasul cînd amurgul cobora peste pădure, Iov punea în cutie ceva ca o clătită de fier sfărîmicioasă, şi clătita gîlgîia tot felul de cîntări nevinovate. Mai tîrziu, Avenir a făcut schimb cu Ipat Lukinici din Makariha; i-a dat cutiuţa cu muzică pe nişte pînză groasă. Ipat Lukinici era portar la o baroneasă din Petersburg; venea o dată pe an acasă, în sat, se îmbăta, dădea drumul la muzicuţă şi urmărea cu evlavie rotirea melodioasă a clătitei. Se ivea cîte un nor, apoi cerul se limpezea din nou, şi viaţa se depăna iar ca un fir de tort pe fus.

— S-a zis cu noi, plîngea Kir, şi fraţii călugări pricepură că de acum încolo nu va mai domni peste Soti acest stareţ neputincios, căzut de pe acum din rosturile lui, ci Filofei cel cît turnul de cetate.

5

Pînă la plecarea oaspeţilor, nimeni n-a mai încercat să treacă prăpastia săpată în timpul acelei întîlniri. Mîncarea le-o aducea de la trapeză, în schimbul unui adaos la plată, fratele Timolai cel sfios şi mereu parcă speriat de ceva. Uvadiev îl întrebă o dată ce-i cu Ghelasi ; Timolai se tulbură, roşi pînă în vîrful urechilor şi răspunse cam în silă că Filofei l-a pus pe Ghelasi la canon, să spele toate podelele mănăstirii. Dar Uvadiev nu reuşi să afle de ce se făcuse vinovat Ghelasi. Aşteptînd ziua cînd se va putea trece peste rîu, oaspeţii colindau prin pădurea încă nezvîntată. Ca şi mai înainte, Uvadiev pleca singur, iar Favorov nu cîrtea că-i rămîne lui sarcina s-o însoţească pe Suzana. Uvadiev umbla mult şi cu folos ; într-una din rătăcirile sale descoperi un nisip splendid, minunat pentru beton, iar altă dată găsi într-o colibă de pădurar un ziar prins de perete, care-i aminti viu de anul acela din vremea şcolii, cînd îmbrăţişase şi el ideea revoluţiei. Era chiar numărul treizeci şi cinci din *Russkoe gosudarstvo* (Statul Rus), în care apăruse pentru întîia oară actul de acuzare împotriva locotenentului Şmidt [1]. Dezlipind cu băgare de seamă hîrtia îngălbenită, Uvadiev se duse cu ea pe marginea rîpei, unde-i plăcea atît de mult şă şadă. Acolo îl găsi pe

[1] *Şmidt Piotr Petrovici* (1867—1906) — locotenent în Flota Mării Negre, unul din conducătorii acţiunii revoluţionare a matrozilor şi soldaţilor din Sevastopol, în noiembrie 1905. La 6 martie 1906 a fost împuşcat, conform sentinţei justiţiei ţariste, pe insula Berezani (n. ed. rom.).

Ghelasi. Cu tîmplele strînse în palme, călugărul scruta cu ochii mici zarea; vîntul îi flutura coama arămie și încîlcită. Scufia-i strînsă ghem zăcea lepădată lîngă el, pe bancă. Jos, în albia rîului, curgeau scrîșnind și aprinzîndu-se în sclipiri sloiurile de gheață. Întunericul se lăsase pe nesimțite și, prin valurile frămîntate ale norilor, luna zbura ca o piatră zvîrlită din praștie.

Dînd cu bățul deoparte scufia lui Ghelasi, Uvadiev se așează alături de el, și, cum nu mai putea desluși literele șterse ale ziarului, încercă să aducă iarăși vorba despre frumos și adevăr. Deși fără ocări, răspunsurile veneau cu multă zgîrcenie. Dar tot află cîte ceva din vorbele scăpate de Ghelasi; în primul rînd, ispititorul amănunt că, în cei opt ani de viață monahală, Ghelasi nu se putuse deprinde cu nevoia autocastrării sufletești. Ghelasi se ridică deodată în mijlocul convorbirii și plecă, iar Uvadiev nu făcu nici un gest să-l oprească, deși el se credea bun „vînător de suflete" (era o veche slăbiciune a lui). Tot n-ar fi putut să-i fie de vreun folos lui Ghelasi în lupta sălbatică pe care acesta o dădea cu sine însuși.

De fapt, era bucuros și de puținul pe care-l putuse smulge din taina lui Ghelasi. Mamă-sa, nevastă necăjită de soldat, îl adusese de mic copil la schit, pentru un an de zile, fie ca să se descotorosească de o povară peste puterile ei, fie cu nădejdea că măcar aici băiatul ei va izbuti să răzbată pînă la ușa neînduplecată a adevărului. Pe ea a călcat-o trenul într-un județ vecin, iar băiatul a rămas la călugări. În primii ani, Ganika muncise ca ajutor de văcar prin satele din preajma schitului, aducîndu-și în schit sărăcăcioasa simbrie. La început îi plăceau și anteriul lucrat aici pe măsura lui, și orînduiala aspră a schitului, după care i se cerea să-și facă munca și rugăciunile la fel cu cei mai în vîrstă. Cînd s-a ridicat flăcău, i s-a dat în seamă trecerea călătorilor peste rîu; avea acum timp din

belşug să cugete despre vreo carte sau despre soartă, aşteptînd ceasuri întregi cîte un drumeţ rătăcit. Cele mai multe din cărţile care-i cădeau în mînă erau bisericeşti şi în toate acele cărţi femeia era zugrăvită cu o atît de pătimaşă ură, încît pe vremea pomenitelor evenimente de pe Soti, gîndurile lui erau pline de această spaimă dulce şi de neînlăturat. Îl chinuia închipuirea, vedea femeia în fel şi chip : în vălmăşagul visurilor şi în aiureala febrei tifoide care bîntuise în timpul foametei, îi apăruse în chip de zmeu sau de limbă de foc, de nor roşu şi pufos, sau de ac lung şi gata să străpungă. Nu-i cunoscuse niciciînd chipul cel adevărat. I se mai întîmpla toamna să fugă cîte-o săptămînă şi mai bine de la schit, rătăcind prin locuri doar de el ştiute, şi numai frigul îl aducea de nevoie înapoi la căldură. Primăvara, cînd pînă şi văzduhul părea plin de vuiet prelung şi de doruri, credea că însuşi păcatul urlă prin codru, rînjind cu botul spre răsărit...

Ivirea Suzanei nu semăna de loc cu plăsmuirile din patericele afumate şi roase de carii. Nu se ivise în faţa lui nici înconjurată de flăcări, nici călare pe nori şi nici în ispititoare goliciune... nici beat n-ar fi putut cineva să ia drept car apocaliptic căruţa scîrţiitoare a lui Pantelei !... Dar femeia venise noaptea, în ceasul cel tainic al primăverii, cînd orice crenguţă e frămîntată de vîntul tulburător al redeşteptării. Peştele numai cînd doarme îl poţi prinde uşor cu ostia ascuţită ; tot aşa îşi trimite şi iadul noptaticii soli spre el, tiptil, să nu trezească bănuiala cumva. Nopţile lui Ghelasi nu mai cunoscură liniştea ; un abur portocaliu ţîşnea din perete şi-i învăluia mîinile ; cînd bea, pînă şi apa avea gust de venin ; dacă apuca zăpadă în pumn, pînă şi zăpada îi părea portocalie. Parcă rîul curgea de zece ori mai repede, zădărîndu-l pe Ghelasi cu bulboanele care fierbeau ca mustul ; era una, cea mai de aproape, mai năprasnică decît celelalte...

Ghelasi încercă să stea de vorbă cu Timolai, de care îl lega nu atît prietenia, cît soarta lor asemănătoare : păscuseră cîndva împreună vitele la Lopski Pogost. .

— ...Ai văzut-o ? și Timolai pricepu îndată că era vorba de fata care venise la schit. I-ai văzut mîinile ? Îs tare ușoare, or fi mai ușoare ca fulgul...

— Are degete subțiri și agere... consimți uluit Timolai, luat prin surprindere.

— Iar buzele le are negre... negre ca pîinea, ai văzut ?

Timolai privi cu neîncredere la călugărul cu mintea zdruncinată.

— Ce tot vorbești... cine-a mai pomenit buze negre ? !...

Apoi fugi, temîndu-se de cele ce-ar fi putut să-i mai spună Ghelasi.

A doua zi, Ghelasi se duse la Filofei, care-i era duhovnic. Acesta dregea un lacăt și-i dădea porunci lui Vasian : ochii lui aveau nevoie de ajutorul sticlelor, dar în tîrgul lor de provincie nu se găsiseră ochelari adevărați ; i se trimiseseră de acolo niște ochelari de prins pe nas, cu șiret, și Ghelasi găsea că aripioarele celea de sticlă de pe nasul pătrat al lui Filofei sînt foarte caraghioase.

— ...Ai luat banii de la Krasilnikov ? Ăi de ni-i datora pe cizme ? întrebă Filofei.

— Uite, mîine o să-l ducă Ghelasi pe comisar la Makariha, și atunci o să încaseze el banii.

— Dar de la Șibalkin, pentru adăpătoare ?

— A plătit jumătate, iar pentru jumătatea cealaltă a făgăduit să trimită ceva carne de sărbători.

— Altă dată să iei totu-n bani, lasă înfruptările. Privi cu un aer impunător spre Ghelasi, care stătea în pragul ușii cu fața întunecată. Dacă mănîncă prea multă carne, nici cu lanțul nu-i chip să-i mai ții locului. Trebuie să ne mai cîrpim și noi, că ni s-a învechit corabia, și-n ziua de azi nu-ți dă nimeni lemn pe degeaba nici pentru coșciug. Trăim ca vai

de lume, mai mare rușinea : plouă prin acoperiș, iar în iconostas s-au cuibărit păsările ; deunăzi, cum stăteam așa, mi-a picat deodată ceva pe nas. N-ai nimic de la paraclis ?

— Ăștia-s toți... și vistiernicul îi deșertă dinainte un pumn de gologani de aramă. E printre ei și-un ban de trei copeici de pe vremea țarului. Lumea de azi pînă și pe dumnezeu caută să-l înșele !

— Dar ție unde-ți sînt ochii ? ! se răsti la el Filofei și, cu fața încruntată, nitui un nou pivot pentru cheie la lacătul pe care-l dregea.

Apoi socoti obolul credincioșilor și-l alungă pe vistier ; atunci Ghelasi se așeză fără sfială pe locul lui Vasian.

— Ai venit să mă vezi ? Filofei ridică glasul și, aruncînd o privire fugară spre fruntea înaltă și plină de coșuri a lui Ghelasi, prinse, pesemne, înțelesul ascuns al tulburării acestuia. Cum de ți-a scuipat necuratul în așa hal pe mutră ? Nici pe cer nu-s atîtea stele cîte bube spurcate ai tu pe față...

— Mă arde setea, răspunse răgușit Ghelasi.

— Setea !... și aripioarele ochelarilor îi căzură de pe nasul borcănat. Omul e făcut din țărînă. Și toate mările din lume nu pot stinge setea pămîntului.

Își lăsă ochii în jos, bucurîndu-se de frumusețea ascetică a imaginii.

— De n-ar fi atît de însetat, n-ar naște atîta ! clătină din cap călugărul cel tînăr.

Filofei zîmbi întunecat și-și șterse pe șorț mîinile roșii de gaz și rugină, pregătindu-se parcă să tămăduiască un suflet.

— Tu poate crezi, începu el pe departe, proptindu-și cotul undeva pe burtă, că sînt bătrîn, că m-a năpădit părul ca mușchiul ? Dar și-acum mi se întîmplă să mă aprind de-mi vine să mă îngrop singur în pămînt, să mă mai răcoresc puțin. Oftă adînc și ceva îi scîrțîi în coșul pieptului. Pe urmă, citesc în hrisoave cum au fost toate astea și cum au trecut... atunci mă lasă !

Şi într-adevăr, şi-acum îi mai răsuna în urechi rîsul argintiu al hangiţei Agrafiona Petrovna, al cărei soţ îi comandase o dată fierarului nişte arcuri pentru docar şi se alesese şi cu un plod pe deasupra. Pe vremea lui, sorbise din plin din cofa vieţii şi acum călca în picioare, cu patimă stîngace, bucuria pe care i-ar fi putut-o da viaţa, tocmai pentru că nu-l amăgise şi nici nu-l săturase pe deplin. Glasul lui tuna tot mai tare în el, parcă se încorda un bici, şi vorbele îi zăngăneau ca zalele lanţului de ancoră ; în pieptul lui larg se grămădeau hoarde de sfinţi sălbăticiţi de teapa lui Antoniu cel Mare : Filofei cerea nimicirea de bunăvoie a voinţei, pentru a învinge moartea, iar Ghelasi vedea în gînd mînzul trîntit silnic pe iarbă, cu capul sucit într-o deznădăjduită încordare. Scena asta îi rămăsese lui Ghelasi pe veci întipărită în minte. Pe cînd era copil şi se ducea cu vacile la păscut, trecînd o dată pe lîngă ograda fierarului, văzuse din întîmplare cum era jugănit un mînz, ca să-i fie mai de folos omului. Legat de picioare, cu buza strînsă în iavaşa pînă la sînge, cîrlanul şedea culcat, fără să mişte, cu ochii holbaţi, încordat în aşteptarea execuţiei, iar Fedot ridica deasupră-i mîna sa nepăsătoare de casap. Ganika iubea mînzul acela jucăuş mai mult decît pe toţi ceilalţi din herghelie şi de atunci simţise că-l urăşte pe fierar.

Ura asta de copil se trezi deodată cu puteri întreite în el şi, tocmai în momentul cel mai cumplit al propovăduirii, cînd cuvîntul lui Filofei strălucea ca tăişul securii ridicate deasupra grumazului celui păcătos, Ghelasi începu să bată cu cizma o melodie în piciorul mesei.

— ...Nu bocăni, şi de ce te hlizeşti ?

— Îmi vine să rîd de ceva, mărturisi Ghelasi fără pic de sfială şi făcu din ochi, oprind din năvală puhoiul tunetelor lui Filofei. Mi-am adus aminte cum venea Gruşka la tine, la fierărie... Băieţii scoteau cîlţii din perete şi se uitau prin gaură. Noi

am poreclit-o pe Gruşka „plăcintă"... Rîdeam între noi : ia te uită, iar se înfruptă fierarul din plăcintă !

Duhovnicul se făcu roşu la faţă, de te puteai aştepta să se topească în el ceva care să ardă scîndurile podelei şi să curgă în beci, lăsînd în urmă miros de fum. Degetele puternice ale casapului se agitau pe masă, de parcă voiau să se smulgă din palmă ; deodată, înşfăcară pila cea grea şi s-ar fi petrecut ceva nemaipomenit în letopiseţul schitului, dacă Ghelasi nu s-ar fi ridicat la timp şi n-ar fi pornit spre uşă, domolind cu spinarea-i fără apărare mînia lui Filofei. Nu prinseseră încă a ciripi în el glasuri de păsări ; teama îl învăluia mai deasă decît negura primăverii. Nimic nu putea să-i alunge părerea că tocmai femeia venită la schit era unealta pe care o alesese iadul, dintre toate, să-i sfîşie lui nevinovăţia. Oricît de binevoitor se arăta Uvadiev faţă de tînărul călugăr, tot ar fi rîs cu poftă acolo, pe rîpa cea înaltă, dacă i-ar fi auzit mărturisirea... Ghelasi plecă şi rătăci prin pădure pînă-n pragul nopţii, pîndind din ascunzători uşa chiliei în care stătea Suzana. Spre seară începură să-l scuture frigurile.

În pereţii acestei chilii colcăiau generaţii întregi de ploşniţe ; strămoşii acestora, simpluţi de felul lor, se hrăniseră pesemne chiar şi din trupul preafericitului Spiridon ; Suzana, prevăzînd surprizele vieţii de la ţară, îşi luase cu ea un hamac. Pe jumătate culcată în hamacul întins, cu o carte în mînă, se uita distrată la jarul care mocnea în sobiţă, răspîndind o căldură uscată, aspră. O amorţeală dulce i se răspîndea în picioare, lucrurile se deschideau larg în faţă-i, ca nişte uşi, dezvăluind înţelesuri neaşteptate şi greu de prins ; lumea cea aievea înceta să mai fie, şi în locul ei se înfiripa o altă lume. Un rîu îngheţat. De după troiene de omăt zboară săgeţile ascuţite ale gerului şi parcă se face că Savka adapă caii lîngă copca din care se învălătucesc aburii ca fumul ; ţopăie pe loc de frig, şi-n spate îi

zornăie puşca cea scurtă... Cartea îi căzuse din mînă fără ca Suzana să se deştepte ; deschise ochii numai atunci cînd simţi frigul prelingîndu-se dinspre uşă, alt frig decît cel închipuit, din somn. Nu recunoscu în beznă ochii lui Ghelasi, injectaţi de sînge şi implorări. Mai mult decît faptul că monstrul intrase la ea, o înspăimînta gîndul la clipele cît o adulmecase el pe cînd dormea.

— Stai, stai culcată !... şoapta lui se îmbina ciudat cu mirosul pătrunzător de ceapă şi de piele. Sînt eu, Ghelasi... iată că am venit. Ruşinea îl înăbuşea : Hai, hai, cum se face asta ?... Haide odată !...

Chilia păru deodată de zece ori mai strîmtă ; pereţii îl apăsau greu. Căldura portocalie a sobei, abia acum justificată în închipuirea lui Ghelasi, lumina în întuneric genunchiul ei dezgolit. Călugărul nu se clătina, dar se putea prăbuşi în orice clipă. În faţa lui se arăta mărul acela crud ce strepezeşte dinţii (măr spre care s-a întins cîndva mîna stîngace a lui Adam) şi care-l aţîţase în visurile lui şi-i întărise convingerea că are dreptul să dea buzna la ea în chilie, la miezul nopţii ; îl urmărea pas cu pas şi, chiar din grămezile de napi ale lui Vasian din care alesese în ajun putregaiul, tot aceeaşi chemare a firii se desprindea viclean şi multiplicat.

— Mai bine te-ai mai spăla... rosti ea scîrbită şi, sărind în picioare, îşi ridică repede ciorapul căzut.

El nu pleca, pentru că ea nu-l alunga cu rîsul ; dar nu pleca şi din pricină că focul ce ardea în el de trei zile şi trei nopţi nu fusese stins de cele trei minute petrecute aici. Mai mult decît toate îl uluia faptul că păcatul respingea capitularea lui fără condiţii... Stătea în picioare, cu mîinile atîrnînd de-a lungul trupului, şi petele de ruşine de pe faţă erau parcă mîzgălite cu funingine roşie. Ochii lui stinşi se opriră asupra unei crenguţe de salcie, pusă într-un ulcior ; verdeaţa lucitoare se întindea sfios spre lumină,

— Ce-i asta ?
— Salcie.
— ...Salcie, îngînă el. Pentru ce ?
— Aşa, de frumuseţe.
Ghelasi atinse crenguţa, bănuitor, neputînd să înţeleagă minunea ascunsă în ea, minune pentru care fusese adusă aici.
— Ce fel de... frumuseţe-i asta ?
— Primăvara... Se trezeşte viaţa-n ea.
— Viaţa ! repetă el.
Prin peretele gros se auzi cum tuşeşte surd, ca într-o căciulă, Aza. Ghelasi îşi trecu palma peste obraz, ca trezit din somn.
Schimbarea petrecută în el nu lăsă nici o urmă care să fi dat cuiva de bănuit. De dimineaţă smoli, împreună cu Timolai, barca în care trebuia să-l treacă a doua zi pe Uvadiev. Doar că era mai sfios decît de obicei ; apoi începu să-l prindă somnul şi-l apucă o foame cumplită. Îşi petrecu restul zilei trîntit pe crivat, la el în chilie, lăsînd neîndeplinit canonul dat de Filofei...
Barca se legăna pe apa tulbure, învolburată. Ghelasi sări în ea cel dintîi şi aşteptă, potrivindu-şi palmele pe lopeţi. Curentul ducea de la mal coaja aceasta de nucă veche şi şubredă ; Uvadiev trebui să facă prin apă cîţiva paşi. Ceva trosni în pereţii bărcii ; la fund se auzi un gîlgîit. Ghelasi împinse cu o lopată în malul pe care-l părăsea pentru totdeauna, şi iată că-i fură curentul.
— Dacă ne încalecă valul sau ia luntrea apă, ai grijă s-o scoţi. Uite colo căuşul, să-ţi mai treacă de urît ! arătă Ghelasi din cap spre căuşul de lemn, ocolind privirea stăruitoare a lui Uvadiev.
Nici nu ieşiră bine din adîncitura de sub mal, că totul se schimbă deodată în jurul lor ; cu toate opintirile lui Ghelasi, barca rămînea parcă pe loc, cuminte şi liniştită, ca prinsă în ancoră, iar de o parte şi de alta se învîrtejeau vîltori turbate, trăgînd la fund bucăţi de gheaţă murdară şi fărîmiţată. Malu-

rile, în schimb, treceau pe lîngă ei în goană nebună : Uvadiev nici n-apucase să privească bine la bîtlanul cenușiu încremenit lîngă o tufă, cu aripile întinse de zbor, cînd zări un uliu. Sta pe un dîmb în bătaia vîntului și își curăța trufaș și leneș o aripă întinsă cît era ea de lungă. Ghelasi lepădă vîslele și scutură din scufie să-l sperie, dar uliul nu se sinchisi, de parcă ar fi fost sigur că-n ziua aceea n-ar fi putut nimeni să-l nimicească.

— Pune mîna pe vîsle, ori poate vrei să ne răsturnăm ? mormăi nemulțumit Uvadiev.

— Vezi mai bine de scoate apa...

Lui Uvadiev i se păru că Ghelasi zîmbește, și că, o dată cu el, zîmbește și pasărea ; rămase o clipă pe gînduri, apoi puse mîna pe căuș. Luntrea ieșea acum în firul apei și, cu tot vicleșugul lui Ghelasi care încerca să treacă pieziș spre malul celălalt, se vedea că în încăierarea asta el va fi totuși înfrînt. Sudoarea începu încetul cu încetul să-i îmbrobonească tîmplele roșcovane și atunci Uvadiev hotărî să înnoade firul convorbirii întrerupt cîndva.

— Ei, băiete, cum a rămas atunci ?

— Apăi, cam tot așa... trăiască regimul sovietic, spuse într-o doară Ghelasi. Scoate apa, că atîta treabă ai.

Ziua era zbîrlită și vioaie ; prin ferestrele norilor se întuneca și se adîncea albastrul cerului și, cu cît se adîncea mai mult, cu atît părea mai măreață puterea lină a apei.

— Uite, spuneai rîndul trecut că toți oamenii de pe lumea asta sînt niște ticăloși și niște proști... Dar știi tu oare că mai sînt și alt fel de oameni, care caută dreptatea și-și varsă sîngele pentru ea ?

— Care ? Ăia de au luat pîinea de la țărani ? întrebă Ghelasi aproape nepăsător. Se încurcă însă la vîslit și stropii îl împroșcară din plin pe Uvadiev. Unul de-ai voștri putrezește și acum în mlaștină, acolo unde l-a vîrît Berezeatov. N-ai auzit încă de Berezeatov ? Ăla o dată om ; adevărat soldat. Și

doar dreptatea de la frumusețe vine, iar frumusețea se naște din liniște. Dar voi ? Voi stîlciți liniștea cu tîrnăcoapele...

Clătinînd încet din cap, Uvadiev luă apă în pumn și încercă să strîngă cu degetele această părticică din stihia oarbă pe care urma s-o supună.

— Astea nu-s vorbele tale, Ghelasi. Ale tale-s mai simple...

— Ba frumusețea-i vorbă de-a mea ! sări călugărul.

— Ce vorbă ciudată mai e și asta : frumusețe !... Privește : noi ne ducem uite colo, pe mal, unde stau bătrînii ceia... îi vezi ? Vom construi acolo o fabrică mare cum nici n-au visat vreodată preacuvioșii tăi. Și-n fabrica aceasta vom scoate celuloză din brazii ăștia simpli, care cresc din belșug și fără nici un rost pe-aici. Alți oameni o să facă din ea hîrtie pentru învățătură, praf de pușcă — să ne apărăm de dușmani — și cîte altele pentru folosința celor vii... chiar și mătase. Pînă atunci o să fugi și tu din văgăuna asta viermănoasă, ai să putrezești cînd ți-o veni rîndul, nu te grăbi ! Deocamdată o să fii cetățean liber și muncitor, o să intri la lucru, și-o să-ți faci rost de-o mîndruță pe cinste... și o să poarte Șura, să-i zicem, sau Ania, mătase făcută de mine. Atunci să vezi frumusețe !

În mișcările de automat ale lui Ghelasi se ivi parcă o umbră de dispreț ; tot mai des greșea vîsla, și, dacă n-ar fi avut haină de piele, Uvadiev ar fi ajuns ud leoarcă pe malul celălalt.

— Toate astea-s numai așa, ca să-ți acoperi rușinea ; dar cu sufletul... cu sufletul ce te faci ? Că sufletul e ca un cui : cum stă degeaba, cum ruginește de tot !

Uvadiev, care scotea apă, se opri ; în clipa aceea nu răspundea numai lui Ghelasi :

— Sufletul... încă o vorbă aiurea !... Vezi tu, știu ce-i aia stambă, sau pîine, hîrtie, săpun... le-am fabricat, ori le-am mîncat, le-am ținut în mînă... le

cunosc după pipăit și culoare. Dar nu știu ce-i aia suflet. Din ce se face ?... Și unde se vinde ?

— D-apoi, cum să fac eu peștele să-nțeleagă de ce mi s-au dat mie picioarele ? Că el și fără picioare își găsește hrana...

Mai era destul pînă la mal, dar discuția se cam apropia de capăt : se săturase fiecare de încăpățînarea celuilalt.

— ...Tu n-o să găsești nimic, măcar că ai picioare. Arată-mi și mie ce-ai fost în stare să găsești de opt ani de cînd tot mucezești aici, în văgăuna asta... Păcat de tinerețele tale !

— Îs osîndit la tinerețe veșnică...

— Chiar că ești osîndit... Iar colo-n lume, cine știe ce fată te așteaptă ; poate și plînge că zăbovești atîta !

Vîsla se afunda în apă tot mai mînios, tot mai aprig. Ghelasi își pierdu cumpătul :

— ...Ce mă tot bîrîi la cap cu fata aia ? Îi fi avînd vreo soră care și-a făcut de cap, și vrei să mi-o bagi mie pe gît ? șuieră el printre dinți și deodată sări de pe locul lui înainte de a-l fi putut opri Uvadiev.

Își scoase scufia și, cumpănindu-se din greu, făcea temenele repezite și adînci în fața pasagerului său :

— Iartă-mă... pentru ocări și pentru toată zarva, iartă-mă. Sînt om hain, tare hain...

Nu se mulțumi cu o singură plecăciune. Se pleca într-una, tot mai adînc, îndoindu-se de parcă ar fi avut un arc în șale, și clătina barca dinadins. Valurile se frîngeau peste margini ; barca se tot ducea săgeată prin mijlocul rîului, iar Uvadiev clipea des, privindu-l pe călugărul apucat, poate chiar admirîndu-l în sinea lui. S-au tot dus așa la vale, și după vreo sută cincizeci de stînjeni luntrea s-a întors de-a curmezișul curentului, dar Ghelasi a pus iar mîna pe vîsle chiar în momentul acela critic

— Se vede că știi bine să înoți, băiete, zîmbi Uvadiev cam în silă, cînd se apropiară de mal. O să iasă om din tine, dar trebuie să mai arzi pînă să te că-

leşti. Cînd n-o să mai poţi răbda atîta foc şi urlet ce este în sufletul tău, vino la mine... cînd vrei, ziua sau noaptea. Şi-acum, pîn' ne-om mai întîlni, umblă sănătos ! îşi luă el rămas bun.

— Doar în iad să ne mai întîlnim ! îi răspunse Ghelasi, trăgîndu-şi luntrea pe mal.

...Acolo, pe bîrnele grămădite, se adunaseră bătrînii din Makariha, să-şi usuce în bătaia vîntului bărbile mucezite din timpul iernii.

— A scăpat ! Văzuşi ? căscă unul din ei cu părere de rău, şi căscatul se prelungi atîta, încît vecinul avu timp să-şi răsucească o ţigară. Orice-ai spune, tare-i plicticoasă viaţa noastră...

6

Chiar din clipa în care Uvadiev păşi pe mal, începu lupta cu Soti şi cu întreaga orînduire străveche, în albia căreia curgea. Părea că şi pămîntul pe care calcă îi este duşman. Întîlni mai întîi un băieţandru saşiu ; cuibărit pe prispă, ungea cu o unsoare fără nume cizmele uriaşe ale tatălui său.

— Buna ziua, cetăţene, glumi Uvadiev. Ei, cum merge treaba ?

— Iaca, tare-i proastă unsoarea de-acum, răspunse băiatul, cam în vînt. Cea de altădată era mult mai grasă...

— Da' tu de unde ştii, ţîncule, cum era cea de altădată ? Te pomeneşti că nici nu erai zămislit pe vremea aia !

— Hai te cară şi vezi-ţi de treabă ! mormăi băieţandrul, alungîndu-l cu privirea ca pe un cerşetor.

Muncitorii locuiau înghesuiţi în nişte barăci vechi şi şubrede, la capătul cel mai îndepărtat al satului distrus odată de incendiu, şi vetrele lor sărăcăcioase nu puteau ţine piept gerurilor de primăvară. Deşi erau tot opincari, se plîngeau de ţăranii localnici,

care-i jupuiau, în ciuda foamei statornicite despre ospitalitatea celor de pe Soti, luînd de pe oameni șapte piei pentru un blid de lapte și pentru îngăduința de a se odihni în vreun colț al casei ; de la început îi primiseră cu dușmănie, mai-mai să-i ia la bătaie, nu altceva. Deocamdată, pînă să se mai zvînte fleșcăraia din aprilie, lucrările mergeau mai încet ; nu se putuseră face decît trei kilometri la ramificația de cale ferată din cei unsprezece cîți fuseseră prevăzuți în plan, și nici la drumul prunduit nu mergea treaba mai bine. Se mai întîmpla și cîte un bucluc din cele obișnuite pe-atunci prin partea locului : de bunavestire muncitorii tineri, punînd mînă de la mînă, au purces la vestiții cîrciumari din Șonoha să se cinstească, și, după ce au băut toată seara, dimineața au scăpat în șanț locomotiva cea mică, auxiliară, care le aducea materiale. Cînd a ajuns Uvadiev acolo, vreo treizeci de inși, bleotocărind pînă la glezne în potmolul dezghețului, se căzneau să scoată cu frînghiile din șanț locomotiva cu pricina ; dar se vede treaba că și ea apucase să îndrăgească glodul odihnitor al Sotiului. Oamenii o ocărau cu sudălmi grele, vrînd parcă s-o facă de rîs, apoi, trăgînd de frînghii, cîntau îndelung, cu voci rebegite de frig, străvechea „Dubinuška“ [1]. Și cîntau așa, de aproape două zile și două nopți, cît să adoarmă și altceva decît o locomotivă.

Năpustindu-se vijelios, Uvadiev se pregăti să-l ia la rost pe șeful de lucrări. Acesta zăcea însă la Șonoha, bolnav de congestie pulmonară, iar șeful echipei încerca să o scalde, și se jura pe toți sfinții că n-a fost beat. La drept vorbind, n-ajunsese de bunavestire chiar în halul acela de beție cînd zace omul ca mort, de nu simte nici dacă-i scoate corbul ochii ; ce mai încoace-încolo, locomotiva se prăbușise singură, și de vină nu puteau fi decît apele primăverii. După ce-i trase un perdaf strașnic șefu-

[1] Cîntecul edecarilor de pe Volga, cu refrenul ce se cîntă la ridicarea greutăților (un fel de „hei-rup“) (n. t.).

lui de echipă, Uvadiev se repezi să vadă și alte lucrări, și pretutindeni găsi nereguli : ciment depozitat sub cerul liber, motoare transportate din loc în loc, neînvelite, expuse tuturor intemperiilor, sau lăzi cu cuie așezate peste geamuri. Lămurind unde era cazul, și amenințînd chiar cu pedeapsa pe alocuri, colindă pînă spre seară, cînd se întoarse la Makariha obosit și posomorît, și, intrînd în ceainărie, se așeză să-l aștepte pe președintele Lukinici, care nu se înapoiase încă.

Un cocoș se plimba de colo-colo pe podeaua murdară și noduroasă, căutînd fărîmituri. Uitîndu-se din cînd în cînd la el pe sub sprîncene, trei muncitori de pe șantier deschideau o cutie de conserve. Un țăran cu piciorul țeapăn privea la el ca omul fără treabă. Ședea cu piciorul cel beteag întins drept ca o barieră și cu o nuieluș în mînă zădărea a joacă un pui de mîță. Uvadiev presupunea că animalul acesta mic și pufos era al fetiței care ștergea, cu aer preocupat și grav, un ceainic mare și alb, înflorat, iar tatăl ei, o mutră de adevărat pungaș, făcea socoteli pe o numărătoare cu bile la pupitrul hodorogit de sub care i se vedeau ghetele scîlciate, încălțate pe piciorul gol. Cînd se apropia cocoșul, piciorul căuta să-l lovească, dar orătania era mai sprintenă. Trecînd prin cîrciumă, oamenii tîrau după ei două mirosuri deosebite — unul de mahorcă, altul de ciorbă de varză ; dar mirosurile acestea nu se amestecau unul cu altul. Ispitit, Uvadiev mîncă o farfurie de ciorbă și, tocmai cînd se pregătea să ceară ceaiul, apăru și Lukinici...

Era pe înserat ; vasele din local căpătaseră parcă și mai mult relief, colorate în roșu de razele apusului. Ferindu-se de lumină, Lukinici se așeză cu spatele la ea, dar Uvadiev îl putu cîntări și acolo cu privirea. Era un țăran de statură mijlocie și de o vîrstă nesigură, cu fața tristă, turtită, ca de greier ; purta o veche manta cazonă, fără gaică, și avea niște mustăți de toată frumusețea. Uvadiev găsi că

arată mai tînăr decît era de fapt. Îl întinerea mantaua.

— Am întîrziat, c-am primenit copilul, anunță Lukinici cu un aer vinovat. Pe mă-sa am îngropat-o acu' două luni și iacă am rămas numai noi, ăștia : eu, copilul și mai e și bătrînul, tătîne-miu, care stă cu noi. L-ați văzut poate acolo pe mal ?... Unul, așa, de seamănă cu un evanghelist. Și-l cheamă chiar Luka pe bătrîn, ca să vezi brodeală !... Fața lui se întunecă și mai mult a tristețe, însă toate astea-i plăceau lui Uvadiev, fără să știe de ce. Dar cum stați așa, fără ceai ? Ei, tu, Serpion Petrovici, servește-ne ceva, să mai prindem oleacă de puteri... Dar o băuturică, ceva tare, beți ? se interesă el cu multă seriozitate. Un păhăruț, așa... să facem cunoștință ca lumea.

— Nu, mai bine ceai, hotărî Uvadiev să se abțină, cu toate că simțea o umezeală neplăcută în cizme.

— Eu zic, totuși, să beți : unde-i puterea, acolo-i și desfătarea, trebuie să profiți de situație ! Fără teamă că-i intră vreo așchie în palmă, președintele mătura de zor fărîmiturile de pe masă ; cocoșul care pornise spre culcușul lui se întoarse din drum. Sau dacă vă rușinați de ochii lumii, hai la mine acasă. Am un *pian-melodico,* așa, o muzică ; l-am cumpărat de la călugări, cîntă frumos... Tare-i plicticoasă viața noastră aici ! Trăncănind într-una, pipăia în același timp terenul, și o dată își puse chiar și palma, ca din greșeală, peste a lui Uvadiev ; mîna președintelui era rece și umedă ca un bulgăre de lut. Dar la o adică se poate și aici. Închidem ca pentru inventarierea mărfurilor și-i tragem un chef de pomină. Ei, ce ziceți ? Hei, Serpioșa, ia opărește niște ceai de Ceylon, dar fă-l mai tare, m-auzi ?

— De unde Ceylon, c-au turnat ai noștri gaz pe el, bombăni Serpion, vrînd să facă pe glumețul.

— E drept că-i bun ceaiul după varză, se prefăcu Uvadiev indiferent și chiar, pentru a fi și mai con-

spirativ, începu să caște. Ce mai e pe-aici, pe la voi? Sînt oamenii dornici să învețe carte?

Președintele turnă ceaiul și se făcu la rîndul lui că nu înțelege manevra.

— Ar fi ei dornici, dar n-au unde. Toamna trecută s-au refugiat aici niște oameni de pe Enga, sinistrați după foc. Aveau copii mici, toamna era rece... i-am adăpostit în școală. Dar ei, știți, de inimă rea, s-au apucat să fiarbă rachiu... iar școala era de lemn, și focului îi e drag lemnul. Ei, să fi văzut ce pălălaie s-a încins! Subiectul nu prea îi era pe plac. Serpioane, trebuia să te fi încălțat barem cu ceva tîrligi... că doar tovarășul n-a venit după impozite. Ești un asiatic, Serpioșa! Cînd își ridică din nou privirea, ochii îi erau limpezi și blînzi. Cum vreți ceaiul? Mai tare? Cu zahărul înăuntru?

— Să fie mai tare, mormăi Uvadiev, încruntîndu-se.

Lukinici, dimpotrivă, părea tot mai bine dispus:

— Și uite-așa cu școala, ne-a făcut bucata... dar nici dumneavoastră nu stați mai bine: locomotiva tot acolo zace! N-ai ce să-i faci, primăvara-i de vină! Pe ea n-o poți amenda.

— Aveți vreo activitate pe-aici... sau ba? zise Uvadiev, posomorîndu-se tot mai mult.

— Ce activitate s-avem? Iaca toată activitatea noastră! Arătă cu capul spre fereastra prin care se vedeau înghesuite una într-alta, la umbra a doi copaci seculari, un magazin al Centralei alcoolului, clădirea Comitetului executiv și cea a Casei de economii. Uvadiev îi aruncă președintelui o privire grea și severă, dar acesta o înfruntă fără teamă și chiar găsi în el destulă putere să-și răsucească mustața. Iertați-mă, ați tras la schit? Că noi vă așteptam să sosiți pe dincolo!

— Am trecut și pe la fabrica de pe Nercima... am avut treabă acolo. De mult ești președinte?

— S-au împlinit doi ani, de ziua Comunei din Paris. Dar și înainte am avut post de răspundere;

știți, am fost portar la o boieroaică. Nu era rău locul, doar că munca era cam grea. Stam ca o căpățînă de varză, înfoiat în haine, și căutam mereu cîte-un cîrlig... să agăț tot alte paltoane și blănuri. Veneau cîte două sute de persoane o dată! Iar pe urmă, cînd au curățat-o pe boieroaică, am venit și eu încoace să-mi clădesc o viață nouă. Mai luați un ceai! Ar fi el bun cu lămîie, dar nu prea cresc la noi lămîile, altfel — ar fi el bun cu lămîie...

De vreo trei minute, Uvadiev tot bătea darabana pe masă, abia stăpînindu-se. Deodată îl îmboldi însă ceva înainte și mintea i se întunecă de mînie:

— Ce mai *ciornosotenet*[1] ar ieși din dumneata, tovarășe!

— ...Să nu ne-mpingeți voi pîn-acolo! izbucni și Lukinici ca din pușcă, dar îndată își dădu seama că greșise.

Se vedea că nu i se întîmplă prea des să se dea astfel în vileag.

Și atunci, vrînd parcă să șteargă orice urmă a acestei ieșiri, cam nepotrivită pentru o primă întîlnire, se porni pe o nestăvilită pălăvrăgeală care aducea uneori a bîrfeală denunțătoare. Reieșea din vorbele lui că la Savin Gavril, cel mai cumsecade din săracii plășii, vine în zilele de sărbători fratele lui, pădurarul; se îmbată amîndoi, apoi își pun șepcile vechi și ies în plină stradă să se bată, și se bat pînă-și fac ferfeniță hainele de pe ei; după aceea se răcoresc cu puțină apă și se despart în liniște și pace. De la povestea cămășilor prăpădite sări la Petka Lîșev, secretarul Casei locale de ajutor reciproc, care a luat pe datorie de la cooperativă mărfuri de trei ruble și nu plătește, pe motiv că-i sărac; iar cînd l-a îndemnat funcționarul de la cooperativă să se împrumute și el de la vreun prieten, nemernicul i-a răspuns foarte vesel că, dacă vreun cunoscut i-ar da ceva cu împrumut, și asta

[1] Reacționar-pogromist, membru al „sotniei negre", una din organizațiile monarhiste extremiste din Rusia țaristă (n. t.).

numai într-un moment de beție, banii ăia tot n-ar ajunge la cooperativă. Îi mai povesti apoi și despre tînărul Jerebeakin care umblase mereu să prindă o boală lumească numai ca să nu-l ia în Armata Roșie ; pentru asta se și dusese la oraș și se întorsese de acolo satisfăcut. Lukinici nu-și cruța limba ; nu mai rămăsese nici urmă din huzurul lui de persoană oficială, iar Uvadiev, plictisindu-se pînă la urmă de acest vălmășag de vorbe care nu reușea decît să dezvăluie marea neliniște sufletească a președintelui din Makariha, deschise pur și simplu fereastra și începu să privească afară.

În zare, ziua se topea în flăcări ; metalul ei, de o strălucire orbitoare, se scurgea în adîncuri, pentru a răsări a doua zi în forme noi, nemaivăzute pe aceste meleaguri. „Ce de sînge, parcă ar curge dintr-un porc înjunghiat...", spuse despre acest apus de soare, din prostie sau de plictiseală, țăranul cel beteag de un picior, părăsind zgomotos ceainăria ; îl spăimîntase înjunghierea prematură a zilei pe Soti. Culorile cerului se schimbau pe nesimțite ; cît puteai cuprinde cu ochiul, pretutindeni pe albastrul adînc al amurgului, erau aruncați clăbuci de nori ; cerul lua acum culorile săpunului de Kazan. Uvadiev începu deodată să fluiere ușor și se aplecă pe fereastră.

Pe uliță apărură trei inși, pe care nu-i putea trece cu vederea. Un vlăjgan înalt și chipeș, în haine civile și cu cizme de plutaș, mergea în dreapta cu armonica în mîini, atingînd, din cînd în cînd, o clapă, mereu aceeași, și ascultînd atent sunetul ei ; cureaua armonicii se potrivea minunat pe gîtu-i trufaș și puternic. În stînga, umbla mărunțel și des pe cioturile lui de lemn un flăcău încă tînăr, oacheș, cu scurtă de piele, și pe-a cărui față se mai oglindea vitejia de altădată ; nu se putea ține după tovarășul său cu picioare atît de lungi, de aceea se înfuria și gîfîia, luptîndu-se de zor cu glodul uliței din sat, care dădea să înghețe de gerul serii.

— Mokronosov Egor și Vasili ologul au plecat în peșit... îi suflă președintele la ureche lui Uvadiev, și-i explică pe loc că mai demult, îndată după ce s-a întors acasă de la armată, Egor s-a apucat să răstoarne toată plasa pe dos, după moda cea nouă ; era la cuțite cu tatăl lui, unul din stîlpii „elitei" de pe Soti, zăpăcea tineretul și fărîma obiceiurile vechi, pînă s-au împotmolit și fiarele neobositului său plug în glodul cleios al nepăsării omenești. La noi, lumea îmbătrînește repede : ălora de erau mai ieri copii, mîine-poimîine bagi de seamă că începe să le crească barba... îi spunea în șoaptă Lukinici lui Uvadiev, dar acesta nu-l asculta de loc, atras de un alt amănunt, nu mai puțin demn de atenție.

Între cei doi cheflii mergea Ghelasi, starostele petrecerii, care pesemne că-și cinstise proaspeții prieteni pe socoteala schitului. Nu mai avea scufie pe cap, și pletele-i arămii căpătaseră în sfîrșit libertatea rîvnită. Umbla aplecat, adunîndu-se tot asupra focului care-l dogorea pe dinăuntru, și se clătina în mers așa cum umblau pe vremuri condamnații ferecați în lanțuri ; tîra în urma lui o scurtătură de umbră ca pe o ghiulea de ocnaș. Se oprea la fiecare trei pași și o privea cu asprime, dar umbra nu voia de loc să-l slăbească. Trecînd puntea, Mokronosov desfăcu larg armonica și împroșcă liniștea cu sunete. Și atunci, cu vaiet și abia trăgîndu-și sufletul, ologul porni să răcnească un cîntec dezmățat. De pe malul celălalt al rîului îl auzi desigur și Vasian, care-l așteptă în zadar pe Ghelasi în seara aceea... Secera lunii se legăna pe cer, ușoară ca o luntre pe revărsarea apelor, scăldînd pămîntul în lumina-i atotpătrunzătoare și rece ca gheața.

Frecîndu-și mîinile înghețate, Uvadiev închise fereastra cu zgomot.

1

Dinspre mare bat vînturile. Sînt multe şi suflă toate deodată. Născute pe ocean, legănate în leagăne de gheaţă, se năpustesc pîlcuri-pîlcuri pe continent, pornite să caute alte meleaguri mai calde. Oaspeţii de la miazăzi, păsările călătoare, au minţit : întunericul şi liniştea sînt încă stăpînii pădurii ; în tundră, şesul şi mlaştinile sînt acoperite cu iarbă neagră şi un ţînţar cocoţat pe un fir de iarbă neagră îşi freacă pîntecele cu una din lăbuţe... Vînturile, încotoşmănate în viforniţă, doinesc tărăgănate cînturi de jale despre patria lor scumpă pe care au părăsit-o. Şi iată că pe tot întinsul stepei, încreţită de muscele şi povîrnită spre mare, încremenesc deodată rîurile, se prăvălesc cerurile grele de zăpadă, iar pămîntul zace neînsufleţit, înveşmîntat în zdrenţele albe ale iernii. În mai vin iarăşi mincinoasele de păsări, toate pîraiele prind a gîlgîi deodată, vînturile gonesc gălăgioase dinspre miazăzi, iar zăpada, împărţită frăţeşte între Volga şi Dvina, se tîrîie cu larmă spre meleagurile sale de baştină, spre mări. De bucurie, oamenii încarcă pe zăpada topită arborii doboriţi, lemn de traverse, lemn scurt şi lemn de gater... Flăcăi voioşi, cu voci răsunătoare, se urcă pe plute, şi apele slobozite, care abia mai încap între maluri, le cară în spinare, fără să simtă povara.

Plutaşii coboară pe firul apei, şi în calea lor se perindă păduri de brazi, pe povîrnişuri, iar în vîrful dealurilor, pini. Plutaşii mai văd nisipuri, lut şi ţarini nisipoase. Din miazănoapte suflă vîntul mării, grînele răzbat cu greu din glie, iar locuitorii sînt numai vînători şi pescari. Cei din pădure mai strîng răşină, alţii din lunca rîurilor trăiesc de pe urma vitelor, ceilalţi, de cum se simte toamna, pornesc să colinde ţara în lung şi în lat, căutînd de lucru în altă parte. Iar tîrgurile de pe aici le poţi număra pe degete, de aceea-i jale mare şi lipsă de lucru. Pentru care s-a statornicit de cînd lumea un obicei: de îndată ce se aşterne omătul, oamenii se strîng în arteluri şi se afundă în pădure; undeva, în inima codrului, se înalţă fumul din bojdeuci de bîrne, cad cu scrîşnet aprig copacii îngheţaţi, iar sprintenii căluţi ţărăneşti îi trag pînă pe mal, tîrîndu-i fără tălpice, pe pîrtie, cum nu se poate mai primitiv, agăţaţi „de-o nară". Dar în desişul cel mai sălbatic, unde nu calcă picior de om, se-ntinde prăpădul, putrezeşte lemnul în picioare, prefăcîndu-se în mlaştină, se grămădesc vreascurile şi arborii morţi de bătrîneţe; de acolo i se trag pădurii tot felul de metehne: vara — cojirea, iar iarna — crăpăturile de ger, şi cîte altele, de se prăpădeşte atît amar de bunuri. Vara, de cum s-a încălzit, începe pîrjolul chiar pe locurile unde a rătăcit suflarea îngheţată a vînturilor. Dacă vreun vînător nu şi-a stins cumsecade focul, sau dacă vreun pierde-vară a băgat în treacăt un chibrit în muşchiul uscat — ca să vadă ce se întîmplă — se şi aprinde codrul în vîlvătăi cumplite, pe întinderi de sute de verste; vîntul piaptănă coama de foc, iar soarele îşi pierde strălucirea ca un ou uitat într-un morman de jăratic. Luni de-a rîndul, pîinea, apa, totul miroase a fum; în pîcla caldă bîzîie a leşin ţînţarii, iar pentru cei de la oraş, pînă şi mirosul de fum nu e decît un semn că a venit primăvara. În colibele pădurarilor sălăşluiesc bărbaţi bărboşi, sălbăticiţi, tocmiţi dă-

dace pe lîngă pădure ; ei dorm, şi în somn văd visuri ce nu se pot povesti ; se umflă năvalnic la falcă şi se îmbată în tihnă, lăsîndu-se năpădiţi de plete şi de barbă, nepăsători faţă de tot şi de toate.

Tocmai belşugul acesta de păduri şi de oameni, care se irosea în afara circuitului economic al ţării, l-a şi făcut pe Serghei Potiomkin să comande unor specialişti competenţi un anteproiect pentru o mică întreprindere producătoare de hîrtie. Nici făbricuţa Favorovilor de pe rîuleţul Nercima, din gubernia vecină, nici cele patru fabrici de cherestea învechite, nici hoţii de pădure nu izbuteau să sleiască în întregime producţia anuală a pădurii. Făbricuţa lui Favorov, clădită în uitatele vremuri ale ţarului Pavel, care-şi dăduse împărătească lui binecuvîntare la înzestrarea ei cu maşini hodorogite, abia dacă mai putea satisface nevoile locale ; dintre gatere, cînd căutai, funcţiona doar unul, iar celelalte lîncezeau degeaba, în timp ce lotrii furau, unul cîte unul, buştenii, să-şi strîngă din iarnă destul material ca să ridice casa vreunui fecior însurat. De altfel, nu se scotea din pădure decît lemnul cel gros, iar cel mărunt, vîrfurile şi tot ce era mai subţire de cele patru verşoce reglementare rămîneau pe loc. Putregaiul îmbolnăvea pădurea sănătoasă, se prăseau în el tot felul de gînganii, şi ciocănitorile nu mai pridideau să lupte singure cu răul cel ascuns : se ghiftuiau şi ele, nu-i vorba, dar nici gîngăniile nu se împuţinau. Potiomkin se frămînta, zorea cercetările premergătoare şi nu dormea nopţi de-a rîndul cu gîndul la bogăţiile acestui ţinut ce se iroseau de pomană. El era de pe rîul Solenga ; tinereţea şi-o petrecuse, pînă la armată, muncind întîi la plutăritul lemnului, apoi la fabrica de hîrtie ; cunoştea deci din experienţă posibilităţile regiunii unde se născuse. De aceea, în discuţiile cu cîte un prieten, aducea mereu vorba despre acelaşi lucru :

— Priveşte colea, dragă... şi-l ducea la harta care pe vremea ei împodobise ca un covor frumos pereţii

din biroul guvernatorului. Privește și bagă de seamă. Tot ce vezi aici e pădure, numai pădure... pădure care crește, putrezește, se usucă. Găsești în ea tot ce vrei : ciuperci, urși, sihaștri, draci, de toate, numai minte nu găsești, și nici voință. În fiecare an ne ard ca la douăzeci de mii de deseatine de pădure, iar cînd e și secetă... Se lăuda înadins cu proporțiile pagubelor, care scoteau la lumină imensitatea bogăției pădurilor. Fă socoteala : avem prisos de mînă de lucru, gospodăriile nu cer cine știe ce muncă... oamenii, dacă nu pleacă la tăiat lemne, își pîrlesc fundul nădragilor pe cuptor și se buhăiesc de foame. Sînt tare inculți ; pînă în ziua de azi beau gaz să le treacă tusea... iau gaz pe gură, pricepi tu ? Și ce viață s-ar putea duce în locurile astea ! Numai bani să fie. Viața se vinde cu bani...

— Ei, ce mai stai ? De ce nu pui ceva la cale ?... Scoate-ți dracii din pădure și vinde-i ! rîdea prietenul de el.

— Cumpără-i tu, că-ți aduc trenuri întregi de draci, de toate soiurile : de pădure, de apă, de casă ! Dă-mi acont, acolo, vreo douăzeci la sută bani peșin, iar restul în polițe cu scadențe pe șase luni. Ei, ce zici ?

Radia din el o mare căldură umană.

— Ești un entuziast incorigibil, te știe lumea ce entuziast ești, zîmbea prietenul aprinzîndu-și țigara ; era sigur că Potiomkin n-avea de unde să ia banii. Și, fiindcă veni vorba, se pare că iar ți-a sporit familia ?... Ce-i, fetiță ?

— Urmărește aici, cînd îți spun ! Și iar arăta cu degetul, înflăcărîndu-se din nou, locul pe care Soti își întîlnește pînă la urmă surioara cea cuminte. Deoarece îl arăta în fiecare zi, pe Baluni se făcuse o pată slinoasă, dar harta lipită pe o pînză trainică rezista încă insistențelor stăpînului ei. Uite, vezi ? Încoace se va îndrepta tot lemnul de pe Tînima, de pe Solenga, de pe Șimola cu afluenții ei, de pe Urtîkai. Cantități uriașe de lemn, cîte-un milion de metri

cubi pe an... ce zic eu, mult mai mult! În locul acesta o să-l oprim, o să-l prelucrăm... Aici îl vor lua în primire cele patruzeci de mii de țărani, iar dincoace...

— Ce neastîmpărat ești tu, Serghei! Și harta ți-ai mînjit-o toată: din pata asta supă ai putea să faci, nu alta! Încearcă și tu s-o scoți cu ceva amoniac, îi ținea piept prietenul, cum putea.

Pîntecele supt al lui Potiomkin era încins cu o curea îngustă, care avea în loc de cataramă un fluturaș de nichel; și fluturașul acela se mișca atîta prin fața ochilor, încît prietenului îi venea ameteală.

— Harta asta costă sigur vreo... cincisprezece ruble...

— Poți s-asculți ca omul... sau ba? se supăra de-a binelea Potiomkin.

— Păi nu vezi, nebunule, că n-ai aici nici urmă de drum?

— Dar nu-i nevoie decît de o ramificație de cale ferată... unsprezece verste cu totul. Cu asta o scot eu la capăt.

— Și de unde iei banii?

— Îmi dai tu, că ai de unde.

— Nu mai lucrez la bancă. M-au mutat în industria cauciucului.

— Dar la bancă cine-i acum?

— Deocamdată, Jeglov.

Potiomkin se încruntă și privi afară, pe fereastră. Acolo, pe scîndurile înghețate ale unei rampe, un băiețaș se dădea pe o singură patină: ținea în degetele învinețite de frig o nuia, cu care se plesnea din cînd în cînd, cu multă însuflețire.

— Jeglov?... Nu-i cumva ăla care era în sovietul revoluționar la a Șaptesprezecea? Am cunoscut cîndva un Jeglov... adică nu, mi se pare că nu-l chema Jeglov, ci Jigalov... păcat! Făcu deodată un semn cu mîna și zîmbi cu un aer vinovat: Tot un drac, mai bine uită-te aici... Aducem alumina de la Tenteliovka, și sodă din Permi; apă avem, ca să zic

așa, pe gratis ! Pirită... urmărește-mi degetul... aducem de pe Kîștîma... acolo tocmai se experimentează o metodă nouă. Se separă cuprul de sulf... și se obține aia... cum îi zice... Ridică grăbit bustul de ghips al lui Marx, scoase de sub el un dosar voluminos și începu să-i răsfoiască filele cu înfrigurare. Uite, am găsit : se obțin cozi de la flotație...

— Cozi, repetă melancolic prietenul.

— Poate că o mai încurc și eu, dar cred că-i spune chiar așa : de la flotație. Var am cît poftești ; de clorurat, îl clorurăm noi singuri. Nu vrei să cumperi ? Îți dau munți de var !... A fost astă-toamnă un geolog pe aici ; toată vara a scormonit pămîntul, pe lîngă Pîsla ; pe urmă a venit la mine, și o oră întreagă mi-a trebuit să-l încălzesc cu ceai...

— A înghețat ?

— ...A găsit niște caolină, mai bună decît aceea din Gabarkul !

Potiomkin își aduse aminte că spre comoara de caolină nu duce deocamdată nici o potecă și se așează istovit pe marginea mesei.

Prietenul strivi cu putere mucul de țigară în scrumiera plină pînă în vîrf :

— Ia ascultă-mă, amice, eu sînt la cauciuc, mă ocup cu cauciucul, pricepi tu ? Fabric galoși, pneuri de auto, furtunuri... Pot, cel mult, să-ți fac cadou pentru fie-ta un splendid sfîrc de biberon, să nu-l roadă nici în zece ani, înțelegi ?

...Astfel, canonindu-și fără nici un rost prietenii, studiind nopți de-a rîndul diferite prospecte din străinătate împreună cu un inginer cunoscut, visînd să creeze o insulă proletară în mijlocul marelui ocean țărănesc, Potiomkin plănuise întîi să înjghebeze ceva cam în felul făbricuței de pe Nercima, să scoată hîrtie de scris și de tipar, de calitate superioară, care să satisfacă orice comandă. Dar, puțin cîte puțin, visul lui se tot umfla, se amplifica și lua proporții uriașe. Masivele păduroase se întindeau parcă în nemărginit și erau atît de rațional brăzdate

de rîuri, de parcă natura prevăzuse destinația lor viitoare. Calea ferată Vologda-Mîciug permitea o permanentă aprovizionare cu hîrtie a centrelor de consum, iar în cazul realizării arterei Solenga-Kemi, prevăzută în planul cincinal, importanța întreprinderii lui Potiomkin ar fi crescut datorită posibilității de a folosi și piața externă de desfacere. La confluența rîurilor mai sus pomenite, imaginația lui Potiomkin înalță acum un combinat de celuloză și hîrtie din cele mai mari, înconjurat de fabrici de cherestea pe măsura acestuia... Înspăimîntat de propriul său vis, Potiomkin devenise rezervat și tăcut... Iată, construcția-i acum în toi... Cinci mii de muncitori, lucrînd în trei schimburi, termină de clădit corpurile uzinei. Sosesc fierbătoarele aduse pe transoceanice. Fiecare din ele e mai spațios decît biroul lui de la Comitetul executiv. Pentru depozitele de material lemnos se trimite un utilaj cum nu s-a mai văzut în Europa ; turbogeneratoarele și defibratoarele vin din Germania. Monștrii de oțel se tîrăsc spre locurile lor încet, alene, pe podeaua de mozaic cu modele ; îndată sînt prinși în hățuri late de piele. Deocamdată mai dorm încă, dar odată și-odată se vor trezi, pornind la lucru cu răcnet și vuiet ; și, în ziua aceea hotărîtoare, Potiomkin îl va conduce pe Jeglov cel necunoscut măcar la stația de pompare ! Toți sînt emoționați, dar nimeni nu vrea să-și arate emoția. Pompele centrifuge gîfîie și țipă ascuțit, îndoindu-și gîturile groase de fontă prin care se năpustește acum Soti cel nărăvaș. Pe Potiomkin nu-l supără perechea de ochi șireți desenată de cineva pe gîtul monstrului. Acum nu mai sînt șapte corpuri de clădire ca la începutul visului său, ci de două ori mai multe, și în fiecare din ele te izbește mirosul fierbinte de ulei, trec adieri amenințătoare încărcate cu electricitate. Pe străzile ca trase cu rigla ale orășelului muncitoresc au înflorit salcîmii...

— Privește, privește, spune Potiomkin în șoaptă tremurată, poți să cunoști clasa muncitoare și din

cărți, dar nu poți s-o simți, s-o intuiești decît aici, lîngă mașinile în lucru...

Întreg ținutul înflorește, problema muncitorilor calificați pentru combinat e rezolvată, lozincile socialiste coboară de pe placarde în viață. La lumina becurilor electrice stau țăranii la masa obștească și consumă prînzuri bogte în calorii, ascultă muzică la radio și admiră plini de recunoștință fotografia combinatului. Viața le apare tot atît de ușoară și de plăcută ca lumea pentru un nou-născut. Dar nici acum Potiomkin nu gustă din repausul bine meritat. Potiomkin nu doarme : îndreaptă și adîncește albiile străvechi ale rîurilor, mărește pînă la patru ori capacitatea lor de transport, organizează o gospodărie silvică model. Trei gubernii grupează Potiomkin în jurul odraslei sale industriale ! El înființează și o școală tehnică ce va da cadrele necesare industriei de hîrtie, și la inaugurarea ei rostește un discurs devenit apoi memorabil, despre utilitatea hîrtiei. Rîuri de celuloză se revarsă peste graniță, procentul celulozei din hîrtia de ziar se triplează, toată lumea e extrem de mirată, și chiar Potiomkin se minunează în sinea sa. În visurile lui se oglindesc, mărite și tremurătoare, ca într-o apă somnoroasă, planurile făurite în timpul zilei. Visul mînă din urmă realitatea, iar realitatea grăbește visul... Dar visurile îi întrec puterile, îl istovesc, așa cum îl istovește dorul de pîine pe cel flămînd.

Îndată după recunoașterile preliminare la fața locului, a cerut să i se facă un deviz al combinatului. Cei mai buni statisticieni, chimiști, tehnicieni și ingineri ai guberniei au brodat cu drag, timp de o jumătate de an, acest minunat covor. Proiectul, redactat în stilul cel mai oficial cu putință, bătut la mașină pe hîrtie semivelină de cele mai bune dactilografe din întreaga gubernie, însoțit de hărți și diagrame colorate ca scoicile de sidef, era armonios ca o poezie. Motivarea economică de la începutul proiectului atingea înălțimi lirice ; după expunerea

perspectivelor de consum, proiectul pomenea pe scurt cîte ceva și despre căile ferate, eventuale, sau chiar făgăduite ; pe urmă, coruri armonioase de cifre cîntau despre baza de materii prime și, în sfîrșit, proiectul se încheia cu descrierea rîurilor și a albiilor lor, cu cota apelor în perioada revărsărilor de primăvară și în toiul verii, cu indicarea forței de curgere și în unele cazuri chiar cu analiza chimică a apei. „Nevoia de hîrtie — spunea proiectul în încheiere — care se resimte din ce în ce mai acut, crește pe an ce trece și amenință să se transforme într-o adevărată criză, datorită desprinderii unor regiuni periferice producătoare de hîrtie[1]. Situația politică actuală și trecerea la revoluția culturală, care urmează să desăvîrșească în sfîrșit cuceririle economice, cer imperios dezvoltarea industriei de hîrtie din țara noastră..."

După ce sărbători terminarea proiectului cu o mică agapă colegială, Potiomkin trimise cîte un exemplar tuturor forurilor economice de care depindea autorizarea construirii și creditarea combinatului. Acestea se petrecuseră la începutul lunii aprilie. Și iată că acum, în grădinița Comitetului executiv înfrunzise mesteacănul, iar locuitorii mahalalei începeau să iasă să chefuiască la iarbă verde, dar tot nu se primise încă nici un răspuns la registratură. De-abia spre sfîrșitul lunii iulie veni de la centru o adresă în care înaltele foruri competente răspundeau că, deși principial sînt de acord cu propunerea Consiliului Gubernial al Economiei Naționale, se îndoiesc totuși de posibilitatea unei realizări grabnice, întrucît creditele au și fost repartizate... După ce citi această adresă oficială, Potiomkin deschise fereastra și rămase acolo o jumătate de oră,

[1] Este vorba de Finlanda, care la 6 decembrie 1917 a fost declarată, de către Seimul finlandez, stat independent. La 31 decembrie 1917, Consiliul Comisarilor Poporului al R.S.F.S.R. a recunoscut independența de stat a Finlandei în conformitate cu politica națională leninistă (n. ed. rom.).

într-o stare de indiferență și amorțeală totală. Mirosea ușor a ars ; din depărtare se auzea muzica militară. Prin piață treceau cîțiva tineri de la mahala, cîntînd acompaniați de chitară :

Să nu te-ncrezi în ochii verzi ;
Te mint și te înșală...
În ochi albaștri să te-ncrezi...

Nu că l-ar fi plictisit, dar Potiomkin nu se simțea în apele lui : îi venea să împuște chitara ca pe un cîine. Îi era necaz că se găseau bani pentru toți și pentru toate, măcar cîte un pic ; numai Solenga lui, care nu se plîngea niciodată, era osîndită să trăiască în mizeria de mai înainte. Deodată se întoarse și-și mușcă buza, cum făcea pe vremuri cînd i se împotmoleau plutele pe praguri. Telefonă îndată la Comitetul gubernial secretarului care se pregătea și el să plece la centru pentru chestiuni foarte importante ; în același timp, dădu veste la gară să li se rețină bilete pentru trenul direct Arhanghelsk-Moscova. Și chiar în aceeași noapte își părăsi nedreptățitele meleaguri natale, după ce trecu o jumătate de oră pe acasă. Pornise la drum într-o stare de extremă nerăbdare ; în tren se nimeri să cunoască un inginer pletos, patriot înfocat al Extremului Nord al țării, care se ducea la Moscova — ca și Potiomkin — „să cerșească" fonduri pentru construirea topitoriei de aramă, chiar aceea de unde se pregătea Potiomkin să-și procure cozile de la flotație. Recunoscîndu-și în acest inginer, ca într-o oglindă, propria lui imagine, urîțită, Potiomkin nu mai avu răbdare să-l asculte pînă la urmă și ieși furios să fumeze pe culoarul vagonului.

— N-ai astîmpăr ! îi strigă secretarul, a cărui țigară ardea mocnit în bezna plină de larmă a culoarului.

— Ascultă-mă, am o idee... Dacă am putea uni Solenga cu Unja — nu sînt decît patruzeci și opt de verste între ele — s-ar putea mări de trei ori

baza exploatării silvice. Atunci s-ar putea întrebuința, în loc de șase cazane a optsprezece tone, chiar nouă cazane ! Socoteala mea pornește de la...

— Du-te de te culcă, neastîmpăratule ! îl dojeni blajin secretarul. E tîrziu, ar trebui să ne culcăm.

Cum au ajuns la destinație, s-au și repezit la înalta instituție unde se cuvenea să caute, în primul rînd, sprijin și ajutor ; unul din secretarii instituției, literat de altfel, și ca atare preocupat în mod special de soarta hîrtiei sovietice, a început să-l întrebe o mulțime pe Potiomkin despre țărani, spre marea nemulțumire a acestuia.

— ...murmură ! rosti Potiomkin și reveni posac la ceea ce-l durea pe el. Lemn avem berechet, iar oamenii n-au de lucru. Nu ia nimeni lemnul pentru export, iar ca să-l ducem la centru e prea departe. Dar ce nu poate scîndura, poate hîrtia. Așa că ne-am gîndit să prelucrăm lemnul pe loc !

Pregătindu-se să-i înșire toate avantajele pe care le prezintă Soti, se apropie de hartă și căută cu degetul pe ea faimosul lui rîu, căruia voia să-i meargă vestea în toată țara, datorită combinatului. Îl căută îndelung și se aprinse la față ; nu mai avea înaintea ochilor harta unei singure gubernii, ci harta întregii țări, cu Siberia, Caucazul și Turkestanul. Șerpuiau pe ea rîuri mari, necunoscute, se întindeau petele verzi ale șesurilor, spinările cafenii ale munților cunoscuți din auzite, cheliile galben-cenușii ale pustiurilor. Degetul lui se rătăci în spațiul acesta de necuprins, și el se zăpăci de tot, cînd își găsi, pînă în cele din urmă, regiunea. O puteai acoperi toată cu două laturi de palmă, și Soti cel măreț se tîra pe ea ca un viermișor. Totodată căută din ochi și Solenga lui, rîul cel drag și atît de frumos, cu nuferi albi în ochiuri tăcute de apă, slobod și larg ca un zîmbet, cu apa albastră și malurile verzi. Dar nici n-o găsi pe hartă, ca și cum puțin îi păsa țării de Solenga și de frumusețile ei pline de poezie. Secretarii discutau pe șoptite, și Potiomkin avu timp să-și

vină în fire fără să-şi mai poată regăsi însă entuziasmul de adineauri.

— ...Avem materie primă pentru o mie de ani, ţăranu-i vrednic, nu l-au corupt vremurile de iobăgie. Hîrtia putrezeşte în picioare, iar noi n-avem nici pe ce tipări ziarele !

Îl obosiră chiar şi puţinele vorbe pe care reuşi să le spună.

În cele din urmă i se făgădui că se va acorda cuvenita atenţie problemei ridicate şi fu sfătuit să se ducă la Oficiul hîrtiei, la Jeglov. Potiomkin porni într-acolo cuprins de o adîncă nedumerire. De fapt, lucrurile nu merseseră atît de prost, pentru început ; dar de ce o fi zîmbit oare secretarul atît de ciudat la despărţire ?... Ce-i drept, neastîmpărat cum era, Potiomkin cam făcuse gălăgie cînd încă nu era cazul. „Poate că nici nu-i nevoie de combinat, spusese el, iar ziarele te pomeneşti că pot fi tipărite pe furnir, pe coajă de mesteacăn sau de-a dreptul pe nori cum se face undeva, acolo, în America cea plină de ciudăţenii ?" Tocmai de aceea intră în biroul lui Jeglov într-o stare de ostilă încordare ; începuse să creadă că vizitele lui plictisesc lumea. Jeglov nu era singur. Lîngă el şedea tăcut o namilă de om cu fălci puternice, cu aer provocator, care nu te predispunea de loc la o discuţie intimă. „Cu atît mai bine", hotărî Potiomkin plin de intenţii războinice, pornind de-a dreptul spre namila ceea de om ; dar acesta se adăposti în dosul unui ziar şi-i tăie lui Potiomkin calea spre el. Dacă n-ar fi fost atît de lat în spete, omul acesta ar fi părut foarte înalt.

— Aşteaptă-ţi rîndul, tovarăşe... îi aruncă Jeglov, răsfoind grăbit printre hîrtii.

— Nu-s grăbit, îi răspunse Potiomkin, convingîndu-se, cu mare părere de rău, că într-adevăr nu-l întîlnise niciodată pe Jeglov la sovietul revoluţionar de la a Şaptesprezecea. Aştept să-mi vie rîndul.

Nu primi, cînd fu invitat să ia loc. Se plimbă prin cameră, împunse dojenitor cu degetul pe fecioara

de bronz de pe scrumieră, pipăi hîrtia pe care era reprodusă fotografia unuia din conducătorii statului sovietic și cîntări din ochi cîte procente de celuloză conține. Absolut totul îl enerva în această încăpere cenușie, ale cărei ferestre priveau spre una din vechile biserici ale Moscovei. Între timp veni la rînd al treilea vizitator : un bărbat cu o statură de uriaș, tătar după figură și după vorbă, care bodogănea, stăpînindu-se, ceva despre lipsa de hîrtie de pe piață.

— ...Femeie vine la comperativă, cere zahăr, noi dăm zahăr. Dar unde pui ?... Torn în șorț.

Jeglov privi pe deasupra ochelarilor undeva în calendarul de birou.

— Vi s-au programat cincizeci de tone pentru trimestrul al treilea. Mai ai ceva ?

Dar tătarul nu se putea liniști cu atîta. Își netezea gînditor extraordinarii lui pantaloni bufanți de gabardină.

— Așteaptă puțin... țăran cere zahăr. Unde pui ? Pui la pantaloni ?

Jeglov începu să bată toba cu degetele pe masă.

— Să i-l pui tot în hîrtie, tovarășe... Tot în hîrtie ! și-l sună pe secretar.

Petiționarul porni spre ieșire, transpirat, dar zdruncinat de temeinicia argumentului adus de Jeglov. În pragul ușii, mai aruncă o privire nehotărîtă îndărăt, încurcînd drumul ; se auzi zbîrnîind soneria, și prin strîmtoarea ușii se strecură cu greu înăuntru un omuleț grăsun, făcîndu-și vînt cu o bucată de carton alb. Scos din sărite încă din ajun, îi pregătise lui Jeglov o cupă plină de venin ; se vedea însă că-l cam intimidează prezența oamenilor străini și, de desperare, zvîrli pe masă, în fața lui Jeglov, ca pe un atu la joc de cărți, bucata de carton cu care își făcea vînt. Apoi, proptindu-se pe masă cu degetele învinețite de sforțare, rămase așa, respirînd atît de zgomotos, încît se mișcau toate hîrtiile din fața lui Jeglov.

— Carton de ţigări, numărul cincizeci, stabili senin Jeglov, frecînd mostra între degete. Nu e rău pentru ce vă trebuie dumneavoastră.

Directorul fabricii de tutun făcu o strîmbătură :

— ...Nu-i carton, e-o curată porcărie, dacă nu vă e cu supărare ! Faţa lui străluci deodată, iar nasul cîrn şi vînăt fu gata-gata să pice pe masă ca o picătură mare de ulei. Eu, tovarăşe, nu fac jucării din el, eu fac cutii de ţigări. Ia fii dumneata bun şi îndoaie-l puţin.

Jeglov îndoi ascultător mostra şi o trecu musafirului ; acesta o îndoi şi el, apoi se scărpină cu ea pe sub mustăţi, la colţul gurii : acolo unde se îndoise cartonul se vedea o crăpătură. O clipă, contemplară cu întristare corpul delict care nu mai îngăduia tăgadă.

— De ce nu-ncerci să-l umezeşti puţin înainte de a îndoi cutiile ? îşi dădu cam nesigur părerea musafirul lui Jeglov.

— ...Ca să mucegăiască ? strigă cu glas piţigăiat directorul.

Dar se intimidă îndată văzînd că zîmbeşte toată lumea din jurul lui, chiar şi Potiomkin. Profitară de acest moment, ca să se descotorosească de el, trimiţîndu-l la cineva din conducere.

Luînd un aer supărat şi demn, Potiomkin puse pe masă exemplarul de rezervă al proiectului său şi, cît timp foşniră filele răsfoite de Jeglov, el rămase aşa, tăcut. Aplecat peste umărul acestuia, musafirul lui cerceta atent expunerea consacrată bogăţiilor guberniei lui Potiomkin.

— Am mai citit despre chestiunea asta, dădu din umeri Jeglov. Adresaţi-vă mai sus.

— Am fost la ei, şi mi-au înapoiat proiectul cu mulţumiri, mărturisi deschis Potiomkin. N-avem destulă hîrtie, şi ar însemna să ne reducem din hrana sufletească... trebuie să construim...

Pe Jeglov îl cam enerva, pesemne, atacul viguros al vizitatorului.

— Foarte bine, construiți ! Intenția vă face cinste.

— Aș fi bucuros, dar n-am parale.

— Și noi o ducem destul de greu în privința asta. Iar hrana sufletească n-aveți de ce să o reduceți ! S-o găsi ea hîrtie pentru ziare...

Răsfoi iar la repezeală proiectul, cu toate că-l cunoștea din scoarță-n scoarță. Lui Potiomkin i se păru că Jeglov e gata să se lase convins ; își adună puterile, se repezi spre hartă, și la început i se împăienjeniră ochii, iar apoi, glasul îi căpătă acel timbru deosebit care ar fi putut convinge și un copac că, dacă s-ar renunța la planurile lui, apoi nici c-ar mai fi meritat să se facă revoluție pe Soti. Dar Jeglov îl învălui într-o privire atît de stinsă, încît tot avîntul oratoric al lui Potiomkin se topi.

— Nu mai încerca să mă convingi. Mai bine fă cum îți spun : ai acolo pe Nercima o fabricuță... și noi doi sîntem de prin partea locului. Jeglov arătă cu capul spre mătăhălosul său vecin. Ce-ar fi s-o mai mărim, să cumpărăm ceva mașini noi ? Ai, ce zici ? Știa și el că hodoroaga de pe Nercima se mai mișcă doar în virtutea inerției ; își aduse aminte de defibratorul învechit de acolo, care, horcăind și tușind, l-a scuipat o dată în față cu tocătură de lemn. Oftă și închise dosarul. S-ar putea, eventual, să se schimbe lanțurile, să se comande o piatră nouă... Nu-i răspunse nimeni. Ai fost la Comitetul Central ?

— Acum două ceasuri.

— Cu cine-ai vorbit ?

Potiomkin spuse numele secretarului și atunci intră în acțiune cel de-al treilea personaj, musafirul lui Jeglov, care tăcuse de la începutul audienței.

— Ia loc, te rog. Mă cheamă Uvadiev și sînt de la Oficiul hîrtiei și al lemnului. N-am apucat să-ți citesc opera brodată cu atîta migală, pentru că am fost trimis într-un loc să scutur pe cineva. Ia spune-mi, cam pe ce productivitate contezi ?

Potiomkin nu răspunse îndată : se cam temea să nu-l sperie înainte de vreme pe acest aliat neprevăzut.

— ...Patruzeci de mii de tone pe an.

— Dar o să poţi să mai adaugi peste cîţiva ani alte corpuri de clădire ?

— Am putea s-o pornim de la început cu un plan şi mai îndrăzneţ ! izbucni Potiomkin, chinuit de nelămurirea clipei. Mutăm puţin halta... şi dacă s-ar face şi o ramificaţie de cale ferată... asta aş lua-o asupra mea !

Avalanşa se urnise din loc ; trebuise doar să fie împinsă un pic la început.

S-au mai întîlnit timp de două luni la Jeglov, la Oficiul hîrtiei ; femeia aceea neruşinată de bronz, de pe scrumieră, nu mai jignea acum pudoarea lui Potiomkin. Fărîmiţîndu-şi ziua într-un chip care întrecea orice închipuire, izbutea zilnic să pornească la atac şi nu se întorcea totdeauna frînt, dar întotdeauna rănit în cele mai bune sentimente ale lui : vorbind într-una despre socialism, mulţi din cei cu care venea în contact prin birouri înţelegeau sub acest cuvînt ceva vag şi parcă pierdut în depărtări de veacuri.

Ajunsese cunoscut pretutindeni, în redacţiile celor mai mari ziare, la direcţiile băncilor, în birourile cooperativelor — şi ici-colo începuse lumea să se cam sature de el. Se trăsese la faţă, îl năpădise părul şi semăna cu omul din poveste, pornit să colinde lumea în căutarea băuturii fermecate care să-i redea viaţa femeii iubite...

Atunci, la jumătatea drumului, i se alătură Uvadiev, care lucra ca un berbece. Era şi timpul : lui Potiomkin i se sleiseră puterile. Dosarul proiectului iniţial se umflase şi se jerpelise de tot. Experţii savanţi a trei foruri înalte legănau pruncul în singurătatea adîncă a cabinetelor ; birocraţii sus-puşi îl înfăşurau în scutecele unei vaste corespondenţe. Copilul se ofilea, şi Uvadiev se repezi să caute ajutor pe lîngă ziare ; dar acolo începu încurcătura şi, chiar înainte ca problema să fi ajuns în faza de a fi

dezbătută la o consfătuire economică, se răspîndi vestea că tocmai Uvadiev ar urma să fie pus în fruntea şantierului de pe Soti. Ba chiar mai mult: umblau nişte zvonuri nesigure, după care se şi dăduse autorizaţia pentru construirea fabricilor, şi că acum urma doar să se procure utilajul tehnic. Un ziarist mai zelos îşi începu articolul cu sunete de fanfară: „Încă un Soti, şi vom exporta celuloză!" Unii credeau că Soti a şi fost construit, şi că tărăboiul stîrnit de ziare are un caracter aproape jubiliar... Iar dincolo, pe Soti, se mai legăna încă în vînt şi se cocea secara pipernicită a ţăranilor şi orăcăiau încă broaştele în lunca rîului.

Totuşi, oastea lui Potiomkin creştea şi se înmulţea, iar în biroul lui Jeglov, în dangătele rare ale clopotelor bisericuţei vecine, se discuta de pe acum latura financiară a întreprinderii; proiectau să investească vreo optzeci la sută din veniturile anuale ale trustului, plus un credit pe timp de treizeci de ani la banca pe care o conducea Jeglov... Materialul uman începuse să se adune cu mult înainte de a se fi simţit nevoia de material de construcţie. Prima conferinţă avu loc în apartamentul lui Uvadiev, într-una din acele case de raport, cu desăvîrşire lipsită de gust, aşezată undeva pe dealul de lîngă Sretenka, şi care era una din numeroasele clădiri ridicate la Moscova pe vremea înfloririi ei comerciale şi industriale. Motivele care-l aduseseră pentru întîia oară pe Jeglov în această casă trebuiau căutate în vremuri mai depărtate, cînd copilandrului Jeglov nici prin gînd nu-i trecea rolul pe care urma să-l joace în viaţă.

2

Tinereţea lui se scursese fără cine ştie ce evenimente deosebite; doar că o dată pîlpîiseră steagurile roşii, ca apoi să se stingă pentru multă vreme;

iar într-o zi, calandrele mașinii prinseseră și smulseseră din umăr brațul răposatului său unchi. Acolo, Nercima se vărsa în Solenga, iar la confluența lor, lîngă satul cel bogat, se adăpostea făbricuța de hîrtie a negustorului Rîbin și fiii ; fiii aceștia, pomeniți pe firmă, se zbenguiau chiar acolo, prin curte, ochind cu praștia cîte o cioară neatentă. Tratîndu-și familia cu o severitate curat asiatică, stăpînul acela bărbos cumpăra mereu pămînt, și la fabrică se spunea că ar fi ajuns să strîngă astfel ca la treizeci de mii de hectare. Dar murise în timpul unei epidemii de holeră și, pe aceeași ușă pe care fusese scos sicriul plumbuit al bătrînului, se scursese afară, ca într-o prăpastie fără fund, toată averea agonisită de el. Pe lîngă nevasta lui atîta timp terorizată, se aciuaseră cîțiva tineri „de neînlocuit" ; aceștia aveau neamuri mai în vîrstă, și neamurile, la rîndul lor, aveau părinți duhovnicești. Toată lumea asta se hrănea din făbricuță ; ipotecată de mai multe ori, ea lîncezea, mașinile se stricau, creditul scădea. Văzînd destrăbălarea mamei, fiii, la rîndul lor, risipeau în dreapta și-n stînga banii căpătați de-a gata : voiau cu tot dinadinsul să împodobească mitocănia lor de ieri cu pene de nobil. După un an, ugerul secătuit nu mai putu să dea lapte ; atunci moștenitorii vîndură toată vaca pentru tăiere. Noul ei proprietar, Favorov, se purta cu barbă tunsă, își bătea joc de nobilime și îmbina cunoștințele de european cu obiceiurile pămîntului. Venind la făbricuță, îi alungă pe toți administratorii, repară mașinile și preluă singur conducerea ; dar peste două luni izbucni prima grevă, însoțită de răscoală, punere de foc și omorîrea ureadnikului. Favorov trecu însă cu succes cel dintîi examen al său, concediindu-i pe unii, dînd în judecată pe alții. Și iată că din ugerul găurit țîșni din nou sucul cel dătător de viață.

Printre muncitorii de la fabrica de hîrtie care luaseră drumul deportărilor, era și tînărul Jeglov ;

unchiul cel fără mînă porni în lume să-şi caute norocul lui ciung, şi dacă n-a mai rămas nimeni în bordei, pînă la urmă a ars şi bordeiul, de nu s-a mai ales nimic de el. Astfel se pierdu cu totul urma neamului Jeglov. Făptaşii fură judecaţi la Curtea cu Juri. Dintru început, juraţilor li se făcu milă de flăcăul acesta tăcut, cu faţa luminoasă, dar procurorul se încăpăţînă să trimită procesul la Curtea de Apel ; acolo găsiră că Jeglov este un individ cît se poate de dăunător societăţii. Era într-un an de mari frămîntări, judecata se ţinea cu uşile închise, încît Nataşa, singurul prieten de copilărie al lui Jeglov, aşteptă la poartă pînă noaptea tîrziu. Cînd condamnatul Jeglov plecă de acolo sub escortă, Nataşei i se întipări în minte pentru totdeauna şapca fără cozoroc a unuia din însoţitori, pusă voinicește pe o ureche. Privirile lor se întîlniră. „Mă doare măseaua !" atît îi strigă Jeglov, ţinîndu-se caraghios cu mîna de falca legată. Şi astfel se despărţiră pentru multă vreme.

Chiar şi în primul an scrisorile soseau rar. Pe urmă, Nataşa se măritase cu Uvadiev, un maistru tînăr şi voinic de la aceeaşi făbricuţă unde lucra şi ea ca sortatoare. Măruntele întîmplări ale vieţii celei noi ştergeau copilăria şi amintirea prieteniei din trecut ; într-o bună zi, ea uită pînă şi numele caraghiosului cela de paznic din livada popii unde se strecurau cînd erau copii să fure merele căzute pe jos. Ca să nu ciugulească păsările din mere, moşul legase nişte sfori de vîrfurile pomilor şi, moţăind lîngă feredeu, trăgea cînd de o sfoară, cînd de alta : păsările tot nu se astîmpărau, iar merele cădeau mereu pe pămînt. A mers aşa pînă cînd, în cele din urmă, popa l-a alungat pe inventatorul acesta improvizat. Apoi, amintirile astea îşi pierdură tot farmecul pentru ea. După un an, rămase însărcinată. Alunecă însă pe gheaţă, într-o zi cu polei, pe cînd se întorcea de la biserică ; nenorocirea asta lăsă urme adînci în inima Nataliei : se chirci şi îngheţă parcă

pe veci. Ca și mai înainte, nu i-ar fi imputat niciodată nimic soțului ei, pe care — deși nu prea-l iubea nimeni — îl stima toată lumea, chiar și patronul. Nataliei i se părea că o ia cu frig cînd se găsește lîngă el, de parcă din ochii lui se prelingea o adiere rece și pătrunzătoare.

Pe vremea aceea tineretul din fabrică începuse să se adune la el, în zilele de sărbătoare, pentru a citi cărți interzise. Din buzunarele lor ieșeau ostentativ gîturile sticlelor de vin, care, înzestrate fiind cu stema imperială, dovedeau tot atît de sigur ca și un bilet de identitate că respectivul consumator este cetățean de nădejde. După ce cîntau în cerdacul casei, cît îi ținea gura, dar fără gîlceavă, prietenii se retrăgeau în odăița mamei lui Uvadiev și, ori de cîte ori intra acolo Natalia cu ceaiul, se prefăceau că sînt cu chef și-și povestesc anecdote deocheate. Mai venea din cînd în cînd pe acolo și Vasea, băiatul diaconului, statistician la zemstvă ; cum venea el, se stîrnea în căsuța lui Uvadiev o veselie de parcă ar fi năvălit un pîrău zglobiu peste zăpezile lui decembrie. Vorbea cu mama lui Uvadiev despre tratarea cu ceapă a bolilor cronice, iar cu Natalia, despre rostul copiilor în căsnicie ; nimeni nu-i lua vorbele în serios, dar nici nu se supăra pe el. Bea întotdeauna apa nefiartă, și Varvara îl amenința în glumă că o să crape odată și odată din pricina asta. Într-o bună zi fu arestat, dar adunările continuau și fără el.

De dorul lui Vaska al diaconului, Varvara o sfătui într-o zi pe Natalia să-și mai tragă puțin bărbatul de mînecă :

— Aud că în gubernia Siberiei toate drumurile-s înțesate numai cu deștepți de ăștia. Ia mai scrie-i tu lui Șcegol al tău și întreabă-l dacă-i bun drumul pe acolo, să nu fie desfundat din cale afară...

Șcegol, așa-i spunea bătrîna lui Jeglov, cel deportat în Siberia.

Chiar în simbăta aceea, seara, Natalia avea de gînd să stea de vorbă cu Ivan. Nu voia să-i facă imputări, ci numai să-l descoasă, şi de va fi cazul să-i ajute în treaba lui tainică şi plină de primejdie. Bărbatul se întoarse tîrziu, beat, după cum i se păru nevestei. Asta se întîmpla pentru prima oară de cînd trăiau împreună. Ţinîndu-se cu mîna de uşorul uşii, se opri în prag cu ochii închişi.

— Aprinde candelele, zăpăcito ! se răsti el apoi, răguşit şi apăsat. Să aibă bărbosul şi untdelemn şi lumină...

Se îndreptă clătinîndu-se spre patul frumos aşternut, se trînti cu cizme cu tot pe cuvertura albă de pichet şi rămase aşa, culcat pe spate, zgîind ochii buimăciţi în tavan. Pe palma lui, tăiată poate în cioburile vreunui pahar strivit, se uscase sîngele. Se auzea tictacul ceasului şi plescăitul aluatului de dincolo de zidul de paiantă, unde mama frămînta coca de plăcinte pentru duminică. Iar candelele pîlpîiau domol, şi una din ele fumega, răspîndind miros de ars. Uvadiev se ridică deodată într-un cot, şi glasul lui răsună aproape treaz :

— L-au spînzurat pe Vaska... şi arătă cu mîna pe gît locul unde se strînsese laţul.

...Candelele conspirative nu folosiră la nimic : dimineaţa fu arestat şi Uvadiev. N-a fost judecat pentru vina cea mare, în care purta răspundere în aceeaşi măsură ca şi Vaska, ci pentru o vorbă nesăbuită despre imperiu — chiar el îi spuse asta Varvarei. Se întoarse după un an şi încă trei zile, cît i-a mai trebuit ca să răzbată îndărăt pînă la fabrică, pe drumurile acelea desfundate. Împreună cu tovarăşele de muncă, Natalia se minuna că nici nu slăbise, nici nu îmbătrînise, de parcă ar fi fost conservat în saramură. Închisoarea îi lăsase însă o altă urmă : începuse să cam bea. Bea şi în tovărăşie cu maică-sa, care se căuta cu rachiu de cîte o răceală neîngrijită la timp. De felul ei rezistentă ca o piatră — calitate ce i-o moştenise şi fiu-său — Varvara, rămasă de

timpuriu văduvă, aproape că-şi păstrase vigoarea pe care o avusese la treizeci de ani. Spunea în glumă : „Sînt o văduvă trainică, de prima calitate ! Aş putea trăi şi cu un urs !" Şi într-adevăr, numai corpolenţa ei şi petele aprinse, inegale, de roşeaţă din obraji, îi trădau vîrsta foarte coaptă. Obişnuiau să bea amîndoi, într-o tăcere plină de înţelegere reciprocă. La început le ajungea o sticlă aproape o săptămînă ; dar cînd porniră să se arate semnele războiului, sticla se golea cu mult mai repede. Cei tineri fură luaţi în armată, şi adunările nu se mai ţineau ; în schimb, Uvadiev pleca acum din cînd în cînd undeva, iar Natalia nu îndrăznea să-l întrebe unde se duce. Într-o zi de vară, pe cînd lipsea el de acasă, veni la ei un bărbat cu pălărie de paie care se dădu drept soţul unei mătuşi răposate, sau fratele soţiei unui unchi. Era iscoditor şi viclean. A stat vreo jumătate de oră, şi fără îndoială că Natalia nu s-ar fi ferit destul să nu spună ce nu-i de spus, dacă n-ar fi venit Varvara la timp. Văzînd-o, musafirul începu să se frămînte pe scaun şi se grăbi să prindă trenul, fără să-şi mai termine paharul de cvas.

— ...Cînd ţi-oi trînti o opăreală, ai să pleci cu coada între picioare ! fulgeră Varvara în urma lui.

Dar el nu se simţi de loc jignit, rînji numai, arătîndu-şi dinţii mărunţi şi cenuşii.

Se aşteptau la neplăceri, dar tocmai atunci se decretă mobilizarea unor contingente de rezervă, şi Uvadiev fu tîrît de valul general. Pretutindeni îl însoţea splendidul lui noroc : nu fu omorît, şi nici măcar rănit cît de uşor, iar activitatea de subminare pe care continua s-o ducă în armată îi reuşea de minune, fără nici un fel de urmări pentru el. Scrisorile lui conţineau veşti scurte despre sănătate şi despre primejdiile de care-l ferise domnul. „Mulţumesc lui dumnezeu, n-am fost la atac..." şi Varvara se încrunta, supărată pe prudenţa voită a fiului său. În al treilea an al războiului îi călcă într-o noapte poliţia, care făcu percheziţie, răscolind toată casa

și grădina de zarzavat, răvășind toate catrafusele Varvarei. Așezată pe marginea mesei de bucătărie, numai cu cămașa pe ea, Varvara privea, plină de mînie, pilota descusută — amintire rămasă din scurta-i fericire conjugală. „Liniștește-te, drăguță, se lingușea pe lîngă ea jandarmul, privindu-i formele de granit. Sînt și eu familist și mi-e milă de părinți." Tot atunci aflară și despre arestarea lui Uvadiev, și cu această ocazie, unul din veteranii fabricii îi mărturisi Nataliei că de vreo trei ani bărbatul ei făcea parte dintr-o organizație ilegală. Pe Natalia o amărî faptul că bărbatul ei îi ascunsese fata lui adevărată vreme de atîția ani; dar îl iertă și acum, întrucît nici nu era în stare să facă mai mult decît atît. Avea într-adevăr noroc omul acesta îndărătnic și liniștit, acest „cal de povară al revoluției", cum îl poreclise răposatul Vaska. Prăbușirea imperiului îl scăpă de tribunalul militar și de pedeapsă; și din clipa aceea începu ascensiunea lui. Nu refuza nici un post în care era nevoie de o muncă asemănătoare cu aceea a unei sonete acționate cu abur. Abia după un an și jumătate scrise nevestei și mamei sale să vină la el, în casa aceea de pe Sretenka de care s-a pomenit mai înainte.

În anii războiului civil, Natalia îl revăzu pe Jeglov. Se duse la el, la redacția unui ziar sindical. Jeglov nu recunoscu dintru început în femeia aceasta mică și îmblînzită pe Natașa cea de pe vremuri; între timp, uitase că ea n-a fost niciodată prea vioaie. Hotărî în pripă că o fi îmbătrînind-o, fără doar și poate, scurta de piele prost croită. În zece minute își pomeniră toate cunoștințele comune, și pe vii, și pe morți:

— Unde-i Vanea Ptașin?

— L-a omorît Kolceak.

— ...Dar ăla, cum îi zice, Busanov?

— Lucrează la Ceka, undeva în Kuban.

— Dar Uvadiev, îți mai aduci aminte de el?

— E aici. M-am măritat cu el.

Pe urmă Jeglov împărți cu ea o lipie cam murdară pe care curierul i-o adusese, cine știe de ce, în buzunar. Apoi începură să-i deranjeze telefoanele ; Natașa plecă și se mai văzură abia peste o lună. De data asta se cercetară mai de aproape unul pe altul și găsiră că totul rămăsese ca și mai înainte. „Da, într-adevăr, și Șcegol a rămas același, numai că a mai pierdut pe acolo, prin tundrele subpolare, din blîndețea lui de pe vremuri."

— Lucrezi undeva ? o întrebă Jeglov.

— Vezi că... sînt...

Pe fața ei se iviră pete de roșeață, se fîstîci și Jeglov pricepu, cu un sentiment nou, că Natalia e însărcinată ; tocmai această împrejurare restabili între ei o atmosferă firească, așa cum nu fusese la început.

— Da, văd. Cît mai ai ?

— Vreo patru luni.

— Și ești fericită ? Adică... înțelegi ce vreau să spun ?...

Ea îi răspunse cu un zîmbet atît de jignit, încît buzele i se țuguiară aproape vertical. Simțindu-se stingherit, Jeglov schimbă conversația, îndreptînd-o asupra vieții de deportat, a plictiselii care domnește în toată Siberia, asupra cărților citite și a oamenilor întîlniți ; scăpînd de obligația de a vorbi, Natalia se odihnea. Pe înserat se întoarse de la ședință și bărbatul ei. În primul moment Jeglov fu neplăcut surprins de atitudinea lui ursuză și agresivă. Recunoscîndu-l pe Jeglov, pe care îl cunoștea de altfel mai mult din auzite, după nereușita lui evadare care făcuse atîta vîlvă pe vremea aceea, Uvadiev îi arătă o neîndemînatică prietenie. Apoi deodată, din senin, se găsi să pomenească de bunicul său, căușar iscusit, pe care fabricantul Filatov, întemeietorul făbricuței, îl schimbase pe o iapă rotată, pe un meșter săpunar și pe un furtun de pompieri ; pomeni de două ori de furtunul acela ținînd minte pînă și data cînd moșul lui fugise pe

Donul cel liber, unde fusese prins şi bătut cu harapnice, iar apoi, rămas cu un singur ochi, fusese pus din nou să lucreze la maşină. Părea că din duşmănie de neam faţă de toţi cei ai căror strămoşi nu făcuseră cunoştinţă cu îngrozitoarele furci ale moşierilor, îi arunca şi lui Jeglov o provocare. Iar acesta dădea din cap în semn de înţelegere şi se învăluia în fum de ţigară.

— ...Un om norocos! atîta spuse Natalia după plecarea bărbatului ei.

— Nu-i minciună cumva chestia cu bunicul?...

— Nu... a mai potrivit doar puţin lucrurile. De fapt, pe bunicul meu l-au schimbat pe un furtun. Dar să nu-l judeci prea aspru...

— Nici nu-mi trece prin minte să-l învinuiesc.

...Îl învinuia, însă, bănuind în el unul din specimenele care se poartă imposibil cu inferiorii, sînt indiferenţi faţă de egalii lor şi sufăr de-a binelea cînd nu sînt apreciaţi de superiori. Cu timpul, Jeglov îşi schimbă părerea despre acest vînjos trunchi de copac, care ar fi meritat să fie pus la temelia unei case mari. Dar Uvadiev nu fu în stare să-i cîştige prietenia, care aparţinea în întregime Nataliei. Jeglov înţelese foarte multe din raporturile dintre acest bărbat şi femeia lui. Înţelese în primul rînd că era tare nedelicat din partea lui s-o întrebe despre fericirea ei conjugală. Ea îşi iubea soţul şi se deprinsese cu rolul trist de lună care oglindeşte doar strălucirea astrului depărtat. Divorţul nu i-ar fi adus nici o uşurare; în taină trăia cu avînturile lui, şi nu din vina ei n-avea prilejul să-şi manifeste credinţa şi devotamentul; un astfel de prilej i-ar fi putut oferi numai cine ştie ce întîmplare nenorocită în viaţa soţului; o dată îi şi spusese asta, cu destulă amărăciune.

— Ţi-ar conveni să trăieşti cu un schilod?

Această izbucnire a lui se explica, pesemne, prin teama de a nu-şi deochea faimosul lui noroc.

El îi suporta, de altfel, cu multă mărinimie prezența în propria sa viață. Și asta nu din recunoștința silită față de femeia care-i cîștigase afecțiunea prin munca ei de gospodină și de soție ; pur și simplu zilele lui Uvadiev erau pline de alte lucruri mai importante. Se prea poate ca el să fi fost făcut pentru o altfel de dragoste, copleșitoare, pentru care merită să lupți și să-ți irosești puterile. Aștepta o altă femeie, care să-i fie egală ca posibilități, și altfel decît Natalia pe care de nouă ani o găsea resemnată, la îndemînă, ca o călimară de toate zilele. Această cotitură în viața lui ar fi putut interveni oricînd. Natalia știa asta, și de aceea trăia neliniștită, ca într-un popas de campanie, gata oricînd să cedeze locul rivalei inexistente încă. Doi ani a durat această cumpănire nefirească... Și femeia cealaltă, biruitoarea, nu mai venea. În așteptarea catastrofei, Natalia nu se mai sinchisea de pasiunile trecătoare ale soțului ei. Cu simțurile încă nerăscolite, și tocmai de aceea ahtiat după tot ce ieșea din comun, Uvadiev își îngăduia din cînd în cînd asemenea excese amoroase. Nebănuind că i-ar putea pricinui vreo durere, îi aducea uneori nevestei ciocolată rămasă întîmplător prin buzunare de la altă femeie ; lui nu-i plăceau dulciurile și nici nu putea suferi să se irosească degeaba vreun lucru. Mestecînd tratația asta, mai amară decît otrava, ea îl cerceta cu multă atenție în acele ore tulburi ; el rămînea nemișcat, buimăcit, cu ochii ațintiți undeva, în gol. De cele mai multe ori erau femei aparținînd clasei răsturnate ; în scurtele ceasuri petrecute cu el, găseau totuși timp să-l facă să bea din cupa plină de aprigul dor al propriei lor pustiiri.

Pe atunci, Varvara se despărțise de fiul ei. Deprinsă cu lipsurile și nevoia, cum era, nu putea suferi nici cea mai mică bunăstare. Se mai certaseră ei și înainte, dar Uvadiev răbdase, recunoscînd în ea propria lui fire. Într-o bună zi însă firul se

rupse. Ocărîndu-şi fiul la despărţire cu sudalma: „leat afurisit", îi spusese tot ce avea pe suflet, tot ce se alesese pe fundul încăpătoarei sale inimi, ca într-o damigeană de untdelemn.

— Taie şi spînzură, loveşte în ăi de-un neam şi de-un sînge cu tine! Cînd o să te văd barem în pantaloni cu vipuşcă? De nu s-or ajunge pentru toţi, faceţi-vă măcar din stambă, diavolii afurisiţi ce sînteţi!

Legîndu-şi cu un ştergar pilota, nedespărţita-i tovarăşă de rătăciri, vîrî în mijlocul ei icoana, apoi se urcă într-o birjă şi se mută undeva, într-un subsol: un vecin îi făgăduise un post de macagioaică la tramvaie.

Natalia rămase singură în strîmta lor locuinţă. În aşteptarea ceasului facerii, rătăcea fără zgomot prin odăi, evitînd să se uite în eleganta oglindă, cu rama de bronz, luată pe bon. Soba scotea fum; de pe burlan picura o zeamă lipicioasă şi neagră ca lacul. Peste drum atîrna într-o fereastră firma pe jumătate coşcovită a unui depozit de lăzi, închis. Bărbatul Nataliei fusese trimis undeva în delegaţie. Jeglov venea în fiecare vineri s-o vadă. Dedesubt, cineva cînta din trompetă.

Şi tocmai pe Jeglov l-au chemat cînd au început, înainte de soroc, durerile facerii. Chiriaşa de jos adusese o moaşă. Jeglov a găsit-o fierbînd apă pe un primus şi fumînd o ţigară groasă care răspîndea nori de fum. Moaşa trăgea fumul în piept şi se uita absentă pe geamul pictat de ger: afară, pe stradă, lîngă un troian de zăpadă, o mîrţoagă trăgea să moară. Fratele moaşei, elev de şcoală militară, fusese împuşcat în timpul luptelor din Octombrie; de atunci, ea considera drept o datorie morală să-i urască pe bolşevici. E drept că nu-i ura prea cu foc, dar asta fiindcă nici pe frate-său nu-l iubise din cale afară de mult. Avea un coş ascuns într-o cută pămîntie a frunţii. Nataliei i se tot năzărea că femeia asta îi va arde negreşit pîn-

tecele gol cu ţigara aprinsă. Aşa că se bucură cu atît mai mult de venirea lui Jeglov, care, chiar din prag, scoase un măr din buzunar. Apoi, aşezîndu-se lîngă ea, îi povesti tot felul de păţanii năstruşnice ; de pildă, cum a trebuit el o dată să facă pe moaşa. Natalia nu rîdea şi, învelindu-se mai bine cu paltonul aruncat peste cuvertură, trăgea mereu cu coada ochiului la moaşa care scotea din apa clocotită atributele meseriei ei — instrumentele strălucitoare. Deodată, Natalia se îmbujoră toată la faţă şi mărul veni de-a rostogolul din mîna-i căzută în lături.

— Mai ieşi pe-afară de fumează, tătucule... se învioră moaşa şi-l îmbrînci afară din odaie pe Jeglov, care, de zăpăceală, se repezise întîi după măr să-l ridice.

Îl ardea privirea ochilor împăienjeniţi ai Nataşei. Şi, afară de asta, el, care fusese martor la masacrarea unor manifestanţi, nu prea suferea ţipetele de femeie. Ieşi grăbit pe scară, aşa cum era, cu capul gol. Uşa cu broască automată se închise în urma lui şi Jeglov se trezi singur.

3

De jos, prin uşa spartă trăgea un vînt rece, aproape polar. Nici ferestrele n-aveau geamuri şi fulgii de zăpadă roiau în voie în penumbra golului de sub scară. Pătruns de frig, Jeglov se tot foia de zor, ridicînd mereu ochelarii cu şireţel care-i alunecau spre vîrful nasului. Cămaşa lui, făcută dintr-un barchet albastru, din cel cu care se căptuşeau pe vremuri cutiile, nu-i prea ţinea de cald. Cînd simţi că-i îngheaţă picioarele, prinse a ţopăi pe loc cu o energie sporită, păstrînd chiar, fără să-şi dea seama, un fel de ritm. Uşa apartamentului vecin se deschise, şi în prag apăru un om de dimen-

siuni impresionante ; avea cel puțin cincizeci de ani. Ducea o găleată cu lături. Stoarse tacticos o cîrpă udă și privi pieziș la Jeglov, trăgînd cu urechea la țipetele care răzbeau prin căptușeala de pîslă a ușii. Zîmbind sfios, Jeglov începu să-și sufle nasul.

— Nu-i nimic, vedeți-vă de treabă, spuse omul cu cîrpa.

— Trage grozav, se plînse Jeglov printre dinți.

— E iarnă, îl lămuri celălalt. Îi sînteți frate ?

— Nu prea.

— Înțeleg, unchi ! presupuse celălalt, neputînd admite o altă explicație pentru asemenea sacrificiu, decît rudenia.

— Ca să spun drept... nu-i sînt nici măcar unchi !

Omul cu cîrpa se scărpina a nedumerire la rădăcina nasului.

— Mda, puteți răci... sîntem în ianuarie, spuse el și închise, fără grabă, ușa în urma lui.

Se mai scurseră cinci minute. Șiretul ochelarilor se acoperise cu un strat ușor de chiciură, din cauza suflării ; deodată, ușa se deschise din nou. Omul tot mai ținea cîrpa atîrnată pe mînă.

— Am uitat... poftim... intrați... am foc în casă... am și ceai. Uite, spălam pe jos... cu cîrpa. Își însoțea vorba frîntă cu gesturi de nerăbdare, supărat parcă din pricina bîlbîielii lui bătătoare la ochi. După ce făcu loc musafirului să treacă înainte, închise ușa cu zăvorul. De n-ați fi avut ochelari, nu v-aș fi lăsat să intrați !

— Ochelarii nu-s act de identitate, rîse Jeglov.

Tot nu-i venea încă să creadă în liniștea ce domnea dincoace de ușă.

— Ei, ochelarii... trebuie curaj... pentru ochelari te împușcă... șmecherii fugiți de la ocnă.

— Uite ce-i... se ridică Jeglov prudent de pe scaun. Cred că e mai bine să ies afară, pe coridor. Și eu sînt un fost ocnaș.

Gazda își privi gînditor musafirul.

— Acuma, nu-i nimic... mai staţi... afară-i iarnă. Mă numesc Renne. Dumneavoastră? Jeglov? Nu, eu n-am fost la ocnă, ci fratele meu, era inginer de mine... a murit.

— De mult? întrebă nehotărît Jeglov.

— Da, a murit, îi răspunse gazda, privind undeva pe perete, fără să-l fi înţeles. Acolo, alături de săculeţul de bulgur, atîrnat în cui ca să fie ferit de şoareci, era şi o fotografie, reprezentînd un inginer destul de neîngrijit la înfăţişare. Tînăr şi prostuţ cum arăta în fotografie, inginerul cunoscuse pare-se munca silnică numai din cîte vedea pe fereastra unei locuinţe de serviciu, din care cauză şi arăta un dispreţ suveran faţă de sacul cu bulgur, atîrnat alături, şi faţă de Jeglov aci prezent. A murit... viaţa se dizolvă... ca zahărul, dar gîndul nu... e un cristal. Nemurirea... voi dovedi odată şi odată. Dacă reuşesc... în cupa asta va domni nebunia. Renne desenă cu un gest larg o cupă cuprinzătoare, bună să definească chiar şi universul. Apoi se apropie de fereastră. Acolo moare un cal... l-au călcat pe coadă... a îngheţat jos, pe pămînt. Vrei să vezi? Am binoclu...

— Aş prefera un ceai, spuse Jeglov pe şleau, sorbind căldura sobei cu lăcomie, prin toţi porii trupului.

— Bine... văd că ai un măr... îl bem cu măr... dă-mi jumătate... să-i duc soţiei.

Rupse mărul în două şi intră în cealaltă odaie, închizînd cu grijă uşa în urma lui. Jeglov roti privirea prin cameră. Podeaua, udă încă, mirosea neplăcut a ceva cunoscut. Pe cotul ars al burlanului era legată cu sîrmă o bucată de tinichea, întocmai ca un prişniţ pe gît. Pe masă erau aruncate foi de hîrtie groasă, cu desene de mînă, executate cu o fineţe migăloasă. Păreau a reprezenta frunze de ferigă arheiană, ori cine ştie ce deşartă închipuire de vis. Gazda găsi musafirul ocupat cu studierea desenelor.

— Le face soția mea, explică el, punînd pe sobiță ceainicul adus. Ce-a pictat gerul pe geam... e cam greu... o dor ochii. Le face pentru un maniac care... caută armonia distribuirii moleculelor... un cristalograf... o să-l împuște curînd. Nu, ăsta-i hiposulfit... pe sticlă... Maniacul face serviciu la „Făină"... aduce în buzunare... fură.

— Din cauza desenului o dor ochii?

— Da... comprese cu apă rece... să stea liniștită... Acum fac singur totul... spăl pe jos, și rufele... e bine să știe omul să facă de toate. Dar nu știu să fug... am rupt o scîndură dintr-un gard și am căzut cu ea... avea cinci puduri, fără ambalaj!

Jeglov înțelese: în fața lui era un intelectual cu mintea întunecată, pentru care, de cînd cu revoluția, se stinsese lumina lumii. Cu întrebări dibace, află că Renne fusese înainte un mare expert în industria lemnului. Revoluția din Octombrie îl găsise instalat într-un orășel de provincie, unde locuia cu soția și fiica în căsuța unei surori mai mari de-a lui, femeie singură. Soția lui creștea capre și hrănea întreaga casă. Dar cu tot laptele de capră, sora lui muri curînd: obișnuită cu mersul domol al veacului trecut, vîltoarea zgomotoasă a timpurilor noi o obosise peste măsură. Condițiile vieții de provincie nu puteau contribui la liniștea traiului; autoritățile locale judecau din ochi cît de dăunător ar putea fi cutare sau cutare cetățean; așa că n-ar fi fost mare lucru să se agațe într-o bună zi de gulerele curate ale inginerului. Atunci familia Renne părăsi căminul surorii lui și se mută la Moscova, în cartierul Sretenka. Aici puteau să-și tragă plapoma peste cap și să aștepte, nici ei nu știau ce, ieșind la lumină numai pentru a-și procura hrana. Sub plapomă te cuprinde o melancolie de moarte, și mintea prinde carii. Dar și cînd curăța zăpada pe străzi, la prestație, Renne nu spunea nimănui că-i inginer, temîndu-se că tocmai pentru asta îl vor „lichida". Încetul cu încetul începu să

se adapteze și el la condițiile actuale și, de bucurie, cînd reuși pentru întîia oară să-și prindă cu o sîrmă de talpa ghetelor rupte bucăți de cauciuc auto, rîse o zi întreagă, cum poate nu rîsese nici omul primitiv cînd născocise primul său topor de piatră. Era mai greu vreo săptămînă, pînă te deprindeai cu astfel de ghete, dar pe urmă puteai porni pe jos și pînă în America. Decăzînd într-un hal fără de hal, își tot depozita în tihnă grăsimea, aerisind-o din cînd în cînd printr-o trîndăvie contemplativă. Această voită autoînjosire nu-i displăcea, iar mijloacele de trai... se pare că le procura soția lui, care credea cu fanatism că soțul ei este născut pentru înfăptuiri măreție. La început confecționase papuci de casă, iar după ce isprăvise și covorul, nimerise în vizuina lor maniacul acela binevoitor care plătea cu făină furată desenele reproduse de pe geamul înghețat. Lăcomindu-se să adune cît mai multă făină, înainte ca maniacul să fie arestat, soția lui Renne își trecea zile întregi trudindu-și din greu ochii, în timp ce soțul ședea tolănit pe canapea, se lăsa năpădit de părul pe jumătate cărunt și repeta într-una o glumă stupidă care se lipise de mintea lui, așa cum se lipește un muc de țigară de tocul pantofului : „Eroi, ăți fi voi solizi, dar aveți hemoroizi !"

— Ascultă, Filip, îi spuse ea într-o zi. Nu mai văd de loc. Doar cercuri-cercuri îmi trec pe dinaintea ochilor... Adineauri am spart ultima farfurie cu mîncare. Uită-te !

— Iar eroii au... Dă-mi puțină apă, dragă, ceru bărbatul cu o voce de bas.

— Nu văd... scrîșni printre dinții strînși soția lui și se depărtă, întinzînd cu teamă mîna înainte.

Inginerul se ridică de pe canapea și văzu, ca prin negura beției, lumea care se cutremura sub loviturile primite. Pretutindeni domnea o mare zăpăceală, asemenea celei care însoțește mutarea într-o casă nouă. Mașina Rusiei uruia ca un camion răs-

turnat, iar în jurul ei se agitau oameni, care încercau s-o aşeze din nou pe roate. Şi atunci, leoarcă de sudoare şi fornăind pe nas, sărind cînd şi cînd să mai schimbe cîrpele ude de pe ochii nevestei, Renne se apucă el să copieze de pe geam jocurile capricioase ale gerului de peste noapte ; maniacul mai zburda încă în apele tulburi ale epocii. Lucrurile au mers astfel pînă în clipa întîlnirii cu Jeglov, care nu stătu mult în cumpănă să achiziţioneze această remarcabilă maşină, uşor deteriorată de intemperiile anilor de foamete. Într-o seară, Renne ieşi din peştera lui, purtînd din nou gulerul scrobit, nedespărţitul semn al demnităţii lui umane... Pe bulevard luneca suflarea rece a toamnei. Doi îndrăgostiţi, pe o bancă, se pierdeau din ochi. În jos, spre piaţă, trecea un ţigan lăieţ, ducîndu-şi ursul de lanţ, iar în urma lor un cocoşat bătea într-o tamburină. Cocoşatul păşea cu multă importanţă, purtîndu-şi capul colţuros pe umerii plaţi, ca un fruct pe o tipsie întinsă. Toţi păşeau spre viaţă şi nimeni nu-i oprea. La un colţ de stradă, Renne fu cît p-aci să fie călcat de tramvai : viaţa îl năucea încă. Intră la un frizer şi ceru să fie tuns mai tinereşte ; văzu în oglindă un cunoscut de-al lui, un om original, şi-l salută de parcă numai ieri s-ar fi despărţit de el. Tare mult ar fi vrut să creadă că acestui Renne nu i se întîmplase nimic în toţi anii ăştia !... Trebuie să pomenim aici că numele lui putea să înşele : era rus get-beget după înfăţişare şi, chiar dacă s-ar fi rătăcit cîndva vreun neamţ prin neamul lui, apoi ăsta nu lăsase nici o urmă. Numai în Suzana se străvedea în chip ciudat ceva nu tocmai rusesc.

Era singură la părinţi dar, spre fericirea ei, nu împărtăşise dulceaga soartă a copiilor răsfăţaţi. Pe Filip Alexandrovici nu-l interesa mai nimic în afară de munca lui ; iar mama ei, cam aspră din fire, era de părere că fata lor trebuie educată cît se poate de sever. N-au răsfăţat-o nici prin alintări

exagerate, nici prin exces de dulciuri. Iar o dată, cînd a fost nevoie de o pedeapsă pentru o vină oarecare, mama ei nu găsi nimic mai bun decît să găurească și să sfîșie în fața fiicei sale o minge colorată (cea mai dragă dintre toate jucăriile sale), minge pe care fetița aproape că o diviniza în imaginația ei de copil. Suzana privi cu un surîs rușinat sfîșierea divinității de cauciuc: nu izbucni în plîns și nici nu țipă, dar timp de o lună după aceea dormi în pat cu cele două jumătăți colorate, din care fugise viața cea veselă și sonoră. Asta se întîmplase pe vremea cînd Renne administra una din cele mai mari fabrici de cherestea din țară. Fetița zglobie alerga pretutindeni, și tovarășa ei nedespărțită de joacă fusese tocmai această minge veselă și săltăreață, iar după executarea divinității de cauciuc, locul rămas vacant fu ocupat de sus-numita soră a inginerului. Venea la ei în fiecare primăvară, aducînd în casă grămezi de turtă dulce, miros de parfum provincial și dezordine forfotitoare de zi de sărbătoare. Suzana se împrieteni cu ea chiar din prima clipă. Pleçau împreună să privească de pe mal cum pornește gheața pe rîu și cum se zvînta vreo poieniță tainică în pădure, fugeau amîndouă pe ascuns într-acolo și, prinzîndu-se de mîini, bătrîna și copila se învîrteau pînă la completă istovire; împreună cu ele se învîrtea totul în jur. Suzanei i se părea că însăși primăvara se prindea în această horă ciudată, în care bătrînețea se bucura laolaltă cu tinerețea ce o alunga din viață. Dar și pe această divinitate o pîndea o ursită amară. O dată, într-o săptămînă a patimilor, Suzana găsi sub scară bucățele de hîrtie scrisă, aruncate la gunoi. Le adună bucată cu bucată pe pervazul ferestrei și, strîmbîndu-și guriță într-o schimă de nedumerire, citi cuvintele rupte, desprinse unul de altul. Pătrunzînd prin oberlihtul deschis, vîntul îi mișca zulufii. „Am făcut-o pe Duniașa ticăloasă", citi Suzana rar și cîntat. „Mi-am

adus aminte de drăguțul și desfrînatul de Nikolai." În pomelnicul acela, întocmit pe cît se vede pentru spovedanie, erau și alte păcate mai însemnate, înșirate din fericire pe franțuzește. Suzana nu pricepu nici jumătate din cele citite, numai un singur cuvînt, dumnezeu, îi rămase adînc întipărit în minte prin sonoritatea lui misterioasă.

— Mamă, ce-i aia dumnezeu? întrebă ea sfios seara, la cină.

Părinții se uitară unul la celălalt.

— De la cine ai auzit tu vorba asta? întrebă sever mamă-sa.

Fetița îi arătă fițuica și atunci izbucni un scandal ridicol, cu multe țipete... În familia aceasta clădită pe bază naturalistă, științifică, fiecare se comporta în modul cel mai util sănătății sale fizice. Era prin urmare ceva dăunător în cele ce se ascundeau cu atîta grijă de Suzana; anumite cuvinte trebuiau deci rostite în șoaptă, atunci cînd se vorbea despre muncitori. Fetița cerceta acum viața fabricii cu o sporită atenție, de pe malul traiului ei tihnit, unde nici măcar n-avea cum să-și murdărească rochița cea albă. Nu avu însă timp să tragă vreo concluzie din observațiile făcute: familia Renne se mută curînd la oraș, în vechea lor locuință. Începu să se depene viața de elevă; parchetul alunecos și scîrțiitor oglindi, timp de opt ani, nepăsătoare statui clasice; dar deodată apărură soldații și începură să-și usuce pe ele obielele lor ude, uneori chiar pătate de sînge. Adia un vînt neobișnuit, și într-o bună zi Suzana se simți cuprinsă de o nemărginită silă față de eleganța și traiul stilat al casei părintești, față de jupînesele cu dantelă scrobită în păr, de mobila adînc înrădăcinată în colțurile pline de praf. Acolo, pe căminul de teracotă, creșteau favoriții mamei ei, cîțiva cactuși de toate soiurile, în ghivece de porțelan. Prin geamul dinspre miazănoapte se revărsa asupra lor o lumină gălbuie, îmbîcsită cu fum de țigară, dar ei se deprinseseră cu

ea şi, cu toate că nu dădeau muguri noi, cactuşii nu stricau nota generală de măreţie greoaie a biroului. Suzanei îi era drag numai unul din ei : un cereus ca o lumînare. Arătînd în sus cu degetul plin de negi, o întreba necăjit pe vecina lui, opunţia, dacă merită el să trăiască, aşa urît cum este. Iar opunţia, care semăna cu obrazul neras al unui temnicer, se rătăcise şi ea de mult în labirintul sensului vieţii. Suzana îl botezase pe acest Hamlet vegetal cu numele de Nazar. Visa uneori că uriaşului acestuia mahmur îi cresc picioruşe şi braţe firave ; că mişcă din ele şi nu îndrăzneşte să sară jos s-o rupă de fugă spre dogorîtorul său Honduras. Subalternul lui Renne, pe care Octombrie îl îmbrăcase într-o biată uniformă kaki, avea obiceiul să rupă din Nazar cîte o ţeapă, cu care îşi curăţa distrat unghiile galbene. Suzana nu putea să-l sufere, atît pentru numele lui neverosimil de Porfiri, cît şi pentru suspinele lui galeşe ca de cauciuc.

— Ce mutră are Porfiri ăsta al tău... parcă-i un mort, îi spuse o dată Suzana tatălui ei, într-o conversaţie absolut de prisos. Şi-i astfel pentru că este şi el o părticică dintr-un cadavru...

Nu lămuri că face aluzie la imperiul decapitat, iar Renne pricepu doar că fiica lui se plictisea pur şi simplu în cadrul prea strîmt al familiei.

— Pleacă. Nu te opresc. Trage uşa după tine, că-s paltoanele acolo ! se răsti el.

Atunci Suzana luă o hotărîre. Şi-n urma ei, nici o bulboană nu tulbură curgerea vremii. Dimineaţa, la ceai, nimeni nu pomeni o vorbă despre Suzana dispărută de acasă ; orice vînt e prielnic semînţei care s-a copt. Trenul, ticsit de oameni plecaţi să caute pîine şi sare, o duse şi pe ea, pornită în căutarea libertăţii, pînă la o haltă prăpădită, fără nume. Plecase tocmai într-o regiune unde sufla vîntul purificator care, în ciuda tuturor legilor, bătea din Rusia spre toate colţurile lumii. După ce coborî din vagonul de marfă amenajat pentru

călători, Suzana porni pe drum înainte, fără nici o țintă precisă. În liniștea care domnea pe aici, părea că se aude un țipăt de ființă rănită și omul a cărui ureche a prins măcar o dată țipătul acela păstra în suflet pentru toată viața o dulce și chinuitoare tulburare. În fața Suzanei se înălța, mătăhălos, pe cer apusul în tonuri violente de parcă undeva, dincolo de zări, ar fi ars un foc nemaivăzut de mare. În reflexele lui înghețate, pe ogoarele înțelenite se legănau tulpinile uscate, cafenii, de spilcuțe. După movila de dimensiuni ciclopiene apăru un sat. În vîrful unei prăjini înalte, fîlfîia o cîrpă neagră; cu semnul acesta amenințător, vestind anarhia sau ciuma, se apărau țăranii de încartiruirea soldaților. Suzana intră în sat. Primi aici lapte, al cărui gust aproape că-l uitase. Dar nimeni nu voi să-i dea adăpost pentru noapte, căci pe vremea aceea nimeni nu se încredea în vorba vreunui om. Ieși din sat, cu zîmbetul pe buze, în clipa cînd o stea gălbuie apăru pe cer, vestind apropierea nopții. Drumul ducea în linie dreaptă, undeva spre pieire și vis; și calea pînă la vis era acum mai scurtă decît drumul spre casa pe care o părăsise. Pe drum o ajunse din urmă un tînăr cu uniformă de marinar, smead la față, uscățiv, cu cîrlionț de matroz, răsucit strîns pe frunte. Îi vorbi, și Suzana îi răspunse; încercă s-o îmbrățișeze cu forța, și ea îl amenință că-i aruncă în ochi un pumn din colbul uscat și fumuriu al stepei. El nu se supără, ci rîse doar. Și astfel și-a continuat ea drumul, în această tovărășie plină de încordare. Din întuneric apărură cîțiva plopi, ca niște femei îmbrobodite, care grăbeau spre necunoscut. Ajunși în cătun, se opriră la o fereastră luminată. Ciocăniră în ușă și le deschise un țăran voinic, a cărui față părea toată o pleoapă lăsată în jos.

— Te-au căutat, Savka, șopti țăranul.

— E cu mine... răspunse Savka, lăsînd-o pe Suzana să treacă înainte.

Cei din cătun le dădură cai. Dimineața ajunseră cu caii spumă la una din bandele pe care epoca aceea le amesteca mereu, ca o lingură, în cazanul clocotitor al Ucrainei. Banda asta opera undeva în spatele albilor ; cînd însă comandamentul trupelor roșii încercă s-o aducă sub ordinele sale, banda făcu stînga-mprejur și trecu de partea lui Mahno cel cu fața galbenă. Toți ăștia erau numai colbul ridicat de sub cizmele eroilor. În tabăra asta plină de oameni, care nu admiteau nici un fel de adevăruri, în afară de acelea care negau însuși adevărul, Suzana fu primită cu destulă bunăvoință, iar Savka o păzea cu străşnicie de orice fel de prietenii legate în pripă. Ea nu-și stabilise încă un țel precis ; voia doar stăruitor să se scuture de praful puturos al trecutului ; o încîntau chiar și vremurile acelea în care lozinci de neînfăptuit înfloreau ca și cîntecele țîşnite din inimi, o dată cu sîngele și fumul. Uneori, stînd lîngă mitralieră în căruța ei, mergînd înainte spre infinitul plin de amenințările morții, se bucura cu adevărat de pieirea acelei lumi blestemate, care-i era totuși dragă... Tocmai peste ruinele acestei lumi treceau în goană prin praf și larmă, hurducăind și scîrțîind, carele acestea semihunice, iar pe deasupra puhoiului de oameni plutea nevăzută arătarea unui alt strămoș cu pielea galbenă. Uneori căruțele erau legate, două cîte două, alături ; pe podine de scînduri, ce duduiau în mers, juca îndrăcit, în chiuirea cîntecului, cîte un cazac, gata chiar să și moară aci, în plin joc. Cizmele lui voinicești, rămase amintire de la vreun dușman răpus în luptă, nu mai aveau decît carîmbii ; restul fusese dat gata la joc și laba piciorului, neagră, bătucită, călca de-a dreptul pe podina care fugea de sub el.

— ...Pentru dragostea ta, frumoaso, ți-aș dărui și cizmele din picioare... mi-aș păstra numai carîmbii, să-mi mai ție de cald.

Și-i arunca Suzanei chemarea ochilor lui de mură,

necăjindu-l pe Savka, paznicul credincios al vieții și al neprihănirii ei.

O pîndeau multe primejdii : ei nu împușcau oamenii, ci îi tăiau cu sabia. Vestitul Harlapko, cel care a fost ucis mai tîrziu între Biriuci și Poltava, demonstra în prezența ei, pe prizonieri, înalta artă a mînuirii săbiei, cu care se făleau partizanii : „Și șe crezi că-i așea, un om ?... Șeva moale ca puful... nu fașe nici doi bani omul..." „Ș"-urile îi ieșeau printre dinți ca vîntul, șuierînd prin strungăreață. Suzana căsca. Se cam obișnuise cu sîngele ; fără el, însă, lucrurile se rezolvau mai curat și într-un mod mai inteligent. Iar Savka o pîndea de alături, privind-o cu ochii umflați de vînt. Prin postavul subțire al mantalei nemțești, albastre, îi ghicea sînii. Nu putea uita sărutul furat în stepă și-l ardea ceva în măruntaie, de parcă ar fi lunecat acolo o fărîmă din buzele ei. Sătul de desfrîu, nu se grăbea, lăsînd timpul să ducă fapta pe făgașul ei. Și tocmai în asta se vădea înțelepciunea instinctivă a patimii lui.

— Tu nu ești de teapa noastră. Vii din tabăra spre care noi tragem cu arma... Că tare ciudat mai e și traiul pe pămîntul ăsta afurisit : se vede treaba că mai sînt oameni cărora să le fie drag și de păduchii noștri !... Auzi tu, m-a întrebat deunăzi Galina... — așa o chema pe iubita celui galben la chip — ... m-a întrebat cu cine trăiesc. Și eu i-am răspuns că trăiesc... cu tine.

— Piei din ochii mei, cîine spurcat !...

Răutăcioasa mărinimie a lui Savka o înspăimînta din zi în zi mai mult. O chinuia, lăsîndu-i fără pedeapsă toate capriciile, mai ales una din toanele ei, pe care fără îndoială și-o amintea mai bine necunoscutul acela, dușmanul pe care-l lăsase ea să scape... Era în zăpăceala unei retrageri catastrofale ; o baterie a albilor îl uitase la un post de observație ; el se retrăgea prin noapte, de unul singur, printre tufișurile pline de taină, pe un drum

desfundat, interceptat de partizani. Își ducea calul bălan de căpăstru, căci se cam luase obiceiul să se tragă ceva mai sus de cal, acolo unde trebuia să se legene, în mersul lui, călărețul nevăzut. Intră astfel în satul pustiit și, lăsîndu-și calul la poartă, urcă grăbit sus, spre locuința comandantului. Odaia cea scundă era neobișnuit de goală, pe jos zăceau registre, ziare, hîrtii, ca frunzele căzute dintr-un copac dezgolit de vînt; pe marginea mesei, un muc de lumînare ardea într-o băltoacă mică de stearină, cu flacăra de o jumătate de metru. Încă o clipă și focul s-ar fi răspîndit peste tot. Năucit de cele două nopți de nesomn, mușcîndu-și buzele crăpate, căuta să-și lămurească situația. Își simțea capul cusut parcă într-o pungă de piele. De afară se auzi tropot de cai apropiindu-se în galop; se repezi la fereastră: în lumina ei stearsă năvăli o patrulă, care dispăru fulgerător ca o piatră căzută în noapte. Partizanii ocupaseră satul, fără să fi tras un singur foc de armă. Și iată, ca o adeverire a celor presupuse de el, în odaie se năpusti o femeie. Nu-și dădu seama ce culoare are părul ei, căci în ochii lui toate păreau roșcate. Nu-i remarcă nici linia nostimă a nasului, căci ea nu se întoarse nici o clipă în profil. Își ținea mîna în buzunarul mantalei albastre și se uita la cizmele pline de noroi ale ofițerului, așteptînd ceva, poate un țipăt al lui. El nu avea nici o nădejde de scăpare: revolverul îi rămăsese la oblîncul șeii.

— Ascultă-mă, Marusia, spuse ofițerul, așa într-o doară, cu rînjet de lup, scoate-mă, te rog, de aici. Nu-mi prea prieste locul...

Suzana zîmbi de sinceritatea lui. „Marusia" era numele ce se dădea pe vremea aceea tuturor femeilor care nu purtau haine muierești și împărțeau viața de campanie cu bărbații.

— Pleacă singur... și își tot mișca degetele în buzunar.

Încet, cu spatele la fată, bărbatul cobora scărița sfîșietor de scîrțiitoare, așteptînd mereu să răbufnească văzduhul în urma lui, iar el să lunece de-a rostogolul pe scară, agățîndu-se cu pintenii de fiecare treaptă. Dar se întîmplă cu totul altfel : ofițerul avu parte de un destin ciudat. În josul scării îl întîmpină o arătare fantastică, îmbrăcată în manta de general, o arătare cu putință numai în noaptea aceea atît de neverosimilă ; avea la brîu grenade înfipte în teci negre, iar de sub căciula croită dintr-un manșon îi atîrna nesupus un moț teribil. Savka pricepu de îndată noul capriciu al prietenei sale.

— Ești norocos, locotenente... și-l bătu așa de tare pe umăr, că epoletul nou-nouț al ofițerului trosni sub mîna lui. Mare noroc ai, pezevenchiule ! repetă el, plin de admirație față de soarta acestuia.

Ieși, condus de Suzana, în cîmpul cel sălbatic, de toamnă, care începea chiar din marginea satului. Calul pășea fără zgomot, în urma lor, de parcă ar fi înțeles ce joc e pe cale să cîștige stăpînul lui. Acolo, ea îi deschise calea slobozeniei și a nopții. Și-n ultima clipă, tulburat și recunoscător, ofițerul se aplecă din șea, o cuprinse și, ridicînd-o spre el, o sărută drept mulțumire. Pe urmă se depărtă în goana calului : vîntul îl bătea cu pumnii în piept, iar Suzana, de ciudă și de mînie, trase pe urma lui foc după foc...

După ce trăi perioada de înflorire a bandei, fu martoră, în parte, și la apusul ei. N-a fost de față cînd Ciubenko l-a împușcat pe Grigoriev cu un „webley", dar a văzut cu ochii ei cum s-a năpustit mulțimea înfuriată peste măsură asupra casierului lui Grigoriev și l-a făcut una cu pămîntul, în piața satului. Îi ajunse la urechi și vestea rușinoasei dezarmări din Crimeea, iar apoi soarta o sili să participe la nebunească retragere de la Sumî la Bogucear, cînd, urmărită de corpul de cavalerie al lui Nesterovici, banda se topea în mers. Trenurile

blindate atacau ca ulii din zbor, se mai dezlănțuiseră și cumplitele viforniță polare, iar în vălmășagul general era greu de stabilit care din ele aducea mai multă pagubă. Oamenii degerau cu sutele ; după artilerie, banda își pierdu și convoaiele de căruțe ; într-o săptămînă făcură opt sute de verste și trecură prin unsprezece lupte crîncene. Banda se măcina pînă la nimicire, apoi renăștea, ca a doua zi să piară din nou. Deodată răsună un strigăt în noapte : „Fugiți, că-i groasă rău..." Și totul se destrămă ca un vis urît. Suzana se dezmetici abia după un an de zile și, cam în preajma întoarcerii la Moscova, nu-i mai rămăseseră în minte decît două cifre ridicole : la 18 mai 1921, untdelemnul costa două sute șaizeci de mii, iar mahorca de casă — opt... dar ce însemna acest opt nu-și mai amintea.

Unei femei îi era mai ușor să scape de urmărire ; cicatricea de la tîmplă era explicată în modul cel mai verosimil printr-o căzătură din copilărie. S-a găsit o persoană sus-pusă căreia îi plăcu facultatea ei bărbătească de a judeca limpede orice problemă. Timp de o jumătate de an a lucrat în armată, de unde a fost trimisă să-și terminte studiile la Moscova. Nimeni nu s-a interesat de trecutul ei. Cinci ani a trăit într-o mansardă, în lipsuri și igrasie, coborînd numai la institut, la cîte o manifestație sau la baia publică. Luni de zile nu vedea pe nimeni, afară doar de tîmpitul de peste drum care făcea zilnic gimnastică în fața geamului, cu țigara în dinți și cu bretelele lăsate în jos. Revederea cu părinții avu loc numai după ce absolvi institutul... Ningea ușor, și fulgii de zăpadă se topeau în zbor. O femeie ducea de mînă un băiețaș care spărgea cu o lopățică roșie sticla fragilă a băltoacelor înghețate ; pe stradă se vindeau mimoze de Caucaz care miroseau a primăvară străină, nerusească. La farmacia de alături atîrna în cui o carte soioasă de telefon. Soneria de la intrare funcționa. Ușa o des-

chise mama ei, care purta ochelari albaştri şi un şorţ de percal.

Suzana aştepta, cu zîmbetul pe buze, să fie poftită înăuntru.

— Tu eşti ! constată mama ei fără mirare, şi o cercetă de sus pînă jos, de la chipiul uzat pînă la pantofii scîlciaţi şi uzi din picioare. Intră... numai şterge-ţi picioarele, te rog.

Fata intră, iar mama începu să se ocupe de ea cu o grijă demonstrativă, căutată.

— ... Ai venit de mult ? Împinse spre fiica ei farfurioara cu dulceaţă, o farfurioară cunoscută, cu floricele pe margini. Adică, eşti de mult aici ?

— De vreo cinci ani.

— Şi ce-ai făcut pînă acum ?

— Ce să fac... am învăţat... Dulceaţa era de coacăze negre, care-i plăceau foarte mult tatălui ei. Tata mai trăieşte ?... Nu i-am văzut paltonul în cuier.

— Am vîndut paltonul, dar vine şi el îndată, numai să-şi termine scrisoarea. Ia un pesmecior.

— Mulţumesc, o să iau.

— Mi-am cam prăpădit ochii. Ce rochie ai pe tine ? E roşie ?

— Nu, e neagră. Îl caută din ochi pe Nazar, dar nu-l găsi în odaie. Ce-i cu Nazar ? A îngheţat ?

— Nu, l-au mîncat şoarecii. În glasul mamei zbîrnîi o notă de enervare, necunoscută înainte. Am dat paltonul pe nişte bulgur. Tata umblă în pardesiu... ştii tu care, cel cu pelerină. Ne-au adus la sapă de lemn.

Suzana se strîmbă de îndată ce o atinse adierea stătută a trecutului ; îşi aduse însă aminte de haina aceea veche şi demodată, pe care o aşterneau la bucătărie, pe jos, cînd fiul bucătăresei venea să-şi viziteze mama. Se întristă. Conversaţia lîncezi pînă la venirea tatălui ei. Filip Alexandrovici o sărută pe Suzana pe frunte, dar numai după ce-i dădu soţiei dispoziţie să expedieze scrisoarea pe care

o scrisese. Ascunzîndu-şi cu stîngăcie orbirea, mama ei ieşi să caute, pe dibuite, scrisoarea de pe masă. Tatăl şi fiica rămaseră singuri.

— Te-ai întors... foarte bine, spuse tatăl clefăind şi dădu imediat explicaţia: mă supără dantura... m-a înşelat dentistul... am dat-o la reparat, dar mîine... o să pot roade şi fier... Mult ai colindat?

— Am văzut şi eu cîte ceva.

— Eşti un erou... zîmbi Renne, şi Suzana pricepu că vorba asta devenise un obicei al tatălui ei, o dată cu pardesiul. Cu ce te ocupi acum? Eşti casieriţă?

— Nu, inginer.

— Electrotehnic?... Constructor? O sută cincizeci de milioane de oameni n-au fost în stare să construiască un grajd ca lumea în zece ani... Ce mai constructori!

Fraza aceasta o rostise chiar bine de tot.

— Lasă astea acum, îi curmă vorba, cu asprime, fata lui. Sînt chimistă. Tocmai îmi caut o slujbă.

— N-am ce-ţi face, nici eu n-am... nu conta pe mine.

— Nici nu te rog, zîmbi Suzana.

Snopul greu de raze al asfinţitului năvălea în odaie, fărîmiţat de cerceveaua ferestrei. În lumina lui, marginea reverului tocit al hainei lui Renne părea portocalie. Haina de gală cădea acum prea largă pe el, şi de atîta călcat se tăiase pînă şi şnurul cu care era tivită; de după guler ieşea agăţătoarea, care dădea hainei un aspect jalnic.

— Dă-mi voie să-ţi aranjez gulerul, îşi întinse Suzana mîna spre el; Renne se arătă foarte mirat, dar nu se opuse.

— Ai venit la timp, spuse el, liniştit acum. Vor să ne rechiziţioneze odaia... o vrea chiriaşul de jos... şi cîntă din trompetă de parcă ar sufla într-o locomotivă. Ţi-ai adus lucrurile?

— N-am de gînd să rămîn la voi.

Renne se fîstîci şi începu să caute ceva pe masă.

— Ai fereastra spre sud... e călduroasă... intrare separată. Mă tem... cîntă din trompetă... mă dor pînă și dinții.

— Să mă mai gîndesc, răspunse Suzana cu gîndul la mansarda ei igrasioasă și la tîmpitul cu bretele.

Filip Alexandrovici nu-și mai recunoștea fiica ; părea că în învelișul cel vechi fusese turnată o ființă nouă. Ochiul ei stîng, suferind parcă de un tic, era acoperit cu pleoapa de jos ceva mai mult decît cel drept. Și ochiul acela pe jumătate închis te neliniștea și te atrăgea în același timp, într-un chip foarte ciudat. Renne tuși ușor :

— Ia un ceai. Noi am terminat masa.

— Și eu.

— Hm... ești măritată ?

— Nu.

— Atunci, ești fată mare ?

— Întrebarea ta mă jignește.

Renne se fîstîci din nou.

— Adică, ești singură în viață ? N-am vrut să spun altceva... voiam... ești bine, sănătoasă ?

— Da.

— Mai multe nu întreb.

— Mulțumesc.

Apoi vorbiră de te miri ce fleacuri. Tatăl povesti cu haz întîlnirea lui cu Jeglov, făcînd pe tinerelul, de parcă s-ar fi temut să nu-l izgonească tocmai fiică-sa din serviciu, din cauza vîrstei. „Nu poți cîrpi omul... ca pe o haină...", scăpă el pe negîndite o vorbă, dar adăugă că pentru o singură înfăptuire mai are destulă putere ; după aceea, n-aveau decît să-l ducă și pe el ca fier vechi la cuptoarele înalte... Suzana se juca plictisită cu linguriță, neștiind cum să mai răspundă la toate astea. Din fericire, tocmai atunci se întoarse și mama ei, se dezbrăcă în tăcere și trecu la bucătărie. Și tatăl și fiica fură bucuroși de acest prilej ca să curme conversația care nu se lega de loc.

— Du-te... îmbrăţişeaz-o... eşti femeie, îi spuse Renne stîngaci. În clipa aceea, prin uşile închise, năvăli deodată în odaie, de undeva de dedesubt, urletul surd al trompetei. Cîntă... e fratele lui, miliţianul... ăsta ţine notele mai mult, învaţă. Au o singură trompetă... cîntă pe rînd.

Suzana îşi suflecă mînecile şi se duse să o ajute pe maică-sa. Hotărî să rămînă la ei. Şi această hotărîre fu preludiul catastrofei cu femeia cealaltă.

4

Nici cel de al doilea copil al Nataliei, sugrumat de cordonul ombilical, nu văzu lumina zilei ; cînd se întoarse Jeglov, moaşa se pregătea să plece, iar Natalia privea în tavan, cu ochii sălbăticiţi. Curînd se întoarse şi bărbatul ei. De data asta se purtă cu tact şi cu bun-simţ. Jeglov plecă, nădăjduind că acum totul se va aranja între ei. Pe vremea aceea venea destul de des să-i vadă, şi Uvadiev glumea chiar, cam în silă, că prietenul o să-i ia nevasta de tot. Un an de zile trecu în linişte şi pace. Natalia se obişnuise treptat cu slujba pe care i-o găsise Jeglov. Era însă un răgaz înşelător, o amînare a nenorocirii care pîndea, gata să se năpustească asupra căsniciei unde toate mergeau anapoda. Natalia se întîlnea des, pe atunci, cu una din fostele ei prietene, al cărei soţ fusese mutat şi el aici, la centru, pe linie de activitate sindicală. Prietena asta era în toate privinţele contrariul Nataliei : era o femeie înfloritoare şi plină de temperament, avînd deasupra sprîncenei un mic semn de vărsat care-i dădea un aer foarte aţiţător. Pentru că erau prietene vechi, îi încredinţa Nataliei toate secretele conjugale, roşindu-se şi izbucnind îndată în rîs, din belşug de sănătate şi vigoare.

— Ce-ți mai e și cu bărbații ăștia... se minuna ea rîzînd, aplecată să-și aranjeze o jartieră, au înnebunit de tot. Al meu s-a supărat ieri : cică de ce nu port și eu pantalonași cu danteluță. Sîngele îi năvăli în obrajii asudați, ochii ușor bulbucați scînteiau. Te fermeca tocmai prin sănătatea ei nesecătuită. Dar ia uită-te și la tine ! Cum îți stau ciorapii pe picior... ca o piele, toată numai încrețituri.

Întărîtată de aluziile prietenei, Natalia își puse în gînd să-și cucerească soțul prin altfel de mijloace. Tocmai în ziua aceea se întîlni întîmplător pe scară cu Suzana și, cu instinctul treaz al femeii pe care o părăsește bărbatul, recunoscu în ea rivala pe care se săturase să o tot aștepte. Suzana îi plăcu Nataliei prin simplitatea ei îngrijită, la care se adăuga și un oarecare dispreț față de treptele pe care le urca. Fără să vrea, încercă să o imite ; începu să se îmbrace cu o grijă deosebită, și Jeglov clipea din ochii lui miopi, în semn că știe prea bine pentru ce se schimbase așa. Dar Nataliei nu-i reușea simplitatea, de parcă nu i s-ar fi cuvenit acest lucru. Și atunci pierdu simțul măsurii. Într-o zi, venind la ea pe neanunțate, Jeglov nu mai zîmbi ; îndreptîndu-și ochelarii pe nas cu un aer vinovat, se uită la obrajii ei albi de pudră și la buzele vopsite strigător — unelte greoaie ale ofensivei amoroase.

— Șterge-te, Natașenka, fii cuminte... șterge-te, se rugă el, făcînd singur mișcările, de parcă ar fi vrut să-i ajute. Te-ai vopsit ca un boboc de trandafir !

— Sînt și boboci care se veștejesc fără să mai înflorească, răspunse ea jignită.

Îi venea să plîngă ; se stăpîni, dar toată seara fu nervoasă la culme, și Jeglov hotărî s-o mai lase în pace un timp. În gîndul lui dorea să grăbească momentul cînd va veni ceasul singurătății și al eliberării, care îi va îngădui să-și găsească o altă cale mai pe puterile ei. Pe lîngă toate astea, se întîmplă

ca două luni de-a rîndul să nu găsească timp să-şi vadă prietena. Viaţa Nataliei alături de bărbatul ei se desfăşura sub semnul rupturii. Natalia se gătea mereu ; la serviciu cam rîdeau colegii de ea, iar Uvadiev urmărea cu ostilitate zvîrcolirile sufleteşti ale soţiei sale. Nu mai aducea acasă tablete de ciocolată pe jumătate topite în căldura buzunarului : împrejurările îl obligau să se înhame de-a binelea la carul lui Potiomkin. Cînd vorbea de munca lui, i se înroşeau deodată ochii. În majoritatea cazurilor era vorba de mărunţişuri, care tocmai de aceea cereau de trei ori mai multe sforţări. Trebuia să ai o credinţă foarte tare în victorie ca să nu cazi pe brînci în această primă etapă a drumului. El avea această credinţă, deşi n-ar fi mărturisit-o nimănui, nici măcar unui frate. Undeva, acolo, pe tărîmul unor minunate înfăptuiri, în strălucirea de curcubeu a viitorului cucerit, omul acesta dintr-o bucată vedea o fetiţă pe care o chema Katia şi care n-avea încă nici zece ani. Pentru ea şi pentru fericirea ei se ducea el la luptă, gata să sufere şi să impună suferinţă şi celor din jurul lui. Fetiţa aceea nu se născuse încă, dar nu se putea să nu vină pe lume după atîtea sacrificii fără seamăn, cîte se săvîrşiseră pentru ea în trecut. Natalia nu ştia nimic din toate acestea şi nu uitase tabletele de ciocolată. Voind să-i smulgă bărbatului ei o mărturisire, procedă cu toată lipsa de tact a femeii pe cale de a fi părăsită.

— Cîţi ani are ?

Uvadiev tresări şi se încruntă.

— Cine ?

— Aia, a ta...

Îl enerva rîsul forţat al nevestei. Îi răspunse numai ca să-i curme rîsul :

— Douăzeci şi şase, şi opt... nu ştiu. Deodată sări de la locul lui şi o prinse de mînă. Ar fi vrut să-i strige : „Ce mai vrei de la mine ? De ce nu-mi redai

chiar tu libertatea ?" dar îl izbi mirosul parfumului, şi de mirare pierdu sensul aluziei. Ce-i asta ?

— Parfum...

— Stai, a ce miroase ?

— Se numeşte... se numeşte „Piele de Spania".

Uvadiev îşi privea ţintă în palmă :

— Am dormit o dată la un conac boieresc, pe cînd eram într-o campanie de strîngere a surplusului obligatoriu de produse agricole. Era un divan acolo, mare, de două persoane. Căpătase luciu de uzat ce era... mi-aduc aminte că şi divanul tot aşa mirosea !

Nu-i servi la nimic avertismentul primit. Fiind hotărîtă să meargă pînă la capăt, îşi înmulţise îngrijirile şi se bucura că vechiul său prieten nu mai vine pe la ei. Rochiile prea scurte îi accentuau croiala stîngace, ca de copil, a trupului. Neiniţiată în magia transformărilor cosmetice, continua să se pocească şi mai mult şi numai ochii trădau marea ei nelinişte. O boieroaică scăpătată, care locuia împreună cu Varvara, o făcu să-i cumpere un inel cu piatră mare, aidoma unui scuipat. Manichiurista o iniţia în toate tainele „lumii bune" ; bărbatul acesteia, coafor, se interesa şi el de această femeie care căzuse pradă zbuciumului sufletesc. Pe lîngă cei vii, coaforul îi aranja şi pe morţii cei mai cu vază din capitală. Avea experienţă şi cerea ca lumea să aibă încredere în el. Noblețea sufletului său şi-o manifesta prin dispreţul pe care îl purta bolşevicilor.

— Vai, nu cumva m-ai tuns prea scurt ? îl întrebă Natalia pe călăul ei, nemairecunoscîndu-se în oglindă.

— Se poate una ca asta ? De altfel, nu-i de loc bine să tai părul prea scurt. E ca şi cum ai lua, de exemplu, un cui bătut în perete şi ai începe să-l mişti încolo şi încoace. Firește, părul e osîndit să cadă şi rămîne chelie, ba chiar mai rău. Dar nici atunci nu trebuie să-ţi pierzi nădejdea ! Ca să vorbim concret, în străinătate unde — între noi fie vorba — nu se clădeşte socialismul, pentru cei cu

chelie se fabrică un fel de pieliță subțire de ceară care se aplică pe cap, garantată trei ani, și apoi cu o mașină electrică se plantează în ea firișoare de păr. Pe urmă, poți merge și la dans !...

Coaforul o sfătui pe Natalia să încerce o vopsea specială inventată de ginerele lui, chimist-șomer. Spunea că vopseaua asta e remarcabilă prin durabilitatea ei neobișnuită și prin frumusețea coloritului. Era de ajuns să-ți freci părul cu pomada aceea și, după vreo patru ore, să-l clătești cu o soluție anexată, dizolvată în apă fiartă. Natalia șovăia ; dar în viața lui Uvadiev apăruse acum femeia cu haină de piele și pălărie bărbătească. Atît situația ei, cît și frumusețea ei semeață constituiau o amenințare. Suzana lucra la același trust cu Uvadiev, se întîlneau în interes de serviciu și, deocamdată, vorbeau numai despre combinatul care absorbea toate sentimentele și întreaga voință a lui Uvadiev. Și iată că Natalia dori să aibă părul tot atît de roșu ca al Suzanei... ba nu, și mai roșu, ca să fie și mai frumoasă decît ea. Chimistul locuia undeva pe la mahala. Probabil că-și încerca ingredientele pe formidabila-i barbă. Pe un primus clocotea o porcărie aromată. Într-un acvarium sărăcăcios, cu apă liliachie, înota înnebunit, din colț în colț, un biet caras pe care fiul inventatorului căuta să-l vopsească.

— Pentru ce vă trebuie ?... Pentru păr sau pentru o rochie ? întrebă cu glas prevestitor de rele stăpînul casei.

...Cu mult înainte de căderea serii, Natalia se încuie în dormitor și scoase din dulap ingredientele ascunse acolo. Se vede că se vindeau cam anevoie : inventatorul nu se zgîrcise și-i dăduse pentru trei ruble marfă cît să pocească o familie întreagă. După ce-și unse părul cu pomadă, Natalia se plimbă, fredonînd, prin odăi și rămase timp de trei ore la fereastra prin care se vedea cum se stinge, zbuciumată, ziua de vară. Difuzorul din piață și strigătele

îmbolditoare ale vînzătorilor de ziare se auzeau pînă aici. Toate culorile se topeau, totul devenea mai cenușiu, mai gheboșat; numai o frunză din plopul de pe bulevard mai strălucea încă, acolo jos, adunînd în ea tot luciul aprins al asfințitului. În zidul compact de îngrijorare și teamă, Natalia descoperise o bortă mică de tot și, după ce se uită prin ea, se minună: în ciuda durerii ei, lumea continua să existe, ba chiar să existe în toată splendoarea ei. Grăbindu-se să-și transforme înfățișarea pînă la înapoierea soțului, aduse din bucătărie apă fiartă și trase perdeaua la geam, de parcă cineva de afară ar fi putut să privească pe fereastră la cel de al doilea cat, la ea.

Conținutul sticlei turnat în apă se răspîndea în cercuri suple și roșiatice; o putere de vrajă se ascundea în acest lichid fermecat care dăruia frumusețe. Cînd dincolo de zidul casei trecea tramvaiul, apa făcea vălurele, iar ligheanul zăngănea ușor. Înmuindu-și repede părul, Natalia îl frămîntă și-l stoarse cu mîinile, să sugă mai repede căldura gîdilitoare, dătătoare de viață. După ce sună îndelung la intrare, poștașul renunță să mai aștepte și plecă. Natalia luă grăbită apa, cu mîinile strînse căuș, și o turnă pe ceafă, acolo unde mai rămăsese un loc neudat. Nu dorea înfrîngerea rușinoasă a Suzanei, ci doar o modestă egalitate care să îngăduie lupta. Apa se răcea și devenea tot mai închisă la culoare, pomada se lua tot mai greu de pe păr. Și deodată parcă o șfichiui ceva peste ochi: își aduse aminte că sticla conținea o porție dublă. Șuvița de păr năclăită și grasă, ce-i atîrna pe frunte, i se păru de o nuanță spăimîntător de verde, bătînd tocmai în culoarea aceea liliachie care i se întipărise în minte, culoarea carasului cel osîndit la pieire. Speriindu-se de petele liliachii din jurul ei, se repezi spre oglindă, dar agăță în drum șnurul tras dintr-un colț, și lampa, făcută țăndări, îi căzu la picioare, cu un pocnet surd ca de explozie. O clipă rămase locului, muscîndu-și

buzele, cu inima strînsă : ceva se prăbuşea vertiginos în ea şi tot nu putea să atingă fundul.

Pe dibuite, tresărind de cîte ori trosnea sub paşii ei cîte un ciob de sticlă, ajunse pînă la pat şi-şi vîrî capul între perne. Timpul trecea încet, mărinimos de încet, iar ea continua să stea culcată, auzind tot mereu scîncetul subţire al sticlei sparte. Deodată pricepu, după paşi, că s-a întors soţul ei.

Nu era singur ; însoţitorul lui îşi rupse agăţătoarea paltonului încercînd să-l atîrne în cuier. Uvadiev bău apă din cană, dar se vede că nu era destulă şi intră în bucătărie... Natalia urmărea astfel, după sunete, tot ce se petrecea dincolo de uşa închisă.

— ...De greutăţi nu mă tem, spunea Uvadiev, continuînd o discuţie începută mai înainte. Aş face orice : aş muta mesele în birouri sau aş calcula salariile dactilografelor ; accept munca de fiecare zi cu toată monotonia ei. Dar ceea ce este cu adevărat nesuferit este că ai de luptat la fiecare pas cu nepăsarea şi cu prostia oamenilor. Şi, afară de asta, lucrează toţi fără nici o tragere de inimă ! Dobitocul ăla voia să le majoreze cu cîte două sute de cap... ceea ce face nouă mii, aproape zece vagoane de grîu. Pe urmă să începem să facem iar ochi dulci ţăranilor, ca să ne dea grîu ? O să-l dau afară, ducă-se dracului... Deodată, oprindu-se în mijlocul înjurăturii, îşi dădu seama de liniştea neobişnuită din casă. Natalia ! chemă el încet. Nataşa, eşti acasă ?

Ruşinea o paraliza pe Natalia şi o împiedica să răspundă. Vopseaua se usca tot mai tare, părul se îmbăţoşa tot mai mult şi pînă şi la pipăit i se părea că-i verde. Însoţitorul lui Uvadiev se ridicase de pe scaun, şi Natalia se simţi şi mai ruşinată, ghicind că era Jeglov, care, atunci cînd era îngrijorat, întotdeauna tîrşîia aşa picioarele, ştergînd toate petele de pe parchet. Bărbatul ei zgîlţîi de cîteva ori clanţa, bătu în uşă, o mai strigă o dată şi se depărtă cam nehotărît.

— Mi se pare că-i bucluc! Rămase o clipă nemișcat, cît să se obișnuiască de-a binelea cu ideea ce-i trecuse prin minte. Ia vezi, la bucătărie e un satîr de spart cărbuni... adă-l încoace.

Dar, foarte ciudat, el nu se grăbea de loc ; simțea, pesemne, nevoia să-l lase pe Jeglov să caute satîrul la bucătărie, îndelung și fără izbîndă.

— Să chemăm un doctor... este unul jos, i-am văzut firma!

Vocea lui Jeglov se frîngea și suna metalic.

— Ăla-i dentist! Ne trebuie satîrul să spargem ușa. Aveam acolo, în sertarul mesei, un revolver, fir-ar al dracului să fie. Dădu singur fuga după satîr și, întorcîndu-se, înfipse unealta în ușă nerăbdător, din goană. Natalia, ești aici? strigă soțul pentru cea din urmă oară, aproape amenințător.

Ușa trosnea și săreau țăndări ; satîrul dădea să se îndoaie, bărbatul ei bodogănea supărat, iar Natalia tăcea, frămîntîndu-se de rușinea și de spaima celor ce trebuiau să se întîmple peste cîteva clipe. Trăia — și tocmai de asta îi era rușine cel mai mult. Lumea se și împăcase cu gîndul dispariției ei și nu se clintise absolut nimic din loc, nici măcar frunzulița de adineauri, frunzulița plopului de pe bulevard. Apoi își aduse aminte de fereastra deschisă și vru să-și îndrepte greșeala ; dar tocmai în clipa aceea năvăliră bărbații.

— Lumina, adu-mi o lampă! strigă Uvadiev, oprit în drum din pricina întunericului și temîndu-se parcă să nu calce pe ceva prăvălit de-a curmezișul.

Jeglov îl ajută grăbit. Aprinseră lumina, și pe fețele amîndurora se oglindiră nedumerirea și ciuda. Uvadiev își veni în fire ; se apropie de nevasta lui care ședea trîntită pe pat, cu ochii închiși, și-și șterse cu mîneca nădușeala de pe față :

— Foarte modernă culoare... alta mai grozavă n-ai găsit? și toată gura i se strîmbă într-un zîmbet răutăcios.

Jeglov îl dădu la o parte :

— Du-te, hai, du-te... stai puțin la berărie! îi șopti el fără mustrare, căci de fapt nici n-avea pentru ce să-l mustre. Vezi că au adus acolo raci, du-te...

Bărbatul plecase, și ea tot mai tremura încă, nu ca o ființă salvată de la moarte, ci mai degrabă ca una trezită din somn. Nici unul din ei nu spunea nimic. Apoi Natalia își duse cu sfială mîna la părul care aproape c-o înțepa la degete, și îndreptă spre Jeglov o privire vinovată.

— Uite, Șcegol, ce-am ajuns! Sînt verde ca o poiană. Și mă doare spatele rău de tot!

A doua zi, trecînd spre seară pe la ei, Jeglov o luă cu mașina la o soră a lui care stătea departe și avea și binecuvîntatul dar de a nu întreba niciodată nimic. Toate lucrurile Nataliei încăpură în același cufăr de nuiele pe care-l adusese cu ea acum șase ani de la fabrică. Coborî pe scară în fugă, simțind că o arde din spate privirea lui Uvadiev, care o petrecea. Mașina urui, și Uvadiev simți o fugară ușurare: se săturase de-a binelea de mătăsurile ei desfrînate, de unghiile vopsite, de fața ei împietrită în așteptarea unei mîngîieri și de ochii aceia în care stăruia imputarea. Îl prinse deodată nevoia să lucreze, se așeză la masă, dar n-avea nici un spor. Aruncă o privire de furie îndîrjită prin ușa sfărîmată, spre odaia nevestei. Intră acolo. Boarfele multicolore împrăștiate pe jos aminteau culorile de pe o paletă. În oglindă se reflecta fața lui slăbită, cu umerii obrajilor parcă și mai tare ieșiți; tocmai pe atunci se descoperise că s-ar fi putut construi combinatul într-o altă gubernie, și Uvadiev era nevoit să descurce, zi de zi, toată harababura asta birocratică. „Ce fălci, ce mutră am și eu, gîndi el, împungîndu-se cu degetul în obraz. Ce o fi găsit și Natalia la mine?"

Deschise ușa dulăpiorului; în fund, după cutiuțele neîncepute de pudră, după sticluțele de parfumuri și diferite lacuri necesare unei femei care încetase

să mai placă, sta pitit un pachet de scrisori de-ale lui, trimise de pe front. Rupse șnurul cu care erau legate și deschise la întîmplare una din ele. Scrisă într-un stil anost, cu floricele de conțopist, conținea informații asupra vecinilor de bordei și cîteva dispoziții scurte privind gospodăria de-acasă. Judecînd după dată, fusese scrisă în toiul organizării comitetului ilegal. Procesele la tribunalele militare erau din ce în ce mai frecvente, valul revoluției se revărsa tot mai larg, dar în rîndurile silnice ale scrisorii nu se oglindea nimic din toate astea. Aruncă scrisorile, cu sticluțe cu tot, într-un geamantan, fără nici o umbră de remușcare, cu intenția de a le trimite toate Nataliei, chiar a doua zi. Nici nu-i trecu prin minte gîndul că poate Natalia lăsase dinadins în urma ei aceste mărturii ale trecutului... Dar nici acum nu izbuti să se așeze la lucru și deodată pricepu, plin de indignare, că toată seara, din clipa plecării nevestei lui, nu se gîndise decît la Suzana.

...Așa se leagă uneori de om cîte o melodie obsedantă. Ședea pe scaun, plin de mînie, cu bărbia proptită în pumn, iar lucrurile din jurul lui se așezau după o rînduială nouă — odăile își schimbau înfățișarea, iar închipuirea încerca silnic pe Suzana rochiile lăsate de Natalia. Nu-i trecu prin minte nici o clipă că femeilor de soiul ei nu le plac cearșafurile predecesoarelor, dar îl supăra oarecum gîndul că femeile sînt de staturi diferite, că nu sînt făcute toate la fel. În afară de misiunea cea mare care-i stătea înainte, vedea totul într-un chip extrem de simplificat ; pînă și dragostea era pentru el numai hrana care trebuia să-i întreiască forțele pe calea lui de mîine. După alte două ore o ura pe Suzana, pentru că o posedase în închipuire, pînă la saturație ; îl înfuria fruntea ei calmă și bombată, părul ei aprins, care știa că-i va aduce necazuri și înrobire. Dacă ar fi venit acum, ar fi alungat-o. Dar ea nu venea, de parcă ar fi știut. Vîrîndu-și degetul, fără să-și dea seama, într-o cremă trandafirie rămasă pe

masă, el o aştepta. Şi deodată, în apartamentul pustiu răsună violent zbîrnîitul soneriei ; cineva se grăbea parcă să intre în casă ; să fi simţit Suzana provocarea lui mută ? Trecu batista peste deget, ştergînd de pe el pasta parfumată şi se îndreptă ameninţător spre uşă.

Ea stătea dincolo de prag, respirînd zgomotos, aproape gîfîind. Îi murmură încet numele şi, la început, nu-i recunoscu glasul, poruncitor şi uşor răguşit.

— ...Cine să fie ? A venit îngerul să-ţi ia în primire sufletul de comisar, tună vizitatoarea, năvălind gălăgios în antreu, o dată cu vîntul.

Uvadiev o recunoscu abia atunci, cu multă plăcere, pe maică-sa şi izbucni în rîs.

— Ţine-aici şi nu te mai rînji. Vezi că-s nişte pahare. Să nu mi le spargi, că te omor !

Varvara îşi desfăcea broboada cu gesturi largi, îşi scotea haina. În privirile ei repezite era ceva neînduplecat, războinic. Toate ca toate, dar despre ea nu ai fi putut spune că se teme să nu fie dată afară ; femeia aceasta intra oriunde voia, ca o stăpînă atotputernică. Mîinile ei mari, adevărate labe — ca şi ale fiului ei de altfel — bîjbîiau zadarnic să desfacă o copcă îndărătnică. În cele din urmă o smuci şi o rupse cu totul.

— Iaca, pînă şi copcile-s acum d-alea noi, sovietice, să le deschizi cu dinţii, nu alta ! Dă-ncoa un pahar, adormitule ! Ei, haide, ce stai, poftеşte-mă pe sofalele tale şi dă-mi un ceai...

— Uite că tocmai sofa n-am în toată casa. Mă tot gîndesc să-mi cumpăr una... glumi fiul, mergînd în urma ei.

Îi plăcea femeia asta voinică făcută să nască plozi mulţi, dar care n-avusese parte decît de el. Îi plăcea firea ei certăreaţă, care făcea pe toată lumea să-i intre în voie, trunchiul ei mare, aşezat pe picioare enorme şi veşnic în mişcare... Iubea cu adevărat

această poartă masivă, aproape triumfală, prin care el pășise în lume.

— De ce arde lumina în toată casa ? Sau poate ai prea multe parale, comisarule ? Stinse autoritar lumina în antreu și, intrînd tot pentru asta în dormitor, observă îndată lipsa Nataliei. Unde ți-i comisăreasa ? La bal ? Ori poate la operă să asculte miorlăiturile alea ? Mă rog, vouă acum toate ușile vă sînt deschise...

— Dar pe tine, mamă, cine te oprește ?

— Nu vreau să fiu slugă la voi ; mi-o fi el capul prost, da-i al meu !

Uvadiev se încruntă ușor, deși rîdea :

— Iar ai început, mamă !

— Ba am și terminat... parcă pe tine te poate atinge omul cu ceva ?

— Lasă, mamă, că te știu eu ; ne tot înjuri, dar dacă s-ar întîmpla ceva, tot cu noi ai porni. Și-ai bate chiar toba în fruntea noastră. Femei ca tine au mai fost ele și în timpul revoluției franceze. Te știu eu cine-mi ești...

Luată pe nepusă masă, Varvara tăcu o clipă, buimăcită și indignată.

— Ești un prost, spuse ea simplu, și ai cui semăna. Unde-i Natalia ? S-a dus la baie ?

— A plecat.

— Să-și vadă neamurile, poate ? — Știa că toate neamurile Nataliei muriseră de mult. — La ora asta cred că și morții dorm toți. De ce o lași așa, singură ?

— A plecat pentru totdeauna.

— V-ați despărțit ? sări ea, gata-gata să se năpustească asupra fiului ei, pentru că o dăduse pe Natalia, care era de o seamă cu el, pe cine știe ce fișneață. Văzu însă nările lui lărgite și bufni doar, bătînd furioasă cu degetul în masă. Le-ați dat muierilor libertatea, ca să vă faceți voi mai bine de cap; cum vă săturați de una, afară cu ea : dragă, ți-e slobodă calea. În sfîrșit, cu tine n-am prea multe de

vorbit. Scoate banii! strigă la el și privi apoi cu coada ochiului să vadă dacă l-a speriat de ajuns.

— Care bani, mamă?

— Banii prăpădiți pe tine. Cîți bani am cheltuit eu tot trăgînd nădejdea că poate o ieși om din tine! Varvara scoase din sîn o foaie de hîrtie groasă, scrisă de sus pînă jos, și o întinse în fața fiului ei. Ține-aici, băiete. Nu las nici un ban din ce-i al meu. Lasă că te jupoi eu azi număru unu!

— Ia-ți cît ai nevoie. Tocmai ieri am luat leafa...

— N-am nevoie de banii tăi de comisar! Mie să-mi dai banii mei, munciți cu sudoarea frunții... Scoate banii! Mai bine îmi cumpăr vreo zece mere și mă așez în stradă, pe Smolenski, să le vînd pe ger și pe ploaie. Ori intru bucătăreasă undeva; știu să fac chiftele cu sos... Se încruntă, văzînd că fiul ei, după ce se uitase să vadă la cît se ridică suma întreagă, băgase mîna în buzunar fără să scoată o vorbă. Socoteala Varvarei ajungea cu totul la vreo treizeci de ruble. Ce arunci așa banii? Tocmește-te, poate mai las ceva... și apoi controlează, dacă nu te-am încărcat cumva la socoteală. Uite-aici, ți-am cumpărat o dată niște nădragi, o rublă. O șapcă din aia, cu cozoroc de lac, optzeci de copeici. Ți-am mai luat și un paltonaș, dar paltonașul nu-l trec la socoteală că de, doar îți sînt mamă...

— Cred că șapca te-a costat mai mult! Vezi, mamă, că te tragi singură pe sfoară.

— Mai și rîzi acum de pomana ce-ți fac! Dacă se vor schimba lucrurile, o să mă tragă și pe mine la răspundere, că de ce am făcut un deștept ca tine. Și-așa am visat deunăzi că a coborît Alexandru al treilea de pe monumentul lui, a lepădat haina de tuci de pe el, și dă-i cu biciul în popor.

— Ei, și tu ce făceai?

— El dădea în mine, dar și eu dădeam în el, așa mort cum era! Și dă-i, și trage-i, iar lumea din jur rîdea... Înfășură banii fără grabă într-o basma și-i vîrî undeva în sînul ei încăpător. Dar nu cumva

mi-ai dat ultimii tăi bani? Dacă mă rogi, ți-i dau îndărăt; mai am și alții... I-am cerut doar așa, ca să-mi astîmpăr focul.

— Mie mi-ajunge cît am, dar ție pentru ce ți-or fi trebuind?

— Să-mi trimiți un buchet de flori, că mă mărit! izbucni victorioasă Varvara, bucurîndu-se apoi de efectul produs.

— Glumești, Varvara!

— Ba, zău așa! Mi-am și comandat rochia: au intrat opt metri de marchizetă... Ce te zgîiești așa la mine? Ai crezut c-o să mă bagi în pămînt, și cînd colo am venit să te poftesc la nuntă, ai? Uite-așa, mă mărit în necazul tău, și-o să mai fac și copii. Vreau să fac copii.

— Și cine-i ăla, cavalerul tău?

Varvarei îi plăcea să-și uluiască odrasla, care nu-și pierdea cumpătul cu una cu două:

— E nepman... vinde poze colorate prin tîrg. Cîrmuitori, scriitori, apoi și alte poze, cu pepeni... Macazul meu e alături, așa ne-am cunoscut. E om de ispravă, nu se pierde cu firea!

Uvadiev și-o închipui pe Varvara stînd în noaptea rece și ploioasă pe scăunelul de fier, și-i împietri în privire ceva, ca un fel de compătimire. Varvara nu mai era tînără, și se vede treaba că nu-i venea să-și ducă și restul zilelor în mantaua de doc, cu cîrligul de fier în mînă. La urma urmelor, părerea lui era că fiecare om are dreptul să-și caute dramul de noroc; dar îl supăra cînd îi cerea cineva concursul ori aprobarea.

— Bine, mamă, fă cum crezi că-i mai bine.

Cînd să plece, se opri în antreu și se întoarse spre el:

— Vanea, îl chemă ea sfios, căutîndu-i mîna pe întuneric. Ori o fi mai bine să nu mă mărit? Îs bărbînă... mi-e greu, mă rod gîndurile, îl văd mereu pe tat-tu în vis... Barem să-mi urezi și tu noroc!

Fiul ridică din umeri și își vîrî mîna în buzunar:

— De ce să n-o faci ? Nu-i nici un rău în asta.

Apoi o clipă se scurse grea de gînduri negrăite. Uvadiev aprinse lumina. Varvara se îndreptă din şale şi se repezi spre uşă : totdeauna venea năvălind ca o furtună şi dispărea tot aşa, pe neaşteptate.

— S-o chemi pe Natalia îndărăt, băiete ! Lasă c-o să plîngi tu de dorul Natalkăi... îi mai strigă ea de pe palierul scării.

5

În graba plecării, uitase la el paharele cumpărate în vederea petrecerii de nuntă. Uvadiev se sculă tîrziu, şi în capul pe care-l simţea greu parcă gîlgîia, dureros, un gînd. O visase pe mama lui... şi mai visase că parcă-şi cerceta viaţa, judecîndu-se pe sine însuşi cu asprime. Dimineaţa, în drum spre serviciu, îi duse mamei sale comoara ei de sticlă. Varvara locuia într-un subsol, împărţit în două de un zid de paiantă ; vecina ei era o cucoană care tuşea mereu şi colinda prin tot felul de case, vînzînd ciorapi de contrabandă şi caramele cu lapte, din care cauză toate lumea îi zicea „cucoana cu bunătăţi". Uvadiev o găsi pe maică-sa trebăluind de zor ; urcată în picioare pe un scăunel, căuta să prindă în balamale uşa de placaj ; se pregătea din timp pentru noaptea nunţii. Uşa nu voia să intre în ţîţîni şi, de necaz, Varvara se răstea la vecina ei de cameră, care sta alături culcată pe un pat îngust, cu un prosop ud pe cap.

— Carte, auzi vorbă, ştiinţă de carte !... tuna Varvara, iar scăunelul se mişca, scîrţîind sub greutatea ei. Ce mă tot baţi la cap cu ştiinţa ta. Toate vi le-am luat, mai aşteaptă puţin c-o să vă luăm şi ştiinţa. Vezi că mi-s mîinile amîndouă ocupate, pînă şi-n gură ţin cuie... şi crezi că de ştiinţa ta îmi arde mie acum !...

Văzîndu-şi fiul, curmă brusc vorba şi-i întoarse demonstrativ spatele.

— Ţi-am adus paharele, mamă. Unde să le pun?

— Pune-le pe scrin, dar să nu-mi fi spart vreunul, că mi-l plăteşti. Îţi iau şi pielea de pe tine!

Se cam ruşina în faţa fiului de slăbiciunea ei din ajun.

În cameră era o umezeală să creşti ciuperci, nu alta. Numai sănătatea de fier a Varvarei putea să reziste aici. Prin geamurile mînjite de scuipat se vedeau trecînd nişte picioare, unele desculţe, altele cu cizme; cele desculţe erau mai sprintene. Într-o sticlă cu gîtul retezat sta înfipt un buchet ciufulit de flori viorii. Logodnicul nu era acasă.

— Unde ţi-i omul? Voiam cu ocazia asta să fac cunoştinţă şi cu viitorul meu tată.

— Ia te uită, umblă biciuşca după cîine! Mai bine mi-ai ţine uşa. Să nu te-aştepţi că mă dau jos să te ospătez cu ceva, n-am timp de tine.

— Lasă că plec. Ţi-a rămas ceasul în urmă, mamă, potriveşte-l. Ei, vezi-ţi de treabă.

Ea îl ajunse din urmă pe sală, cînd să iasă sus, la lumină:

— Vanea... şi iar îi dibui prin întuneric mîinile pe care el, de data asta, nu le mai retrase. Fă şi tu o cheltuială, trimite-mi de nuntă un bucheţel. Măcar aşa... de ochii lumii... să-i fac în necaz şi cucoanei. Cumpără de alea mărunte, să fie mai ieftine şi mai multe. Îţi dau eu banii înapoi...

— Bine, bine, mireaso! consimţi cam bătos Uvadiev, şi plecă.

...Bineînţeles că uită; era în stare să uite orice lucru cu o uşurinţă de invidiat. Dar o lună mai tîrziu, chiar în ziua cînd pleca împreună cu Favorov şi cu Burago în prima expediţie de cercetări pe Soti, îşi aminti că este tocmai ziua cu pricina şi vru să dreagă veşnica lui lipsă de atenţie faţă de maică-sa. Lăsîndu-şi tovarăşii uimiţi să aştepte fără el masa comandată, ieşi din restaurantul gării şi luă un taxi.

Pe drum intră grăbit într-o cofetărie și cumpără cea mai mare din toate tortele cîte se ofileau în vitrină. Scrise pe un cartonaș cu creion chimic : „Te felicit, mamă, și-ți doresc să ieși la lumină din fericirea ta, tot atît de grabnic cum ai..." Aici i se rupse vîrful creionului, și urarea rămase neterminată. Îi făcu semn șoferului să pornească, și mașina zbură spre mahalaua cea prăfuită a orașului.

Era pe înserat și zi de sărbătoare ; pe străzi se plimba populația muncitoare. Mașina urla furios, și toată lumea vedea în ea un om nădușit, cu fața împietrită, care ținea în brațe o cutie enormă de carton. La biserică se trăgeau clopotele de vecernie ; deasupra mahalalei se ridica, asemenea născocirii unui cofetar nebun, o meșteșugită clopotniță, colorată de razele asfințitului. Lăsînd mașina la colțul străzii, Uvadiev ajunse pe jos la geamul subsolului. În fața geamului se adunase o mulțime de gură-cască ; ascultau scîncetul chitarei dinăuntru și bîrfeau, plini de pizmă, fericirea altuia. Un băiețandru sprinten, cu nasul plin de zgîrieturi, se oferi să ducă darul lui Uvadiev.

— Să le fi adus cadou însurăților un coșciug dublu... nu prăjituri, rîse un flăcău chiar în spatele lui.

Uvadiev se întoarse greoi spre el și-l mestecă atît de năprasnic cu ochii micșorați a mînie, încît flăcăul se trase în spatele unei leliițe cu un prunc buburos în brațe. Dar și lelița se ascunse în spatele unui bătrînel cu ochelari, care lăsă tăcut ochii în pămînt și tuși plin de demnitate.

— Uite, ai făcut și copilașul să plîngă, rosti el apoi, îndepărtîndu-se indignat.

Uvadiev se uită pe fereastră, căutînd-o din ochi pe maică-sa.

Ședea la masă, fără să ia parte la hărmălaia celorlalți, roșie de căldură în rochia ei de marchizet liliachiu, care urîțea și mai mult făptura-i corpolentă. În fața ei, pe masă, o sticlă pe jumătate goală de

tămîioasă ieftină. Din cînd în cînd sorbea parcă în silă zeama aceea dezgustătoare din pahar, şi îşi potrivea cu gesturi de automat cînd vreo cută a rochiei, cînd absurdul bujor de pe umăr ; acelaşi semn nupţial îl purta şi ginerele. Acest omuleţ uscăţiv stîrnea veselia generală. Despachetînd cu nepăsare torta, făcea în acelaşi timp ochi dulci vecinei lui, o prietenă de-a miresei. Prietena asta rîdea în hohote, cu un sughiţ neobişnuit, de parcă ar fi despicat-o cineva în două cu ferăstrăul de tăiat zahăr, iar pe spinarea ei gîrbovită de anii petrecuţi la tejghea, parcă se umflau două băşici. Se rupseseră jumătate din coardele chitarei, dar ginerică, ţinînd fără nici o grijă torta lui Uvadiev pe degetele răşchirate, poruncea chitaristului să cînte şi mai cu foc. Torta se clătina primejdios, şi Uvadiev simţi cum i se suie în obraji un val de sînge cald.

— Iaca, mă-nsor... De cîte ori am vrut s-o fac, da' nu m-au lăsat prietenii. Acum însă, gata, s-a terminat !... Vezi că n-a uitat-o pe mă-sa înaltul demnitar... o fi dat cel puţin opt ruble pe torta asta, dar el n-a venit ; păcat, că l-am fi primit cu tot respectul... Eu mă dau în vînt după înalţii demnitari ! Mă pricep la respect, că tot neamul nostru spre biserică a tras ; un frate de-al meu vinde coşciuge, altul, scuzaţi dumneavoastră, e dascăl la biserică, iar eu, precum ştiţi, vînd poze în tîrg...

Toată sporovăiala lui încîlcită nu ţinu mai mult de o jumătate de minut.

— Tare hazliu mai eşti, Ciort Ilici, îi strigau glasuri însufleţite dintr-un colţ al odăii, eşti dat dracului !

Deodată, torta se clătină puternic şi căzu fleaşcă jos ; nu încăpea îndoială că omuleţul cu bujor la butonieră ghicea dincolo de fereastră prezenţa fiului vitreg, pe care nu putea să-l sufere.

— Vai de mine ! N-am avut parte să gust din darul preaînaltului demnitar ! se căină el cu o prefăcută durere în glas. În jurul lui, toţi se bucurau

de această execuție cumplită. Și, colac peste pupăză, ginerele își scoase ochiul de sticlă și începu să-l șteargă ; era de-a dreptul înfiorător, și Uvadiev nu putu stăpîni în el o mișcare de vie curiozitate față de această scîrbă de om. Hai, Dariușka, ia mai adună gunoaiele astea în găleată !

Numai mama lui Uvadiev nu lua parte la scandaloasa provocare ; privea cu severitate în jurul ei, simțea că se înăbușă în această adunătură de subsol și ducea din nou dorul scăunelului ei de fier, dorul singurătății și al timpului vitreg de afară.

„Mamă, mamă, cu ce drăcovenii te-a vrăjit omul ăsta pe tine, muscă mare și proastă ce ești ? îi venea lui Uvadiev să strige. Dă-l dracului de nepman și hai cu mine pe Soti !" Credea în puterea tămăduitoare a codrului sălbatic, în care trebuie să lupți zilnic ca să scapi cu viață. Dar nu strigă aceste vorbe pentru că fiecare om e dator să aibă în el destulă putere să-și soarbă amarul pînă la ultima picătură. Făcîndu-și drum prin mulțime, se urcă în mașină și făgădui șoferului să-i mai dea ceva în plus, dacă prinde trenul. Un nor de praf se stîrni în urmă, o clipă licări o rochie trandafirie, un sunet de armonică șfichiui văzduhul, strigătul stăncuțelor din curtea bisericii se risipi sfîșiat în bucăți ; mama rămase undeva în urma lui Uvadiev, în trecut, cum rămăsese și Natalia... Ajunse la gară puțin înainte de plecarea trenului ; tovarășii lui de drum se și instalaseră în vagon.

Pe cît se pare, Soti fu la înălțimea așteptărilor lui. Dacă pățaniile lui personale puteau să-i provoace lui Uvadiev răni sufletești, aceste răni se vindecau la el mai repede decît o tăietură la mînă. Străbătuse tot cursul Sotiului, într-o barcă cu motor : de la făbricuța de pe Nercima pînă la confluența cu Enga cea plină de mușchi și cioturi. Uvadiev trebuise negreșit să se ducă și pe Nercima, unde treaba începuse să cam șchioapete. Pe mal, holde sărăcăcioase, necosite încă, se întindeau între

fişiile de pădure, scăldate din plin în purpura toamnei. După ce trecură de zona brădetului, pădurile începură să se îngrămădească pe malul apelor, boltind strîmtori şi astupînd trecerile ; în apă zburdau peşti nesperiaţi pînă acum de nimeni, iar desişul nu prinsese încă veste de toporul ridicat ameninţător deasupră-i. Preşedintele plasei, Lukinici, era plecat, iar locţiitorul lui nu suflă o vorbuliţă despre schit ; au mai venit şi alţii pe aici şi cum au venit aşa s-au dus, pe cînd cu schitul şi cu domnul toată viaţa aveau să trăiască...

Imediat după înapoierea din această călătorie, începu fierberea caracteristică tuturor marilor începuturi. Echipe de tehnicieni şi geodezi plecară spre Soti ; se încheiară contractele pentru furnizarea materialelor ; fură alcătuite tabelele de personal necesar la construcţii. Pe baza schiţelor întocmite pentru şantierul de pe Soti, se elaboră, în sfîrşit, planul de lucru, se purtă o vastă corespondenţă şi se făcură multe demersuri ; se discutară listele de comenzi, pe care inginerul Burago urma să le ducă cu el în America. Comisiile de expertiză ţineau şedinţe nesfîrşite, se trimiteau rapoarte forurilor superioare, căci o nouă rotiţă se angrena în mecanismul economic al ţării. Între inginerii trustului începură lucrăturile şi certurile ascunse ; îi ademeneau pe toţi proporţiile întreprinderii, necunoscute în vechea Rusie. Jeglov căuta să-i împace pe toţi, că aşa-i era firea, iar Uvadiev, dimpotrivă, îi întărîta, căutînd să descopere printre ei oameni utili pentru cauză ; din această pricină stîrnea împotrivă-i ura tuturor, dar asta nu-l mîhnea cîtuşi de puţin, căci socotea că tocmai ura formează, cum s-ar spune, cîmpul magnetic al oricărei forţe. Potiomkin se tot zbătea în orbita lui ; servieta i se umfla cu aceeaşi repeziciune ameninţătoare cu care slăbea el. În vremurile acelea erau în ţară tot soiul de oameni şi de aceea i se dădeau porecle din cele mai felurite : entuziastul, avocat al industrializării, delapidator al vistieriei

mizere a republicii, patriotul legendarei țări a mujicilor, partizanul vieții noastre de toate zilele, Micula [1] Anapoda, pacostea, Don Quijote, vibrionul socialismului, eroul, bușteanul, satana, și chiar Keops [2], făcîndu-se, pesemne, aluzie la jalnica soartă a acestuia din urmă. Firește, poreclele acestea caracterizau mai curînd pe născocitorii lor decît pe Potiomkim, care întrunea doar în el calitățile unui cetățean al epocii sale și meritele unui fiu al clasei căreia îi aparținea.

Deodată se răspîndi vestea că în fruntea șantierului de pe Soti va fi numit Potiomkin, iar în postul de inginer-șef Burago. Acestea se petreceau chiar în ajunul plecării lui Burago în străinătate. Se ridicase problema înzestrării depozitelor de material lemnos cu elevatoare-stivuitoare, primele de acest gen în Europa. În ziua aceea se pusese tocmai în discuție procurarea mașinilor pentru fabricarea hîrtiei. Tinzînd spre depășirea coeficienților cunoscuți în Rusia, Uvadiev se lupta pentru aducerea celor mai noi mașini, de cîte opt metri, de mare viteză, care pe atunci se experimentau și în străinătate fără prea mult succes. Renne aducea obiecții, afirmînd că vitezele mari nu corespund condițiilor din țară, întrucît muncitorul rus din industria hîrtiei nu va ști să le folosească timp de cel puțin doi ani și astfel capitalul investit nu se va amortiza. Discuția, ridicată în cursul acestei remarcabile ciocniri, se întinse apoi de la sine și asupra numărului mașinilor și, prin urmare, și asupra posibilităților bazei de materie primă.

— Cam la cît evaluezi dumneata capacitatea anu-

[1] *Micula Selianinovici* — erou legendar din eposul popular rus, unul din bogatîrii (voinicii) care întruchipează munca plugarului sub aspect patriarhal și idilic (n. ed. rom.).

[2] *Keops* — faraon egiptean de la începutul celui de-al treilea mileniu î.e.n., creatorul monumentalei piramide care-i poartă numele. Curînd după moartea lui Keops, piramida în care se afla mormîntul său a fost jefuită, iar mumia lui distrusă (n. ed. rom.).

ală de transport a Solengăi ? întrebă în treacăt președintele adunării.

Potiomkin se ridică de la locul său, și pe obrajii lui înfloriră deodată două amenințătoare pete roșii ; Solenga atît de scumpă inimii lui își trecea cel din urmă examen :

— Poate să ducă aproximativ trei sute de mii de stînjeni cubi... Așa e consemnat și în memoriul meu... Își frecă chinuit fruntea :... la pagina o sută șaptezeci, ia uitați-vă acolo !

— Dar după cercetările făcute, nu duce nici două sute ! Zece la sută din lemnul de celuloză va trebui cărat pe Nercima și încă împotriva curentului... altfel, n-o să ne ajungă materia primă pentru a treia mașină !

Potiomkin se emoționă și începu să tragă de postavul verde de pe masă : oamenii ăștia ciudați, cu ochelari și atît de indiferenți, nu credeau în Solenga lui !

— ...Capacitatea de transport ! Asta-i o vorbă acum la modă, tovarăși ! exclamă el, lovindu-se cu pumnul în piept, ceea ce făcu pe cei din jur să zîmbească. Am lucrat din fragedă copilărie la plutărit, ca și tata și bunicul meu... Plutăream pentru negustori tot lemnul provenit din creșterea naturală a pădurii ; cît trebuia, atîta se căra ! Întrebați-l pe Favorov, că și el e de pe Nercima...

Se întoarse spre martor. Dar Favorov dormea cu capul pe mîini, cufundat parcă în contemplarea profilului malurilor Sotiului ; se resimțea după cele trei nopți de veghe, cît scrisese raportul pentru consiliul tehnico-științific. De îndată ce i se rosti însă numele, se trezi, și numai Burago băgă de seamă ochii lui injectați și obrazul buhăit.

...Spre casele lor ducea același drum. Uvadiev îi conduse cu mașina trustului.

— Ai adormit, eroule ? îl întrebă Burago.

— Sînt obosit. Am senzația că dacă m-aș trînti acum, aș dormi zece ani în șir.

Pulberea de zăpadă înghețată le șfichiuia urechile, umplîndu-i de senzația sonoră a iernii și a vîntului.

— Toți sînt obosiți... Auzi, Uvadiev, cît sînt de obosiți ?

Uvadiev zvîrli mucul de țigară peste portiera mașinii, căutînd să se convingă că asta fusese cea din urmă țigară pe care o fuma în viața lui.

— La noi, oamenilor le place de obicei să scîncească după trecut, fiindcă n-au destulă voință să privească în viitor. Dar trebuie să iei seama la cifre, iar nu la gemetele unora ! Ia-ți un bilet de tren și colindă țara ; o să vezi pretutindeni case noi, uzine noi, oameni noi... și, pe lîngă toate acestea, o natalitate splendidă ! Făcu un gest de nerăbdare, ca și cum ar fi îndrăznit cineva să se îndoiască de exactitatea datelor lui statistice. Și, fiindcă veni vorba, a cui a fost fabricuța aceea de pe Nercima ? A unchiului tău ? De ce roșești ? Că doar n-a fost după vrerea ta, ci după cum a voit soarta !... Da, poate că ne cam grăbim noi să înlocuim generația celor bătrîni cu alta mai tînără, care să nu fie molipsită de trecut... În veacul nostru, însă, trebuie să gîndești în mare : cu zecile de uzine, cu miile de hectare, cu milioanele de oameni... să nu mărunțim gîndul creator.

— Cu alte cuvinte, să nu privim piramidele prin microscop, glumi Burago. Ciudat, pînă la revoluție defineau prezentul cu ajutorul trecutului, acum îl definim cu ajutorul viitorului, cînd de fapt ar trebui să-l definim prin el însuși.

— Totul e să știi să ne fii prieten, Burago... Sîntem noi cam bănuitori din fire și prudenți în prietenie ; trebuie, totuși, să știi să ne fii prieten !

— Ha, îmi place felul ăsta amenințător de a pune problema ! Adineauri l-ai atacat pe Renne și ai rostit niște vorbe cam urîte... Îți mai aduci aminte ? Totuși, patru sute douăzeci de metri pe minut este într-adevăr cam prea mult pentru noi ăștia, a căror înapoiere asiatică este încă atît de puternică. Dum-

neata eşti un autodidact, Uvadiev, şi, în afară de asta, ai nevoie de hîrtie ; tocmai de aceea dispreţuieşti experienţa altora. Cred că nu-l socoţi prieten pe omul care repetă orice prostie ce-ţi iese din gură ?

Uvadiev era obişnuit să lovească cu toată puterea tocmai acolo unde era locul mai slab.

— Cel care poate s-o ducă bine sub oricare regim îmi este duşman !

Enervat cum era, nu-şi observă gafa şi întorcînd capul începu a se uita în toate părţile. Tocmai aici, în piaţa asta, stătea de obicei mama lui, deschizînd drum tramvaielor pe o linie sau alta. Acuma şedea lîngă foc o femeie tînără, încotoşmănată într-o şubă de oaie, şi se certa cu un tînăr aisor[1] care vindea fel de fel de preparate pentru pantofi. Uvadiev se posomorî şi mai mult... De altfel, plecînd spre Soti, se bucura chiar că scapă de tot ce-l legase de anumite sentimente care aparţineau trecutului. Şi cînd află că Natalia şi-a găsit un serviciu, se linişti de-a binelea. În schimb, Nataliei îi venea mult mai greu. În ziua plecării lui spre Soti, s-a dus pe ascuns la gară, împinsă de geloasa necesitate de a-i vedea împreună. Dorinţa ei se realiză numai pe jumătate ; îl văzu pe Favorov, care vorbea însufleţit cu Suzana, în timp ce Uvadiev rămăsese în urmă să cumpere nişte bomboane la bufetul gării. O văzu pe Natalia şi o salută cu un gest stîngaci din cap ; ea nu-i răspunse însă, şi pînă la plecarea trenului rămase fără nici un rost la bufetul gării, amestecînd cu linguriţa ceaiul care se răcise în pahar.

[1] Aisori — vechea denumire a unui neam din Transcaucazia, care se mai numeşte şi surai (n. ed. rom.).

1

Din primele zile ale lunii mai, de cum s-au scurs gheţurile şi au pornit să joace bănuţii păpădiei pe cîmpiile înfiorate, pe Soti au început să se petreacă lucruri cu totul neobişnuite. Pe vremea aceea, nu cîntau păsările prin pajişti, iar cuiburile graurilor de la Makariha mai erau încă goale ; fetele nu îndrăzneau să încingă hora, iar bărbaţii îşi băteau din timp nevestele, ca să nu-şi facă de cap cu veneticii. Şi culmea, chiar în ajun de sf. Gheorghe, văcarul din Iaroslavl, Ignat Onikov, mare cunoscător în ale vitelor şi iubitor al naturii, ceru simbrie aşa de mare pe vară, că toţi ţăranii prinseră a se văicări în cor, căinîndu-se că o fi intrat necuratu în Ignat. Apoi, din gură în gură, începură să umble tot felul de vorbe deşucheate, cum că dintr-o margine de pădure, aproape de locul zis Tepaki, ar fi ieşit într-o zi un moşneguţ cioturos, mai alb decît neaua, mai fioros decît rîsul sălbatic ; adulmeca mireasma înviorătoare a lemnului proaspăt tăiat şi se încrunta... Se mai spunea că moşneguţul l-ar fi întîlnit pe Uvadiev, comisarul de la Moscova, căruia îi ieşise pe obraz un buboi cît toate zilele. Şi i-ar fi spus bătrînul, vrînd să-l înspăimînte pe comisar : „Las' că te potrivesc eu şi mai crunt, o să-ţi umplu mutra cu atîtea bube, să nu le poţi răzui nici cu toporul ! Îmi stricaţi toate drumurile, blestemaţilor !" Tocmai pe atunci se transporta locomobila spre Soti. Cică Uva-

diev i-ar fi răspuns : „Nici n-avem ce strica aici, la voi, că vi-s drumurile desfundate de-ar pluti și lemnul pe ele. Dar dacă ești voinic după cum te făleşti, ai minte în cap și vrei și tu să muncești, hai la mine în serviciu ; capeți leafă după categoria a șaptea și o laviță în baracă, laolaltă cu oamenii cei vii..."

O fi fost acela într-adevăr sîn Nicoară, hoinarul pămîntului rus și preamilostiv părinte ori, poate, numai tînărul călugăr de la schit, acela pe care Uvadiev l-a ademenit să păşească pe drumul sovietic — asta n-o știe nimeni. Tot cam pe vremea aceea, poșta muierilor a vestit lumea că unul din călugări, om învățat, ar fi fugit de la schit la întreprinderea lui Uvadiev, ispitit de aurul sovietic, agonisit pe căi nedrepte. Era o minciună gogonată : Visarion, care fusese în trecut student la politehnică, fusese angajat doar ca pontator la construcția ramificației de cale. Căutînd să încerce oamenii de pe Soti pe noul șantier, Uvadiev nu șovăi, de dragul experienței, să angajeze și un călugăr. De altfel, într-o convorbire între patru ochi, transfugul recunoscuse că și la schit nimerise de fapt doar așa, dintr-o trăsnaie, vrînd să vadă ce o să mai iasă și din asta ; dar că acum, cînd în toată țara răsare lăstărișul semănat de Octombrie, i-ar fi drag și lui să-și pună umărul la treaba cea obștească. În seara aceleiași zile, Uvadiev se lăuda în fața lui Favorov povestindu-i de succesul pe care-l avusese. Acesta luă însă o mină sceptică :

— Sînt inginer, zise el, dar mai curînd aș crede în necuratul, decît că vei putea scoate ceva dintr-un călugăr...

— Mi se pare că m-ai cam tăiat și pe mine în ceea ce privește vigilența ! rîse Uvadiev, socotindu-se în sinea lui un bun tămăduitor al beteșugurilor sufletești.

N-ai fi crezut că omul acesta a fost odată faimosul Visarion Bulanin, căci își răsese barba și își făcuse rost de haine mai omenești, chiar cu o săptămînă

înainte de fuga lui de la schit. De aceea, Luka Sorokavetov, tălmăcitorul și propovăduitorul mai sus pomenit, afirma că nu călugărul a vrut să-l sperie pe Uvadiev și nici sîn Nicoară, ci duhul sălbăticit al negustorului din Vologda, Barulin, acela care era înmormîntat la schit ; cică rătăcea fără astîmpăr de cînd i se răpise locul odihnei de veci. Alți gură-spartă puneau vîrf la toate, scornind că, trezit din somnul lui de veci, răposatul și-ar fi scos capul din mormînt, și ce să vadă ? Numai fum ! S-a repezit atunci la gîrlă, și acolo a văzut ieșind din apă niște oameni cu căpățîni mari și haine de cauciuc, scafandrii. În clipa aceea cică ar fi murit el pentru a doua oară, de data asta de-a binelea. Oamenii din partea locului nu știau ce să mai creadă, dar, mai tîrziu, cînd s-a deschis cariera de nisip pe malul înalt, cel dinspre schit, săpătorii au găsit în pămînt un schelet al cine știe cui, iar alături de craniu — o barbă mare, cum poartă rușii. O medalie groasă, cu efigia unui țar uitat, căzuse printre coaste și stătea culcată pe vertebrele șirei spinării. Oamenii i-au adus medalia lui Uvadiev care hotărî s-o păstreze pentru viitorul muzeu al Sotiului ; pînă atunci, o punea peste hîrtii, să nu le ia vîntul. Oricum ar fi fost, străvechea întunecime se destrăma văzînd cu ochii în fața industriei care-și pornise ofensiva !...

Vremurile cele noi luaseră cam pe nepregătite acest rîu domol și cinstit ; pe malurile Sotiului se stîrni freamăt și neliniște. Oamenii cei noi veniți nu-i cunoșteau faima din trecut ; nu le păsa nici de stafia ciufulită a negustorului, nici de sîn Nicoară care-și pierduse cumpătul și a cărui imensă momîie, cioplită în lemn, era păstrată în pivnița schitului. Pentru veneticii aceia, Soti însemna în primul rînd lucru și pîine. Nu se știe pe ce căi nevăzute se răspîndise vestea despre șantierul de pe Soti ; veneau muncitorii cu droaia, iar Uvadiev, care se temuse la început că nu va avea destui oameni pe șantier,

ieşea acum, cîteodată, să-i întîmpine la haltă, la o distanţă de treisprezece kilometri... Trenul sosea în zori. Oamenii coborau din vagoane, cenuşii în lumina sură, semănînd între ei ca picăturile de apă ; căciulile înalte se ţuguiau în sus, bărbile le erau încîlcite de somn. Zgribuliţi de frigul care le pătrundea în oase, tropăiau pe peronul deschis, aşteptîndu-şi consătenii de prin alte vagoane. Uneori se văita cu glas de tinichea vreun ceainic legat la spate, lîngă ferăstrău ; alteori zăngănea chiar ferăstrăul. Porneau spre Makariha, tăcuţi şi concentraţi, oprindu-se din cînd în cînd să-şi cureţe de pe picioare noroiul, care se afla aci din belşug ; un noroi galben-roşcat din pricina lutului şi a luminii trandafirii a zorilor. Pe ogoare începuseră să încolţească semănăturile de toamnă, iar aerul din zorii zilei avea în el ceva aţîţător, poznaş, care te îndemna la îndrăzneală.

Treceau pe aici toţi cei pe care Rusia îi văzuse muncind de cînd lumea. Se tîrau fără grabă, păstrîndu-şi vlaga, tăietorii de lemne şi geamgiii din Riazan ; păşeau demni şi liniştiţi zidarii şi sobarii din Viatka şi din Tver, cu părul îmbîcsit de praful lipicios al lutului, ciufulit sub căciulă, ca fumul ieşind din ogeacuri ; întrecîndu-i pe ceilalţi în mers, se grăbeau sprintenii şi glumeţii tencuitori din Vologda ; zugravii din Kostroma se bălăbăneau veseli, pe jumătate beţi, iar bidinelele cu cozi lungi se legănau în mers deasupra oastei lor ; mînjiţi parcă de funingine, se mişcau greoi săpătorii din Smolensk, cu mîinile şi feţele pămîntii ; treceau tinichigiii, treceau betoniştii şi fierarii, oameni veniţi de prin Perm, Viatka şi alte gubernii din jur, în care nu mai era chip să-şi facă ţăranii rosturile după orînduielile rămase din moşi-strămoşi, acum cînd nici noile orînduieli nu fuseseră încă aşezate. Iar în coada puhoiului acesta de oameni călcau maiestos, plutind parcă, dulgherii din Vladimir, cărora le mersese faima că ar fi în stare să dreagă şi ceasornice,

dacă ar începea toporul în ceas. În fruntea lor păşea Faddei Akişin, om cu barbă căruntă, mirosind din cap pînă-n picioare a aşchii proaspete de lemn ; era celebru chiar numai prin faptul că la orice bina se interesa mai înainte de toate : „Da' latrena unde-o puneţi ?" Şi construia el anexa asta, în orele lui libere, fără nici o plată, şi la drept vorbind latrinele îi reuşeau de minune.

— De unde veniţi, oameni buni ? strigă Uvadiev, oprindu-şi iapa măruntică, dar vînjoasă, în lăstărişul plopilor de lîngă drum.

— Tocmai de la Vladimir !... strigară în cor dulgherii, iar Faddei ieşi cu un aer preocupat înainte şi întrebă, aşa într-o doară, dacă nu-i nevoie şi de ceva fete cu ziua la Soti : să sape la turbă, să aştearnă nisip pe drumuri sau, scuzaţi pentru vorba asta, să mai pună ceva flori. Că aşa a vorbit el cu mujeretul la plecare, ca la prima scrisoare primită de pe meleagurile Sotiului să pornească din întreaga gubernie, lăsîndu-şi gospodăriile pe seama bătrînilor. Numai un semn să-mi faci, tovarăşe, că-ţi şi aduc fete cu duiumul... Avem puzderie de fete, să tot faci din ele clei sau ce poftesti. Şi-s tot fete una şi una, curate şi alese, ca grînele !

Numai închipuindu-şi o asemenea năvală, Uvadiev se apără cu mîinile de Faddei, de parcă într-adevăr i-ar fi stat în putinţă acestuia să prăvălească întreaga lui gubernie asupra şantierului de pe Soti.

— Ce dracu !... Doar nu facem babilonie aici, noi clădim o fabrică de hîrtie !

Băieţii lui Akişin mai strigară ceva în urma lui, dar Uvadiev nu se uită îndărăt... Muncitorii veniţi cu duiumul nu mai încăpeau în cele cinci barăci, înjghebate în grabă din cherestea veche ; nu mai încăpeau nici în fînarele grajdurilor ţărăneşti. Fuseseră angajaţi peste două mii de muncitori, iar trenurile mai aduceau zilnic cîte o sută cincizeci de inşi, după care ameninţau să mai vină alte puhoaie de oameni. În curînd, la haltă fu atîrnată o scîndură

pe care scria că nu mai e nevoie de muncitori, că viața e scumpă și că nu se găsește de lucru. Totuși, chiar și după aceea, timp de o săptămînă, pînă se răspîndi vestea din gură în gură, se mai adunau pîlcuri de oameni nemulțumiți în fața casei de bîrne abia clădită, în care se instalase provizoriu administrația șantierului.

— Noi am auzit... și am venit. Și astă-vară am lucrat cu Burago. Voiau să ne dea în judecată cu el împreună ! repetau ei într-una, privind cu ochii pustiiți spre drumul pe care nevoia îi purtase de pomană.

Și întîmplările astea nu se terminau întotdeauna fără bucluc. Uneori, din mulțime, se ridicau pumni amenințători și zburau sudălmile — de pildă, atunci cînd inginerii, ocolind oficiul de repartizare a forțelor de muncă, angajau în primul rînd oameni pe care-i cunoșteau de pe la alte șantiere. În cazuri din astea, Uvadiev lua cuvîntul și, amator de glumă și rîs cum era, își încheia cuvîntarea cu o vorbă mai de duh. Și astfel se mai domolea puhoiul de oameni. Acum așteptau întoarcerea lui Burago, dar acesta nu mai venea, de parcă l-ar fi ținut cu dinții străinătatea... Deocamdată, pe malurile liniștite ale Sotiului se stîrnise o zarvă neobișnuită. Unei păsări, privind de sus, i s-ar fi părut că tot ținutul e cuprins de nebunie, de delir ; dar pasărea n-ar fi avut de unde să știe că pînă și această nebunie omenească se desfășura după un plan întocmit din vreme. Viața avea nevoie de stăpîni. Deocamdată, șantierul de pe Soti îl administrau Uvadiev și Favorov. În fiecare zi plecau din Makariha, unde fuseseră mutate telegraful și poșta, zeci de telegrame emoționante și pline de înjurături ; în loc de cărămida cea de toate zilele, de unelte sau de schițe de lucru, se trimiteau transporturi de azbestit, baloturi de plută gudronată, butoaie de cerezit și chiar plăci de mozaic, de care nu putea fi nevoie înainte de un an de zile. Toate aceste comori primite prea de-

vreme trebuiau depozitate de-a dreptul pe pămînt, acoperite cu prelate pentru a fi ferite de intemperii şi pe deasupra trebuia pus şi un paznic cu bîta în mînă, încotoşmănat în cojoc să nu îngheţe-n somn. Curînd, copiii de ţărani începură să-şi facă fel de fel de căsuţe din plăcile astea. Uvadiev ţipa şi dădea zor cu construirea depozitelor, dar nici pietrişul adus nu era spălat, nisipul venea amestecat cu lut, iar cimentul ajungea la ei prea ars. În astfel de zile, Suzana îl ocolea cît putea, pentru că prea părea mînios. Mînia îi înzecea voinţa şi cu atît mai mare era avîntul cu care administraţia şantierului Soti împrăştia oamenii în toate părţile, mai darnică decît un semănător pe ogoare...

O sută de dulgheri şi alţi meseriaşi de tot felul construiau de zor podul provizoriu peste Baluni. Turlele de foraj se tîrau prin pămîntul defrişat de curînd, înfigîndu-şi în glie rădăcinile drepte de fier. Dinspre miazănoapte, mlaştina ajungea pînă în marginea şantierului ; echipele de săpători o curăţau, alegînd din ea vreascurile şi cioturile putrede ; turnau apoi fără saţ în rana deschisă nisipul tămăduitor al schitului. Chiar în marginea satului, acolo unde acum două luni foşnea cetina îngheţată a brazilor, trei sute de meşteri încercaţi construiau din bîrne barăci pentru muncitori, o farmacie, un club, o baie de aburi... în sfîrşit, tot ce-i trebuie omului. Pereţii caselor de bîrne proaspăt tăiate, nesmolite încă şi fără ochii ferestrelor, te orbeau cu strălucirea lor în bătaia soarelui. Alţi o sută cincizeci de oameni tăiau pădurea şi curăţau de buturugi un loc de vreo sută de hectare, pe care trebuiau să se ridice diferitele corpuri de clădire ale viitorului combinat. Cincizeci de inşi forfoteau şi se bălăceau în apa rîului ; de pe acum porniseră pe Soti buştenii cei mari de lemn de gater. Pluteau liberi, nelegaţi în plute, şi erau prinşi la Makariha conform înţelegerii cu oficiile forestiere ; scoşi pe jgheaburi, erau aşezaţi pe mal în stive. În zilele de arşiţă, cînd

din cer amenințau să se pornească picături fierbinți și orbitoare de ploaie, mireasma lor rășinoasă și aspră se răspîndea în văzduh pînă hăt departe.

Numărul muncitorilor de la construcția drumurilor fu dublat : se intensifica traficul de mărfuri. Ramificația de cale ferată era aproape gata ; urma să se mute și halta, cu doisprezece kilometri mai spre apus, pe linia Viatka-Solenga. În afară de avantajele legate de scurtarea drumului, această mutare se impunea și datorită fericitei necesități de a urma valea Urtîkaiului. Totuși direcția căilor ferate se lăsa greu, fără nici un motiv temeinic : în țară mai domnea încă obiceiul tărăgănelii, atît de drag răposatului imperiu.

Potiomkin se lupta la Comisariatul Poporului pentru Comunicații, apărînd dreptul la viață al șantierului de pe Soti, iar zilele treceau, și undeva, în depărtatele furnale înalte, abia începea să se topească metalul de care era nevoie pentru țevi, poduri, macazuri, inimi de încrucișare și material rulant. Prevăzînd parcă inevitabilele întîrzieri în viitor, Uvadiev se grăbea, răsturnînd toate normele fixate, dar aceasta se răsfrîngea în primul rînd asupra vistieriei șantierului. Banii se aduceau în sacii de piele ai vistieriei și erau îndată turnați, ca apa, în noroaiele Sotiului, în care se împotmoleau toți și toate. Glodul frămîntat de mii de picioare amenința să se prefacă într-o adevărată mlaștină și chiar drumul prunduit risca să se desfunde de tot și pentru totdeauna. În răcnete care făceau să vuiască pădurea, caii a șapte troici, înspumați și scoțînd nori de aburi, trăgeau o locomobilă cumpărată să facă deocamdată față nevoilor de forță motrice. Și tare prost se mai împăca acest leviatan [1] de douăzeci de tone cu mlaștinile meleagurilor de aici. Cerînd un bacșiș la tocmeală, Breaghin, surugiul, se

[1] Monstru marin despre care se pomenește în Biblie (n. ed. rom.).

jura pe maica domnului că a prăpădit o duzină de bice numai într-o săptămînă de canon pe drumurile astea desfundate.

— ...Încerci să ciupești de la tine însuți, dobitocule! Că-i doar avutul tău, al copiilor tăi... căuta Uvadiev să-l convingă pe surugiul care se ținea scai de el; de altfel lui Uvadiev îi mersese vestea de zgîrcit.

— Am eu destul pentru copiii mei, că-s doar om cu rosturi; pe ce pun eu mîna e bun pus! zîmbea Breaghin, făcîndu-se că nu înțelege și pocnea din bici. Dar dacă vreun copil al meu nu mă lasă să beau, apoi nu-mi mai este copil, ci mai rău decît o mamă vitregă!

Locomobila așezată pe niște tăvălugi era plină de noroi și de unsoare. Părea că se rușinează că a nimerit prin asemenea coclauri. Țăranii veniți la tîrgul din Makariha se tot învîrteau în jurul ei, o ciocăneau bănuitori în pieptul nituit și se minunau, plini de admirație, dar și de amenințare.

— Văleu, ce puzderie de țevi! nu se putu stăpîni unul din ei, căscînd numai din pricina simțămintelor ce-l năpădiseră. Mai ales țevile de ungere, lungi de doi metri, care încingeau ca un brîu trupul de oțel al locomobilei, atrăgeau prea de tot privirile lui de țăran și se cereau parcă singure la un cazan de distilat rachiu. Ia te uită, s-a lăsat pe burtă și nici că mai suflă.

— De-o veni altă revoluție, și-o trebui s-o demontăm din nou, să vezi numai cu ce vătămătură ne alegem! adăugă un altul, cu aceeași încîntare în glas.

Uvadiev fu dintr-o săritură lîngă el:

— Ce tot trăncănești, muscarule?

— Vezi să nu mă sperii, că pe urmă rămîn bîlbîit, glumi țăranul. Se dădu însă un pas îndărăt, sfredelit de privirea lui Uvadiev și, desigur, prinse a se căi că-l luase gura pe dinainte. Noi nu ne ame-

stecăm, am venit doar așa, sîntem de prin partea locului.

Chiar a doua zi fu afișată ordonanța despre interzicerea tîrgurilor la Makariha ; Uvadiev voia să înconjoare cu gard întregul teren pe care urma să se ridice construcția, o sută de hectare cît erau, dar se răzgîndi, mărind doar numărul paznicilor înarmați cu ciomege. Părea că se așteaptă o mare bătălie, așa se înmulțise armata industrială de pe Soti. Soseau mereu mecanici, sanitari, electricieni ; în cele din urmă sosi și Burago, apoi, cînd tocmai venise timpul să se construiască și uscătoria, o țărancă ciupită de vărsat aduse de la gară un inginer străin, care privea tot timpul drumului, cu ochii plini de groază, fleșcăitorul glod al acelor meleaguri uitate de lume. Străinul gîndea probabil că Rusia este țara cea mai greu de înțeles din toate țările pe unde avusese prilejul să instaleze uscătorii. Noțiunea de sărăcie, de mizerie nu se potrivea nicidecum cu această sută de hectare prin care epoca cea nouă își croia drumul spre veacuri ; iar teama firească în fața sălbăticiei țării i-o alunga însăși înfățișarea acestei țărănci, care, cît ținuse drumul, îi tot învelise oaspetelui cu o țoală de casă botinele strălucitoare, de culoare portocalie. La fiecare hop în care dădea să se cufunde căruța, femeia se întorcea spre el și îi spunea blînd : „Țin-te bine, drăguțule !" Și străinul ajunse curînd să priceapă limba rusă...

Totuși, îndată după ce a fost încartiruit, și-a scos ligheanul de cauciuc și și-a dat pe tot corpul cu apă de colonie, fără să-i pese de băiețelul gazdei, care-l sorbea superstițios din ochi și-l adulmeca cu nările de pe cuptorul unde sta cocoțat. Apoi, neputînd suferi lipsa de aer din casă, ieși în cerdac la aer curat și aci avu plăcutul prilej să-l cunoască pe vestitul Faddei. Akișin își isprăvise treburile zilei și acum lucra de zor tocmai la îndeletnicirea mai sus pomenită. În ziua aceea căzuse dis-de-dimineață

o bură de ploaie, și pînă spre seară se tot oglindiră în Soti grămezi de nori jumuliți parcă și plumburii. Spre seară, însă, vremea se mai înveseli puțin, frunzișul începu să foșnească în vînt, iar soarele se arătă pentru un ceas de după creasta norilor.

— *Very nice* [1], zîmbi străinul la Faddei, care prindea cu grijă de streașina gheretei făcută de el un chenar sculptat în lemn, ca o podoabă pe o rochie de mireasă.

— Cum ați spus? se învioră îndată, prietenos și vorbăreț, Faddei, scoțînd cuiele din gură. Iacă, împodobesc și eu locul ăsta... că-i mai de trebuință chiar decît feredeul, iar fără feredeu n-ar sta în casa omului nici *domovoiul*, spiridușul casei. Să-mi iertați dumneavoastră o vorbă nesăbuită, dar șade omul aici în căsuța asta și se gîndește, își amintește de firea lui și trebuie să se simtă bine aici, la largul lui, că atunci îi vine și gîndul mai ușor. Dar nu-i nici o rușine în asta, de ce să te rușinezi? C-așa-i firea omului!

— *Oh, yes*, îngînă străinul, ascultînd atent ciripitul misterios și repezit al „indigenului".

Iar Faddei vorbea mereu, bucuros că a găsit în sfîrșit tovarășul de taifas, tăcut și intim, cu care să tot vorbești o viață întreagă!

— ...Și am ajuns eu așa, din capul meu, să pricep că aici se cere un miros uscat, ca o mireasmă de rășină din inima lemnului. La voi, la oraș, te pomenești că și copacul miroase tot a piatră, iar piatra n-are inimă. Sufletul nu poate să trăiască în piatră, că n-are de ce să se prindă. Și după cîte am ajuns să pricep și eu, drăguțule, sufletul pleacă acum de tot din lume, iar locul lui îl ia mintea. Sufletul, de pildă, nu caută să scape, umblă plin de zgîrieturi, dar stăpînul cel nou nu ține seama de nimic. Și-apoi, și credința, din partea cealaltă, să-mi fie cu iertare, curăță sufletul mai abitir decît rîndeaua: nu mai

[1] Foarte drăguț (engl.) (n. t.).

avem suflete, avem numai un fel de cioturi în noi, dragă domnule străin ! Pe vremuri, înainte de revoluţie, am cunoscut şi eu un filfizon. Se purta cu mustăcioară. Zicea că sufletul nu te lasă să ţii pasul cu progresul vremii noastre. Cică de aia, spre miazănoapte avem Marea Albă, spre miazăzi, Marea Neagră, iar între ele, balta cea sură a ţărănimii. Era om deştept, ce să spun, şi nu îndrăznea nimenea să-i întoarcă vorba... Noi am fi vrut, dar ne temeam. De ! Năprasnicul vînt de mare care bate înlăuntrul nostru... pîrjoleşte florile, vezi dumneata ? Aia e ! Tare înţelept îs întocmite toate... Se apropie cu încredere de străin şi barba lui gîdilă, ca o flacără, urechea acestuia. Aşa, de pildă, şi soarele e ca o oaie... l-ai scos dimineaţa la păscut, şi seara se întoarnă singur acasă. Dar oare pot eu, Faddei, să-i fiu cioban ?... Vezi, asta-i asta ! Mă tem că...

Deodată îşi curmă vorba, puse grăbit şapca pe cap şi se întoarse la lucrul lui întrerupt. Pe lîngă ei trecea Burago, inginerul-şef. Zilnic făcea astfel o inspecţie pe cîmpul cel vast al bătăliilor viitoare. Era un om de statură mică, dar lat în spete. N-ar fi putut să treacă neobservat ; avea o frunte înaltă, boltită, deasupra căreia se ridica, întocmai ca un fum, părul cărunţit ; ochii lui, care n-aveau absolut nimic comun unul cu altul, erau aşezaţi cu desăvîrşire diferit sub streaşina sprîncenelor : cel stîng căta să bage în sperieţi, pe cînd cel drept, gata oricînd să rîdă, se închidea pe jumătate şi se pierdea sub pleoapa cărnoasă... Inginerul trecuse de mult, dar ciocanul lui Faddei tot mai repeta, stăruitor şi neobosit, că Faddei e om de toată nădejdea. Bătrînul mai aruncă pe furiş o privire spre străin : nu voia ca acesta să-i dea în vileag taina sufletului... Dar străinul tocmai pleca. Uneori renunţa să mai prindă înţelesul şi destinele acestei vaste absurdităţi geografice cum îi apărea Rusia, unde vuietul nestăvilitei viituri sociale se îmbina în perfectă armonie cu liniştea înţeleaptă şi atotpătrunzătoare. Pe acope-

rișul unei case cu două caturi ciocănea al doilea schimb de dulgheri, întărind căpriorii ; în razele asfințitului sclipeau scurt teslele lor ridicate fără grabă. De undeva, din spatele casei parcă, se auzea un cor de fete, împletind un cîntec din glasuri subțiri și triste, iar în față se ridicau neguri ușoare, neclintite ; mirosea a rană proaspătă în glie ; despre această rană pomenea și cîntecul. Numai a doua zi dimineață văzu străinul cît de nestatornică era liniștea aceea rusească.

Soarele, învăluit în aburul portocaliu al ultimului îngheț, nici nu apucase bine să răsară, că tot șantierul prinse viață. În gropanul început se vedeau, de la brîu în sus, cum muncesc săpătorii, de pe spinările cărora se ridica un abur ușor. Din dreapta, acolo unde dulgherii puneau streșini deasupra betonierelor, se auzea bătaia măruntă și sonoră a teslelor, amestecîndu-se cu pufăitul greu al locomobilei. Șapte inși, cu frînghii trecute peste mijloc, strigau ceva, instalînd un stîlp de telegraf, iar alți patru împingeau un enorm mosor cu sîrmă, ce trebuia să lege de acum încolo Soti de restul lumii. Doi îndrăzneți, pesemne zugravi, se legănau în vîrful unor brazi despuiați de crengi, prinzînd o antenă ; unul din ei își aprindea țigara, ținîndu-se ca prin minune deasupra abisului. Șefii de echipe alergau de colo-colo, trasînd locul diferitelor clădiri ; sosea cazanul cu apă fiartă, și un țăran ciupit de vărsat, mergînd pe lîngă iapa lui, o îndemna cu vorba : „Hai, muică, trage, că ți-or da și ție ceai !"... Colo, pe apa care sclipea în lumina dimineții, un flăcău desculț, în picioare pe o bîrnă, trecea gîrla cu îndrăzneală gălăgioasă și nepăsătoare. Peste tot se simțea aceeași voință, același avînt spre ținta cea mare ; și chiar fetița de șase ani, lăsată să-și dădăcească surioara mai mică, nu turbura impresia de armonie generală. Surioara micuță căuta să apuce de gît un gînsac, și gînsacul fugea de ea, iar cea

mai mare o ajungea din urmă pe fetiță și o trăgea de mînă.

— Stai, femeie, stai locului... Ce tot alergi după nori!

Și într-adevăr, în ploaia de soare ce se înteța mereu, pînă și gînsacul te orbea ca un nor.

2

Pe drumul care urca spre pădure întîlneai un copac cu scoarța răpănoasă; crengile-i negre și încîlcite se avîntau învălmășit în văzduh. Pînă mai acum o săptămînă, nimeni din noii-veniți nu știuse ce fel de copac este. Și, deodată, toți văzură că-i un mălin... Primăvara își vedea de treabă pînă și în timpul nopții. Nu era pe tot pămîntul nici măcar o singură surcea pe care să nu-și fi lăsat ea semnul puternicelor sale vrăji. Primăvara grăbea creșterea Sotistroi-ului [1], iar o dată cu venirea lui Potiomkin, lucrările căpătară un nou avînt. Și iată că aveau nevoie și de locul pe care era Makariha. Exproprierea pămînturilor trebuia făcută înainte de începerea semănăturilor de primăvară, căci în cele o sută de hectare prevăzute în plan intrau și ogoare de ale țăranilor. Fedot Krasilnikov văzuse cu ochii lui, în biroul șantierului, un proiect desenat parcă de cineva care privea din cer; în el nu mai rămînea loc pentru schit, iar pe malul unde era acum Makariha se grămădeau o puzderie de clădiri și chiar niște turnuri, iar din turnurile acelea părea că iese fum de pucioasă. Desigur, proiectul n-avea miros; mirosul venea de la chibritul scăpărat de un inginer hidrotehnician, nimerit pe acolo, ca să-și aprindă țigara. Dar în mintea lui Fedot, mirosul acesta se încuibase ca o prorocire... Fedot, acest vlăstar al

[1] Șantierul de pe Soti (n. t.).

unui neam de plutaşi, care stăpînise din moşi-strămoşi căşăriile şi parchetele de pădure de pe Kajuga, era mai îngrijorat de soarta schitului decît erau înşişi călugării. În afară de diferite motive de ordin sufletesc, îngrijorarea lui mai avea şi alte cauze cu totul speciale. Fedot era fratele mai mic al lui Aza cel orb, care, călugărindu-se, nu renunţase totuşi în favoarea lui la drepturile sale de moştenire. Nu prea era de aşteptat ca Aza să mai rîvnească, acum, în pragul morţii, la averea lui frăţîne-su, dar pînă şi gîndul că acest om pe jumătate mort s-ar putea aciua în casa lui îl îngrozea pe Fedot. Şi afară de asta, era destul de îndoielnic să consimtă Uvadiev ca, la mutarea satului, casa lui Fedot să fie mutată, aşa cum era, cu două caturi şi cu temeliile ei de piatră, durată de străbunul lui pentru o veşnicie.

Chemat la sfat, Lukinici, care era încuscrit cu el, fu de părere că Uvadiev n-are interes să se certe cu ţăranii pentru fleacuri.

— Că doar cu banii cui clădeşte el ?... El e ca şi priponit de banul nostru.

Fedot rînjea cam neîncrezător, arătîndu-şi dinţii galbeni şi mari ca nişte colţi de mistreţ, şi-i făcea cu ochiul lui Vasili, invalid de război, singurul fecior pe care-l avea. De fapt, ştia prea bine cît preţ să pună pe firea vicleană a lui Lukinici ; mai ghicea el cîte ceva, cu agerimea minţii lui de ţăran. Se făcea însă că nu ştie nimic, ca să nu se trezească lipsit şi de cel din urmă ajutor. În tinereţe, pe cînd umbla pe meleagurile Kajugăi nu numai de dorul cîştigului, ci şi de dragul vînătorii, dintr-un copac îi sărise o dată în spinare un rîs rănit şi-i smulsese de tot, cu ghearele, o ureche. Să tot fie vreo treizeci de ani de cînd se petrecuse asta, dar lui Fedot îi rămăsese adînc întipărită în minte săritura aceea şi, cînd se întîlnea cu Lukinici, ducea fără să vrea mîna spre ciotul de ureche acoperit cu venerabilul lui păr încărunţit. Neputîndu-se bizui însă numai pe viclenia

președintelui, Fedot nu pregeta să acționeze și pe socoteala lui.

Ori de cîte ori îl purta vreo nevoie în casa unui vecin, aducea vorba despre nedumeririle care umpluseră Sotiul încă din iarnă. S-a dus să-l vadă pe Nikolai Kuziomkin, care trăia, ca un pustnic, la marginea satului, înconjurat de cinci pietre în casă, toate fără nădejde de măritiș ; a trecut și pe la Gavrila Savin, dulgherul cel fără de noroc care, de cîte ori pleca în lume cu mîna goală, se întorcea îndărăt cu buzunarele tot atît de ușoare ; pînă la urmă nimeri ca din întîmplare și la Pronka Milovanov, lecuitor de armonici și secretar al celulei sătești, care locuia într-o casă nouă, aproape de pădure. Pronka fixa tocmai o clapă de alamă la o armonică ; umbla întîi cu o daltă mică, apoi încerca să vadă cum sună. Sunetul ieșea parcă pițigăiat și caraghios. Fedot căută din ochi icoanele și, negăsindu-le, rămase cu căciula pe cap.

— Nu-l ții pe dumnezeu în casă ?

— Merge treaba și fără el.

Fedot zîmbi :

— Uită-te la el ! Oricînd ar trece omul pe la tine, te găsește tot zdrăngănind din astea ! și se așează pe lada din spatele lui.

Pronka își ridică pentru o clipă ochii spre el.

— Nu te așeza acolo, bădie ; aceea-i o clocitoare. Omori puii și-ți mai arzi și fundul nădragilor.

— Ia te uită ! se miră Fedot, rămînînd în picioare. Vreți să treceți peste legile firii ! Și ce fel de pasăre poate să-ți iasă din mașina asta ? Te pomenești că și carnea ei o să aibă gust de fier. Tu și cu Savin scorniți tot mereu cîte ceva : ba cu florile, ba cu puii, ardeți gazul de pomană. Tăcu puțin, apoi adăugă : Bună armonică ! A cui e ?

— A mea. Dacă-ți place, cumpăr-o !

— Ce să fac cu ea ?! Îs om bătrîn.

— Tot mai strîngi banii la ulcică ? rîse Pronka, amintindu-și că anul trecut Fedot adusese la plata

impozitului o sută cincizeci de jumătăți de rublă noi-nouțe. Ia vezi să nu putrezească banii cumva prin oalele tale!

— Nu duce tu grijă, că-i bine uscată ulcica mea. Poate că în ulcica aia am două sute de vaci, dar numai încearcă să le scoți! îi făcu Fedot în necaz, și din barbă i se dezveliră dinții. Ai auzit ce bazaconii se mai pun la cale? Vor să strice sihăstria și în locul ei să ridice o fabrică de hîrtie.

— Vorbește cu ăi de la birou, poate că se răzgîndesc!

— Aș vorbi eu, dar cine-l mai ascultă azi pe-un țăran?

— Sînt țărani și țărani! O rază de soare jucă pe genunchii lui Pronka, aprinzînd focuri vii în clapa cea pițigăiată. De ce-ai venit?

Fedot aruncă o privire furișă pe pereții casei.

— Așa, ca să stabilim legătura, cum s-ar spune astăzi. Ce face Katia? Tot mai sădește flori? Așa o chema pe sora lui Pronka. Vasili voia să treacă pe la tine.

— Nu umbla cu pețitul, bădie, că nu se prinde.

— Păi de, nu-i de nasul nostru să ne încuscrim cu neam de sovietici!

— Chiar că aici nu-ți poate folosi nici ulcica cea mult păzită...

Rîca dintre ei începuse mai demult: în vinele neamului Milovanovilor curgea un sînge neastîmpărat. Cu timpul însă, neastîmpărul cela al neamului se liniștise și, de fapt, Pronka nu-și supăra consătenii decît prin faptul că el, ca și Savin, intrînd în legătură cu o stațiune experimentală agricolă, ba semăna pe ogoare tot felul de orzuri sau trifoiuri noi, ba își umplea toată grădinița din fața casei cu flori. Strecurîndu-se în casa lui Pronka în zilele de sărbătoare, Vasili nu pierdea prilejul să bage în flori cîte un muc de țigară, scîrbos și mozolit. De altfel, Vasili se purta cam dezmățat cu toată lumea din sat. La început, Pronka a răbdat cît a răbdat paco-

stea unei asemenea prietenii, dar într-o bună zi s-a întîmplat așa că l-a scos pe Vasili de urechi din casă și i-a arătat în fața lumii un pumn doar cu puțin mai mic decît o căpățînă de varză.

— Vezi tu pumnul ăsta, Vasea? În timpul războiului, cu ăsta am dat eu o dată un om jos de pe cal. Ai face mai bine să nu începi cearta cu mine, și să-ți trăiești viața în tihnă, cum ți-a fost lăsată...

Jignit adînc, Vasili rîdea în silă, stînd în colbul din mijlocul drumului și trăgînd de o curea ruptă de la tălpica-i de lemn. N-a ieșit chiar război de-aici, dar nici mucurile de țigări n-au mai crescut printre flori. De altfel, faimosul orz al lui Pronka se cam stricase de ploi în anul acela, și satul a fost satisfăcut în setea lui primitivă de răzbunare și de egalitate. Vasili a început să calce din nou pragul Milovanovilor, și aceștia nu-l alungau pentru că era mai sănătos să n-aibă dușmani în sat. Și prietenia asta silnică a mai durat un timp ; pentru Pronka era mai bine să-și aibă dușmanul sub ochi, mai la îndemînă. Dar Vasili nu uitase vorba care-l duruse, despre beteșugul lui de care, la drept vorbind, el nu era de loc vinovat. Mai demult, cuprins de febra vanității, Fedot stăruise să plece și Vasili la război, ca să acopere de slavă neamul Krasilnikovilor. Un an mai tîrziu, ducîndu-se la gară să-și ia băiatul care-i scrisese că vine, Fedot respiră îndelung, cu fața cătrănită, mirosul înăbușitor de acid fenic, pe care-l răspîndea odrasla lui. „Vezi că m-am scurtat nițel, îi spuse Vasili... Și pentru ce?" — „Cum pentru ce? își pierdu cumpătul Krasilnikov. Pentru credință, pentru tron, pentru țar..." Nu-și isprăvi bine vorba, că fiul său se smuci în sus, de parcă ar fi vrut să-l plesnească pe taică-său peste obraz ; dar nu-l ajunse și căzu. „Nu-i nimic, mi-a trecut, se domoli el peste o jumătate de minut. Acuma, urcă-mă în căruță, tătucă." Fedot a ridicat în tăcere pe brațe acest sac cu suflet de soldat, l-a așezat în căruță, și așa au pornit amîndoi să-și ducă mai departe viața.

Împreună cu prietenii lui — tot felul de lepădături omenești, venite de cine știe unde — încîntați să petreacă pe socoteala altuia, Vasili a încercat să se dedea băuturii, dar sîngele sănătos al Krasilnikovilor nu primea alcoolul. Pentru un astfel de om însurătoarea cu Katia Milovanova ar fi însemnat să-și redobîndească respectul de sine, pe care-l pierduse. De dragul ei ar fi fost gata să facă orice, dar Katia, fată voinică și cu sufletul simplu, deschis, nici nu băga în seamă frămîntarea lui de îndrăgostit. Din toate fetele de măritat cîte erau în sat, numai cea mai mare din fetele bătrîne ale lui Kuziomkin se purta drăguț cu el. „Ce să fac cu ea? O pot avea oricînd...", șopti el ca răspuns, cînd tatăl lui îl sfătui o dată să ia măcar acest fenomen cam ofilit al naturii. Nu serveau la nimic nici amenințările, nici cerceii de aur pe care Vasili îi purta mereu în buzunar pentru orice eventualitate ; nu-i mai rămînea altceva decît dragostea singuratică, mocănească. Tot neamul Krasilnikovilor se ducea dracului și tocmai pentru că așa stăteau lucrurile Vasili trebuia să-și cîștige prin luptă un loc în Sotiul cel nou...

Războiul izbucni într-o zi de lăsata secului. Pronka îi avea musafiri pe Kuziomkin și pe Savin. Mîncau *blinî* [1] și pe toți îi strîngeau gulerele strîmte ale cămășilor. Kuziomkin căsca, iar Savin asculta pățaniile din război ale lui Pronka ; de uimire, pe fruntea lui se înălța în fiecare clipă una din sprîncene. În seara aceea „cineva" trase pentru prima oară cu pușca în fereastra lui Pronka, și, dacă din întîmplare Kuziomkin nu s-ar fi întins în clipa aceea să ia unt, i s-ar fi făcut înmormîntarea într-o miercuri, în sunetele armonicii, după orînduiala cea nouă. Glontele izbi în sobă și, ricoșînd, găuri un acordeon, nou-nouț, adus la reparat.

[1] Un fel de clătite tradiționale rusești (n. t.).

— Păcat, va trebui să-l peticesc, spuse tare Pronka, întinzînd foalele amuțite ale instrumentului; din borta asemănătoare cu cea din fereastră trăgea un curent rece.

Pronka începu să-l cerceteze mai atent pe Vasili care, aflînd despre această mîrșăvie, se arătă indignat și chiar îl sfătui să scrie la gazetă, că atunci vinovatul va fi băgat cu siguranță la răcoare.

Pronka dădu din cap cu un aer prefăcut:

— Dar cum să-l găsim pe nemernic?

— A, îl găsesc ei după miros, cu ajutorul cîinilor, stăruia Vasili, mîngîind cu privirea umerii largi ai lui Pronka. Să zicem că-i dau cîinelui glonțul să-l miroasă, apoi cîinele o rupe de fugă, iar după el pornesc detectivii pe biciclete. Auzeam că-n ziua de astăzi — numai de n-o fi minciună — sînt cîte unii așa de grozavi, că-l țin pe criminal de guler cu laba stîngă, iar cu cea dreaptă scriu procesul-verbal.

Pronka trecu și peste batjocura asta, dar în primăvară începu să-și arate mai deschis hotărîrea dîrză de a-i doborî pe Krasilnikovi. La alegerile cele noi se înflăcără împotriva lui Lukinici, invocînd drept argument înrudirea lui cu Krasilnikov, precum și trecutul lui neguros de lacheu. Dar în același timp refuză propunerea de a fi ales președinte și, fiindcă pe vremea aceea plasa nici n-ar fi primit să fie condusă de „golanii satului", Lukinici fu reales cu unanimitate de voturi; pînă și Kuziomkin votă pentru Sorokavetov, în speranța că se va putea înrudi cu el după un asemenea serviciu. Lukinici însă nu se prea grăbea cu însurătoarea, iar toantele nepieptănate ale lui Kuziomkin își păstrau mai departe fecioria prelungită. Noul președinte avu o ciocnire cu Pronka, chiar din prima lună a funcționării sale, cu prilejul distribuirii împrumuturilor de semințe. La drept vorbind, nici Krasilnikovii, nici Mokronosovii n-aveau nevoie de împrumutul ăsta, dar faptul că nu primiseră se-

minte îi jignise și-i înfuriase. Și iată că, pe cînd Pronka se întorcea acasă de la Șonoha, se trase în el pentru a doua oară, și din nou îl păzi norocul. Pronka sări din căruță și se năpusti în pădure ; nu trebui să-l caute mult pe prietenul său ; era acolo, între trei cioturi golașe, el însuși aidoma unui ciot ars ; alături de el, cu gura în zăpadă, zăcea și arma lui cu țeava scurtă. Pronka se apropie vesel de invalid și repezi mîna, dar nu-l lovi, ci ridică numai de bărbie fața împietrită a lui Vasili.

— Dacă te-ai apucat să tragi, cel puțin nimerește, că altfel n-o să aibă cîinii ce mirosi...

De atunci se porni între ei o luptă fățișă pentru întîietate în plasă. Cea dintîi încăierare avu loc tocmai la adunarea la care, o dată cu soarta Makarihăi, fu hotărîtă și trista ursită a schitului.

Adunările se țineau în piața satului, unde în fiecare toamnă, de ziua sf. Semion cel care petrece vara, se înjghebau tîrguri mari. Casa înaltă și întunecoasă a lui Krasilnikov stătea în piață ca un sipet ; în sipetul acela se grămădise tot trecutul, nu numai al satului, ci poate și al întregului județ. După obiceiul locului, țăranii se așezau pe vine, fumau cinstita mahorcă și scuipau în jurul lor ; spre sfîrșitul ședințelor, cînd se apropia clipa luării hotărîrilor în chestiunile discutate, în jurul fiecăruia din ei se forma un cerc de scuipat, în care țăranul se închidea ca într-o cetate. Toți se uitau cercetător la fereastra goală a casei lui Krasilnikov, cu perdeluța strîmbă, care o făcea să semene cu un ochi închis pe jumătate : dar acolo parcă muriseră toți ! Numai un fel de geamăt ruginit se auzea dintr-acolo : adierile serii, venind de pe rîu, legănau felinarul de fier atîrnat de o vergea și firma veche găurită de ploaie și vînt, pe care scria *Șișkin* și pe care era zugrăvită o roată. Luka, letopisețul viu al Makarihăi, își amintea pînă și ziua cînd fusese pironită firma aceea la ușă de fierarul fugit mai tîrziu la călugări ca să-și ia numele în-

tunecat de Filofei. Aruncîndu-şi privirile spre barăcile şantierului şi ascultînd gemetele de tinichea ale lui Şişkin, Luka pricepu deodată că nici casa lui Krasilnikov n-o să mai rămînă pe dîmbul acela de pe care se grozăvise timp de trei sferturi de veac.

— Stă casa pe dîmb înalt şi se uită către iad... oftă el din greu şi scuipă pentru prima dată.

Un freamăt trecu printre ţărani ; dintr-o parte a pieţei veneau spre ei Uvadiev şi Potiomkin, pe care nimeni nu-l cunoştea încă la chip ; fiind primul înscris la cuvînt, acesta urcă în fugă treptele tribunei ; Uvadiev rămăsese mai în urmă — scîndurile subţiri ale treptelor se îndoiau sub greutatea lui. Tremurînd ca de friguri, Potiomkin cuprinse adunarea cu o privire atentă ; îi plăcu faţa expresivă a lui Nikolai Kuziomkin şi îşi concentră asupra lui tot focul cuvîntării. Începu să-şi ţină cuvîntarea cu un zîmbet pe buze. Foloasele pe care le vor avea ţăranii de pe urma vecinătăţii Sotistroi-ului i se păreau atît de limpezi, încît găsi cu desăvîrşire de prisos să se mai oprească asupra lor... Îşi scurtă dinadins cuvîntarea la jumătate, ca să-i dea o notă de soliditate ; îi felicită mai întîi pe ţărani pentru cinstea de a fi martori şi părtaşi la o nouă izbîndă a Patriei Socialiste. Uvadiev, care luă cuvîntul după el, stărui mai în amănunt asupra foloaselor despre care Potiomkin pomenise atît de vag. Pe lîngă vecinătatea unui focar de cultură, plasa se alegea cu electrificarea, cu asistenţa medicală permanentă, cu şcoli profesionale şi cu posibilitatea muncii fără întrerupere la întreprinderile combinatului, deschizîndu-i-se astfel calea spre marea familie a clasei muncitoare. Afară de asta, conform contractului care se afla de o lună pe biroul Secţiei guberniale agricole, ţăranii căpătau un sat gata ridicat la patru verste mai departe de vechea vatră, cu o şcoală şi un club şi, în sfîrşit, li se plătea şi valoarea medie a recoltei după zona de pămînt res-

pectivă. Țăranii care se mutau urmau să-și sape numai puțurile pe socoteala lor. Ca încheiere a cuvîntării, înșiră toate înlesnirile fiscale, precum și cele privitoare la aprovizionarea cu material lemnos; la urmă strigă stîngaci un „ura!" pentru prima piatră pusă la temelia socialismului, aci, pe malul Sotiului.

— Amin! își dădu drumul pe neașteptate Kuziomkin, și țăranii îi aprobară obrăznicia cu larmă și rîsete. Dă-le păsărilor în dar văzduhul, peștilor apa; atunci să vezi ce s-or mai bucura de mila ta.

Această fățișă trădare a lui Kuziomkin îi făcu pe toți să ciulească urechile; nu mai era o taină pentru nimeni că se va face mutarea, deoarece lemnul de construcție fusese cărat pe locul Makarihăi celei noi; toată lumea urmărea doar îndeplinirea regulilor de joc dinainte stabilite. Atunci se ridică și Lukinici să vorbească — se vede treaba, numai pentru complicarea amuzamentului și în înțelegere cu elita de pe Soti.

— Hei, ia mai terminați cu gălăgia! Arătați-i respect stăpînului! Și se răsti apoi în glumă la Kuziomkin: Ce cîrîi din plisc, cioroiule? Ai ceva de spus?...

Începea jocul, și țăranii se înviorară. Kuziomkin respinse însă cinstea de a se urca la tribună, unde Lukinici îl chema stăruitor. Era un om neastîmpărat, suferind de un fel de mîncărime sufletească, și mai avea, pe deasupra, o mutră de parcă l-ar fi călcat în copilărie cineva pe față.

— Eu n-am plisc, am gură de țăran! rosti el, cu importanță, de-acolo, din mijlocul mulțimii, și fălcile lui prinseră a se mișca greu. Și cînd vorbește gura asta, tu, vătafule, ești dator s-o asculți. Și ce credeți că spune gura asta de țăran? Ai? trase el aer în piept să prindă puteri și furișă o privire spre fereastra lui Krasilnikov. Gura asta spune că ar fi trebuit să se ție sfat și cu țăranii, înainte de a ridica mîna asupra Makarihăi. Că... dacă noi,

uite-așa, nu ne putem urni din locul ăsta, și pace? Dacă am prins aici rădăcini, de-am ajuns să ne fie orice buturugă mai dragă decît un frate bun? Și-apoi și... piisajul! vorba asta numai pe jumătate cunoscută o spuse în șoaptă rușinată și cătă cu grijă spre fereastra goală, goală de tot a stăpînului, de unde își trăgea puterile și vorbele. Ia priviți aici, parcă s-a revărsat tăria, nu-i vedere mai pe plac ochiului meu ca asta; iar de-acolo, ce poți să vezi? Brad și iar brad, și pe brad se leagănă o coțofană... și, să zic așa, o să mă uit la ea cum se leagănă o zi, două, dar a treia zi, fraților, o să-mi vie așa un gînd, cum că de ce s-o fi legănînd ea oare? Și-atunci m-oi îmbăta, dragi cetățeni, la gîndul ăsta... și o să ajungem niște beți la viața noastră. Nu, orice-ai zice, nu-i acolo locul nostru. D-apoi și pînă la biserică o să fie de mers ca la cinci verste. Pînă să ajungă nuntașii la ea, fuge și mirele!

— Păi să-l legi c-un curmei de oiștea carului!

— Ce te bagi tu, Nikolaha, în vorbă!

— Lasă flecăreala, c-aicea-i treabă obștească...

Cei din celulă se uitau unul la altul, dar Kuziomkin nu se mai astîmpăra. La fereastră se arătă o clipă ceva lucios, ca de aramă — un samovar, ori poate un ban de aramă cît toate zilele — și în mădularele zurbagiului păru că se răspîndește o vlagă nouă. Gura i se umfla și crăpa ca o bășică, împroșcînd spre mulțime stropi răi și roditori, care încolțeau îndată în glia afînată a sufletelor.

— ...Ba să am iertare, nimeni din lumea asta nu poate să-mi astupe mie gura mea de țăran. Am făcut și eu muncă obștească. Doi ani de zile am tot lipit plicuri la Comitetul executiv și de aceea aș avea și eu de pus o întrebare. Ce fel de biserică ne vei zidi în locul schitului?... Și ce despăgubire ai să ne mai dai pentru asta? Cînd ați venit la putere, mi-ați făgăduit cizme, dar uite că și pînă azi tot în opinci de tei am rămas. Sau poate tot

hidra[1] mi-o fi tocit cizmuliţele !... Şi tot pe noi ne ocărîţi că-i jupuim pe ăştia de-au venit acum ! Am învăţat şi noi cum se mănîncă ouăle ; le fierbi, ş-apoi cu sare le mănînci, cu sare, bată-le norocu. Într-o zi o să ne ţintuim ferestrele în cuie şi-o să vă pomeniţi cu noi la Moscova ; mai hrăniţi-ne şi voi acum — o să vă zicem — fraţii noştri mai bogaţi ce sînteţi...

— Aşa-i ! Cînd o mînca ţăranul pe săturate, n-o să se mai ajungă grînele pe lumea asta ! ameninţă de aproape un ţăran, desenînd pe pămînt nişte semne de ale lui.

— Măi Kuziomkin, strigau cu năduf alţii, ai greşit-o cu periatul ! Ăştia dau mai mult... Geaba te-ai vîndut lui Fedot.

Kuziomkin rînjea obosit. Năduşeala îi curgea de pe tîmple ca din nişte găurele. Vîntul îi ducea cu multă bunăvoinţă cuvintele spre geamul cel gol în care pînă la urmă apăru şi stăpînul casei. Uvadiev privi într-acolo şi înţelese pe dată cum stau lucrurile : chiar înainte de a-i fi spus-o Pronka, ştiuse că adevărata stare de spirit a ţăranilor se va arăta negreşit cu prilejul votului. Din ziua sosirii oamenilor de la oraş, nu se clătinase numai străvechea cucernicie, ci chiar şi pămîntul de sub picioarele celor de pe Soti. Mîna de oameni sovietici căpăta într-una întăriri ; începuseră să se petreacă lucruri de nedescris. Ba cîte un tînăr trecut pe neaşteptate în rîndurile comsomoliştilor făcea icoanele ţăndări şi le punea pe foc, ba Zina Ceplakova, cea mai cuminte fată din lume, îşi pudra faţa într-aşa hal că aî fi putut semăna cartofi pe ea. Se plîngeau oamenii că pînă şi cîntecele vechi, domoale ca şi natura acestor meleaguri, fuseseră stîrpite de tot, iar în cele noi nu se vorbeşte decît despre maşinile, care încă nu se văd.

[1] Aluzie la „hidra contrarevoluţionară", expresie curent folosită în limbajul timpului (n. t.).

— Auzi ce spune? îi şopti alarmat Potiomkin lui Uvadiev, trăgînd cu coada ochiului spre Lukinici, care-şi netezea mustăţile fără să se amestece în luptă. Acum o să ne trîntească un vot, de n-o să mai ştim în ce gaură de şarpe să ne ascundem.

— Lasă, nu mai stîrni panică, îl dădu la o parte Uvadiev, ca să-l asculte pe Pronka. Fii atent la el, că-i zice bine.

Abia acum se lămuri Potiomkin de ce era atît de calm Uvadiev. Dinspre barăci veneau mereu alte cete de muncitori, care se amestecau îndată printre ţărani; curînd, adunarea ajunse să fie de trei ori mai numeroasă, încît cei care mai şedeau jos fură nevoiţi să se ridice în picioare. Lukinici nu-şi mai găsea astîmpăr. Ţăranii vorbeau între ei în şoapte pline de ameninţări, neîndrăznind să alunge armata ceea de duşmani; că doar erau şi ei, muncitorii aceştia, tot Fedosei şi Ivani de prin Rusia, neam de sărăcani şi de opincari din tată în fiu. Era limpede ca ziua că Uvadiev va dejuca toate uneltirile lui Fedot. Tocmai atunci se iscă în grămada muieretului o mişcare ciudată, ca şi cum ar fi alergat nevăzut printre rînduri un copil ori vreun cîine, semănînd sămînţa sfadei şi a învrăjbirii.

— ...Hei, tu de colo, ieşi la lumină! strigă Uvadiev cu glas puternic.

Mulţimea se dădu în lături, iar lui Potiomkin i se păru că omul din faţa lui stă în genunchi; îl vedea pentru întîia oară pe Vasili Krasilnikov.

Acesta înainta, agăţîndu-se de fustele femeilor, stăpînit de demonul său vrednic de plîns. Întîlni în cale un buştean lung şi gros, şi toată lumea, curioasă, aştepta să vadă dacă se va încumeta să sară peste el sau se va apuca să-l treacă de-a buşilea; neputînd birui în nici un fel piedica asta, Vasili rămase locului, cu ochii închişi de ciudă. Nu se dumirea pesemne pe care din doi să-i urască mai mult: pe Uvadiev, care privea în gol cu o

căutătură răutăcioasă de bufniță, sau bușteanul ăsta care, o dată mai mult, îi scosese beteșugul în vileag. Îi venea să plîngă. Dar deodată în tăcerea din jur porni tîrîș un sunet tremurat și gîdilitor: ologul rîdea.

— Bine-am ajuns, ai?... Ne iau dări pe porci, pe găini și pe cîini, pînă și pe puricii noștri... și tot noi sîntem de vină! cîrîi el, iar haina lui de piele scîrțîia ca înțepenită de ger. La ce-ați mai chemat oamenii la sfat? Că doar noi sîntem deprinși să ni se poruncească. De-o mie de ani ni se tot poruncește; ni s-a dat ordin să clădim Rusia, și iaca ce hardughie am meșterit... Nu trebuie să tragi de noi, poruncește numai, și să nu ne pui pe noi să gîndim, că ne nedreptățești așa, de pomană! Se clătină și își luă șapca de pe cap, adresîndu-se întregii adunări; de sub șapcă apăru o freză linsă, unsă cu pomadă; cei din apropierea lui adulmecară aerul; părea că, întorcîndu-se pe nevăzute din vremuri apuse, se așternuseră de-a curmezișul Makarihăi mustățile enorme și mirositoare ale ispravnicului. Scoase din buzunar cu degete tremurătoare o tabacheră de sidef și-și aprinse plin de demnitate o țigară. Și o dată cu fumul țigării și cu tusea, răzbi din el afară o vorbă de mînie turbată. Și cine să ne hotărască nouă soarta acum, cine? Ăștia? Lovi furios genunchiul unui marieț[1] de lîngă el, din echipa venită de la Vladimir, și acesta ridică mirat din sprîncene. Noi sîntem aici de cînd lumea și pămîntul; pe tătuca l-a mușcat rîsul, pe maica lui Nikolai, borțoasă, a sfîrtecat-o ursul, iară ăștia ce fel de oameni sînt? Sînt ca flăcările rătăcitoare...

— Eu mi-s locuitor pe tot locul, că-s tîmplar, răspunse puțintel jignit mariețul, fără să-și ia ochii de pe creștetul parfumat al invalidului.

— ...Tu! Tu locuitor? Ești... o scîrbă, asta ești, o duhoare de-aia care te răzbește cînd se tăbăcesc

[1] Mariiți — neam care formează majoritatea populației Republicii Sovietice Socialiste Autonome Mari (n. t.).

pieile, eşti o buruiană care creşte printre brazde. Cînd ţi-oi sufla o dată în faţă, zbori ca fulgul în vînt.

— Zău ? Suflă, rogu-te, suflă ! se rugă marieţul cu o încîntare lenevoasă în glas şi se lăsă chiar pe vine, ca să-i fie mai la îndemînă lui Vasili.

Era ca un copac cu frunzişul umbros şi vesel ; nu putea pricepe amărăciunea din inima ologului. Crezuse din tot sufletul în atotputernicia unui om care are o freză atît de frumos mirositoare, şi pe faţa lui se oglindi o sinceră părere de rău atunci cînd Vasili fugi în chip ruşinos din adunare. Plin de dispreţ pentru cei învinşi, satul îl însoţi cu huiduieli şi rîsete ; cineva din mulţime miorlăia să-ţi spargă urechile, iar altcineva propunea, rîzînd, să se trimită oile lui Krasilnikov la un doctor de vite, pentru un control medical. Uvadiev deschise votul în atmosfera asta de glume şi de veselă gîlceavă.

Era ceasul tîrziu, cînd ziua se îngînă cu noaptea, cînd luna se arată înainte de a se fi stins soarele la marginea pămîntului. Totul în jur era scăldat în flacăra portocalie a asfinţitului ; prin copaci părea că urcă o sevă portocalie ; ardeau, în aceeaşi lumină portocalie, şi braţele negre ridicate pentru dărîmarea schitului, ba pînă şi mugetul vacii rătăcite de turmă părea că se întinde ca o lungă dîră portocalie. O rădaşcă sfredeli pentru o clipă liniştea deplină în care Pronka număra voturile, apoi se împotmoli undeva în miezul portocaliu şi lipicios. În tot timpul acesta se petrecu doar un singur lucru : şapca lui Uvadiev căzu de pe balustradă şi Kuziomkin, care de la o vreme nu se mai dumerea de loc încotro bate vîntul, se repezi s-o ridice. Se răzgîndi însă, ruşinat, şi o trînti din nou la loc.

— Acolo să stai ! strigă el, ameninţînd-o cu degetul.

Umbra lucrurilor se întipărea mai adînc, culorile se schimbau într-un chip misterios. Izvora albastrul

acela care nu cade în puterea simțurilor, se făcea tot mai des, mai plin, și acum se părea că-l poți rade de peste tot și topi în apă, ca sineala de rufe.

— ...O sută optzeci și șapte... opt... nouă. Nu te sfii, tovarășe! Două sute unu, două sute două...

— Ce mai numeri, e unanimitate, sări nerăbdător Lukinici.

— Nu te grăbi, prietene, că și mie mi-o fi de o baie!... Era sîmbătă, zi de curățenie. Două sute unsprezece, două sute douăsprezece...

Trecură chiotind băieții, ducînd caii la păscut. De pe rîu începu să adie suflarea nopții. Undeva, în marginea satului, o prepeliță părea că taie lemne cu ferăstrăul strigătului său scîrțîitor. Și chiar înainte ca piciorul desculț al lui Kuziomkin să fi simțit roua de pe iarbă, se hotărîse soarta schitului: pe locul unde se aflau așezările monahale, în următorii trei ani se va ridica o fabrică de cherestea. Călugării erau slobozi să meargă unde vor sau să moară de moartea ce-și vor alege; cît despre clădirile schitului, cineva propuse să li se dea foc, dar propunerea fu respinsă de teamă că se va aprinde și pădurea. Oamenii se împrăștiară pe la casele lor, femeile își închiseră viteii prin grajduri, iar Uvadiev și Pronka tot mai scriau la procesul-verbal. O mînă se strecură deodată printre stîlpii balustradei:

— Poftiți șapca, rosti o voce cunoscută. Luați-vă șapca!

Primind în tăcere acest serviciu, Uvadiev porni cu pași mari spre casă. Kuziomkin grăbea fără zgomot pe lîngă el.

— Ehei, azi e ușor să cumperi oameni; ți-ajunge și o rublă, că-s tare ieftini oamenii acuma! Nu-l slăbea de loc pe Uvadiev, vîrîndu-i-se în suflet cu vorba-i stăruitoare și pripită. Iar pe cîte unul, îți pare rău să dai și o rublă. Cum aș fi eu, de pildă. În fiecare zi mor de cîte șapte ori și tot nu m-adună moartea de pe drumuri... Iar cînd îs sătul, ți-i și

rușine să te uiți la mine ; zac ca un hoit și nici cîinelui nu-i vine să mă miroasă...

— Și ce vrei de la mine ? De bătut nu te bat și nici nu-ți scot ochii ; dă fuga acolo, poate te-alegi cu mai mult folos, își încetini Uvadiev pasul.

— De nevoie, o fac, tovarășe ! se aprinse deodată Kuziomkin, adulmecînd ceva. Trăim uite-așa, în sărăcie, în ploșnițărie și vătămătură, ca între urzici... Nu cîrtesc, doamne iartă-mă, că doar mi-e dragă sărăcia asta a mea. Că ce-s eu ? De mi-ai da toată Rusia pe mînă, toată aș da-o pe băutură, zău așa. Și de ce oare ? Pentru că țăranul, tovarășe, țăranul e ca și un copil...

— Ar cam fi timpul să crească, bădie ! se răsti la el, mînios, Uvadiev, și coti brusc după colț, pe o ulicioară.

Se auzi schelălăitul unui cîine care-i nimerise sub picioare. Kuziomkin rămase singur. Noaptea cobora pe pămînt și prin ea curgeau rîuri întregi de miresme. La schit suna toaca de vecernie. Nu erau privighetori prin partea locului, dar în acest anotimp și broaștele cîntau în gura mare tot despre același lucru ca și privighetorile. Kuziomkin se apropie de casă și se uită pe fereastră. Cele cinci veșnice mirese ale lui mîncau borș și nici una din ele nu părea mai tînără decît celelalte. Simțind că-i cineva la fereastră, cea mai dinspre ușă ieși în cerdac și scrută întunericul, întrebînd cu voce sfioasă :

— Cine-i ?

— Taci puțin, Nadik, parcă țipă cineva ! îi răspunse Kuziomkin.

— L-o fi bătînd iar Lukinici pe tat-su.

— Nu ! Strigă cineva la schit !

— Nu vine din partea aia, surdule ! Auzi-l, plînge Luka în sughițuri... îi răspunse fata și căscă, făgăduindu-i în gînd : „Mai așteaptă puțin că o să-ți vină și ție timpul, și-atunci nici apă de băut nu ți-oi da !"

Era supărată pe tată-său mai mult decît celelalte, pentru că-i făgăduise şi azi-dimineaţă că va face într-un fel ca schilodul s-o ia de nevastă, dar nici acum nu izbutise.

3

Fata nu trăncănea chiar degeaba. Lukinici nu prea se avea bine cu taică-său, Luka, ajuns dădacă la propriul său nepot. Plodul ăsta cu gura mare şi veşnic plin de bale ori ţipa ca din gură de şarpe, ori dormea ; dar atunci se murdărea pe el tot timpul. Preşedintele îşi ţinea în mizerie dădaca cea fără de plată, o hrănea cu rămăşiţe şi o îmbrăca în zdrenţe. Din necurmatele certuri cu taică-său ajungea mereu la bătaie ; căuta atunci să-l atingă pe bătrîn în moalele capului, acolo unde, după ştiinţa cea nescrisă a ţăranului, sălăşluieşte aducerea-aminte. De aşa viaţă bătrînului i se înăsprise sufletul, iar în privirea lui se ivise nepăsarea aceea de buhă pe care oamenii simpli o pun pe seama înţelepciunii ; totuşi îşi mai amintea el destule, şi Lukinici ştia el ce ştia : se temea să nu-i scape vreodată bătrînului, în puhoiul flecărelilor, vreo vorbă de prisos şi cu primejdie despre el. Sorokavetovii trăiau dezgustător de mult, şi de cele mai multe ori nu mureau de moarte bună ; poate chiar din această pricină nu se sinchisea satul, auzind mai în fiece noapte ţipetele şi vaietele care veneau din casa aceea mare. Numai vistiernicul schitului a îndrăznit o dată să sară în apărarea lui Luka, pe care fiu-său, ca-n fiecare zi, îl snopea în bătaie.

Asta s-a petrecut nu mult după ce a fost afişată pe poarta schitului ordonanţa de evacuare ; timp de o lună de zile, pînă n-au spălat-o ploile — rămase de pomină mai tîrziu — Timolai citea, silabisind tărăgănat oricui voia să-l asculte, lumescul

ucaz prin care era socotit ca fiind de prisos. Deocamdată însă totul rămăsese ca mai înainte ; numai bacurile de la șantier veneau de cîteva ori pe zi să ia nisip, pe care rîul îl îngrămădise aici din belșug, de-a lungul mileniilor. Și mai înainte se surpa malul, dar acum se povîrnise un grohotiș pe care — la orice suflare de vreme rea — curgeau șuvoaie de nisip și de pietriș ; rădăcinile copacilor atîrnau în gol ca niște cuiburi stricate de copii. Iar cînd acolo jos, sub mal, se înfipseră pentru întîia oară în pămînt lopețile noi și zbîrnîitoare, toată lumea pricepu că mîine-poimîine vor porni să lunece de vale și grădinile de zarzavat ale lui Vasian. Schitul era amenințat, de altfel, și de o altă surpare, lăuntrică : o nemaipomenită răzmeriță se stîrnise printre călugării cei tineri, despre care pomenea îndeosebi ucazul și mulți dintre ei căutau cu ochii plini de sfială, dar și de jind, pe urma fugarului Visarion. Și iată că-și dădură drumul pînă la urmă ; blajinul Iov veni cel dintîi la stareț să-i ceară încuviințarea de a se cununa cu o fată mai vîrstnică, asigurîndu-l că însurat fiind îi va sluji domnului cu și mai multă rîvnă. Pe alți doi, Filofei îi alungă pur și simplu pentru purtări rușinoase și pentru răzvrătire, iar un al patrulea, bătrînul cizmar al schitului, își luă inima în dinți și dădu schitul în judecată, cerînd să i se plătească leafa pe cei patruzeci și trei de ani cît lucrase neîntrerupt la schit. Ațițați de adierile vîntului care sufla de pe malul celălalt, ardeau mocnit tăciunii omenești. Și într-o seară, Vasian îl văzu din grădina lui pe comisarul cel venit de la Moscova, trecînd rîul spre malul schitului, într-o barcă la cîrma căreia stătea Prokofi Milovanov. Se îndrepta tocmai spre locul unde Timolai, cîntîndu-și molcom troparele, cosea iarba de două seri la rînd. „Ni-l vînează și pe ăsta, pe cel din urmă. Parc-ar avea patru mîini, afurisitul, că toate le înșfacă !" gîndi trist vistiernicul și-i proroci lui Timolai spăimîntătoarea faimă a lui Ghelasi.

Iar Ghelasi trăia pe vremea aceea ca sălbăticiunile, în marginea Makarihăi. Îndată după ce cheltuise rublele schitului pe băutură, fugise în pădure și acolo vreo săptămînă s-a hrănit ca fiarele, petrecîndu-și nopțile după obiceiurile lor. Pe urmă, cînd peste rana sufletului său crescu și se mai netezi puțin părul, ieși pe aria lui Mokronosov și ceru de mîncare. Femeile care vînturau acolo recolta anului trecut îi dădură speriate o lopată de grîne, iar el o rupse de fugă înapoi în pădure : îl mai înspăimîntau încă vocile omenești. Căutîndu-se pe sine însuși, rătăcea în neștire prin desișuri, iar noaptea, cînd în Soti se oglindea întreaga veșnicie înstelată, striga de răsuna pădurea cuvinte de hulă, vrînd să vadă ce-o să se întîmple. Dar nu se întîmpla nimic. Și așa, din satul Piatnița se răspîndi zvonul pe Enga că în urma călugărului cel smintit umblă, prin mocirlele secătuite, maica domnului cea batjocorită cu păcat de el ; nevestele își îndemnau bărbații să-i facă de petrecanie, de vreme ce tot își pierduse omul mințile. Dar Ghelasi — tocmai în timpul cînd holdele cele vechi se înroșesc de floarea lipicioasei — ieși singur din pădure și se tocmi la Fedot Krasilnikov să-i taie lemne ; atunci tot muieretul satului veni să se uite prin zaplazul de nuiele, cum namila aceea în zdrențe, care nici că mai avea chip de om, sucește și despică fără pic de răgaz buturugile uriașe de mesteacăn. În ceasul cînd se întorc vitele de la păscut, se adunaseră o mulțime de femei. Priveau clătinînd din cap și pomeneau toată obîrșia lui Ghelasi, tot neamul lui de cerșetori și de necăpătuiți, de la care-și moștenise și el firea lui de răzvrătit.

— Ian priviți cum le mai sucește ! se cruceau femeile mîngîind cu priviri lacome mușchii vînjoși și neastîmpărați ai lui Ghelasi. Nici cu cai n-am fi făcut cît face el.

— Ce-i pasă călugărului, că traiul lui e dulce... vru să-l mai întărîte una din ele, dar nu avu timp să sfîrșească.

Desculț și neîncins peste mijloc, cu capul mic cît o gămălie, Krasilnikov ieșise în curte să-i facă socoteala neobișnuitului său argat. Întotdeauna plătea cu gologani mărunți de aramă, ca să pară că-s mai mulți ; mai plătea și cu votcă pe care, de cînd se închisese Centrala alcoolului de la Makariha, o socotea la preț de patru ori mai mare decît cel oficial. După ce îi luă sticla din mînă, Ghelasi privi încruntat undeva, într-o parte, la hulubele care ieșeau de sub șopron : se vede treaba că de-abia acum văzuse gloata de femei și-i ajunseră la ureche șoaptele lor nesocotite ; și deodată, apucînd toți gologanii din palma lui Fedot, aruncă furios cu ei în mulțimea muierilor adunate la gard ; rămase apoi așa, neclintit, cu dinții dezveliți a rînjet. Dar nici una din femeile strînse în dosul gardului nu se încumeta să ridice vreo monedă, de parcă ar fi fost încinse în foc sau înfierate de apostazie. Atunci, zvîrlindu-și mîinile în lături, ca vîslele, Ghelasi se năpusti afară din curte. Trecînd pe ulița golită într-o clipă spre podul grajdului lui Mokronosov, unde își găsise adăpostul pe baza unei mai vechi prietenii, se întîlni față în față cu Uvadiev, chiar lîngă băltoaca niciodată uscată, din fața casei lui Savin.

Oricît de grăbit era Uvadiev, se opri totuși în drum ; îl reținuse, nu atît sticla cea grăitoare din mîna lui Ghelasi, cît însăși înfățișarea lui ; era încălțat cu niște ciubote scîlciate, iar pe trup îi atîrnau zdrențe peticite în toate culorile. Opriți pieziș unul în fața celuilalt, se măsurau din ochi cu neîncredere. Fură îndată înconjurați de o droaie de copii, care așteptau încîntați să vadă ce o să se întîmple.

— Frumos mai arăți, n-am ce zice, clătină gînditor din cap Uvadiev. Uite unde ai ajuns, măscă-

rici preacuvios ce-mi eşti ! Şi tot în gol îţi lucrează maşina ! Să treci într-o seară să bei un ceai cu mine...

— Aşteaptă-mă, am să te calc într-o seară, dar numai ca să te strîng de gît, şopti abia auzit Ghelasi, care intrase cu picioarele în băltoacă şi stătea acolo fără să bage de seamă.

Uvadiev rîse.

— Ca să mă strîngi de gît ?... Păi atunci poţi să vii devreme, că eu mă culc o dată cu găinile. Acum mă grăbesc... am treabă !

Şi trecu, fără să dea din cap a rămas bun, atingîndu-l chiar cu cotul pe Ghelasi, care nu se feri de loc în lături.

În seara aceea, Mokronosov era plecat de acasă, şi Ghelasi intră pe mîna şleahtei lui Vasili. Pe malul pîrăiaşului ce se rostogolea în pădure se afla oloiniţa lui Krasilnikov, încheiată numai din lemn, fără nici un cui în ea, şi acoperită toată de muşchi. Sub roata ei mişunau mihalţii, iar crengile sălciilor se scăldau în apă. Vasili avea obiceiul să petreacă aici, lîngă focul în cenuşa căruia se coceau ouăle, hrana beţivilor ; se vede treaba că Ghelasi mai înviora puţin petrecerile lui nesărate. Uneori, după ce trăgea şi el o duşcă din gîtul sticlei care trecea din mînă în mînă, Ghelasi juca greoi în lumina pîlpîitoare a focului... Din moară ieşea atunci bătrînul cu mutră de mihalţ, care era argat şi logofăt încă de pe vremea bunicului lui Vasili. Rîzînd cu fălcile-i strîmbe, privea la odrasla ciuntită a vestitului neam. Prin uşa deschisă a oloiniţei se auzea cum pufăie maiurile de piatră şi cum oftează surd popii. Bătrînul se apleca spre stăpînu-său :

— Ia priveşte-l, Vasea, parcă-i pe arcuri călugărul, iar tu n-ai nici măcar o jumătate de picior. Da' nu-ţi face inimă rea, tu eşti bogat... Ia te uită, şezi colea ca un paşă printre slugile sale !

Vasili se strîmbă a jale ; de fapt stătea în picioare lîngă foc, dar celorlalți li se părea că-i așezat de-a binelea pe iarbă.

— Vezi-ți de uleiul pe care-l furi de la mușterii ! se înfurie el ; și începu să zvîrle cîte un tăciune aprins sub picioarele goale și neastîmpărate ale lui Ghelasi ; nu-l bucura veselia asta plătită.

— Ce să mai fur, că-i după lege ; nouă turte, nouă funturi de fiecare pud ! și moșul cu gura strîmbă se plecă iar spre Vasili ; îi plăceau îndrăzneala, luptele, furtuna și, mai presus de toate, vîlvătaia din sufletul omului. Avea bunul tău niște cai, Vasea, de-ți era mai mare frică să intri în grajd. Da' și el, parcă-l văd, deodată se aburca pe cal, îl plesnea cu călcîiele, îi ardea un pumn între urechi și zburau ca doi draci. Și nu știa nimeni încotro și pentru ce se duce, da' se tot ducea în goana calului... Tînăr a rămas și el, pînă l-au băgat în mormînt.

— Hai, cară-te de aici, nu-mi mai face și tu inimă rea, se apăra Vasili, mușcîndu-și buzele învinețite de amar.

Bătrînul le aducea pe o farfurioară ulei de in proaspăt și mirositor și beau din el cu toții, ca să se mai trezească din beție ; și așa mereu, pînă-i apucau arsurile. Pe olog îl durea sufletul, căutînd mereu o faptă prin care să-și redobîndească virtuțile pierdute. Fetița cea vrednică a cîrciumăresei alerga pentru a zecea oară, aducînd băutură de la Șonoha, dar se cam codea să se apropie de cotlonul acela de foc și dezmăț, în care Ghelasi tot mai sălta, frigîndu-se la tălpi.

...Haide, haidi, haide, haidi,
sînt și eu din ceata naibii,
din oștirea cea de draci,
joc în moară printre saci...

...Ceata îndrăcită adormi lîngă foc, iar cînd se trezi din somn, doar pămîntul bătătorit din jur mai

stătea mărturie că aici săltase în joc nebun fugarul de la schit. De rîndul acesta, Ghelasi dispăru pentru multă vreme, şi Luka, tălmăcitorul, se jura că pe nătărăul ăsta de flăcău l-a înghiţit mocirla, din care pricină, apa amară din smîrcuri a prins o culoare roşiatică. Iar potrivnicii lui Luka erau de părere că Ghelasi s-a întors la schit, şi acolo i s-a poruncit să stea un an de zile într-o scorbură de copac, aşa cum făceau pe vremuri pustnicii, care aveau timp berechet pentru tot felul de năzbîtii. Pesemne că aceştia din urmă o spuneau doar în batjocură ; la schit, gardul de bîrne abia ascundea ochilor din afară sărăcia şi pustiul în care doar bătrînii îşi mai duceau zilele. Pînă şi uşile săriseră din ţiţîni. Cu vreo săptămînă şi jumătate înainte de rusalii, dispăruse şi Timolai cel blînd, care pesemne că voia să ajungă în cer luînd-o pe la marginea satului. Şi cu cît înflorea mai bogat primăvara, cu atît mai des se făcea întunericul ce se lăsase peste Thebaida cea nordică. Spre prînz, bătrînii se adunau pe banca şubredă pe care Uvadiev îşi făcuse nu demult planul viitoarelor bătălii. Stăteau aici şi se minunau în tăcere de înfăţişarea pe care o lua pe Soti istoria mînată cu biciul din urmă. Căutau răspuns la nedumeririle lor în cărţile cele vechi, închise în sicrie solemne de piele ; dar acolo nu scria nimic, nici despre revoluţie, nici despre celuloză — ci numai un cuvînt nelămurit şi greu de rostit : antihrist. Şi chiar aşa era : lîngă Makariha forfoteau două mii de tartori, adepţi ai legii celei noi pe pămînt.

— ...Hai, călăilor, omorîţi-ne, omorîţi-ne ! striga răguşit Ustin, aţinîndu-le calea muncitorilor care veneau să ia nisip ; că doar în mucenicie mai găseau rostul veacurilor trăite fără nici un folos.

Dar muncitorii îşi aprindeau cîte o ţigară, ştergîndu-şi feţele năduşite, şi-i chemau veseli să vină la ei, acolo unde domneau praful şi scrîşnetul lopeţilor.

Deasupra uriașei gropi săpate creștea, văzînd cu ochii, schelăria șantierului ; era de mirare că norul ce venea dinspre apus, luminat ca o piatră de opal, nu-și spinteca în schelele acelea pîntecele cenușiu. Pe temeliile gata terminate se și ridicase păienjenișul încîlcit al scheletelor pe care urma să se îmbrace carnea de beton, avîntată spre cer. Nu semăna nici cu o unealtă de cazană, nici cu scheletul unei fiare apocaliptice ; glasul șantierului nu te umplea de fiori de spaimă, ci de o voioșie ciudată, tulburătoare. Sunetul ce răscolea tăcerea nopții pătrundea peste tot și schimba rostul lucrurilor în lume ; și pe fiecare ac al brazilor se anina apoi cîte o fărîmiță din el, să nu mai poată fi smulsă de nimic : era sirena de noapte, care anunța sosirea schimbului doi. Bătrînii schitului vedeau cum se golește locul pe care se întindea pînă acum Makariha, vedeau cum se desfac casele, cu cîngile, bîrnă după bîrnă, ca la foc ; iar acoperișurile, năpădite de mușchi, prăvălindu-se, împrăștiau pînă hăt departe, pe aripile vîntului, nefericita lor pulbere colorată. Erau smulse din pămînt pînă și rădăcinile Makarihăi ; fîntînile se umpleau cu nisip, iar lemnul cel vechi era tăiat să dea aburi și energie... În zilele acelea și-au pierdut liniștea și adăpostul milioane de ființe, dacă ar fi să socotim toată spurcăciunea gîngăniilor de prin case. Prin praful drumului alergau în neștire gîndacii negri de bucătărie, iar spiritele caselor schelălăiau în noapte ca niște cîini. Faddei Akișin, starostele tuturor dulgherilor, întineri de atîta vesel dezmăț de dărîmare.

De mult îi fura lui ochii mohorîta casă a lui Krasilnikov, durată din bîrne groase cît omul, îmbinate, cu colțurile rotunjite și cu multe balconașe, menite să stea așa pînă la sfîrșitul planetei noastre. Era cam greu de hotărît din ce parte să se înceapă dărîmarea, și echipa își urmărea șeful cu priviri atente. Acesta adulmeca misterios colțurile casei sau cio-

cănea cu barosul, plin de evlavie, pereții neted ciopliți.

— Casa asta nu-i făcută de oameni, orice s-ar spune. Sună a fier! Nu poate toporul de azi să-i vie de hac lemnului celui vechi: o să iasă scîntei din el, nu alta!

— Mai las-o dracului! Să-i dăm foc! îl sfătuiră consătenii, făcîndu-i cu ochiul șefului lor. E curat ca de piatră. Nici nu ne-am atins încă de ea, și te-au și trecut șapte rînduri de nădușeli, bade Faddei!

— Dărîmatul e o treabă care cere cap, le răspunse Akișin cu sclipiri viclene în ochi; și toată lumea pricepu că se joacă așa cum se joacă mîța cu prada ei.

Sipetul ăsta negru, în beciul căruia mai ofta încă și se văicărea mătăhălosul și împăroșatul spirit al casei, nu rezistă totuși toporului cel nou. Adînc jigniți, stăpînii nu s-au dus în noua Makariha, unde li se pregătise și lor o căsuță modestă, cu trei ferestre, după numărul sufletelor, ci s-au mutat la oloinița lor, și tot acolo și-au cărat întreg calabalîcul, încărcat în treisprezece căruțe. Țăranii își tot amînau plecarea pînă la cele din urmă soroace, încît unii din ei au apucat chiar să vadă cum desface Faddei, una cîte una, bîrnele seculare ale casei lui Krasilnikov... Într-o bună zi, un șir de căruțe porni din Makariha. Bătrînele purtau pe ștergare icoane scorojite; femeile mînau din urmă turma de vaci și de oi care mugeau și behăiau, codindu-se să apuce pe drumul cel nou și nebătătorit; bărbații pășeau gînditori alături de căruțele în care, pe deasupra calabalîcului de toate zilele, săltau la hopuri chenarele de șipci sculptate ale ferestrelor. Numai copiii, bucuroși de orice schimbare, alergau în fruntea alaiului, zădărînd cîinii. Praful paraginii se ridică alene, apoi se așternu la loc, și malul rămase pustiu.

— Nu plecați, nu plecați... șopti Vasian, privind în urma Makarihăi care pleca pentru totdeauna, și se agăță cu mîinile de lemnul putred al băncii.

Țăranilor le-a trebuit o săptămînă pînă s-au deprins cu locurile noi ; băteau în cuie la ferestre chenarele sculptate de lemn, aduse de dincolo, și se necăjeau că nu ajung : ferestrele erau mai ochioase, mai late decît cele vechi. Bătrînele măsurau cu cîte o sfoară casele nou-nouțe, curate, și bombăneau că-s mai încăpătoare și mai înalte cu doi coți... Le era urît fără ploșnițele lor de casă, învățate cu căldurica ; le era urît fără murdăria cu care se deprinseseră, fără duhoarea stăruitoare de staul ; le părea rău după trecutul cel slobod și fără noimă pe care-l călcase nemilos în picioare șantierul de pe Soti, și se temeau mai cu seamă de viitorul atît de nelămurit. Îi mai speria pe lîngă alte-alea și dărnicia noilor vecini, care le ridicaseră o școală, le deschiseseră un club și, dintr-o netălmăcită bunăvoință a organelor sovietice, le făgăduiseră să construiască și un mic spital. Iar cînd s-au mai dat puțin cu locul, au început să sape puțuri și au mutat pe ascuns mai lîngă ei paraclisul de la răspîntie, în care se și pripăși îndată un călugăr sprinten și scump la vorbă.

Într-una din nopți, folosindu-se de nivelul ridicat al apei, remorcherul cel mic aduse o dragă : zăngănind din lanțuri, monstrul începu să muște din străvechea albie a rîului ; se pregătea aici construirea unui port pentru lemnul plutit și montarea unor țevi cu sorburi pentru stația de pompare a apei. Rîul răbda, dar sînge galben îi brăzda cu dîre lungi trupul fluid. Și într-o noapte, monstrul dispăru tot așa cum apăruse, iar dimineața sute de oameni întinseră peste rîu, puțin pieziș, cabluri de oțel și odgoane trainice de cînepă ; construiau un stăvilar, o piedică în calea lemnului plutit pe apă, din care mari cantități și porniseră încoace tîrîș de pe undeva din susul rîului. Rîul era plin de oameni, iar oamenii de cîntec ; și cu toate că era sîmbătă. Kir nu îndrăzni să bată toaca schitului ; de fapt,

nici nu prea mai avea pe cine să cheme la vecernie...

...Dușmanul tot mai zăbovea. Constructorii începură a îndrăgi locul de care-i legase soarta. Atribuiau o măreață, o deosebită importanță șantierului acesta — una din sutele de asemenea construcții din lume. Cînd reprezentantul Inspectoratului gubernial îl întrebă pe Favorov ce se fabrică la mașina a cărei schiță se afla pe masă, acesta îi răspunse plin de înfocare : socialismul !... Și era doar o simplă schemă de montare a mașinii care să dezaereze apa pentru instalațiile de pe Soti, mașină ce se fabrica în străinătate. „E bun de gură !" se gîndi cu oarecare invidie Uvadiev, surprinzînd zîmbetul Suzanei și, în aceeași seară, la conferința de producție, rosti o frază care șfichiui ca o lozincă : „Să lucrați ca niște diavoli ! În cîntece vor fi preamărite faptele voastre..." Dar nu prea era nevoie să-i îndemne, și părerea lui Potiomkin era că Renne — cel mai în vîrstă dintre toți — ținea la scepticismul lui numai dintr-un sentiment de demnitate prost înțeles.

— Ești un om tare ciudat, Filip Alexandrovici, căuta Potiomkin să-l convingă, și degetele lui slabe se mișcau ca la un pianist. Dumneata mai vezi în noi niște golani fără teren sigur sub picioare, care au ridicat mîna asupra istoriei. Ești molipsit de părerile învechite ale Rusiei de altădată... pentru dumneata, pînă și Petru cel Mare a fost o catastrofă ! Și zi, astăzi i-au încălecat golanii pe zei ? Nu-i așa ? Dar chiar și ocolind marile înțelesuri sociale, care dintre foștii burjui ai Rusiei ar fi putut cheltui treizeci de milioane pentru un combinat de celuloză ?...

— Deocamdată numai șase, făcu Renne spre el o scurtă și profetică plecăciune. Nu se uita în ochii lui Potiomkin, ci undeva, la cordonul pestriț al acestuia. Dumneata trăiești cu gîndul peste o sută de ani, eu în prezent. Sînt inginer, conduc exploa-

tări silvice. Tehnicii nu-i plac oamenii naivi... dumneata vrei să înlocuiești matematicile superioare cu aritmetica elementară! Te pomenești că scrii și versuri?

Potiomkin dădu din mînă:

— Nu-i nimic, lasă... mie îmi plac oamenii sceptici; ăștia sînt ca sarea în bucate. Numai să nu-i spuneți asta lui Uvadiev!... S-a lăsat de fumat și umblă mai întunecat decît noaptea... și-apoi, cum să zic, el nu e un om ca toți oamenii, din carne și oase; parcă-i turnat din altceva, dintr-o fontă roșie... N-o să te-nțeleagă! Și tare n-aș vrea să pleci... să pleci fără să te fi convins că noi am avut dreptate. Citește ziarele noastre, Filip Alexandrovici, în ele totul e plin de înțeles: începînd cu titlurile și terminînd cu anunțurile!

Luînd o înfățișare condescendentă, Renne curăță cu unghia o pată invizibilă de pe chipiul lui demodat, cu marginea ascuțită:

— Să mergi la oculist... uite, cu ochii... stai cam prost.

Tocmai Potiomkin a fost acela care, simțind că odrasla lui a prins destulă putere, a propus ca schituleț să fie păstrat ca un fel de branișe omenească, pentru ca locuitorii orașului Sotinsk să se poată încredința singuri și peste o jumătate de veac cu ce jocuri caraghioase se distrau strămoșii lor; de altfel tot era nevoie și de un loc în care să se păstreze medalia neguțătorului Barulin, cu efigia obeză a penultimului țar! Nimeni nu-i luă vorba în serios, dar cum-necum, hotărîrea asta nescrisă fu aplicată și Faddei Akișin, cuprins de furia dărîmărilor, punea zadarnic la încercare, în zilele de sărbători, răbdarea lui Uvadiev. În astfel de zile, dintr-o toană de neînțeles, Akișin îmbrăca un veston decolorat de soare, scotea din lada lui un căluț de carton presat, cumpărat de la Funzinov, negustorul ambulant de jucării, și colinda peste tot cu acest căluț subsuoară, căutîndu-l pe Uvadiev.

Numai să-l fi întrebat, că îndată Faddei povestea tot : despre nepoţel şi despre tatăl acestuia care murise, despre întregul lui neam de oameni voinici şi despre tot ce a păţit acest neam pîn'ce a răzbit, prin pîcla unui veac de iobăgie, pînă la Faddei.

— Cînd începem să-i scuturăm oleacă şi pe călugări ? Nu sta în cumpănă, comisare, dărîmă-nainte, că de clădit vom clădi noi împătrit, îl sîcîia Akişin pe Uvadiev.

Uvadiev adulmeca aerul şi ameninţa cu degetul : nu-i plăceau ochii lui Akişin, ochi de ţăran cu scînteieri gălbui...

— Iar te-ai îmbătat ? O să te dau pe uşă afară, diavol bătrîn ce eşti !

Drept şi chiar puţin mai ţanţoş la beţie, Faddei zîmbea uşor şi îşi scotea înainte căluţul de carton.

— Pe ăsta să-l sperii, suflet de hîrtie ce eşti, că pe mine nu mă bagi în sperieţi cu una, cu două ! Eu, aşa beat cum sînt, da' tot fac de şapte ruble pe zi, vezi bine. Geaba-ţi vorbesc eu ţie, nu pricepi tu sufletul de meşteşugar, că eşti hain, cătrănit la suflet !

Neputînd suferi asemenea familiarităţi, Uvadiev scuipa şi ieşea trîntind uşa în urmă-i. Atunci bătrînul, lovit în sentimentele lui, îi făcea căluţului cu ochiul, netezindu-i crupa năpîrlită şi vopsită ca o floare ; apoi se ducea la schit. Era singurul loc din lume unde nu erau cunoscute încă poveştile lui năstruşnice. Îl întîmpina chiar Vasian, mare meşter în ale diplomaţiei, şi-l conducea la trapeză, să-i dea un ceai. Se adunau apoi acolo toţi maimarii schitului, venind unul cîte unul, să nu-şi sperie oaspetele rar. Fără să se atingă de trataţia lor, dezmeticindu-se din ce în ce mai mult din beţie, Faddei trona în tăcere pe locul de cinste, iar căluţul se legăna alături de el, pe masa cea şchioapă.

— Ce se mai întîmplă în lume ? întrebă Kir şi împinse spre Faddei strachina de lemn. Mănîncă varză, că-i bună la beţie. Pari om de duh, glumeţ

nevoie mare, eşti cu un picior în groapă şi tot umbli cu jucării... Ce se mai aude?

— Nimic, se încruntă Faddei şi-şi ascunse căluţul în sîn, sub vestonul lui bătînd în verde, care acum cădea pe el ca un sac. Toate-s cum trebuie să fie. Prin Caucaz zice-se că s-a zguduit niţeluş pămîntul... da' acum s-a domolit.

— Dar cu Europa ce se mai aude? întrebă Vasian, cu nădejde şovăielnică în glas, făcîndu-i semn cu cotul lui Kir să tacă din gură.

— Nimica, stă pe loc.

Vasian rîse mărunţel şi îndelung şi deodată întrebă aşa, ca din întîmplare.

— N-a mai trimis vreun ultimat?

Atunci Faddei sări în picioare ca ars, şi faţa i se schimonosi toată de mînie:

— Ce tot staţi aici şi nu crăpaţi odată? strigă el şi ridică pumnul greu de dulgher deasupra verzei. Mi-aţi stricat tot cheful, blestemaţilor... V-aţi şi găsit pe cine să-ntrebaţi asemenea bazaconii! Vedeţi că acum... Nu sfîrşi vorba şi strînse doar căluţul mai cu foc la piept. Cine a lucrat la Volhovstroi? Eu! Cine a făcut toate cofrajele la şantierul de pe Kaşir? Tot eu! Iar pe Şatura, cine-a ridicat casele?... Dar pe băiatul meu, sărmanul, cine mi l-a omorît la frontieră? Pe băiatul meu, os din osul meu! Îl ardea în suflet durerea nestinsă pentru fiul lui, grănicerul, împuşcat de dincolo de graniţă. Vasian trase grijuliu varza la o parte. De ce nu crăpaţi odată!... Ci muriţi odată, cerniţilor! De dropică să muriţi, de lepră, de orice boală, cît mai e timp. Mi-i lehamite de voi! Mă zbucium ca o limbă de ceas, atîrnată printre voi cu capul în jos... Acolo te apucă teama, dar la voi ţi-e mai mare scîrba. Mă doare-n cot de ultimatu vostru! Auziţi! Asta-i...

Plecă fără să se mai întoarne spre ei, măreţ în supărarea-i, ducîndu-şi cu el căluţul-jucărie pe care-l ţinea spînzurat de coada rărită de păr. Va-

sian îl conduse pînă la bac, îndeplinindu-și amarele îndatoriri de gazdă.

— Mai spune-ne o vorbă de despărțire, că doar n-oi răci de-o vorbă bună ! se milogea de el Vasian. O să ne strivească de tot ca pe niște muște, ori o să le puie cineva frîu ?

— N-avea grijă, crăpați voi și singuri.

Bacul lăsă pe apă un drum larg, sortit pieirii ; și privindu-l, pe Vasian îl prinse dorința să alerge pe drumul acesta, să-l ajungă din urmă pe Faddei și să-i pună cea mai înfricoșătoare întrebare dintre toate : oare s-a întunecat adevărul pentru vecie ? Drumul se topi însă în curgerea apei, și Vasian urcă dealul și mai trist decît pînă acum. Nu le mai rămînea călugărilor altceva de făcut, decît să-și mute Thebaida mai spre răsărit, pe acolo pe unde mai umblă încă jivine nevînate, pe unde mai zac pămînturi nedesțelenite și mai trăiesc neștiutori de carte. Plănuiseră să plece într-o noapte, dînd foc la cele ce rămîneau în urma lor. Pe Evsevi, care trăgea tare puțin la cîntar, urma să-l poarte în spate pe rînd : Filofei, Feofilact și Xenofont cel fugit de pe muntele Athos. Ustin făcuse chiar un fel de jilț, căptușit cu pîslă, semănînd cu tărgile pe care duc zidarii cărămida în spinare, la binale. Filofei adunase vreascuri uscate de ienupăr și adusese la cuptorul de pîine vreo treizeci de brațe ; de aici trebuia să izbucnească focul, la un ceas după plecarea lor. Fusese sorocită chiar și noaptea plecării, cînd deodată se ivi ceva neașteptat : Evsevi se îmbolnăvi de cea mai caraghioasă boală, de guturai.

Pricepînd atunci deodată că și el e un om viu, frații călugări catadicsiră să-l scoată de cîteva ori afară, să-l mai aerisească așa cum își aerisesc tîrgoveții din timp în timp conținutul cuferelor adînci. Acoperit cu un tifon, ca să nu-l supere țînțarii, sfîntul zăcea nemișcat, ca un buștean, pe o salteluță de paie, chircit și uscat de adierile dogoritoare

ale morții. A patra zi, cînd ochii lui slăbiți se mai obișnuiră cu lumina, îl duseră, așa cum le ceru el, mai aproape de mal și-i puseră la spate un sac cu pleavă, ca sfîntul să poată sta așezat și să privească... Pesemne că multe se schimbaseră în decursul celor cîteva zeci de ani pe care Evsevi îi petrecuse în mormîntul lui de om viu. În fața lui se grămădeau de-a valma pete colorate verzi, iar în mijlocul lor se legănau baloane roșii ; Evsevi scutură din cap, jignit, cînd i se spuse că unul din baloanele astea e o tufă de măcieș, plină de sus pînă jos cu flori. Îl amăgeau, desigur !... Aici, unde altădată liniștea îi încînta auzul, năvălea acum vuietul întretăiat al locomobilei, iar dincolo, unde Soti se pierdea, avîntîndu-se puternic spre cer, se întindea haosul cenușiu al timpurilor dintîi. Dar chiar și puținele lucruri pe care le mai prindea cu ochiul le vedea prin ceața lacrimilor de bătrînețe. Își întoarse fața întristată spre frații călugări și, după ce deslușì cu greu chipurile lor îngrijorate, pricepu că atîta vreme cît n-a pierdut darul vorbirii, ei mai așteaptă încă ultimele îndrumări din parte-i.

Începu să se frămînte, să caute în negura amintirilor. Dar patima cea adevărată nu cercetase niciciînd pustiul lui sufletesc și nici chinurile încîlcite ale fărădelegii. Pentru el lumea nu era mai complicată decît o poză de copii, făcută cu creioane colorate... Strîngînd din pleoape, își aminti printr-o sforțare de un pojar, din martorii căruia nu mai rămăsese nici unul în viață ; apoi își aduse aminte de duhovnicul care momise credincioșii la schit înaintea lui, un bătrîn samavolnic și deștept, față de care nutrise o pizmă evlavioasă. Își mai aminti și de cucoana dolofană care-l chinuia cîte un ceas întreg cu spovedania ei, mărturisind păcate în fața cărora păleau chiar și florile stacojii ale Sodomei... Se îngrămădea cu pieptul ei veșted, păcătos, peste pustnic și însăși spovedania ei nu era altceva de-

cît o preacurvie. Temîndu-se ca fraţii săi, călugării, să nu-şi piardă cumva încrederea în el şi să-l părăsească, neputincios cum era, singur pe mal, hotărî să se supună celei din urmă umiliri.

— Căutaţi spre răsărit, foşni Evsevi, abia auzit, repetînd cuvintele furate de la înaintaşul lui mai sus pomenit.

— Din născare am tot căutat spre răsărit ! îi răspunseră în cor călugării.

Evsevi tăcu un timp, apoi începu să strănute mărunt şi des, iar ceilalţi se uitară unii la alţii, întrebîndu-se dacă nu cumva şi asta face parte din predica lui.

— Să nu-i pizmuiţi pe oamenii cei buni, ci să vă duceţi şi să învăţaţi de la ei, din traiul lor... Aproape că se înăbuşi de fraza prea lungă. Temeţi-vă de foc, iar de muiere să fugiţi...

Călugării se ruşinară. Li se păru că păstorul lor rîde de ei : oiţele lui bătrîioare n-aveau de ce să se mai teamă de ispita femeii. Stînd în pragul unei alte vieţi, el le deschidea doar puţin uşa în faţa căreia se îngrămădiseră cu toţii. Înţelese şi bătrînul asta. Cercetă o clipă cu privirea pizmaşă pe toţi călugării şi, prinzînd zîmbetul ascuns al lui Filofei, fu cuprins de o revoltă cumplită şi neputincioasă : mai pîlpîia încă şăgalnică în el flacăra minunată a vieţii.

— Curvarule, curvarule... gemu el, curmîndu-şi strigătul cu strănuturi. Un' ţi-i chipul, unde ? Pe ceafă îţi stă chipul, a coborît. Prinde-l, prinde-l acum !

Aşa roade o gînganie de nimica toată ultimele fibre ale unui copac... Învăţat de Vasian cel atotştiutor, Kir îi dădea bolnavului să mănînce pîine mucegăită, în nădejdea că o dată cu vărsăturile va ieşi din el şi boala. Evsevi plîngea, dar mînca. Chiar şi după felul în care mesteca, mişcîndu-şi anevoie fălcile, se vedea că i se apropie sfîrşitul. Zăcînd încontinuu într-o înfrigurare umedă, ca în-

tr-o apă, duhovnicul făcea nazuri, avea toane și se părea chiar că miroase mai puțin urît decît înainte. Deodată, dintr-o toană neînțeleasă de nimeni, îl chemă la el pe favoritul său, Visarion. Îl chema într-una, de trei zile în șir, și asta îl hotărî pe Vasian să facă o expediție tainică pe celălalt mal.

O dată ajuns la Makariha, vistiernicul se gîndi că n-ar fi rău să treacă și pe la Lukinici, care înainte vreme nu-i refuza niciodată un sfat. În casa acestuia domnea liniștea, dar într-o odăiță închisă se auzea bombăneală și plînset subțire. „Se vede că l-o fi durînd burta pe ăl mic... Păcat că n-am luat cu mine ceva anafură!" se gîndi Vasian și privi pe furiș printr-o crăpătură a ușii. Președintele ridicase pumnul deasupra tatălui său, în timp ce bătrînul, trîntit jos, cu căciula pe cap, se ținea cu mîinile de creștet și trăgea cu coada ochiului la cizmele grele ale lui Vasian, care-l trădau pe sub ușă. Lăsîndu-l pe fecior să-și dăscălească tatăl, Vasian se așeză fără zgomot pe bancă și rămase așa multă vreme, pînă ce începu să-l biruie somnul. Atunci ieși și Lukinici cu un căușel de lemn în mînă.

— Ce vînt te aduce pe-aici, cetățene? îl întrebă el amenințător pe Vasian, și în ochiul lui stîng, cel dinspre fereastră, scăpără o privire ca de erete.

— Ne dau afară din viață, frățioare! se văicări vistiernicul, prefăcîndu-se că n-a văzut nimic. Iau tot nisipul de sub mal, frățioare, și ne prăbușim în prăpastie... Sau poate așa ni-i dat ca templele cele păgîne să stea mai temeinic pe pămîntul cel sfînt?

I se păru că a brodit-o rău cu jeluitul; ar fi trebuit să glumească dintru-ntîi, iar la acțiune să pornească mai tîrziu, cînd ar fi urnit mașina din loc.

— Bună casă ai, n-am ce zice! Da' cu ploșnițele cum stai? Ori vrei poate să-ți aduc într-o hîrtiuță vreo două, de prăsilă; ei, ce zici, vrei? Scormoni

într-un ghiveci, în care creştea un fir de balsamină, umflată ca de dropică: S-o stropeşti, frăţioare, că ierburilor le place apa!

Lukinici se uita mereu la vistiernic, dar trăgea cu urechea numai la sughiţurile de plîns ce veneau dinăuntru. Deodată i se dezlegă limba. Pomenindu-i în treacăt pe cuvioşii de altădată, care la nevoie puneau mîna şi pe sabie, arătă că schitul a şi fost osîndit să dispară, şi că singurul lucru ce le mai rămînea de făcut era să sperie pe cine trebuie cu un foc izbucnit ne la vremea lui. „Lemnul răşinos se aprinde chiar şi de la o privire răuvoitoare." În aceste vorbe se oglindea starea de nemărginită rătăcire sufletească în care se afla; era puţin probabil să fi nădăjduit să-i împingă pe cei de la schit la cine ştie ce fapte nesăbuite, ca apoi să-şi dreagă reputaţia dînd în vileag complotul lor. De altfel ar fi putut să-şi recîştige poziţiile pierdute, chiar numai denunţîndu-l pe Visarion, a cărui activitate mergea anapoda... „Dar noaptea nu luminează soarele", adăugă el cu faţa întunecată, zbîrlindu-şi mustaţa.

— ...Dar luminează luna! răspunse sfios vistiernicul schitului. Dîndu-şi seama prea bine că preşedintele îşi bate joc de un nătărău ca el, pufni deodată într-un rîs hodorogit, acoperindu-şi gura cu palmele, că dacă preşedintele glumea însemna că se află o ieşire chiar dintr-o casă cuprinsă de flăcări. Păcătosule, măi păcătosule... să nu-l mai loveşti în cap pe tat'tu! Le face rău bătrînilor...

Şi obrăznicindu-se de-a binelea, făgădui să dreagă pe degeaba pîslarii rupţi ai lui Lukinici, care se vedeau ieşind de după cuptor.

— Şi zi aşa, vrei să mă mituieşti? rosti preşedintele pe un ton plin de înţelesuri, ridicîndu-se de pe bancă, şi bolovăni la Vasian ochii ameninţători. Vrei să mă cumperi, ai?...

Poate că mai glumea şi acum. Dar pe Vasian parcă îl suflaseră afară vînturile primăverii.

4

Era în fapt de seară ; vitele satului, cai şi vaci laolaltă, veneau în goană, cu coada la spinare, fugărite de tăuni. Vasian nimeri tocmai în praful şi învălmăşeala trecerii lor. Ferindu-se din calea armăsarilor îndrăciţi, se afundă spre mijlocul turmei, între vaci, şi pe dată una din ele, neagră şi cu un fir de otrăţel de apă în gură, dădu peste el dintr-o coastă. El căzu înghemuit la pămînt şi rămase aşa, acoperindu-şi capul cu mîinile, iar vaca se opri, gîndindu-se parcă dacă face ori nu să ia în coarne şezutul ăsta greoi, de bătrîn. Vasian ar fi putut să rămînă şi o săptămînă aşa, dacă nu l-ar fi scos cineva din încurcătură. Îşi recunoscu salvatoarea abia cînd, păşind amîndoi alături, ajunseră şi urcară în cerdacul casei lui Pronka, la care şedea Visarion în gazdă : era femeia care a mas nu demult la schit.

— Nu te-ai lovit cumva în cădere ? îl întrebă ea, zîmbind, pe vistiernic.

— Nu, că am căzut pe burtă, măicuţă, şi-n burtă nu-s oase. Tare mi-e frică de vaci, măicuţă ; şi de gîşte mi-e frică, dar tot mai tare de vaci. Îşi trecu necăjit degetul prin borta ce şi-o făcuse în anteriu, în cădere. Stă pe aici, pe undeva, un fugar de-al nostru, măicuţă !

— Eu tot la el mă duc, spuse Suzana, vorbind de Visarion.

Umerii vistiernicului se ridicară ca aripile unei păsări ce-şi ia zborul :

— ...Tot la el ? Ce noroc pe mine ! Mă cam tem să dau ochii cu el, că i-oi trînti toată obida în faţă ; aşa că, dacă-l vezi, spune-i la ureche, măicuţă, să treacă şi pe la schit... Se prăpădeşte Evsevi al nostru, se stinge, luptă din greu cu moartea... şi tot întreabă de el. Iar dacă se teme că-l dă afară din slujbă, să vină noaptea... noaptea, cînd dorm

mai-marii lui. Aș putea să-l aștept în lotcă, pe sub mal, și să-l trec dincolo pentru un ceas, două. Roagă-l să vină, măicuță ! N-o să-l dojenim și nici n-o să-l oprim la noi : că știm ce fel de călugăr e el, știm că a stat la noi doar ca să-și scape pielea... iar pe tine, dumnezeu să te răsplătească, măicuță !

Și fugi, bucuros că dusese la bun sfîrșit expediția lui în lume.

Suzana urcă treptele cerdacului și, trăgînd de sfoara prinsă de ușă, intră în casă. Tinda întunecoasă era ocupată aproape în întregime de o masă de dulgherie de pe care atîrna o scîndură lungă pe jumătate strunjită ; mai încolo, în penumbra verzuie a ușii care dădea spre curte, un tînăr înalt se spăla lîngă un spălător de pămînt. Se întoarse a întrebare spre Suzana ; apa se scurgea irosită din palmele-i făcute căuș.

— Pe cine căutați ? întrebă el în cele din urmă.

— Pe dumneata, răspunse Suzana.

Bărbatul se opri din spălat și clătină din cap a nedumerire.

— Pesemne că-l căutați pe Pronka, lumea ne tot confundă : semănăm unul cu altul, numai că eu sînt șchiop. Își turnă din nou apă în palme. Prokofi s-a dus la celulă. Cum ieșiți pe poartă, o luați la stînga, și de acolo se vede fereastra lui Savin, una așa, albastră, și continuă să se spele, suflînd zgomotos și împroșcînd apa rece ca gheața. Dar Suzana nu pleca. Vreți să vă conduc, poate ?

— Pe dumneata te caut, repetă ea, jucîndu-se cu talajul de pe tejghea.

Îi făcu loc să treacă înaintea ei și iată-l pășind încă o dată cu spatele la ea, fără să-și dea seama de asemănarea dintre clipa de acum și o altă clipă de neuitat. Intrînd în odaie, se șterse cu prosopul pînă i se roși pielea, apoi se apucă să-și pregătească cina : amestecă în cvas pîine și ceapă tocată mărunțel și sără din belșug o altă felie de pîine.

— N-am luat încă nimic în gură de azi-dimineață. Vrei să guști și dumneata? Ea refuză, iar el rîse forțat. Deocamdată, totul e tare misterios. Poate vrei să ghicesc despre ce-i vorba? Pesemne că și dumneata scrii pe la gazete, ca Pronka. Și pe lîngă asta, m-ai văzut o dată în anteriul acela negru, stupid, și acum ți-ar plăcea să afli cum de a putut un călugăr, care a fost atîția ani în slujba unei preaînalte taine, să treacă atît de ușor pe malul celălalt... pe malul celălalt al vieții, se corectă el, și își mai presără un pic de sare pe felia de pîine. Numai că nu prea-i rost să cîștigi mare lucru de pe urma mea: a mai scris Pronka de două ori despre mine la gazetă. Dar dacă vrei, pot să dau lămuriri și pentru a treia oară: vezi că în taina asta nu se mai ascunde de fapt nimic, de mai bine de o mie de ani. Ea nu mai este decît opium pentru...

Suzana zîmbi, bădărănia voită a vorbelor lui nu se potrivea de loc cu mîinile-i fine, prea puțin asprite de muncă.

— Te înșeli, îi curmă ea vorba.

— Cine, eu? Mînca mereu, cu poftă, iar pe tîmpla, pe care n-o acoperea în întregime șuvița de păr căzută, se întinse o roșeață ușoară. Să-l luăm, de pildă, chiar pe acel Evsevi; e un șmecher cum rar s-a văzut.

— Ascultă-mă, Visarion, am venit pentru altceva... Se vedea că o cam plictisește conversația asta plină de politețe. Știi, ai cam îmbătrînit de atunci...

Visarion puse lingura deoparte și se uită cu ochii micșorați la vizitatoarea lui, apoi se duse cu o înfățișare nepăsătoare să-și scoată cașa din cuptor.

— Fleacuri. Te văd pentru întîia oară.

— Credeam că o să rămîi cu o amintire mai vie despre mine, arătă Suzana cu un semn din cap spre piciorul lui șchiop. Te-am nimerit, totuși... dar n-am vrut să te schilodesc.

Tulburat, Visarion scăpă din mîini uşiţa cuptorului amintindu-şi deodată şi neînchipuitul iureş din noaptea aceea, şi ochii aceştia care-l priveau puţin saşiu.

— După război mi-a cam slăbit memoria figurilor, iar de tras, s-a tras de atîtea ori în mine...

— Sper că nu din aceleaşi motive?

Fu nevoit să se predea.

— Nu rîde, spuse el încet, uitîndu-şi mîncarea. M-am bucurat atunci ca un băieţandru căruia i-a fost dăruită lumea întreagă. Ba nu... ca un sălbatic care a izbutit să fure inima unei fete!

— Nu prea-i potrivită comparaţia... cu sălbaticul şi cu fata... dar fie şi-aşa. Peste o sută de ani o să se mai scornească altele şi mai gogonate pe seama noastră! Dă-mi puţin cvas, mi-e sete!...

Dar în zadar se aştepta ea să-l vadă vărsînd cvasul pe alături, cînd i-l turnă într-o căniţă de pămînt.

— Mulţumesc. Acum povesteşte-mi ce ai mai făcut de atunci.

El nu mai avea cum să facă pe prostul.

— Te interesează... pentru dumneata personal? se mai apără el cum putu.

— N-aş crede că ai intenţiona să mă jigneşti... tocmai acum. Ascult, mă interesează.

— ...Întîi am tot fugit, aveam impresia că mă calcă mereu picioare străine şi mă durea; pe urmă m-am ascuns şi am plîns ca Ieremia la zidul...

— Nu prea cunosc Biblia şi nu mai ţin minte din ce pricină se prăpădea bătrînul cu firea.

— A plîns cînd s-au dărîmat zidurile... poate că prevedea viitoarea împrăştiere a poporului său; nu ştiu. Popoarele încep întotdeauna cu cîntece şi sfîrşesc cu lacrimi. Apoi am stat în sacul ăla, la un loc cu Evsevi. Pe urmă am fost şef de echipă... acum e vorba să mă facă responsabil al clubului.

Carnea-i gata și mi-e totuna ce mîncare se va face din mine.

— Ai fost de trei ori la tata, spuse repezit Suzana, îndoind oțelul elastic al cuțitului.

— Sînt subalternul lui, lămuri, tot atît de grăbit, Visarion.

Ea continuă să înșire faptele:

— ...Ai fost la el pe-nserat, ca să nu te vadă nimeni. Stai în gazdă la Milovanov, dar te duci și pe la Krasilnikov. Ai fost la Șonoha, care-i plină de *staroveri* [1] și de chiaburi... Băgă de seamă strîmbătura buzelor lui. Ce ai? Nu-ți place cuvîntul ăsta cules de prin gazete?

Visarion vorbi tot atît de caustic cu Suzana:

— Da, vreau să arunc poduri în aer și să rîd diabolic de revoluție. Vreau. Se înfurie și ridică tonul: La dracu... am completat sute de chestionare, sînt un slujbaș de rînd la șantier. Lasă-mă să-mi înfulec și eu bucata mea de pîine. Sînt obosit și vreau să dorm...

— Nu striga, locotenente!

— Cred, spuse el aspru, aruncînd priviri furișe spre ușa pe care Pronka putea să apară în orice clipă, cred că nu m-ai scăpat atunci de la moarte ca să mă vinzi acum... Cînd sînt și eu un om nou! îl trecu nădușeala, de greu ce-i veni să rostească vorba asta fățarnică. Ce vrei de la mine?

— În primul rînd, să-l lași pe tata în pace. Și așa nu prea-i văzut bine la șantier.

— Mă amenințI, dar nu mă tem... Dacă mi-ar fi fost frică, găseam eu cum să scap de dumneata...

— Firește, dacă n-ar ști tot ce știu eu încă cineva de pe șantier! minți ea cu hotărîre.

— ...Uvadiev? Mda. Am auzit că trăiești cu el. În sfîrșit, fiecare se aranjează cum poate!

Suzana se ridică în picioare. Părea că se căiește c-a venit.

---

[1] Sectă religioasă din Rusia țaristă (n. t.).

— Curios, cum rămîne omul întotdeauna oarecum legat de tot ce-a salvat de la pieire! Să știi că președintele vostru, Lukinici, a fost la Uvadiev și a vorbit despre dumneata... Ai face mai bine să pleci de bunăvoie de pe Soti, și întinse mîna, ca să-și ia pălăria.

Se vedea că-i vine oarecum greu să plece, iar el nu făcea nimic ca s-o oprească. În prag, Suzana mai spuse :

— Era să uit : l-am întîlnit în cerdac pe călugărul cela... unul chel. Te-a rugat mult să te duci pe-acolo... bătrînul duhovnic trage să moară. Pesemne că-și caută un înlocuitor.

— Evsevi ?... N-a murit încă ? !... Pe fața lui se citea neîncrederea : Ascultă-mă, ai vrut să-mi spui altceva !

Suzana tresări și deschise larg ușa.

— Ce repede îmbătrînește generația noastră! Ți s-a rărit părul, locotenente, o să chelești curînd.

Visarion o mai văzu pe geam cum trece în grabă ulița și cum începe să urce dîmbul de pe care se vedeau luminile șantierului. Închise obosit ochii și, cînd îi deschise, ea era tot acolo, pe deal, iar, alături de ea, Pronka ; stăteau de vorbă și, judecînd după privirile ce le aruncau încoace, pare-se că vorbeau despre el, chiriașul lui Pronka. Visarion deschise fereastra : în liniștea serii nu se oglindeau parcă decît umbrele nesigure ale sunetelor. Trebuia să fugă neîntîrziat, să se ascundă, să-și ticluiască o nouă mască. Dar trupul lui se împotrivea... Trupului îi plăcea mai mult să șadă, uite aici, la fereastră, să bea cvasul tare, țărănesc, stupind din cînd în cînd cîte un firicel de izmă aromată. Ședea la geam și își mîngîia mereu tîmpla în care se întărîtase o durere, explozivă parcă. Pe uliță trecură comsomoliștii satului, trăgînd după ei ceva mare, învelit în rogojină ; dintr-o crăpătură ieșea la iveală o barbă de cîlți. Își pregăteau contrademonstrația pentru a doua zi, de rusalii, cînd trebuia să aibă loc obiș-

nuita procesiune de la schit la bisericuța satului. După atîția ani ploioși, anul acesta era secetă ; grînele și inul se plecau în bătaia vînturilor calde și uscate ; femeile din cele trei sate puseseră la cale o slujbă cu rugăciuni pentru ploaie. Toate plantele se uscaseră într-atîta, încît semănau a schelete ; flăcările aerului dogoritor îți ardeau pieptul ; și apa ar fi ars, dacă i-ai fi dat foc. Nici piatra, căzînd în fîntînă, nu trezea glasul apelor ; oamenii nu îndrăzneau să aprindă focul în case de teama pîrjolului. Și cu toate astea, prin sate începuseră să umble, cerînd de pomană, cei rămași pe drumuri din pricina focului.

Pronka venea spre casă. Visarion mai avea timp destul să fugă, să prindă trenul de noapte ; trebuia numai să găsească o căruță. În loc de asta, însă, el își mai turnă o cană de cvas și o bău ; iar buzele tot îi mai erau uscate. În luciul negru al cvasului se oglindea un ochi străin, necunoscut ; privindu-l cu o curiozitate necruțătoare, Visarion revăzu în gînd împrejurările în care pătrunsese și se instalase atît de temeinic în casa și în prietenia lui Pronka. Milovanovii avuseseră dintotdeauna reputația de necredincioși. Ghelasi trăgea la ei, în timpul evadărilor sale periodice, și Pronka l-ar fi primit cu aceeași ospitalitate chiar și pe Filofei, dacă acesta ar fi vrut să păsească peste veacurile ce-i despărțeau. Membrii celulei se uitau cam strîmb la o asemenea mărinimie, dar nimeni nu-i spunea nimic, fiindcă în perioada de stagnare, premergătoare deschiderii șantierului, Pronka era cel care ducea tot greul activității din plasă. Afară de asta, pe Visarion îl adusese la Pronka însuși Uvadiev, rugîndu-l să-l adăpostească pînă la terminarea locuințelor muncitorești. Așa rămăsese Visarion la Pronka.

În scurt timp izbuti să cîștige aproape admirația acestuia ; folosea ca armă cunoștințele sale, cîte-i mai rămăseseră după rătăcirile lui de la război în-

coace. Mai în fiecare seară, Savin năvălea gălăgios la ei în casă ; veneau să-şi mai aline amarul şi Kuziomkin, Lîşev Piotr şi cîţiva din tinerii satului, care se săturaseră de ţopăielile de fiecare zi. Uneori apărea şi Ghelasi, care sta cuminte lîngă uşă. În cîteva seri, Visarion a încercat să le arate drumul măreţ parcurs de om de la leagănul de gheţuri al lumii. Conferenţiarul se pasiona el însuşi ; îi plăcea să-şi arunce pietrele şi să urmărească cele dintîi şi nelămurite cercuri care porneau să tulbure oglinda neclintită a apelor omeneşti. Ţăranii ascultau cu chipurile lor aspre, gata să plesnească de încordare, iar Pronka îl venera din ce în ce mai mult pe acest atotputernic om al viitorului, în faţa căruia se ruşina de mîinile lui negre, şi al cărui strămoş se simţea. Dacă Favorov ar fi fost de faţă, ar fi spus desigur că Visarion compromite intenţionat ştiinţa. Aşa, de pildă, în seara cînd au ajuns la triunghiul trigonometric desprins parcă din domeniul magiei, cu ajutorul căruia au fost aşezate bornele kilometrice pe toată faţa pămîntului, Visarion a început să vorbească despre teribila strîmtoare în care intra omul părăsind adevărul cel unic şi acelaşi de totdeauna. E drept că, o dată ce ajunsese la „rîurile Babilonului" şi la „lacrimile de sînge ale lui Ieremia", nici că s-ar fi putut comporta altfel.

Aruncînd pretutindeni sămînţa coaptă în anii de exil, trăiţi sub rasa cernită de călugăr, aştepta încolţirea ei cu încîntare şi cu spaimă. În pămînturile Sotiului, afînate de revoluţie, puteai semăna orice, dar nu orice sămînţă dădea rod îmbelşugat. Visarion tot mai spera ceva, dar nădejdile lui îşi schimbau mereu chipul, aşa cum îşi schimbă conturul un nor purtat de furtună. Rusia nu-i mai apărea ca înainte vreme în chip de nevastă voinică, tînără şi înfloritoare, cu coif arhaic pe cap, ca pe biletele de bancă ţariste. Acum o vedea cu totul altfel : i se

părea că niște *zemskie nacialniki*[1] morți stau la masă și joacă whist într-un orășel pierdut de provincie. Nici pe ei nu prea îi încîntă stilul îngrozitor de plicticos al lui Alexandru al III-lea și de aceea visează cu multă plăcere la stelele ce se vor aprinde pe cer peste trei sute de ani — un termen cît se poate de inofensiv pentru prosperitatea lor de șoareci! Visarion nu voia să se întoarcă îndărăt, la cei morți, dar îl înspăimînta, totuși, primăvara furtunoasă care clocotea în țară. Avusese o clipă cînd, doritor de a-și găsi o nouă coloană vertebrală care să-l poată susține, ca să nu cadă de tot, fusese gata să ia asupra lui o sarcină plină de cinste și de spini: să trăiască. Dar de la prima lor convorbire, Uvadiev îl răcori cu simplitatea vederilor sale de soldat pornit la asalt: se cuvine ca strămoșul omului viitor să aibă o înfățișare aspră și impunătoare. Noaptea, în timp ce Prokofi sforăia, răstignit pe cuptor în somnul lui greu de țăran, Visarion asculta scrîșnetul ritmic al somnului acestuia și se gîndea cîte deosebiri fatale există între ei. La un moment dat, i se năzări că în calea transformării lui spirituale stă cultura, această dureroasă experiență a lumii; numai ea îl împiedica să se molipsească de naiva îndrăzneală a celor tineri. Și din această invidie veșnic vie încolți și înflori ideea aceea de care nu se mai putea apăra. Începuse să se cam aleagă sfîrșitul jocului: morții chemau la ei pe partenerul care le lipsea.

Ca să-și aducă planul la îndeplinire, trebuia să devină țăran și aici începea tragicomedia decăderii unui intelectual. Om sucit cum era, se bucura că se deprinde cu arsurile pe gîtlej și cu ploșnițele. Homunculul din subsolul sufletului său începea să arunce priviri dușmănoase spre catul de sus, în care mai sălășluia încă rațiunea. Lui Visarion îi plăcea să-i asmută pe unul împotriva celuilalt ca pe

[1] Funcționari care întruneau în Rusia țaristă puterea locală administrativă și judecătorească asupra țărănimii (n. ed. rom.).

niște cîini și să privească apoi cum se sfîșie ; de obicei triumfa cel de jos, iar cel de sus se închidea într-o tăcere jignită. Atunci Visarion intensifică procesul sufletesc, folosind iubirea drept catalizator. Katia, sora lui Pronka, nu bănuia nimic din toate astea. Se lăsa ușor momită de chiriașul lor tînăr și cu totul altfel decît flăcăii din sat, cu atît mai mult cu cît el nu-i cerea să-și aducă jertfă comoara cea mai de preț pentru o fată de la țară. Katia fermeca pe oricine cu bujorii aprinși ai obrajilor ei, cu splendida linie a gîtului și cu bogăția lenește a sînilor ei în stare să hrănească și o duzină de strengari ; dar Visarion căuta în această fată alte însușiri, tocmai acelea de care avea el nevoie, și care defineau portretul ei social și biologic : mirosul de amoniac amestecat cu mireasma trupului nădușit, mîinile ei îndemînatice și pricepute la tot soiul de meșteșuguri țărănești, felul ei de a fi, lipsit de rafinament, simplitatea firească de a simți viața, care-i îngăduia să vadă numai ceea ce era mai de seamă în lume. În mintea lui s-a dat atunci o luptă complicată și plină de zbucium, iar pînă la urmă tot locatarul cel de jos a fost mai tare. Codoșul acesta punea la cale minunate întîlniri între ei, cu lună sau fără. El îl îmboldi pe Visarion să-i cumpere fetei la cooperativa din Șonoha o sticluță de parfum ieftin, care lăsa pete cafenii pe rochii și pe suflet. Poate că acest locatar de jos căuta o tufă mai de nădejde care să-i frîneze prăbușirea...

Se auzi căzînd cîrligul de la ușă, și Pronka intră în odaie ; avea expresia strengărească a omului care știe ceva. Așezîndu-se pe laviță, bău și el cvas, făcîndu-i de cîteva ori cu ochiul lui Visarion, iar acesta aștepta mereu ; își închipuia limpede cum poate să se răzbune un țăran înșelat în simțămintele lui de gazdă primitoare.

— Măi frate, îi spuse Prokofi, punîndu-și cana deoparte, bine-a zis cine-a zis că la omul sărac nici boii nu trag. O să ai tu de furcă mîine...

— Unde ţi-ai pătat ţoalele? îl întrerupse Visarion destul de liniştit, arătîndu-i cămaşa mîzgălită cu vopsea.

— ...M-au rugat băieţii să te conving... să vorbeşti mîine poporului, după slujbă. Ce zici? Şi descrise impresia pe care ar face-o asupra femeilor cuvîntul rostit de un fost călugăr de la schit. Cît despre pete, am vopsit pentru mîine nişte prapore.

Visarion tăcea. Îl copleşise un sentiment care aducea mai degrabă a năduf sufletesc decît a bucurie: Suzana îl cruţase pentru a doua oară... sau crezuse poate în transformarea lui? Simţi cum îl trec fiorii îndoielii... mereu, în fiecare clipă, i se părea c-o să intre în casă miliţia sătească, să-l înşface şi să-l lege cu sfoară cruciş şi curmeziş aşa cum leagă vînzătorii pachetele. Pe uliţă trecu docarul uzinei; tolănit în el, cu şapca pe genunchi, Burago privea atent la roată. Capul lui mare, care se clătina pe umeri, îl mai linişti puţin pe Visarion, fără să ştie de ce; dacă s-ar fi întîmplat ceva deosebit, inginerul s-ar fi uitat negreşit la fereastra lui Milovanov... Aşa că putu să-l refuze mai uşor pe Pronka. Acesta îşi purtă apoi toată seara dezamăgirea pe faţă; la cină se certă cu soră-sa, iar în somn gemu toată noaptea a îngrijorare; a doua zi urma să se dea cea dintîi luptă împotriva aşezărilor bătrîneşti de pe Soti.

Visarion aţipi mult mai tîrziu; văzu mereu în vis o ciocănitoare lîngă şanţul puturos al lui Feofilact; ciocănitoarea semăna uimitor de bine cu comandantul bateriei lui. Apoi se arătă comandantul însuşi, cu vorba-i favorită: „Îmi place să trăiesc, chiar în mizerie, că tot mai rămîne cîte-o speranţă!" Dar de fiecare dată, chiar cînd se dedubla, rămînea tot ciocănitoarea de pe creangă. Îl trezi o atingere uşoară pe picior. Sări în sus, şi în buimăceala trezirii îşi închipui că venise miliţia.

— Minte fata, minte... mormăi el, retrăgîndu-se într-un ungher.

Pronka îl privea atent la lumina chibritului, și pe fața-i veselă se citea părerea de rău că-l trezește.

— Ia ascultă-mă și gîndește-te bine ! ...Am adunat unsprezece armonici ; e și-un acordeon printre ele. A mai adus și Zudin una de la Șușa, cu două rînduri de clape, dar n-avem armonist la ea, n-ai vrea tu să cînți pe-a douăspcea, ce zici ? Ce mai litanie colectivă o să le slujim mîine !

Rezemîndu-se cu spatele de perete, Visarion rîdea fără zgomot de strămoșul ginții de mîine, care-i stătea atît de sfios în față. În rîsul lui se descărcau toate temerile care se adunaseră în el din timpul zilei. Chibritul se stinse parcă în silă...

5

Văcarul se sculă mai tîrziu decît de obicei. Pe la patru dimineața, ducîndu-și calul la turmă, Katia žăbovi, fără să vrea, pe afară. Începea o zi gingașă și trandafirie ca un vis de fată, care, pe deasupra, ar mai fi și zugrăvit pe o turtă dulce. Printre norii de culoarea petalelor se pornise freamătul ușor al deșteptării. Un ceas mai tîrziu, veni în goană dinspre apus un pui de furtună, rătăcit, dar ploaia nu se porni ; și nici nu amuțiră bine tunetele ropotitoare ale cerului că se și auzi la schit toaca de utrenie. Îndată începu forfota pe rîu... Toate satele plășii porniră de pretutindeni spre schit, în bărci împodobite cu crengi de mesteacăn, cu șaluri pestrițe și ștergare cusute în arnici colorat. Se auzea doar clipocitul lopeților scurte și zumzetul ascuțit al gîngăniilor ; de n-ar fi fost bătaia neliniștită a uzinei electrice de pe șantier, ziua asta de sărbătoare nu s-ar fi deosebit prin nimic de celelalte dinainte.

Întîlnindu-se unii cu alții, ciocnindu-se cu bărcile, țăranii își adresau saluturi grave, și nimeni nu pîn-

gărea cu obișnuitele vorbe de ocară liniștea feciorelnică a dimineții :

— Păzită să-ți fie calea !

— Domnul să te mîntuiască !

Slujea Xenofont, după vechea orînduire a Sfîntului Munte ; chiar de pe la jumătatea liturghiei, credincioșii începură să cam iasă din biserică, năuci de zăpușeală. Slujba nu era ca în alte dăți ; în loc de tineri, cîntau doar cîțiva bătrîni, și vocile lor tremurătoare zgîriau evlavioasele urechi ale enoriașilor. În mijlocul slujbei îi veni rău lui Aza și, în timp ce sacul acesta orb și jalnic era scos afară pe brațe, cineva răsturnă în învălmășeală un policandru mare de lemn, plin cu lumînări aprinse. Mulțimea năvăli în dezordine spre ușă, iar după ce se stinse focul, cei mai mulți rămaseră afară pînă la începutul procesiunii.

Cînd procesiunea porni la vale, spre mal, toaca izbită cu un ciocănaș de fier răsună deasupra rîului. În față grăbeau, săltîndu-se în mers, fetele de măritat, împopoțonate cu tot ce aveau mai de soi, în rochii scurte și cu buchețele de flori în mînă, iar în urma lor coborau în pas legănat flăcăii, șoptind între ei ; fiecare avea și cîte un fir de floare la butonieră. Unii făcuseră de pe acum rost de băutură și, dat fiind că de cînd e lumea și pămîntul însemnătatea unei zile de sărbătoare se măsura pe Soti după numărul înjunghiaților, erau de așteptat ceva întîmplări pînă la sfîrșitul zilei... La o oarecare distanță de ei se înșira procesiunea propriu-zisă. Tușa Fișa din Iliușensko, voinicuță și dolofană, purta solemn și sălbatic pe brațele întinse vestita cruce făcută din dinți de pește ; crucea pescuită de pomori [1] de pe fundul mării era considerată drept un mijloc din cele mai eficace împotriva secetei, dinții, incrustați în lemnul negru, împietrit de atîta întrebuințare, luceau fantastic și, privindu-i, toți

[1] Pomori — locuitori ruși de pe malurile Mării Albe și ale Oceanului Înghețat de Nord (n. t.).

cei de față uitau, în simplitatea inimilor lor, îndeletnicirea de crîșmăriță a Fișei. În urma ei, cu părul tare unsuros, trecea Garasea Selivakin, vădit rușinat că tocmai lui i se încredințase icoana „Ajutorului la faceri", zugrăvită de un pictor iscusit cu multe și grăitoare amănunte. Patru inși asudați și aprinși la față, printre care, în primul rînd, Krasilnikov și Mokronosov, stîlpii elitei de pe Soti, duceau pe o targă de scînduri statuia uriașă a lui sîn Nicoară, cioplită cu multă măiestrie în lemn, și renumită desigur pentru faptul că o dată, cu mulți ani în urmă, venise aici un academician celebru, înadins ca s-o examineze. Statuia înaltă de trei coți, împodobită cu panglicuțe și cruci care zornăiau ca niște clopoței, se legăna primejdios deasupra capetelor ; iar cînd procesiunea ajunse la coborîre, perechea din urmă se lăsă pe vine, ca să nu-l dea pe sîn Nicoară de-a berbeleacul în Soti. Procesiunea se încheia cu diferite alte podoabe sfinte mai de mîna a doua, ofrande de prin partea locului — prapore, icoane ovale, precum și toate vasele bisericești de trebuință la sfințirea apelor. Mulțimea mormăia rugăciuni.

Primele lotci încărcate cu cinstitele fețe călugărești porniseră de la mal în clipa cînd apăru sus pe creastă Egor Mokronosov, purtînd praporul de alamă. Lui Uvadiev, care urmărea procesiunea de pe malul celălalt, cu binoclul lui Favorov, Egor îi plăcu de la prima vedere : cureaua praporului îi intrase adînc în carnea umărului, dar el nu simțea nimic, și numai ochii lui de țigan scînteiau, mucalit și batjocoritor, de sub sprîncenele-i negre. De fapt, față de orice lucru avea aceeași atitudine vicleană, și în consimțămîntul lui de a purta praporul bisericii se oglindise doar deprinderea sa țărănească de a respecta străvechile orînduieli ale credinței. Oprindu-se pe culme, pentru a lăsa să treacă înainte cîrdul gălăgios al femeilor, aruncă o privire în susul apei și se încruntă ; Uvadiev își mută îndată

binoclul într-acolo, căutînd să vadă ce-l făcuse pe uriașul acesta să se întunece la față.

Rîul făcea acolo un cot, și sălciile bogate în frunziș îi acopereau vederea la cotitură ; Uvadiev mai întîi auzi, și apoi văzu ceea ce căuta. În partea aceea a rîului, neîncărcat încă de grămezile de lemn plutitor, cobora pe firul apei o plută cum nu s-a mai pomenit. În față, pe două scînduri ce se încovoiau sub greutatea lor, ședeau armoniștii, șase la număr, și-i ziceau de mama focului un cîntec chinuitor de cunoscut, în sunetele căruia se întinde jocul pe la nunți și-și fac de cap recruții la chefuri. Nu erau mulți inși pe plută, vreo cincisprezece cu totul, dar cîntecul lor avea în el ceva atițător, ce sfîșia cu ghearele pojghița de grea seriozitate a sărbătorii. Atenția țăranilor se și împărțise în două. Procesiunea avu o tresărire și se opri pentru o clipă ; apoi cineva din urmă zvîrli cu glas rugător o înjurătură, praporele aruncă luciri mărunte, mînioase, și procesiunea porni iar, deși fără solemnitatea cumpănită de adineauri. Grăbindu-se să vadă isprava comsomoliștilor, cei din urmă îi împingeau pe cei din față ; și, deodată, tușa Fișa lunecă de pe mal cu cruce cu tot, țipînd înnebunită de spaimă și zvîrlind în lături brațele goale...

Vrînd să treacă rîul înainte de sosirea plutei, Egor Mokronosov se așează singur la lopeți ; cinci țărani, unul mai slăbănog decît celălalt, abia dacă puteau ține praporul cel greu, aplecat împotriva direcției mersului ; lopata lui intra avîntat și elastic în apă, lotca scîrțîia din încheieturi, iar fețele armoniștilor se distingeau bine acum. Ajungînd în dreptul plutei, lotca se izbi din coastă într-un buștean și se opri. Cei de pe plută strigară :

— Hei, Egor, vezi c-o să ajungi sfînt !

— Egorka, treci la noi, avem un asortiment mai bogat...

— Ia vezi, prietene, să nu te năpădească viermii.

Egor se uită la dușmanii lui, fără să clipească,

prețuindu-le parcă puterea cea lăuntrică, ascunsă în dosul strengăriei lor; țăranii care-l ajutau o cam băgaseră pe mînecă și-i așteptau porunca.

— Ia făceți-ne loc să trecem, că întîrziem, băieți, spuse încet Mokronosov, mișcîndu-și umărul amorțit.

Curentul ducea încet pluta la vale, cu lotca lui Mokronosov cu tot, și din spatele armoniștilor se ridică Pronka, cel cu care Egor lucrase cîndva împreună la organizarea primului nucleu al Puterii Sovietice din plasă. Pronka privea dîrz, de parcă ar fi pornit la atac. În afară de armonica lui obișnuită, o ținea sub braț și pe cealaltă cu două rînduri de clape, despre care îi vorbise lui Visarion; foalele ei desfăcute erau înflorate haotic ca o stambă.

— Egor, se rugă Pronka, uite bunătatea de armonică, și n-are cin' să cînte la ea. Îți ducem dorul... ia, privește-o numai!

Egor o luă în tăcere și își așeză în silă, cu ciudă chiar, degetele lui lungi, pe clape; era cel mai bun armonist din plasă și, acasă la el, avea atîrnată pe perete diploma obținută la un concurs al Armatei Roșii. Pe fața lui se oglindi lupta lăuntrică și îndîrjirea. Își ridică pentru o clipă ochii și privi spre momîia enormă și monstruoasă, cocoțată pe prăjini și îmbrăcată în zdrențe, care-l închipuia pe sîn Nicoară; se uită la părul lui cărunt și vîlvoi, făcut din cîlți, care ceruse făuritorilor săi atîta muncă și atîta clei, și-i zîmbi acestei rude de lemn a lui Iarilo[1] cel pletos, locuitor al întinselor șesuri ale Rusiei din vremurile cînd nu erau nici țari, nici sclavie. Și iarăși smuci din umăr și, smulgîndu-i armonicii un țipăt scurt, dădu neîncrezător din cap:

— O cam ia razna, Prokofi.

Acesta nu vru să priceapă tot tîlcul ascuns în vorbe:

---

[1] Zeitate a vechilor slavi care personifica soarele și fertilitatea (n. t.).

— Așa-i cîntecul ei, prietene... din suflet îi iese sunetul, iar tu nu vrei să-l auzi. Încearc-o numai, că doar nu ți-o rupe brațele!

Și-i întinse lui Egor o mînă, ca să-l tragă la el pe plută.

Mulțimea de pe mal holba ochii la fuga lui Egor. Cineva pornise peste haturi să-l prindă din urmă pe bătrînul Mokronosov și să-i dea vestea cea plină de venin și scandal. Între timp pluta trase la mal, și tineretul se repezi spre suhat, căutînd poteci ocolite să le iasă înainte credincioșilor; și-l văzură pe Iarilo cel de lemn cum îi dădea în cap cu pumnii lui de cîrpă flăcăului plin de pistrui care-l luase în spinare. Ajunseră la fața locului cu mult înainte de începerea sfințirii apelor. Suhatul cel mare de pe malul apei se frîngea brusc, să dea prag ogoarelor. Băieții se așezară aci, așteptînd, plini de emoție, să răzbească spre ei, de sus, o cîntare sau o adiere de tămîie. Pronka se urcase de două ori pe hat, numai să nu rămînă singur cu Mokronosov; nimeni nu era încă prea sigur că țăranii nu-i vor lua la bătaie pentru fapta lor îndrăzneață. Procesiunea se apropiase; părintele Rovoamov, preot rătăcitor, rămas fără parohie după închiderea bisericii din Lopski Pogost, începu cucernic slujba. Învăluit în fum gros de tămîie, acoperit cu ștergare groase sub care ar fi nădușit și un copac, sîn Nicoară se înălța în mijlocul holdei înguste țărănești, pe care soarele pîrjolise spicul aproape pînă la rădăcină. Mulțimea se îngrămădea în semicerc, și lui Pronka i se păru că cineva s-a și așezat prea din timp în genunchi. Dar se înșelase: era Vasili Krasilnikov. Femeile intonară în cor rugăciunea și, în aceeași clipă, se înălță și urletul vesel de armonici deasupra Sotiului. Părintele Rovoamov se ghemui tot, amintindu-și de o tristă pățanie din trecut, și începu să arunce în jur priviri speriate.

— Hai, cîntă, dă-i înainte, părinte. Îs diavolii care fac nuntă pe sub mal, spuse cu demnitate Mokrono-

sov, ultimul păstrător al credinței care trăgea să moară pe Soti.

Călcînd apăsat cu cizmele-i grele, se uita cu coada ochiului la părintele Rovoamov ; nasul popii era puțin cam roșu : de necăjit ce era, părintele cam trăgea oleacă la măsea... Taberele de potrivnici nu se vedeau una pe cealaltă ; în ambele se simțea o oarecare zăpăceală. Dar iată că femeile, înfuriindu-se parcă, își înălțară glasurile, și sunetele armonicilor se pierdură în vuietul puternic al oamenilor care doreau să cheme ploaia pe holdele lor chircite. Pronka se încruntă, degetele lui nu mai zburdau ca înainte ; unul din ai lor, mai slab de înger, le propuse să se ducă la scaldă, în Baluni. Tocmai atunci, în liniștea ce se lăsase deodată, își atacă Mokronosov vestitele lui triluri. Numai de el singur depindea acum sfîrșitul bătăliei ; cu ochii ațintiți pe o floare uscată de piciorul-cocoșului, își turnă tot sufletul în degetele-i parcă de sticlă. Și deodată, din grupul fetelor, trei perechi de ochi priviră spre el de sus, printre spicele rare ale holdei. Acesta fu momentul hotărîtor ; tineretul veni să-l asculte pe Mokronosov, mai întîi codindu-se, cîte o pereche, apoi dîndu-și drumul devale, pîlcuri-pîlcuri.

Căldura topea răcoarea dimineții. Întreaga fire se înălța în șuvoaie tremurătoare spre cer și ar fi zburat poate dacă n-ar fi fost temeinic ancorată cu rădăcinile ei. Veneau nourași ușori, dar, îndată ce nimereau în blestemata zonă a zenitului, căldura îi înghițea. Copacii încremeniseră în poziție de drepți și puii de pasăre, încă stîngaci în zbor, căutau zadarnic răcoarea în frunzișul lor. Pămîntul își dădea ultima picătură de umezeală. Lutul crăpat se întărise. Stînd în genunchi printre ceilalți bătrîni, Luka frămînta dus pe gînduri un bulgăre în palmă, și sufla pe furiș în el. Colbul zbura deasupra holdei ca un fum ușor, și lutul acesta arzător ațîța nările pînă la mînie turbată. Meșterul de la oloiniță, cel cu gura strîmbă, care ținea acum crucea incrustată

cu dinți de pește rupea cu unghia, gîndind cine știe unde, o țandără de pe ea și se uita la scoarța aspră a lutului, în crăpăturile căreia puteai băga ușor degetul. Și iarăși prinse a se frămînta popa, cufundînd în agheasmă crucea încinsă.

— Nu-i chip, oftă el cu glas stins, îndreptîndu-și pe cap potcapul asudat. Miroase a ars!

— Dă-i înainte, părinte, cîntă... arde pădurea de cea parte a Nercimăi! se răsti cu năduf Mokronosov-tatăl.

Popa cînta, dar Mokronosov-fiul îi acoperea glasul, de sub mal, cu vestitele-i triluri; iar în mintea părintelui Rovoamov înviau seratele de pe vremuri, de la seminar, la care muzica se auzea tot atît de pițigăiat, și seminariștii prost bărbieriți și năduși se învîrteau greoi și stîngaci în sunetele ei. Un tremur netrebnic îi pătrundea în mădulare și-l trăgea să pornească la joc, cum zburdă cîteodată pe pajiște cîte o mîrțoagă de-a țăranilor, cu foalele atîrnînd, cînd își aduce aminte de tinerețe. Părintele dădea zor să termine, ca să poată scoate mai iute de pe el odăjdiile ce fosneau ca pînza de cort; numai bărboșii și călugării mai rămăseseră în spatele lui; pînă și Vasili porni pe cioturi spre marginea suhatului să vadă veselia ispititoare a altora.

Acolo unii începuseră să grămădească lemne pentru foc, în timp ce alții cărau un cazan în care să facă obișnuitul scrob de ouă pentru toată lumea. Iarilo își scutura mînecile goale, ascultînd de porunca unei sfori ascunse, iar armoniștii își îndeplineau cu însuflețire obștestile îndatoriri. Invalidul se apropie și mai mult, și pricepu că se începe jocul de-a purcelul, cea mai distractivă parte a petrecerii de rusalii... În mijlocul unei hore mari, guițînd într-una și scuturîndu-și șurubul codiței, alerga un grăsun, cumpărat cu bani puși mînă de la mînă; trandafiriu și gingaș, spălat spelcă, pînă la ultimul fir de păr, își căuta îngrijorat o ieșire. Jocul era să-l prinzi, atunci cînd încerca să scape din cerc prin

porțile picioarelor. În vălmășagul și zăpăceala jocului se alegeau deseori perechi pentru viitoarele nunți. Vasili făcuse vreo doi pași, începînd să coboare într-o parte, ca să intre și el pe nebăgate de seamă în joc, dar se gîndi că-l vor trînti desigur în îmbulzeală, iar el va cădea peste purcel și-l va strivi... Nu, nu aici trebuia să-și caute mîngîiere!

Jocul se însuflețea tot mai mult, pe pajiște apăreau mereu alți oameni. Gata-gata să se împleticească de purcel, Pronka îi făcu lui Uvadiev semn cu mîna, poftindu-l să ia parte, dacă nu la joc, cel puțin la obștescul scrob de ouă. Ieșise și Faddei Akișin cu căluțul lui, să-și caute un tovarăș de vorbă; venise și Favorov, împreună cu inginerul cel străin, care fotografia pe drum toate lucrurile ce nu le mai văzuse pînă atunci. Și îl încînta absolut tot, totul era bun pentru aparatul lui fotografic: și divinitatea cea de lemn pe care călugării o urcau acum, culcată, într-o lotcă, opintindu-se aproape în ritm de „Dubinușka"; și comsomoliștii aceștia misterioși, în cămăși brodate, pe fondul acestui pierdut colț de țară al Rusiei; pînă și purcelul, care se mișca guițînd cu totul neobișnuit sub brațul lui Pronka. Jocul se isprăvise; peste o jumătate de oră urma să aibă loc inaugurarea clubului din sat și discursul lui Potiomkin, care patrona inaugurarea.

Înconjurîndu-l pe străin, fetele priveau chicotind la pantalonii lui de turist și la ghetele lui roșii, iar una din ele întrebă chiar, în șoaptă fandosită, cît ia de o poză. Obrajii roșii ai străinului străluceau de plăcere; începuse să le așeze pe fete, ca pe niște flori, prin iarbă; dar deodată sări la o parte și foarte grăbit, de parcă pentru asta și venise la serbare, țăcăni din aparat, îndreptîndu-l exact în direcția cealaltă. Se vădeau pornirile lăuntrice ale străinului, după temele pe care le alegea.

— Aoleu, vine banda lui Vaska! strigă băiețandrul care se tot învîrtea pe lîngă Mokronosov.

De după movilă ieşi, în ceaţă strînsă, oastea lui Vasili. Inofensivi cînd îi luai pe fiecare în parte, ei constituiau laolaltă o clică de bătăuşi şi derbedei pe care plasa îi botezase „cerkezi". La unele petreceri, atît gazdele cît şi musafirii erau siliţi, de frica lor, să-şi caute scăparea pe acoperiş. Veneau toţi cu şepcile pe o ureche şi cu planul dinainte făcut. Unul din ei, care îşi avea întreaga lui genealogie păcătoasă scrisă pe obraz, mormăia în mustaţă :

...Şi prin tindă cînd trecea
toată tinda tremura...

Apariţia lor nu prevestea nimic bun. Ruşinîndu-se de musafiri, Prokofi se repezi întru întîmpinarea lor, dar Vasili îl ocoli cu un aer atît de nepăsător, de parcă ar fi avut de-a face cu un ciot neînsufleţit. Se îndrepta acum direct spre inginerul cel străin, care îşi întorcea grăbit filmul în aparat.

— Ăla de colo, cu ghetele roşii ! arătă Vasili cu degetul spre străin, adresîndu-se lui Selivakin, tovarăşul nedespărţit al tuturor isprăvilor sale ; Selivakin trase pe nas, în semn că a înţeles.

Era de necrezut cum de avusese Vasili timp să se îmbrace atît de elegant : sub scurta lui de piele se îmboţoşa pieptul tare, scrobit, al cămăşii ; cravata lui cu picăţele era potrivită la culoarea feţei, iar pe reverul hainei era prinsă de o panglică în dungi crucea sf. Gheorghe. Mulţimea se dădu în lături : era limpede că va izbucni un scandal.

— Faceţi poze ? Vasili se înclină cu eleganţă, iar străinul îl salută tot atît de prietenos, luîndu-i bufoneria în glumă... E foarte bine că faceţi poze. Pentru album ! Se aplecă într-o parte şi scoase înainte unul din cioturi : Ce vă tot uitaţi la cruciuliţa mea ? Ştiţi cumva pentru ce mi-a fost dată ? Nu ştiţi ? Norocul dumneavoastră...

— Du-te acasă, Vasili, interveni Pronka sec. Culcă-te şi să vii cînd ţi-o mai trece...

— Să-mi fie cu iertare, că doar sînt și eu om de lume! rîse blînd Vasili, aranjîndu-și crucea așa fel încît funda să stea și mai frumos. Lăsați-mă să vorbesc cu cetățeanul cărturar.

— Eu îți spun omenește, Vaska, astîmpără-te! îl preveni a doua oară Prokofi.

— Nu sîntem nici noi mai prejos de alții, că doar nu umblăm creanga... se îndărătnici Vasili cu sunet metalic în glas și, ridicîndu-și din nou capul, se uită la străin: Scuzați, vă rog, dar dumneavoastră, ca om trăit prin străinătăți, mi-ați putea spune de ce oare se bîlbîie omul?

Aruncîndu-i o scurtă privire lui Pronka, Favorov traduse grăbit întrebarea și răspunsul inginerului.

— O nevroză? Iacă tot așa spun și eu, că e nevroză, dar Fedea nu mă crede. Are creierii cam necopți, nu încape știința în ei!

Selivakin chicoti și făcu o strîmbătură servilă.

— Dar dumneata de ce rîzi? nu se putu stăpîni Favorov. Se vede că, într-adevăr, ți-s cam necopți ăștia... creierii.

— Nu, se făcu Selivakin deodată mic, ca sub o lovitură de bici. Rîd așa, de o chestie. Am vrea să-l cîntărim pe inginerul ăsta venit de prin străinătăți...

Străinul continua să zîmbească, iar lui Favorov, tînăr cum era, nu-i venea să arate în fața țăranilor că s-ar fi speriat de o jumătate de duzină de flăcăi cu chef. Armonicile nu mai cîntau acum, iar Pronka se încruntase: cunoștea obiceiul acesta al bandei lui Vasili, moștenit de la plutașii de pe Soti. Omului nou venit printre ei și lipsit de experiență i se propunea să fie cîntărit pe o balanță romană, și cînd acesta, de teamă să n-o pățească mai rău, se băga în sac, sacul era legat la gură și atîrnat apoi de o frînghie lungă în rîu; îl *scăldau* așa, scoțîndu-l din cînd în cînd afară, ca să nu se înece de tot. Asta era pedeapsa pe care plutașii o dădeau odinioară hoților — indiferent de anotimp.

— ... Şi-apoi, venind adineauri încoace, începu iar Vasili, am discutat cam cît vei fi trăgînd dumneata la cîntar. Fedka spunea că nu crede că atîrni mai mult ca un viţel de un an, iar eu cred aşa că... Rîsul îi umfla fălcile, dar nu rîdea, în ochii lui tremura aproape o implorare adresată străinului, de consimţămîntul căruia depindea ridicarea invalidului în ochii lumii. De ne-aţi îngădui, numai... v-am cînta pe urmă şi-un cîntec ; că doar sîntem un sat de cîntăreţi pe cinste !

Întinse chiar mîna ca, atingîndu-l, să fie mai convingător. Dar în aceeaşi clipă, nemaiputîndu-şi stăpîni scîrba, Pronka îi trase un pumn zdravăn. Lovitura îl nimeri undeva în cravată şi tuturor li se păru că Vasili se desprinde uşor de pe iarbă, mutîndu-se lin mai încolo. Cînd se ridică din nou, lumea văzu că nu i se întîmplase nimic grav ; plesnise doar, şi acum ca şi în alte dăţi, una din cureluşele de lac cu care era prinsă de ciotul piciorului talpa rotundă de lemn. Fetele ţîşniră în lături mai sprinten decît praful de sub copita calului ; Selivakin şi ceilalţi zîmbeau prosteşte, schimbîndu-se de de pe un picior pe altul, iar Pronka tot mai privea, măsurînd parcă din ochi dacă o să mai fie nevoie şi de a doua lovitură. Se scurseră astfel cîteva minute lungi ; buimăcit, Vasili mîngîia iarba pirpirie a pajiştii, care părea semănată de mîna omului. Pe urmă îşi ridică faţa liniştită, dar foarte palidă, şi clătină din cap.

— Mare bătăuş eşti tu, Prokofi, şi grozav loveşti... parcă m-a izbit un berbec în piept ! Pe faţa lui se zbătea înspăimîntător doar o singură vînă. Eşti iute la mînie, Prokofi, dar îţi trece repede ; iar eu, deşi sînt bun, le ţin minte pe toate. Şi pentru asta... pentru asta o să mă pomeneşti tu treizeci de ani de-acum încolo... vocea i se frînse într-un sughiţ de plîns... treizeci de ani, Pronea !

Îşi ridică din iarbă, parcă alene, cruciuliţa căzută şi o strînse în pumn ; tot îi mai venea greu să în-

toarcă spatele dușmanilor lui. Cînd rușinea luă locul durerii, își scoase cu un aer degajat tabachera în culorile curcubeului, de care nu se mai minuna nimeni, dar nu găsi țigări în ea. Numai atunci, ținîndu-și cu mîna talpa de lemn, porni încet șontîc-șontîc de-a lungul rîului. Plecarea lui nu făcu pe nimeni să rîdă, dar nici nu se luă nimeni după el: poate că se ducea omul să se înece, și nimeni nu se gîndea să-l oprească. Se ducea drept spre smîrcul de apă, acoperit tot de trifoi și de roșul-stins al colțunilor-doamnei. Aici se opri și rămase multă vreme locului; talpa de lemn începuse să se cam ude. Un fluture galben, curmîndu-și zborul, se așeză pe un mușuroi lîngă el; pesemne că îi era sete.

— ... Am jefuit noi pe careva? îl întrebă încet Vasili, și deodată-l plesni din răsputeri cu șapca. Se încovoie tot, ca o rîmă tăiată-n două de o lopată. Pe buzele lui apăru o spumă; iar lumea uitase și de el, și de amenințarea lui ce nu putea fi adusă la îndeplinire.

Prin liniștea apăsătoare a secetei, dinspre Makarîha se prelingea chemarea clopotelor; acolo începea acum partea a doua a ceremoniei. Se nimerise așa că Pronka mergea alături de Uvadiev, iar Mokronosov, care pășea în urma lor, se convingea din ce în ce mai mult că lecția cumplită dată de Pronka n-o să aibă urmări supărătoare pentru el. Ghicindu-i parcă gîndul ascuns, Uvadiev se întoarse spre el:

— Vino lîngă noi, tovarășe!

Dorea de mult să-l cunoască pe Egor.

— Ajunge drumul pentru noi toți... făcu acesta și strînse mai tare sub braț purcelul care guița în sac.

Scormonitoarea lui sete de dreptate fu potolită chiar la începutul cuvîntării lui Uvadiev, care trebui să-l înlocuiască pe Potiomkin.

— ... Adineauri am fost martor, tovarăşi, aruncă tăios Uvadiev, apăsînd pe ultima silabă, am fost martor la o manifestare sălbatică, acolo în lunca Sotiului. Unul din membrii celulei a bătut pe un olog...

Egor n-a ascultat mai departe ; după expresia feţelor întunecate ale ţăranilor strînşi acolo ca o grămadă de zarzavaturi, pricepuse că Pronka va fi dat afară din celulă înainte de căderea serii. Mai plimbă o dată roată o privire nerăbdătoare prin clubul ticsit de oameni, privi bicele stacojii ale lozincilor, pe Favorov cel nepăsător, care făcea parte, alături de el, din prezidiul adunării şi simţi, plin de tulburare, că mereu — şi atunci cînd purtase praporul schitului, şi pe urmă cînd asistase la îmblînzirea eroului care n-a ştiut să moară în război — fusese cu inima alături de prietenul lui, de Prokofi.

6

Uvadiev fu întîmpinat de cîteva aplauze răzleţe din partea muncitorească a adunării şi de tăcerea încordată a ţăranilor. Unii din ei socoteau că acest club atît de elegant, clădit pe Soti, e o adevărată risipă, şi de aceea bărbile ţăranilor atîrnau ca nişte lacăte grele de fier, de sub care nu poţi scoate nici o vorbă. Abia apucase Uvadiev să pomenească despre fapta lui Milovanov, că se şi încruntă : unul din flăcăi rupse, în văzul tuturora, o fişie dintr-un afiş care interzicea fumatul şi răsuci din ea o ţigară de-a dreptul ruinătoare ca mărime. Visarion, care îndeplinea acum funcţia de responsabil al clubului, începu să-i facă morală şi atunci, pe dată, fără să-şi lepede ţigara, flăcăul porni cu paşi mari spre ieşire. Din cauza enervării stîrnite în el de purtarea flăcăului, glasul lui Uvadiev suna sec şi extraordinar de răspicat : toată fiinţa lui semăna acum cu un mai care înfundă în pămînt prin lovituri repetate piloţii

de temelie. Lipsit de experienţă în asemenea cazuri, alunecă imediat într-o extremă : după ce spuse că orice cultură e în stare să mulţumească numai nevoile clasei care a făurit-o, trase concluzia, neaşteptată chiar şi pentru el, că tocmai de aceea ea poartă în sine un germen exploziv, primejdios pentru clasa învingătoare. Numai cînd simţi că o cam luase razna, începu să se apropie cu băgare de seamă de tema esenţială : relaţiile dintre populaţie şi combinat.

În sală se produse o oarecare mişcare ; adunarea alesese în prezidiul de onoare întreg colectivul de ingineri ai Sotistroi-ului, precum şi administraţia locală... dar lipsea Potiomkin, singurul care înţelegea prin cuvîntul Sotistroi, nu numai construirea unei fabrici uriaşe de celuloză, ci şi organizarea lăuntrică a regiunii Soti. Sala începu să vuiască, se auziră aplauze şi, deodată, aşa cum se întîmplă de obicei cu mulţimea, se dezlănţui o adevărată furtună.

— Vrem pe Potiomkin ! strigau cei din faţă, iar cei din spatele lor repetau ca un ecou stăruitor : Să vină Potiomkin !

Toată lumea voia să-l vadă măcar o dată pe omul acesta care apărea şi dispărea ca o umbră, pe care nu-l vedea nimeni şi a cărui sarcină era să alerge, să facă, să dreagă... să fie, în sfîrşit, ca tăvălugii nesimţitori pe care a fost tîrîtă pînă la Soti maşina aceea nemaivăzută. Poate că era ascuns aici undeva, chiar în mijlocul adunării ; lumea îl căuta, întrebînd în grabă cum o fi arătînd omul ăsta, iar Lukinici, care urma să ia cuvîntul după Uvadiev, îşi muşca îngrijorat mustăţile. După ce vorbi în şoaptă cu membrii prezidiului, preşedintele adunării se sculă de pe scaun cu un aer vinovat.

— Tovarăşi...

— Vrem pe Potiomkin !

Cuvintele astea dădeau să spargă pereţii sălii ; nu mai încăpeau în ea. Oamenii care auzeau pen-

trù întîia oară acest nume se ridicau de pe locurile lor, de parcă Potiomkin s-ar fi aflat de pe acum pe estradă. Voiau să-l aclame pentru faptul că era un om de-al lor, care, plecat de jos, și ajungînd departe, nu uitase mediul din care pornise.

— Tovarăși, se omora zbierînd președintele, adunîndu-și mîinile pîlnie la gură, păstrați liniștea, blestematilor ! Tovarășul Potiomkin e bolnav și nu poate să iasă din casă...

Cei din fundul sălii nu auzeau și trebui să mai strige o dată. Acum, pentru prima oară se pomenea de boala lui Potiomkin. Toată lumea tăcea, atentă. Potiomkin devenise dintr-o dată erou chiar și numai pentru faptul că din motive tainice nu putea să vină la propria lui sărbătorire. Cît timp a durat partea oficială a programului, oratorii fură întrerupți de cîteva ori cu întrebări în doi peri despre natura bolii lui Potiomkin, iar în pauza care precedă concertul transmis prin radio, cînd Uvadiev ieși pe furiș din club cu gîndul să-și mai arunce ochii, în seara asta, prin corespondența sosită de la centru, auzi chiar pe cineva spunînd că boala asta o fi dintr-acelea de care suferă adeseori șefii cărora le-au mers prost treburile.

N-avea nici un chef de lucru. Afară era o zăpușeală moleșitoare, mai rău decît la club. Degetele i se lipeau de orice obiect pe care punea mîna ; bomboanele se muiaseră într-un chip scîrbos și nu mai zornăiau în cutie. Trecînd printr-o poiență de curînd defrișată și prefăcută în grădină de zarzavat, coborî în vîlcea, spre pîrăul sleit de puteri, care abia dacă mai putea învîrti, la o jumătate de kilometru mai la vale, roata oloinței lui Krasilnikov. Glasurile nu mai răzbeau pînă aici, și în jur se mai păstrase încă răcoarea înșelătoare a serii. Deasupra unei văgăuni rotunde, căptușită toată cu hamei, fluiera trist o păsărică, și fluieratul ei trezi în mintea lui Uvadiev un joc de copil pe jumătate uitat : împreună cu prietenii de stradă prindea mormoloci

și larve de calu-popii și organiza lupte între ei, că pînă la urmă să strivească întotdeauna și pe învingătorul lacom. Un fugău gras zvîcnea înot prin întunericul străveziu al bulboanei, în care tot mai pîlpîia farmecul neînțeles din vremurile copilăriei. Uvadiev fu cuprins de dorința de a lua gîndacul în palmă, ca să prindă cu ochiul rațiunii misterioasa putere de atracție a gîngăniei de apă. Își și băgase mîna în bulboană ; îl speriară însă două glasuri venind din desișul crușînilor de pădure, învăluiți din belșug cu același hamei. În culcușul ăsta al țînțarilor se instalase temeinic o pereche.

— ...Lasă, că ești zgîrcit ! acuza un glas de femeie. Barem de-o bluză să-mi fi dat. N-au fetele cu ce să umble, iar ei vopsesc și prăpădesc toată pînza pe steaguri !

— Hai, lasă-mă ! Că pînă ajung eu acolo, șontîc-șontîc... Dădea pesemne să se ridice : o piatră căzu deodată în apă. S-ar putea să mă caute !

Apoi foșnetele încetară, căci îl văzuseră pe Uvadiev.

— Ia te uită, numără copacii... să nu-i fure cineva ! rosti femeia, destul de tare.

Un cap imprudent se zări din păienjenișul hameiului și Uvadiev rămase uimit, văzînd în ce măsură poate să semene o față de om cu o insectă. Oamenii se pitiră după tufă, așteptînd plecarea lui. Atunci, tușind discret, Uvadiev începu să urce povîrnișul. De sub cizmele care lunecau pe iarba veștedă, țîșnea la tot pasul ba un șarpe de casă, ba o păsăruică. În ziua aceea deranja pretutindeni unde apărea ; și asta, pentru că tot ce există pe lume există pentru sine, iar nicidecum pentru om.

Atenția lui încordată era atrasă acum de orice fleac : și de pasărea din pom care semăna leit cu Jeglov — numai că-i lipseau ochelarii de pe nas ! — și de bronzul prea timpuriu și tremurător al secarei, pînă și de propria-i umbră, lungă și ciufulită din pricina ierbii. Soarele dădea să apună și o

umbră, mîngîietoare ca pielea de căprioară, învăluia natura. Nu întîlni ţipenie de om în calea lui. Din sat ajungeau pînă la el notele unui cîntec dezmăţat — se vede că se încinsese acolo o beţie generală. Dincolo de păduricea rară se zărea terasamentul liniei ferate a şantierului. Uvadiev se urcă pe linie. Cinci copii desculţi alergau pe şinele încălzite de soare ; i se păru că una dintre fetiţe îi este cunoscută... era, pesemne, oricît de caraghios ar părea, chiar mama acelei Katia a viitorului, de dragul căreia se făurea în chinuri mari o nouă planetă. Văzîndu-l pe stăpînul liniei, copiii se strînseră grămadă şi, obişnuiţi să fie certaţi de cei mari, aşteptară dojana. Uvadiev se desprindea negru şi fără chip pe fondul de flăcări împietrite ale cerului. Privea cu asprime, fără zîmbet, la această generaţie nouă căreia, cu sau fără vrerea ei, îi va aparţine odată viaţa. Dacă văzu că cearta nu vine, fetiţa îl îmbie sfios să treacă şi el, o dată, tot atît de repede pe şină. Uvadiev citi în ochii ei ispititoarea chemare să ia parte la jocul lor, dar nu se încumetă nici măcar să facă o încercare. „Sînt prea bătrîn ca să alerg pe şine. Patruzeci de ani înseamnă prima treaptă coborîtă în jos. Pe urmă, cu cît mergi mai departe, cu atît mai mărunte, mai uşoare sînt treptele, îţi vin singure sub picioare..." Tăcea. În fiecare seară după orele opt, trecea pe aici drezina cu motor care aducea poşta ; mecanicul gonea întotdeauna în locul acesta, grăbindu-se să ajungă la cină şi profitînd de drumul drept.

— Hai la culcare, gîndacilor ! spuse el încet, iar inima tot îi mai bătea pripit, după suiş.

Aşteptă să plece copiii, apoi ieşi în drum şi porni spre colonia muncitorească. Peste tot creşteau ferigi : pînă mai ieri fusese aici pădure. Pe sub picioare trosneau aşchiile lemnului din care abia începuseră să iasă, ca puii din găoace, barăcile noi cu acoperişuri de carton gudronat. În cea de-a treia baracă se zărea o lumină slabă ; îi dădu prin minte

să intre, să se aşeze pe unul din paturile tari învelite cu scoarţe făcute din petice, să asculte gîndurile mocnite ale acestor plugari de mai ieri şi să astîmpere măcar pentru o jumătate de ceas dorul lui singuratic şi o altă nevoie pe care nu voia să şi-o mărturisească nici sieşi. „Vor crede că am venit în inspecţia de seară!"... Ferestrele lui Potiomkin nu erau luminate: „O fi dormind? Las' să doarmă, să se refacă după un an întreg de nesomn!" Nu-l mai opri nimic pe o distanţă de o jumătate de kilometru. În geamul de sus, din colţ, al casei cu două caturi în care era instalat laboratorul de chimie, se vedea o lumină verzuie. Fără să-şi încetinească pasul, Uvadiev coti brusc spre intrare şi începu să urce scările, zîmbindu-şi ironic sie însuşi.

Scara scîrţiia ca sub greutatea unei mobile mari şi masive, cărată de cineva în sus. Şi inima prinse iarăşi să-i bată tare — de data asta din cu totul alte motive. Deschise uşa brusc, fără să bată, de parcă ar fi vrut să surprindă pe cineva. Şi într-adevăr, la Suzana se afla Burago. Şedea pe scaun, cu genunchiul prins în mîini şi o privea ţintă pe Suzana care, aplecată peste microscopul ei, privea în ocular. Abajurul verde al lămpii revărsa în odaie o penumbră plăcută ochiului. Uvadiev salută în tăcere şi se aşeză pe pervazul ferestrei, cu o ciudată senzaţie de uşurare: îl bucura tocmai nereuşita vizitei lui, căreia îi atribuise, nici el nu ştia de ce, o foarte mare însemnătate.

— Aşa, *sehr gut*[1], zise Burago, şi lui Uvadiev îi trebui cîtva timp ca să ghicească, în sfîrşit, că era vorba de apa din Soti. Cum stăm cu oxigenul?

— Aici am cinci virgulă şapte, răspunse pe de rost Suzana.

Burago îşi duse alene ţigara la gură.

— Cu alte cuvinte cam tînjesc peştişorii, ai?... Or fi avînd cumva vreo presimţire?

[1] Foarte bine (germ.) (n. t.).

— Nu știu... dar în firul apei avem zece miligrame și ceva la litru. Îi aruncă o privire fugară lui Uvadiev, care nu venea niciodată fără vreo treabă și, în general, avea foarte puțină legătură cu lucrul ei. Sînt și ceva urme de humă...

— Nu-i nimic, vine din bălțile de peste Pîsla ; o să le astupăm noi ! Burago luă de pe masă o sticluță cu un lichid portocaliu și o privi la lumină, închizînd un ochi : Ivan Abramîci, ce e cu Potiomkin ? E *kranken*[1] rău ? Știa că Uvadiev învață pe ascuns limba germană. Leucemie... știi că-i... Lăsă neisprăvită fraza începută. Dumneata n-o să capeți niciodată leucemie. Ți-e dat să ajungi șef peste Sotistroi, ți-o spun eu. Ce ai aici ? O întrebă el pe Suzana, punînd sticluța la loc pe masă.

— Aici ?... Niște alcool metilic, răspunse Suzana și începu să schimbe obiectivul.

— Spune-mi, te rog, sînt multe bacterii pe centimetru cub ? urmă Burago cu întrebările.

Suzana învîrti puțin șurubul cremalierei și se ridică de pe scaun.

— Vrei să te uiți ?

Inginerul se ridică greoi și își aplecă tot trupul masiv peste microscop. Uvadiev vedea și acum amănunte de care nu avea absolut nici o nevoie : nările păroase ale lui Burago se umflaseră ; omul acesta inteligent și puternic adulmeca ceva și privea undeva dincolo de ocular, în palma trandafirie a Suzanei, rămasă pe masă. Deodată, simțind cît de nepotrivită fusese clipa aceasta de zăbavă, se îndreptă în silă spre locul lui dintîi.

— Mda, Ivan Abramîci, bacteriile se agită mai sprințar decît noi, gîfîi Burago. Dar dumneata, tovarășă Suzana, nu prea-mi place cum arăți.

— Muncesc mult. Își notă ceva pe un grafic : Ziua umblu după probe, iar noaptea în laborator...

---

[1] Bolnav (corect în germană : *krank*) (n. t.).

— Ce credeți ? L-am văzut adineauri pe Bulanin la iarbă verde... cu o fată, rosti Uvadiev absolut pe neașteptate.

Suzana îl privi cu o atenție plină de întrebări și de spaimă ; vorbele lui aduceau și a obrăznicie și a aluzie premeditată.

— De, pentru un călugăr, dragostea-i ceva neobișnuit. Burago își mesteca țigaretul, închizînd ochii din cauza fumului. Și zi, așa stau lucrurile cu Visarion ? Tare nostimă chestie, zău așa ! Dar altceva : ieri, străinul nostru mi-a adus o ploșniță într-o cutie de chibrituri... era vînăt, sărăcuțul, de indignare. „Ce-i asta ? strigă el. M-a pișcat !" Dar eu îi răspund foarte serios că e o veritabilă ploșniță rusească, de-alea de sug sîngele... pe latinește se cheamă *cimex lectularia*. Bine, bine ! O să dau o mustrare scrisă pe întreg șantierul...

Deodată Uvadiev îl întrebă pe inginer cu voce ascuțită, fără să-și ia ochii de la el :

— Ia spune-mi, Burago, ești însurat ?

Suzana se întoarse cu un gest de nerăbdare spre Uvadiev, care comitea și a doua gafă, pesemne tot premeditată. Îi venea să spună : „De ce te interesează pe dumneata tocmai asta, Uvadiev ? Nu te alungăm dintre noi, dar nici nu te-am chemat aici..."

Burago i-o luă înainte :

— Ca și dumneata, Uvadiev, întocmai ca și dumneata !

Își schimbă într-un zîmbet nepăsător enervarea ce-i vibrase în glas :

— Apropo, Ivan Abramîci, să comanzi vreo patruzeci de flacoane de insecticid... pentru salvgardarea relațiilor internaționale. Asta face parte din resortul dumitale, diplomația asta.

Uvadiev înghiți batjocura în tăcere ; la urma urmei, el era cel care se băgase în lupta asta ce de fapt nici nu avusese loc. Simțea instinctiv că aici deranjează mai mult decît oriunde ; continuă totuși să stea acolo, cu fața stinsă, oarecum oficială. De

fapt, pentru femeia asta a lăsat-o el pe nevastă-sa ; și acum se învîrtea de o jumătate de an, ca un neghiob, în jurul cuvîntului vrăjit pe care nu îndrăznea să-l rostească nici măcar în gînd : ostașul acesta și strămoșul acesta morocănos se temea mai rău de duioșie decît de trivialitate. Credea că va putea găsi tămăduire în munca din ce în ce mai multă, mai grea, dar o părticică flămîndă din el, din ființa lui, se plîngea mereu și scîncea ca un cățel răpănos, care se gudură de-ți vine să-i arunci cu nisip în ochi... Avea o ciudată înclinare spre conversațiile imaginare, și asta îi justifica oarecum firea tăcută. Vedea sfîrșitul convorbirii cam așa : cu ochii închiși și cu pumnii strînși, el va izbuti să rostească, în cele din urmă, cuvîntul acela de nestăpînit. „Nu e așa, Uvadiev ! Dumneata cam încurci lucrurile, îi va răspunde ironic Suzana, și Uvadiev va înțelege că ea are dreptate. Sînt pentru dumneata doar o treaptă a scării pe care urci tot mai sus. Trebuie să te întorci la soția dumitale..." — „Tot o să trec peste tine !" Cuprins de un tremur lăuntric, de parcă toată lumea ar fi auzit strigătul acesta ce nu se născuse încă, întinse mîna pe furiș, hoțește, să ia o țigară din portțigaretul deschis al lui Burago. Se pare că nimeni nu-i observase mișcarea ; atunci, cu și mai multă băgare de seamă, luă de pe masă și chibriturile ; se fura, firește, pe el însuși. Apoi, rușinîndu-se de slăbiciunea de o clipă, strivi țigara în pumn și porni spre ușă, fără să-și ia rămas bun.

— Pleci ?

— Mi s-a făcut somn. Sînt deprins să mă culc devreme ! căscă el fățiș la întrebarea dinadins liniștită a Suzanei ; cutia de chibrituri tot mai trosnea încă în pumnul lui. De insecticid o să vă fac eu rost.

Somn nu prea îi era. Drumul îl duse spre mal. După ce se dezbrăcă sub o tufă, intră în rîu aproape rostogolindu-se. Apa, încălzită de zăduful zilei, nici nu-i răcorea trupul ; se cufundă să înoate pe sub apă în toate direcțiile, pînă nimeri un șuvoi de izvor

rece, care îi șfichiui trupul moleșit de arșiță, redîndu-i vigoarea și voința. „Ca un buștean te rostogolești!" rîse Uvadiev de el însuși. Suflînd zgomotos și scuturîndu-se de apă, ieși pe mal după un ceas de scaldă; lumea redobîndise din nou formele ei simple, de care avea el nevoie ca să trăiască în ea. Sărind într-un picior ca să-și scoată apa din urechi, se ciocăni ușurel în piept: „Sună ca un clopot, își spuse el cu plăcere, n-a început încă să se desprindă pielea de pe os..." De pe rîu își luă zborul un pescăruș speriat. Uvadiev urcă din nou printre gropile rămase în locul caselor vechii Makariha. Îi trecuse somnul de tot. Și pentru că-și simțea singurătatea ca o povară, iar cea dintîi clădire ce-i ieși în cale fu clubul, intră înăuntru.

Îngrijitoarea mătura pe jos, cu un aer nepăsător. Înconjurată de nori de praf și masivă ca un munte, înainta spre Uvadiev. Aici domnea acum mătura. În club nu mai rămăseseră decît doi muncitori care-și isprăveau lîngă fereastră o partidă de dame. Uvadiev se plimbă prin toate odăile și, zărind într-una din ele aparatul de radio, își puse pe cap, din curiozitate, arcul rece al căștii. Pe panoul cel negru se aprinseră, ca prin magie, lămpile de cristal. În tăcerea nopții se auzi întîi un țiuit, apoi în membranele căștii se năpustiră fluierături asurzitoare și zgomot de piatră prăvălită. Strîmbîndu-se, Uvadiev răsuci ușor butoanele aparatului și în aceeași clipă auzi o muzică veselă. Era, fără doar și poate, o melodie de dans, dar atît de depărtată și vagă, de parcă Uvadiev ar fi urmărit-o printr-un binoclu acustic. Aruncă o privire fugară pe perete, unde atîrna în cui tabelul cu lungimile de undă ale posturilor. „Germania... dansează!" I se părea că-și lipise urechea de un trup sfîrtecat de recentul război și că-i asculta acum chiar sufletul. Mai învîrti de butoane, asurzindu-se pe sine însuși și străbătînd Europa în pas vrăjit. În scoicile căștii se înfiripă o melodie

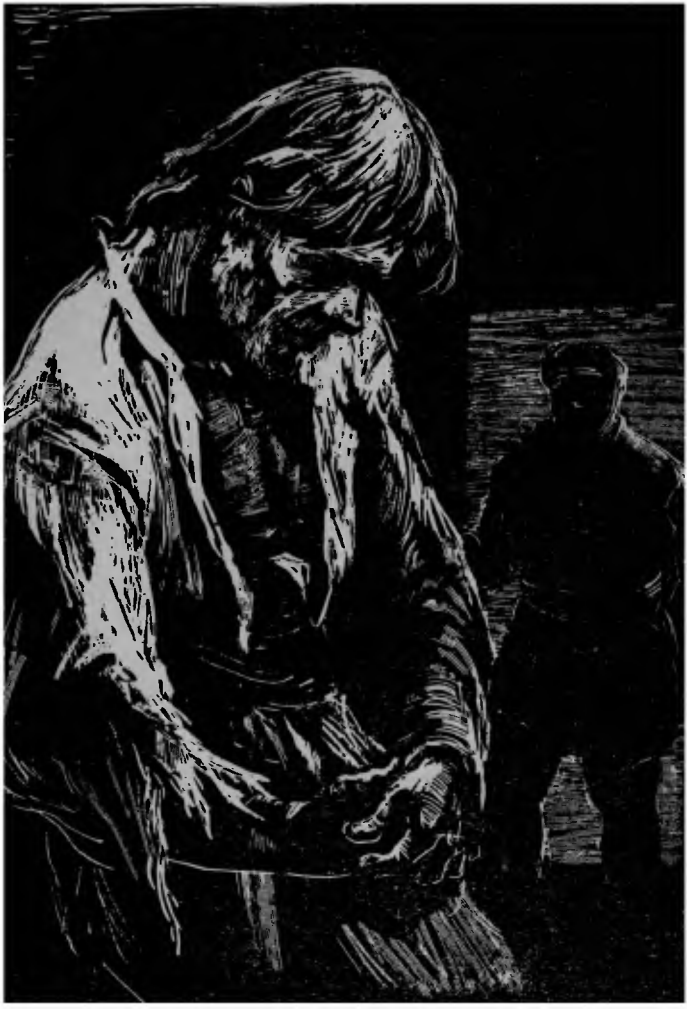

jucăușă, gidilitoare, pe care o simțea mai mult în călcîie.

Învîrtea acum mai repede de variometre, consultînd tabelul lungimilor de undă doar din cînd în cînd, ca pe o carte de adrese. Prin fața lui defilau sufletele țărilor, îmbrăcate în pîrîituri de paraziți și urlete de charleston. Era ceva tulbure în atmosferă ; deasupra lumii se adunau alte furtuni. Membranele prea pline de forța lor explozivă amenințau să plesnească. Prinzîndu-se perechi-perechi, lumea dansa ; globul pămîntesc era în toiul petrecerii și chiar și țările cele mărunte țopăiau în colțurile lor uitate de dumnezeu, ridicîndu-și poalele fustelor. Uvadiev asculta și era poate singurul om pe care îl punea pe gînduri muzica asta, prin care uneori răzbăteau accente de suferință omenească ; rîdea fără zgomot, temîndu-se ca nu cumva să turbure frenezia asta de dans. Din cînd în cînd cîte un marș militar sau ceva semănînd a salve de artilerie acoperea cîmpul auditiv ; uneori se auzea și un foșnet insinuant și neînțeles... Nu cumva începea să se tîrască pe undeva iperita ?

Niște colonei amărîți, șomeri, suflau în surle de aramă, asemenea gîtlejelor de gîscă ; asta se petrecea la Daventry iar la Budapesta cineva sfărîma un pian în auzul tuturor. La Toulouse cînta încetișor un jaz de negri : în măsurile sincopate, schingiuite parcă, se părea că zbîrnîie un arc răsucit pînă la refuz. „O să se destindă el dintr-o dată arcul, cînd vor zbura iar deasupra lumii zgomotele de tunet ale războiului !" Aproape că șopti gîndul acesta și deodată ciuli urechile. Undeva, departe, miji un cîntec cunoscut ; îl recunoscu, deși îl trîmbițau oameni străini. Cîntecul acesta se rostogolise în fruntea soldaților flămînzi ai revoluției și, pentru dreptul de a-i da un conținut nou, omenirea plătise cu sîngele celor mai buni fii ai ei. Chiar așa, schimonosit pînă la caricatură, încălecat de pofte, acest cîntec încă nu-și pierduse cumplita putere de chemare, cu toate că

era însoțit de zgomotul perfect distinct al ghetelor de lac tîrșiite pe parchet. Se dansa în sunetele lui... Uvadiev închise ochii și simți cum îi tremură genunchii de furie. Aruncă scîrbit pe masă căștile care mai sfîrîiră încă o clipă ca niște tăciuni zvîrliți în apă. Apoi lămpile se stinseră, și halucinația se sfîrși.

Mușcîndu-și buzele, trecu pe lîngă îngrijitoarea care-i aștepta plecarea, ca să încuie ușile, și ieși în curte. Bătea vîntul, și pădurea foșnea. De departe venea un geamăt ciudat și jalnic ; un plop pesemne se freca de altul, sau poate țipa diavolul pădurii, strivit de un copac prăvălit. Cerul se acoperise de nori. Un pește sări cu clipot din apa rîului : poate că văzuse în vis ceva urît. Pe suhatul care se așternea dincolo de depozitul de material lemnos, nechezară caii. Uvadiev se ducea la culcare ; ziua lui se sfîrșise. Poteca îl scotea de-a dreptul la una din casele cele vechi, păstrate ca locuință. Uvadiev ridică mirat din sprîncene : ușa casei lui era deschisă larg de perete. Știa că de furat n-avea nimeni ce să-i fure. În golul vînăt al ferestrei se desena în cărbune profilul ascuțit, bine cunoscut, al lui Ghelasi, care nici nu-și întoarse capul cu toate că auzea zgomotul pașilor gazdei.

Mai avea în buzunar cutia de chibrituri furată de la Burago. Chibritul scuipă pucioasă : Uvadiev se grăbea să iasă din întunericul ăsta dătător de neliniște. Ghelasi n-avea nimic în mînă ; de fapt, tocmai de asta venise, că nu-i mai rămăsese absolut nimic. Părul îi cădea răvășit pe frunte ; pe obrazul lui spînatic, spart într-o căzătură, se lipise pămînt. Cămașa de căpătat, tocită de prea mult spălat, era băgată în pantalonii albicioși croiți dintr-o aba de casă. Din îmbrăcămintea de călugăr îi mai rămăsese numai centura cea lată, cu o dungă de-a lungul ei, strînsă peste pîntecele-i slab de poslușnic. Chibritul ardea degetele lui Uvadiev.

— Adă-ncoa lampa... uite-o colo, pe perete. Da' vezi să n-o spargi! porunci el scurt. Călugărul tresări, dar nu se clinti din loc, așa că Uvadiev fu nevoit să-și aranjeze singur lampa. Ce treabă mai e și asta, măi frate? Ai venit să mă strîngi de gît și, cînd colo, stai locului de-ar putea omul să te ungă și cu smoală. Hai, mișcă-te, spune ceva să te aud!

— Votcă... îngăimă răgușit Ghelasi.

— Uite-acuși, îndată, mă reped la cîrciumă pentru tine!

Ghelasi duhnea a ceapă; pesemne că în ultimul timp se hrănise numai cu pîine și cu ceapa care începuse să se lege prin grădinile oamenilor. Fără să-l slăbească din ochi, Uvadiev se așeză alături de el și-i puse mîna pe umăr; Ghelasi îi aruncă o privire speriată, de parcă s-ar fi așteptat să fie luat la bătaie. Ședea acum gîrbovit, cu mîinile ascunse între genunchi și cu ochii închiși; era ca un ogor arat, în care orice sămînță urma să dea roade înzecite.

— Te-ai gîrbovit, ești murdar într-un hal fără de hal, și puți de trăsnești... nu te-ar mai putea curăța omul acum nici cu tîrnul. Ei, ce-avem noi doi de vorbit? Unde ți-ai lăsat scufia? Că tare bine-ți ședea cu tichia aia...

— M-am peticit cu ea, minți Ghelasi cu o voce lipsită de expresie.

— Ți-ai dres patrafirul cu ea? Și unde ți-i patrafirul... sau cum i-o fi zicînd? L-ai băut!

— Anteriul mi l-au șterpelit băieții... să-și bată joc de mine.

De atîtea nopți de veghe, buzele umflate i se făcuseră tari, ca de corn, și-l dureau cînd le silea să dea drumul la cîte o vorbă.

— Ei, acum o să porți și tu șapcă. Numai că va trebui să te tunzi nițeluș, călugăre. Că peste așa măturoi nici o baniță nu încape!

— Votcă, scînci iar Ghelasi, zgîriind lavița cu unghiile.

Uvadiev se dădu mai aproape de el și deodată izbi cu toată puterea în masă.

— Încetează, că te dau afară! se răsti el și se uită pe sub sprîncene, aproape ca Varvara, să vadă cît de bine izbutise să-l sperie. Unde te trezești, nătărăule? Eu umblu și adun cuiele de pe drum pentru ca... Se opri în mijlocul frazei și se strîmbă a jale, văzînd o pată de gălnaț pe umărul lui Ghelasi: Se vede că ai dormit prin cotețe. Hai, dezbracă-te odată, fir-ai al dracului să fii! Ia uite, ți-a crescut cămașa pe corp, nu alta. Așa... Acum, marș afară! Vezi că-i un butoi îngropat în pămînt, acolo în grădină. Du-te, cînd îți spun!

— Întoarce-te cu spatele, nu te uita... clănțăni din dinți Ghelasi, care tot mai tremura și se lăsa greu.

— Ia mai taci, frate. Că eu.. doar nu-s fată mare, îl plesni Uvadiev ca pe un cal peste grumazul gol și vînjos. Afară începuse să bureze. Du-te de te bălăcește și să nu faci economie la apă... Nu economisi apa, auzi? Că vine alta proaspătă la loc! Spală-ți rapănul, tîmpitule!

Apa, stătută și clisoasă, era caldă; dar Ghelasi tot se mai codea: ucenicul lui Evsevi se temea de spălat mai mult decît de moarte. Uvadiev luă apă în căuș și o turnă peste Ghelasi, pe unde nimerea, pînă ce dădu de fundul butoiului.

— ...Du-te acum în casă! Nu te grăbi așa, că n-o să răcești. Ei, gata, acum te-am botezat întru credința cea nouă. Vino-ncoa să-ți dau cu iod pe obraz; n-are nimic, rabdă și tu puțin. Ia-ți echipamentul în primire: cizme, cămașă, nădragi. Ia-i linîștit, am trei perechi de pantaloni. Cînd o să cîștigi parale, o să mi-i dai tu îndărăt. Acum treci de mănîncă, mașina trebuie unsă doar. Îi tăie singur un codru de pîine, îi turnă lapte și se repezi pînă în grădină să smulgă din pămînt cîteva firicele subțiri de morcov. Mănîncă, auzi? Mănîncă!

Lui Ghelasi nu prea îi era foame; în schimb bău mult și lacom; apa ce prisosea îi curgea pe cămașă.

Spălat și primenit, cu părul lipit peste urechi, cu semnul cînepiu pe față, semăna și mai mult cu un monstru ieșit dintr-o scorbură, ca să intre în viață. Ochii lui injectați de sînge se închideau de somn.

— Am un coșciug, aici... rosti Ghelasi deodată, încet, arătîndu-și pieptul.

Uvadiev rîse din toată inima :

— Tot mai vorbești cu înfloriturí, ca-n hîrțoagele voastre ? Tare lipicios mai e și sufletul rusului ; se lipesc toate de el, atît de tare, că nu le mai scoți decît cu piele cu tot. Ești bun doar să care omul piatră pe spinarea ta... Tu trebuie să trăiești și încă să trăiești așa fel încît dacă te întreabă cineva : „Ce faci, măi omule ?" să nu-ți fie rușine să răspunzi. Apucă-te și tu de învățătură, om fără carte ce ești ! Să înveți, să sorbi învățătura, să citești cărți bune... Se poticni, neștiind nici el prea multe din cărțile pe care ar fi vrut să le numească ; de ciudă, deschise cartea aruncată pe masă : Uite, vezi ? Asta-i nemțește... *es lebe die Weltrevolution !* [1] E tare folositor, măi frate, să știi carte, tare folositor. Și există pe lumea asta o mulțime de cărți. Și chiar dacă le vei citi pe toate, nu te mulțumi cu asta, ci caută singur să vezi cum se oglindesc ele în viață, să le poți folosi și tu, după puterile tale.

Astfel bătea el fierul lui Ghelasi, cît mai era cald. Dar Ghelasi dormea cu ochii deschiși și era greu să-ți dai seama dacă lui Uvadiev îi reușea treaba de făurar. Îl culcă atunci pe o piele de oaie, lîngă prag, iar el se așeză să-i scrie lui Jeglov o scrisoare, pe care Ghelasi urma să i-o ducă peste cîteva zile. „O să mă certi, prietene, scria Uvadiev, că mă distrez cu astfel de fleacuri. Dar oare nu l-ai găsit și tu, în gunoaiele omenești, pe Renne, și n-ai susținut tot tu că trebuie mai curînd să te bucuri de orice izbîndă în plus, decît să te necăjești de orice greșeală ? Eu am așa, o părere, că s-ar putea scoate

[1] Trăiască revoluția mondială (germ.) (n. t.).

ceva din buturuga asta. Bagă-l și tu, undeva, în vreo școală de șefi de echipă, dacă există ceva în felul ăsta. Pune-l pe roți intelectuale, așa cum ți-am scris."

Chipul lui se oglindea cu nasul turtit și ochii apropiați în tinicheaua nichelată a lămpii : pesemne că așa îl vedea și Ghelasi. Ridicînd puțin lampa, se uită la el cum doarme tolănit pe jos. Pielea de oaie era plină de purici, dar Ghelasi nu-i simțea ; pe fălci îi ieșise o roșeață aproape vînătă, iar degetele i se încleștaseră în blana de oaie : se refăcea acum după toate nopțile nedormite din viața lui. După ce se gîndi o clipă, Uvadiev ascunse sub salteaua lui toate obiectele tăioase sau ascuțite din casă. Nu credea în nici un fel de firi enigmatice, dar își dădea seama că în astfel de cazuri nu strică puțină prudență față de un om ca Ghelasi. Pe urmă se apucă iar de scrisoarea lui : „...Mă tem că va trebui să le dau sezonierilor vreo cincisprezece la sută mai mult, ca să nu-mi plece la munci agricole. Potiomkin zace și nu știu dacă vom reuși să-l repunem pe picioare cu mijloacele noastre locale. Cred că primul planșeu peste hala de hîrtie va fi gata cu vreo două săptămîni înainte de termenul calendaristic și, dacă nu ne întîrzii cu desenele..."

Se opri să asculte, cu o expresie întrebătoare, croncănitul ciorilor din grădină.

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Nu croncăneau ele, ciorile, degeaba ; pe la miezul nopții se îngrămădiră norii, și vremea se schimbă dintr-o dată a ploaie. Noaptea se depăna lin, iar oamenii colindau prin noapte. Cum aveau înainte două zile de sărbătoare una după alta, cei din Makariha abia își începeau petrecerea, iar la micuța infirmerie din Șonoha se și făceau pregătiri pentru primirea victimelor. Pînă la miezul nopții nu se întîmplă totuși nimic deosebit, căci Vasili, sămînța tuturor blestemățiilor, zăcea nemișcat în odăița lui, cu nasul pudrat cu talc, ascultînd cum clipocește și se vaită apa sub roata împiedicată a oloiniței. Banda lui rămasă fără căpetenie se împrăștiase ; parte din ei operau fiecare de capul lui, parte se strînseră în jurul lui Selivakin, de a cărui mare și bogată milă s-ar fi putut să se mai bucure și ei uneori. Zarvă mare era numai în casa lui Savin ; ascultînd de chemarea sîngelui, frații începuseră obișnuita lor încăierare.

În clubul cel nou nu încăpeau toți cîți voiau să vadă „pîlnia vorbei venite prin văzduh". Visarion avu fericita idee să pună difuzorul pe pervazul ferestrei. Dar cei de afară trebuiau să stea în picioare, iar picioarele cer altfel de petrecere. După un ceas nu mai rămase la fereastra clubului nici a treia parte din cei veniți ; mai începu să bată și un vînt umed, care împrăștie pînă la urmă și mîna aceea de oa-

meni. Praful se învolbura în vîrtejuri, și tot colbul uscat al cîmpului începu să fumege curînd deasupra Sotiului. Tocmai atunci și Saviha alergă să-l aducă pe președinte, singurul om care ar mai fi putut cu autoritatea lui să domolească petrecerea deșucheată a fraților. De fapt se cam obișnuise ea cu încăierările astea, care nu mergeau mai departe de murdăritul și ruptul hainelor; acum, făcîndu-și drum cu coatele prin furtună, se gîndea numai la vădita și rușinoasa înfrîngere pe care o suferea necredința din lumea-ntreagă. Farmecele părintelui Rovoamov dezlănțuiseră firea. Zvîrcolirile cerului înviorau verdeața ce-și pierduse luciul, vîntul grămădea namilă de vreme rea deasupra Sotiului, și stropi mari, ca de sudoare, îi picau din cînd în cînd băbuței pe nas... Și cînd Saviha trecu în goană pe lîngă noul templu păgîn ridicat de sovietici, auzi ieșind de sub pămînt o voce atît de groasă, că bătrînei i se tăiară picioarele de spaimă. Dar după ce se mai deprinse puțin cu întunericul se liniști de-a binelea: difuzorul pe care-l trîntise furtuna de pe fereastră zbiera în iarbă cît îl ținea gura lui neagră și n-avea cine să-l domolească.

— Zbiară, puiule, zbiară! îl amenință baba, punîndu-și mîinile în șold. Pe noi o să ne înghită pămîntul, dar și pe tine te-o mînca rugina cea nesătulă...

Și din fugă, voind să intre, se izbi de ușa clubului.

Era o femeie încă voinică — țăranii spuneau chiar că nu-i muiere, ci o șură întreagă. Și cînd matahala năvăli pe ușa clubului, un om care stătea acolo în întuneric, lîngă sala de lectură, se trase fără grabă mai spre fundul culoarului. Isteață cum era din fire, baba ghici îndată că se petrece ceva acolo, în sala de lectură. Și într-adevăr, profitînd de faptul că era cu desăvîrșire singur, Lukinici rupsese din gazetă, cu unghia, crîmpeiul pe care erau notate faptele diverse din Makariha. Văzînd-o pe Saviha, președintele se zbîrli ca un cocoș și, cu toate că nu

fuma, se prefăcu că-şi răsuceşte din petecul acela de hîrtie o ţigară mare cît toate zilele.

— Hai de-i potoleşte, bădie!... Potoleşte-i, că acuşi o să înceapă să-şi sfîşie cămăşile de pe ei, se ruga baba, îndoindu-se din şale de atîta gîfîială. Şi azi nu mai găseşti aşa stambă!... Scrie-le barem un bileţel, să se astîmpere!

Ca să-l convingă, îi puse mîna pe umăr.

Preşedintele se răsuci încet spre ea, şi, de spaimă, bătrînei i se păru că în loc de cap, pe gîtul ars de soare al lui Lukinici e aşezat un singur ochi, mare şi roşcat... De altfel, totul era anapoda în casa asta: lampa din tavan se clătina şi fumega, lozincile de pe pereţi foşneau în bătaia vîntului, şi din cauza asta se părea că stau de vorbă între ele în şoaptă; iar Lukinici, ca niciodată, era desculţ şi neîncins peste mijloc, de parcă l-ar fi sculat din somn un clopot de alarmă.

— Ia mîna de pe mine, se răsti preşedintele cu un glas înfiorător, întinzînd spre babă un deget mînjit de cerneală. Să nu m-atingi, că-s omul statului...

Bătrîna se feri înspăimîntată, de parcă i-ar fi crescut coarne autorităţii; dar, de fapt, autoritatea nu era chiar atît de băută cum părea; era mai mult descurajată de notiţa din gazetă. Semnată cu pseudonimul misterios „Cojoc", însemnarea aceasta nu dezvăluia prea multe fapte, dar printre rîndurile ei se citeau întrebări perfide, pe care ar fi putut să le pună numai un singur om pe lumea asta: Luka, tatăl lui. Lukinici l-ar fi ghicit pe Pronka şi sub zece cojoace din astea — nu era greu de înţeles că bătrînul, de frica morţii, căuta să-şi amîne sorocul măcar cu ajutorul gazetei. Îndreptîndu-se acum cu paşi şovăitori spre casă, Lukinici ştia ce gînd îl sileşte să se zorească: voia să-şi încheie o dată pentru totdeauna socotelile cu tată-său. În zadar i se agăţau de picioare ferigile dese pe care vitele nu apucaseră încă să le bătătorească; în zadar încerca vîntul să-l întoarcă din drum. Casa era încuiată, nimeni nu răs-

punse la bătăile lui în ușă; președintele intră atunci pe geam. Plodul lui bălos dormea, iar dădaca cea bărboasă lipsea de lîngă el. Președintele cotrobăi prin toată casa, scăpărînd chibrit după chibrit; umbla mai încet decît o pisică. Îl găsi pe bătrîn în cămară. Luka ședea pe vine și, neputînd să reziste unei pofte de bătrîn, lingea caimacul de pe oale; barba lui purta dovezile prelungi ale păcatelor sale. Lukinici se apropie de el, ridicînd din sprînceană, și în aceeași clipă Visarion, care ieșise afară să ridice din iarbă difuzorul căzut sub geam, auzi un țipăt scurt, turtit de vînt.

...Lîngă prispă creștea mătrăguna; nu se știe cînd și cum ajunseseră aici florile astea de un galben-fumuriu. Dînd buzna afară din casă, Luka, bătrînul, căzu în genunchi și, tîrîndu-se pe jos, își umplu gura cu buruiana otrăvitoare: era mai aproape de nebunie decît de moarte. Și poate s-ar fi îndopat cu ea pînă la cea din urmă săturare, dacă nu s-ar fi aflat un om prin apropiere. Sughițînd de plîns și pipăind prin întuneric cu brațele-i lungi, Luka se năpusti spre glasul de om care-i făgăduia, dacă nu chiar ajutor, dar cel puțin compătimire. Fu cît p-aci să-l trîntească pe Visarion, iar acesta, apărîndu-se, îl apucă pe Luka de cap.

— ...Ia-mă de mînă și du-mă în odăiță... gemu Luka, lăsîndu-se cu toată greutatea corpului pe brațul omului de lîngă el. Am vrut să mă omor, drăguțule, dar m-au lăsat puterile. Ce face, dragule, omu ăsta cu mine?... Ce face? Că mă țin balamalele să tot ajung suta de ani, și el îmi sparge țeasta...

— Lasă-mă, taică, lasă-mă! se apăra Visarion cum putea.

— ...Dă-mi să beau, dă-mi ceva să beau, că mor. Minte! Minte că la Petersburg a trăit cu franțuzoaica! De-ai ști cîți inși a strîns de gît la secție călăul ăsta de fiu-meu... Și muzicuța numai de-aia o pune să cînte... să n-audă, să nu-i mai audă!

Răspundea ca prin somn la întrebări pe care Visarion nu i le punea. Pe fața lui săpată de curgerea vremii se zbăteau amintirile, pe care le rostea ca un automat, fără să se gîndească. El cumpăra compătimirile altuia cu prețul rămășiței de viață pe care o mai avea. Cu fiecare vorbă spusă își pierdea din puteri și, curînd, îi dădu drumul omului care devenise fără voie părtaș la răzbunarea lui. Zăcea acum trîntit în iarba udă, mai deșert și mai răvășit decît un snop treierat. Zguduit de cele aflate pe neașteptate, Visarion fugi de el ; de obicei punea preț pe orice fel de informații, iar cele de acum îi ofereau lui, șchiopului, un sprijin neașteptat. După ce ieși din sat în bătaia vîntului răcoros, se opri în loc. „Trebuie să încep odată și odată", se gîndi el, căindu-se că-l părăsise prea devreme pe Luka ; ar fi trebuit să-l descoasă mai cu de-amănuntul, încet și insinuant, așa cum se vorbește cu cei care dorm. După o jumătate de oră de rătăciri se pomeni ascuns după un pom, tot în dreptul casei președintelui. Fereastra era luminată. Poate că numai frigul ce se înteța îl sili pe Visarion să se urce în cerdac. Arunca acum pe masa vieții cea mai mare carte a sa. Trebui să se țină bine de rătez, ca să nu se clatine ; era amețit ca de beție, și ideea fericită de a face pe beatul îi mai dădu ceva curaj. Păși mai ușor, peste cel de-al doilea prag... Aplecat deasupra leagănului, Lukinici își adormea copilul.

— ...Ce vrei ? Vino mîine !

— Așa va să zică, îți gonești musafirii, rîse Visarion cu limba împleticită. Nu faci cinste acolo, cu ceva ?

— Pe oaspetele de noapte îl cam cinstești cu oțele, șuieră Lukinici printre dinți.

Bănuind o tainică intenție în vizita pe care i-o făcea noaptea responsabilul clubului, începu și el deodată să vorbească pe același ton ; acum părea mai beat cel care se prefăcea cu mai multă iscusință.

— Ei, ce vrei ?

— Să-mi dai trei ruble, îi ceru Visarion, fără ocol.

Neîncrezîndu-se încă de ajuns în starea de beție a musafirului, Lukinici îl privi deodată drept în ochi, dar Visarion susținu cu îndrăzneala beției această privire scormonitoare.

— De unde să am eu bani ?

— Nu te calici, că doar noi doi trebuie să ne avem bine !

— Parcă nu ne avem ? Uite, sîntem amîndoi beți turtă, căscă, prefăcut, președintele. Stai jos, dacă poți.

În umbra plicticoasă de sub lampă, Visarion văzu tabachera lui Vasili ; cu logică de bețiv își mută gîndul la invalid.

— Știi, să fii cu ochii-n patru la d-alde Fedot. Àștia-s în stare acum să dea foc și satului... Cerșetorii nu se tem de foc ! Unde să se mai ducă ei acum dacă i-au alungat de peste tot ? Nu le-a mai rămas decît să apuce calea codrului... Iar tu tot te ții după mine !

S-ar fi putut crede că, bănuind prezența lui Vasili în casă, Visarion cerca să-l momească afară din ascunzișul lui, dar se înșela. Lukinici găsise tabachera pe pajiște, unde o pierduse ologul.

— Ți se năzărește, se vede că ești beat, zîmbi în silă președintele.

— Sînt beat, dar tot îmi mai aduc aminte cîte ceva. Te-au cam făcut cu ou și cu oțet în gazetă, ai ? Te-ai cocoțat prea sus, trebuia să te mai tragă cineva oleacă de mînecă. Și mai încerci să mă sapi pe mine ? Pe mine vrei să mă lucrezi tu, cîrtiță ce ești ! Ia vezi, că dacă-i vorba de căzut, cădem amîndoi o dată, dar tot tu o să te lovești mai rău.

— Adică ce vrei să spui ?

— Te calicești cu un prieten ; n-ai vrut să-mi dai trei ruble, dar pe vremuri, la secții, cred că ai luat tu destule ! chicoti Visarion cu glas subțire, minunîndu-se singur de arta cu care se prefăcea.

— Nu rîde, că-mi scoli băiatul din somn și-o să-mi trebuiască pe urmă un ceas să-l adorm. Președintele se dădu alene mai spre Visarion. Nu mirosea a rachiu, ci a ceva acru, a prunc. Venind încoace, nu cumva te-ai întîlnit cu Luka, ia zi?

— Am întîlnit eu pe cineva, dar mi-i lene să-ți spun pe cine, zîmbi Visarion, jucîndu-se cu tabachera ologului.

— Așaaa! tărăgăni vorba foarte liniștit președintele și, luînd tabachera din mîna oaspetelui său, cercetă îndelung curcubeele ei stinse. Care va să zică de aia are curaj călugărul. Vrei cumva să-ți pun muzica să cînte? Nu vrei... Dar ce vrei atunci?

— Vreau trei ruble, trînti îndărătnic Visarion, privind țintă în ochiul stîng, aproape mort, al lui Lukinici; se părea că lumina ochiului se topise de tot în albul lui.

— Și dacă nu-ți dau? întrebă încet președintele, și deodată ridică pumnul deasupra musafirului. Dar nu se întîmplă nimic. Visarion rînjea la el, de la doi metri depărtare, gata să se apere, la nevoie, chiar cu dinții. Da' sperios mai ești, pui de năpîrcă... firoscoasă! Ia te uită aici, cu asta se dă în cap?

Își desfăcu pumnul cu un gest de scîrbă; ținea în el o cîrpă cu miez de pîine mestecată, din care sugea vlăstarul neamului Sorokavetovilor.

— Acum, chiar dacă-mi dai, nu le mai iau cele trei ruble, îl amenință Visarion, aprins de ciudă, ridicîndu-se o dată cu gazda. O să vii tu mîine să mă rogi să le primesc, dar eu n-o să le mai iau... Nu-i nevoie să mă conduci, ușa-i descuiată.

— Tare sperios mai ești! Te-ai dezmeticit de-a binelea de spaimă, zîmbea Lukinici cam în silă. Își ținea mîinile la spate, pesemne ca să facă și mai mult pe grozavul. Dacă vrei prietenie, bine: vom fi prieteni. E plăcut să fii prieten cu oameni învățați. De fapt, eu așa mi-am zis: ce-i trebuie unui om cu carte trei ruble? Mîna lui n-o saturi nici cu o sută! Nu fugi, deocamdată n-ai de ce te teme!

Fără să-şi ia ochii de la Lukinici, Visarion ieşi în cerdac şi acolo se pomeni faţă în faţă cu Luka. Bătrînul se întorcea acasă. În lumina ce se revărsa prin fereastră, Visarion îi văzu nasul lung şi frînt, pe care jucau luciri umede : cădea o ploaie liniştită şi vrednică nevoie mare. Luka nu-şi mai recunoscu complicele întîmplător al răzbunării sale. După ce făcu vreo cîţiva paşi, Visarion se opri să asculte : în casa din care abia ieşise domnea o linişte deplină.

2

A doua zi dimineaţa erau de aşteptat evenimente noi ; nu se produse însă nici unul. Afară doar de faptul că Ghelasi plecase cu drezina, purtînd în sîn scrisoarea lui Uvadiev şi că, supunîndu-se opiniei generale, membrii de partid îl excluseseră pe Pronka din celulă. Ziua începea mohorîtă ; cerul îşi lăsa pletele ude să atîrne pînă la pămîntul care sorbea lacom umezeala ; dar ierburile pălite de secetă nu se ridicaseră încă. Cu toate astea părintele Rovoamov, părăsind Makariha, abia dacă mai putea să-şi ducă darurile îmbelşugate primite de la ţărani. Şi totuşi la plecare, după ce-şi luă rămas bun de la băbuţele care-l petrecură pînă la marginea satului, îşi zise — doar ştia chiar mai bine decît oricare altul — că vrăjitoriile lui n-aveau nici un amestec în toate astea. Seara, transpirînd la o ceaşcă de ceai în ceainăria cooperativei din Şonoha, se uita cu un aer vinovat la bocceluţa lui de pînză de cort şi se gîndea, pe drept cuvînt, că a şters-o din Makariha tocmai la timp.

Ploaia răpăi pe acoperişuri zi de zi, toată săptămîna, domolindu-se cîte puţin numai către seară. Pămîntul mustea, totul porni să crească. În grădinile de zarzavat, pirul şi costreiul îşi aplecau spre straturi pămătufurile umflate şi puturoase. Ar fi fost

timpul ca ploaia să înceteze ; dar abia a unsprezecea zi se mai împrăştie puţin învălmăşeala norilor. Norii se aşternură fîşii-fîşii, sus în înaltul cerului, şi cu toate că mai erau încă vreo două săptămîni pînă la timpul coasei, oamenii ieşiră pe luncă să înceapă cositul. Abia răzbea coasa prin iarba deasă; Mokronosov, care, leoarcă de sudoare, ajunsese la al treilea rînd, aruncă spre cosaşi o privire uimită :

— Ia te uită, ce-a mai crescut ! îngăimă el, şi ridicîndu-şi ochii spre apus, de unde venea un alt nor, mai spuse : Să nu mai prăpădim iarba de pomană, tovarăşi !

Plecă de acolo singur, iar ceilalţi se întoarseră şi ei după un ceas, supăraţi foc şi uzi pînă la piele. Cerul se posomorîse şi o ploaie cumplită porni peste cîmpii. Era limpede că nu vor mai putea căra bogăţia cosită de ei. Iarba se culcase, holdele de primăvară se împîsliseră într-un fel de dimie albastră, prin văiugi începură să se adune băltoace. Tufele de cartofi îşi pierdură floarea, iar vrejurile se făcură ca lemnul. Fînul cosit putrezea pe cîmp, căpiţele mai vechi se înnegreau ; pămîntul începu să miroasă a drojdie de bere... Ar fi fost timpul să-l aducă din nou pe preotul-vrăjitor, Rovoamov, ca să zăvorască izvoarele cerurilor atît de nechibzuit slobozite. Dar tocmai atunci sosiră tot felul de veşti noi : veni vestea că pîrăul din pădure, umflîndu-se în puhoi, făcuse ţăndări roata oloiniţei lui Krasilnikov ; că pe Enga, revărsarea apelor luase cu sine toate clăile şi, ca o încununare a tuturor acestora, de pe Nercima se zvoni că plutaşii ar fi pescuit din apă trupul popii, care se înecase, vrînd să se scalde în rîu după o beţie. Numai necazul ăsta din urmă îi mai înveseli puţin pe ţărani.

— Ne-a adus potopul, şi-abia că l-a luat pe el puhoiul !

Pe măsură ce din bolta cerului se revărsau apele pe pămînt, grînele începură să putrezească în picioare, iar piatra le culcă. În căpiţele de acum un

an se încuibă mucegaiul. Apoi un băiețaș găsi în claie un vierme alb și-l aduse părinților săi, într-o cutiuță de chibrituri, să se bucure și ei. Tatăl lui îl bătu cu un aer grav, ca să se învețe de mic să priceapă necazurile țăranului, iar maică-sa nu ridică nici un deget să-și apere odorul. Toate jivinele se ascunseseră pe undeva ; pîrâul lui Krasilnikov zburda singur prin pădure, turbat ca o fiară, rînjindu-și dinții de spumă. Natura se răzvrătea, numai Soti își păstra calmul măreț, cu toate că apele lui se umflau zilnic. Tăcea deocamdată ; dar hăitașul trecea în fugă, de mai multe ori pe zi, peste căsițele stăvilarului, de-a lungul grinzii principale, privind cu neliniște apa care luase o culoare tare neobișnuită. Pentru că nu avusese pînă atunci pe Soti vreo experiență nenorocită și se bizuia pe șefii săi, nu-i veni în gînd să întărească stăvilarul la timp cu cîteva proptele din grinzi așezate orizontal. Așa se întîmpla de cînd lumea : bușteni se îngrămădeau la stăvilarul de sus, de acolo treceau, pe măsura trebuinței, în cel de jos, iar de aici erau îndreptați spre bazinele de sortare. De sus soseau mereu alte turme de bușteni, rîul era încărcat pe o distanță de doi kilometri ; atunci, înaintea catastrofei, stăvilarul de pe Soti ținea în loc mai multe zeci de mii de bușteni, lemn de gater și lemn de celuloză fasonat și pregătit dinainte pentru perioada de pornire a combinatului.

Stăvilarul era din cele obișnuite, amenajat în așa fel încît să oprească în dreptul șantierului tot lemnul dat pe apă. În dreptul depozitului de material lemnos era băgat în apă un otgon greu de cînepă, gros cît un gît de om. De el, legate trainic cu scoabe metalice, se prindeau căsițele — niște plute, priponite de mal cu zece cabluri zincate, cam de patru centimetri grosime. Acestea erau fixate, la rîndul lor, de niște bușteni mari îngropați la peste doi metri adîncime. Bușteni aceștia, înțepeniți bine în nisipul argilos al malului, se chemau probabil prin

analogie „morți". Se părea că această construcție înfricoșătoare putea să reziste la orice viitură de apă. Inspectîndu-și opera, într-o bună dimineață Renne constată doar un singur lucru : de obicei stăvilarul se construiește îndată după cotul rîului, pentru ca întreaga presiune a masei de lemn să se exercite asupra malului ; cel care alesese însă locul pentru șantier nu prevăzuse posibilitatea cataclismelor pe un rîu atît de liniștit ca Soti ; pentru orice eventualitate însă, stăvilarul se construise cu un sistem de opt grinzi, cu toate că în mod obișnuit ar fi fost prea de ajuns sistemul de șase grinzi... Lîngă mal se pripășise printre bușteni o lotcă cu șase lopeți ; semăna de departe cu pliscul căscat al unui pui de pasăre. Vorbind cu hăitașul, Renne tocmai se uita la lotca aceea ; deodată, bușteni se înghesuiră pe nesimțite unii într-alții, și pliscul puiului de pasăre se închise într-un chip nefiresc. Abia atunci simți Renne că-i încolțește în suflet o oarecare îndoială.

— Bagă butuci sub odgoane, să nu putrezească.

Hăitașul era un om de școală veche ; picioarele lui goale, spălate mereu de ape, semănau cu niște șanuri de cizme, noduroase și prost șlefuite... În cei treizeci de ani de slujbă se învățase cu ideea că rîul, o dată îmblînzit, va asculta de om pînă la capăt. De aceea spuse rîzînd :

— Pe sfînta cruce, Filip Alexandrîci, nu-ți fie teamă ; că aici îs doar „morții" la mijloc, cîte doi de fiecare cablu. Iar „morții" nu te lasă. Țin ei de nădejde, „morții"...

Și bătu din călcîiul gol în lutul moale unde erau îngropați. Privea bușteni ce se îngrămădeau pe apă, cu ochi de pezevenchi bătrîn, pentru care înșelarea la joc a dobitocului ăsta gras și prost de Soti era floare la ureche. Dar cu toată nemișcarea părelnică, rîul trăia o viață a lui, misterioasă. Bătrînul văzu un buștean cam de doi decimetri grosime, care se frînse în două cu un scrîșnet ușor,

ca să se aşeze cum îi venea lui mai bine. Se aduna aici o putere nemăsurată ; şi deodată hăitaşul îşi scoase înciudat şapca, lingîndu-şi lacom buzele muşcate :

— E de speriat, Filip Alexandrîci, sînt aici vreo şaptezeci de mii de metri cubi ; e plin pînă la fund... nici un peşte n-are pe unde să se strecoare. Ia te uită cum se frînge bușteanul, fără nici un zgomot, zău aşa ! Ia priveşte, priveşte singur, doar te pricepi mai bine...

...Se făcuse vreme frumoasă, dar fără soare ; judecînd după ciucurii lăţoşi ai norilor, undeva pe Enga şi în sus pe Baluni tot se mai revărsa încă binecuvîntarea cerească. Nivelul Sotiului se ridica mereu cu cîte patru centimetri şi mai bine pe oră ; nu se mai vedea din apă decît un ultim cubuleţ din semnul de cotă, iar bușteniі soseau şi soseau mereu. Faddei Akişin, care făcea ce făcea şi se ducea în fiecare zi pe mal, speria lumea zicînd că apele vor creşte şi mai mult de atîtea lacrimi omeneşti. Pe şantier se simţea o forfotă nevăzută : apa ameninţa în primul rînd imensele depozite de ciment de lîngă albia cea veche a rîului. Favorov, cu toată oastea de săpători şi cu două sute de ţărani zilieri, construia un dig de pămînt de-a lungul malului. Noaptea, pe întuneric, băteau în pămînt scînduri şi grămădeau lut între ele, pe care-l bătătoreau apoi, jucînd pe el cu feţele schimonosite de oboseală : aşa se păzeau ei de apă. Pentru întîia oară în o sută de ani, apa năvăli pe vechea albie. Înainte fusese pe aici o uscăciune atît de mare, încît nu creştea decît o iarbă solzoasă din neamul *crassulaceaelor*. Primii bușteni din stăvilar porniră din loc, lovind pieptiş în sălciile seculare, crescute în calea lor. Nu mai rămăsese om care să mai creadă că năpasta asta se va sfîrşi cu bine — blocada norilor continua încă. Pe fundul vechii albii fură bătuţi pari, pe care îi împletiră cu crengi de salcie ; stăvilarul de sus l-au mai întărit şi cu alte cabluri.

Trecînd peste comitetul sindical de şantier, Uvadiev concedie şapte inşi care refuzau să schimbe temporar topoarele pe cazmale sau să intre în apa neobişnuit de rece. Cablurile de pe marginea stăvilarului principal, care cu trei zile înainte se mai odihneau în gol, se arcuiau acum din toată puterea vinelor lor de oţel. Stăvilarul se umfla ca un burduf, iar în spatele lui se frămînta necontenit plînsul înspumat al apei. Rîul căuta o crăpătură cît de mică, pentru a deschide stăvilarul larg în lături, izbindu-l cu avîntul luat de la doi kilometri. Se goleau la repezeală depozitele de maşini, în care s-ar fi putut să năvălească înverşunatul Soti. Contrar tuturor regulamentelor, se trecu la sistemul plăţii în acord pentru munca ţăranilor. Se vedea prea bine că rîul începe să se răscoale.

După treizeci de zile, un călăreţ sosi în goană să vestească începutul catastrofei : stăvilarul de sus fusese întors pe o rînă, şi buştenii năvăleau pe sub el, devale, spre stăvilarul principal. Omul venise în goană atît de mare că-şi pierduse şi şapca pe drum ; calul lui era tot o spumă şi tremura cum tremura şi călăreţul ; nimeni nu băgă de seamă că venise numai în izmene. În văzul tuturor, Uvadiev duse solul, rebegit de frig, acasă la el şi, spre marea ispită a multora din ei, scoase votcă din cufăr, ca să-i dezlege limba. După spusele călăreţului, nenumăratele cabluri de oţel ale stăvilarului de sus se ridicaseră din apă cît erau de încărcate cu buşteni, lipsind astfel stăvilarul de puterea lui de rezistenţă. Omul izbutise să întreacă pe o distanţă de nouă verste mişcarea buştenilor scăpaţi din iaz ; sosirea lor la şantier trebuia aşteptată cam peste trei ore.

— ...Mulţumim pentru veşti. Întoarce-te acum îndărăt !... strigă Uvadiev, şi-l petrecu pe om afară, spre mulţimea îngrămădită la scara cerdacului.

O jumătate de oră după aceea se adunară la sfat la Potiomkin, care n-avea voie să iasă din casă.

inginerii care aveau de lucru întîrziară; dar Uvadiev sosi cu mult înainte de începerea şedinţei. Potiomkin era culcat pe o rînă, cu părul pieptănat lins; totul în jurul lui era extrem de curat: cearşafurile, pereţii de bîrne, pînă şi sticluţele cu doctorii. Fruntea lui jilavă avea luciri stinse de înserare; Uvadiev înţelese după aceste luciri — mai mult chiar decît după ochii bolnavului, naivi şi îndîrjiţi — că profeţia lui Burago s-ar putea să se împlinească. Uvadiev se aşeză şi, mîngîindu-şi genunchii cu palma, se uita nepăsător la directorul şantierului. Nu mai era Potiomkin de altădată, cel care pornea pe timpuri haiduceşte pe drumul plutelor; nu mai era nici omul care acum un an ridica în jurul lui nori de colb, scuturîndu-i pe birocraţi. Acum nu mai era nici ostaş; ascuţişurile de sfredel din ochii lui se tociseră şi se vedea că se teme de rîu mai mult decît oricine.

— Cum e rîul, ce zici? A crescut cam măricel!... rosti turburat bolnavul.

Soti îşi alesese bine momentul să se răzbune pe omul care-şi pusese în gînd să-l înhame la muncă. Nu voia să curgă pe conducte, voia să-şi ducă apele în legănarea tărăgănată deprinsă de veacuri, voia să crească în ele peşti graşi, voia să-şi păstreze somnoroasa înţelepciune. Şi acum, de altfel, părea că tace, dar Potiomkin îl auzea cum cheamă cerul şi întinsul pămîntului să-i sprijine răzvrătirea. În el se trezea puterea sălbatică pe care o cîntă şi acum vechile poeme epice ale poporului; devenise ameninţător, dădea porunci. Şi iată că vînturile, luntraşii dezlănţuiţi ai cerurilor, porniră să care şlepuri găurite pline cu apă, pădurile prinseră a fremăta, păsările se înălţară în văzduh; iar în sînul însîngerat al rîului părea că s-au deschis mii de izvoare noi... Uvadiev se uita la şuviţa de păr, udă de sudoare, pe care Potiomkin o răsucea mereu pe frunte, cu un aer vinovat; se gîndea pesemne că bolnavului îi e ruşine de rîul lui, străbun al atîtor

rîuri glorioase, căruia ar fi vrut să-i meargă vestea în lume.

— Nu te-ai plictisit de cînd tot stai în pat?

— Nu. Ce să fac? Stau așa... Deși fața îi era perfect liniștită, mîna se smuci nervos în lături. Acum respir tare greu.

— N-ăi fi avînd cumva...? Uvadiev nu-și isprăvi fraza.

— Nu, am asta... cum îi zice... leucemie, spuse Potiomkin, după ce descifră ceva scris cu creionul pe perete. Mă întreabă toată lumea... d-aia am notat-o, zîmbi el deschis.

— Burago spunea că ai surplus de globule albe.

— Păi asta-i. Parcă-i muced aerul.

— Da, toarnă într-una.

— Uite, stau aici culcat și tot ascult: parcă ar tropăi pe acoperiș cineva încălțat cu cizme. Ascult și număr nodurile din scîndurile tavanului. S-ar părea că-s puține, dar știi tu cîte sînt? Șaizeci și opt de noduri. Și lucru ciudat, mușteie nu se așază de loc pe ele!

Uimit de cele auzite, Uvadiev ridică ochii în sus, ca și cum ar fi vrut să verifice observațiile lui Potiomkin.

— ...Nu se așază, zici? Curios. Poate că se năclăiesc în rășină, că-i proaspăt lemnul și zemuiește. Tăcu pînă termină Potiomkin cu tusea. Nu cumva ai dat în oftică, tovarășe?

— De tuse vorbești? Tot neamul meu a tușit așa: tata tușea și în somn, avea și febră, dar pînă la cincizeci și trei de ani a tot plutărit lemnul. Nu-u-u, eu am leucemie. Se cheamă așa cînd globulele albe le copleșesc pe cele roșii. Înțelegi? Credeam că numai oamenii pot fi albi și roșii. Și tare mi-e necaz că tocmai în mine se petrece așa ceva, izbucni el cu ciudă și tuși sec de parcă ar fi pus un punct. E mare apa?

— S-a ridicat cu un metru și jumătate peste nivelul obișnuit la topirea gheților.

— Își face de cap rîul... Stăvilarul de sus a fost răsturnat, zici. Dar Renne ce păzește?

— Renne trebuie dat afară, rosti aspru Uvadiev.

— Nu știu, am devenit mai bănuitor acum. Nu e de-ai noștri, e bun să stea pe la centru, la trust. Are, firește, apucăturile lui, concepțiile lui despre adevăr...

— Adevărul e acela în care cred eu acum!

Pe Uvadiev îl supăra limbuția bolnavului.

— Pricep, e dictatură, se turbură Potiomkin. Dar există briciul cu care te bărbierești și există toporul cu care dobori copacii din pădure. Fiecare lucru își are menirea lui. Dacă te grăbești și le încurci, ori îți rănești obrazul, ori îți strici o unealtă prețioasă. Te rog să mă înțelegi cum trebuie! Și Burago mi s-a plîns...

— De Renne?

— Da... E cam pleoștit el, nu-l trage inima la lucru; destul să-i privești numai chipiul de modă veche, cu marginile ascuțite. Am vorbit cu el: zice că în revoluție bat prea multe vînturi și de aceea nu găsești un om căruia să nu i se cojească pielea de vînt... Privește oamenii ca pe o marfă! Muncitorii nu-l au la inimă... adăugă el sever, în șoaptă și, grăbit să preîntîmpine concluziile lui Uvadiev, îi făcu amical cu ochiul: Da și tu ai brodit-o cam prost cu economiile tale. Cu digul cum stați? Vi l-au luat apele?

— Îl dreg; pe ici pe colo au fost smulși stîlpii. Totul se cufundă în mlaștini și răguușești zbierînd la oameni. Deunăzi mi-au trimis niște armături sudate; le-am încercat rezistența: se rup. Lipsește adevăratul conducător... Uvadiev se sculase în picioare și mîngîia nerăbdător speteaza scaunului: Ascultă-mă, Serghei, eu am scris cui se cuvine: trebuie să te schimbe, că acum e toiul bătăliei... Trebuie să pleci de-aici, să te cauți. Iar pe Renne o să-l dăm afară, că doar la noi nu-i azil. Aici e front.

— Şi ăia mi-au făcut aluzii... că ar cam trebui să plec. Ce zici, am să mă mai întorc? Uvadiev se duse în tăcere spre fereastră şi în glasul lui Potiomkin se strecură o notă stridentă şi chinuitoare de singurătate: Dar pe fie-sa... şi pe fie-sa o s-o alungi?

Uvadiev se întoarse încet spre bolnav şi, după ce privi o clipă ţintă genunchii lui ascuţiţi, ţuguiaţi sub pătură, se gîndi că trebuie să fie tare neplăcut să mori aşa, cu încetul. Înduioşîndu-se, vru să-l îmbie să ia din doctorie, dar tocmai atunci începură să sosească primii oameni. Toţi, de la Burago pînă la reprezentantul comitetului sindical de şantier, Goreşin, aduceau cu ei mirosul jilav al vîntului şi o voioşie zgomotoasă, forţată parcă. Lui Potiomkin i-au pus o grămadă de perne la spate şi în părţi, şi l-au făcut astfel să stea în capul oaselor. Începu consfătuirea, întreruptă mereu de apeluri telefonice; chiar din primul moment se văzu limpede că nu era chip ca şedinţa să se desfăşoare normal. Toată lumea vorbea fără să-şi aştepte rîndul, fiecare grăbindu-se să-şi spună părerile, căci grosul lemnului şi pornise la asaltul stăvilarului de pe Soti. Delegatul muncitorilor, un om cu gîtul foarte lung, se grăbi să comunice că muncitorii au şi format o brigadă de voluntari care e gata să tragă de-a lungul stăvilarului nişte cabluri suplimentare de întărire; tocmai de aceea a venit el, în numele brigăzii de voluntari, să ceară materialele necesare pentru lucrările de consolidare. Se făcu linişte. Deodată Renne izbucni în rîs: rîdea singur, şi toată lumea se uita cu duşmănie la acest om care era în stare să-şi cheltuiască atîta curaj civic pentru asemenea lucru.

— Dumneata, adică, eşti împotriva luării oricărei măsuri? Ochii lui Burago se bulbucară ca nişte băşici de ploaie pe o băltoacă. Ne asiguri de soliditatea construcţiei dumitale?

Renne își plecă ușor capul.

— După părerea mea... mai bine ați face o slujbă la biserică, zîmbi el cam în silă. Și deodată, în mintea lui înviară vorbele de mult uitate: „Eroi, ăți fi voi solizi, dar aveți hemoroizi...“ Își mușcă buza și își trecu mîna peste față, ștergînd parcă de pe ea rușinea pentru gluma nepotrivită. E un fel de a spune... da, am înțeles. E primejdios, nu putem expune oamenii; e prea tîrziu!

— Avem oameni, și oamenii vor s-o facă, rosti cu foc Goreșin... și-apoi... noi pierdem aici mai mult decît dumneata! Se grăbi să mai îndulcească aluzia: Noi ne pierdem pîinea și lucrul!

Burago își mută privirea spre Uvadiev:

— Sînt deprins să lupt pînă la capăt, spuse acesta ridicînd din umeri.

— La noi în Ural — e mult de-atunci — ne-a luat apa douăzeci de mii de metri cubi. Mai bine să pierdem lemnul decît oamenii, începu să se bîlbîie Renne.

— Cît despre mine, eu sînt pentru! îl întrerupse brutal Burago. Du-te, Goreșin, o să vă dau acolo un telefon. Aveți toată stima mea, tovarăși...

Ședința continuă și după ce plecară delegații muncitorilor. Se vorbi despre același lucru, despre furia elementelor naturii. Potiomkin frămînta în mînă o hîrtie împăturită în patru.

— Pe noi nu ne sperie pagubele, începu el încet, fără să privească în ochii nimănui, ne temem doar că va înceta lucrul... dacă se va întîmpla ceea ce ne amenință. De altfel, acum un ceas am primit un ordin, tovarăși... E ceva care nu merge, trebuie să luptăm. Poftim, citește-l tu! și îi întinse hîrtia lui Uvadiev.

Acesta începu să citească cu glas tare și se opri deodată în mijlocul unui cuvînt:

— De ce să mai luptăm? Că doar nu sîntem la stăpîn! Era vorba să se exporte cereale în valoare de două sute optzeci de milioane și s-au exportat

doar în valoare de treizeci... asta-i explicația! Încă nu aflase că nenorociri ca acestea de pe Soti se petreceau în toată țara: elementele naturii păreau că lucrează mînă în mînă. Toată lumea îndreptă priviri întrebătoare spre Uvadiev; acesta termină lectura adresei articulînd fiecare cuvînt răspicat, ca un verdict. S-a înțeles?

Adresa dădea dispoziții extrem de concise: o serie de lucrări trebuiau restrînse și lăsate pentru mai tîrziu, iar afară de asta chiar în cursul lunii curente numărul muncitorilor de pe șantier urma să fie redus la o mie. Nu se știa dacă asta însemna o reducere a întregului plan de construcție; se putea doar bănui că undeva se făcuse o eroare neprevăzută de calcul și se hotărîse ca — în dauna Sotistroi-ului — să se continue în ritm normal alte construcții mai mari, a căror sistare ar fi adus complicații de ordin politic. Pesemne că forurile superioare nu opriseră complet lucrările de la Sotistroi numai pentru că țineau seama de cheltuielile făcute pînă acum. Conform noului deviz, pînă la sfîrșitul anului bugetar i se alocau șantierului numai opt sute de mii de ruble, ceea ce însemna o catastrofă pentru Potiomkin; bizuindu-se pe promisiunea de a căpăta opt milioane, acesta se lansase în lucrări de douăsprezece milioane. Burago își strîmbă ironic gura, suflînd inele de fum chiar în obrazul lui Potiomkin care împăturea hîrtia, fără grabă. O îndoi în două, apoi în patru, în opt, tinzînd spre o ultimă fracțiune ce n-ar mai putea fi divizată... Discuțiile se desfășurau acum pe linia posibilităților de a reduce cheltuielile. Favorov se pronunță pentru o reducere liber consimțită a salariilor personalului tehnic. Ca să propui o asemenea soluție, trebuia să fii lipsit de experiență ca Favorov și să trăiești neliniștea extremă a acelui moment. Suma necesară pentru plata salariilor personalului nu întrecea trei la sută din totalul cheltuielilor, ceea ce ar fi dat cel mult douăzeci și

cinci de mii de ruble, față de cele șase milioane cît se cheltuise. Afară de asta, s-ar fi nesocotit în acest fel contractele individuale de muncă. Obiectînd ironic la propunerea lui Favorov, Renne arătă de îndată că asta ar micșora într-o măsură incomensurabilă tragerea de inimă la lucru. Uvadiev rîse, lărgindu-și gura pînă la urechi, și-i făcu semn cu ochiul lui Burago. Renne sări în sus ca ars:

— Nu vă convine... rîdeți? Credeți că m-ați cumpărat de-a binelea?... N-aveți încredere în mine... sînteți puși să ne supravegheați! Și mă plătiți cît șapte... Despre voi o să facă lumea cîntece, asta-i... dar eu sînt tehnician, mercenar, sînt soldat elvețian din garda papală... n-ai ce respecta... Eu pun aici sîngele meu, nervii mei... ai strămoșilor mei!

— De ce să ne enervăm? interveni împăciuitor Potiomkin pe ai cărui obraji apăruseră pete roșii. Sîntem bucuroși de orice forță cinstită care merge alături de noi... dar știți... oamenii care fac parte din clasa dumneavoastră...

Supărat, Uvadiev trăgea cu unghia linii drepte pe palma-i întinsă:

— Mă rog! Dumneata cere-ne, că noi plătim. Avem nevoie de cunoștințele dumitale și, chiar dacă acestea costă scump, plătim. Sîntem doar oameni bogați, am hotărît să cheltuim patru sute șaptezeci și cinci de milioane numai pentru construcții în branșa hîrtiei. Cere-ne, dacă vrei, o vilă la Nisa, o mașină la Paris, o fată frumoasă la San-Francisco. Sîntem săraci lipiți pămîntului — dar plătim! Abia dacă mai avu putere să-și îndoaie palma întinsă ca în stare de catalepsie. Poftim, cetățene, primește-ți miișoarele!

Fața lui Renne se aprinse ca focul; se pregătea să riposteze, să răspundă ca un om căruia i-ai smuls arma din mînă. Dar băgă de seamă zîmbetul ușor disprețuitor al lui Burago și pricepu că acestuia îi era rușine de el.

— Dumneata rîzi... Ţi se pare nostim... sîntem pentru ei doar nişte superfosfaţi... simple vaci de lapte, pînă s-o descoperi formula sintetică a laptelui. Dumneata...

Se părea că lui Renne îi dîrdîie pînă şi dinţii.

— Eu unul nu sînt superfosfat... îi reteză vorba cu severitate Burago. Dar tocmai atunci sună telefonul şi, cum el era cel mai aproape de aparat, luă receptorul. Cu mîna liberă ciupea enervat şnurul telefonului, vrînd parcă să-l desfacă în fire.

— Cum!?... Ce fel de clanţe? strigă el în receptor. Cum ai zis? Ce dracu, tovarăşe, lasă-mă să vorbesc! Da... ascult, şi aproape îndată zvîrli receptorul. Domnilor, zise el, emoţionat, s-a rupt cablul din mijloc... a fost omorît un om. Trebuie să acţionăm repede, cît mai repede... Ivan Abramîci, vorbeşte dumneata cu sovietul de plasă, trebuie să mobilizăm populaţia dis-de-dimineaţă. Da, da, va trebui să-i prindem pînă-n seară...

Nu lămuri pe cine urmau să prindă: buştenii cei scăpaţi, sau oamenii din plasă; Favorov se gîndea cu mîhnire că va fi nevoie să-i vîneze şi pe unii şi pe ceilalţi.

— Filip Alexandrîci, dumneata vei pleca cu brigada la rîu. Daţi-i drumul la reflector... Favorov, dumneata vii cu mine.

— E o prostie... să mergi acum la rîu! se strîmbă Renne, sculîndu-se de pe locul lui.

— Să ştii că te dau în judecată! zbieră Burago, şi faţa-i începu să se coloreze cu pete stacojii, de parcă ar fi ieşit o vopsea dinlăuntrul lui. De ce s-a rupt cablul?

— Fabricaţie indigenă, ridică Renne din umeri, pornind spre uşă.

Cobora scara cu cinci trepte înaintea lui Burago, lipăind din galoşi.

— De ce îţi ies mereu galoşii din picioare? îl întrebă, enervat, inginerul-şef.

Renne se întoarse spre el; pe întuneric nu i se vedea fața:

— Galoșii mei... dăunează cumva socialismului? răspunse el cu glas străin și îndărătnic.

— Cer numai ca mașina să lucreze bine... A dumitale merge prost, strigă Burago, molipsindu-se de felul celuilalt de a vorbi. Cînd îți ies galoșii din picioare e rău. Umple-ți vîrfurile cu hîrtie, bagă niște ziare...

Renne nu mai răspunse nimic și, deodată vîslindu-și mîinile prin aer, cu gesturi senile, o luă la fugă prin poienița desfundată de ploi a coloniei muncitorești.

...După ce ascultă din odaia lui convorbirea asta, care nu era de loc întîmplătoare, Potiomkin își trase hainele din cui și începu să se îmbrace. Trebuia cu orice preț să fie de față acolo unde se hotăra acum soarta Sotistroi-ului; se simțea ca un tub de lipici universal, inventat pentru a uni între ele obiectele cele mai eterogene. Pînă una, alta, trebuia să înfrîngă rezistența pantalonilor, care nu voiau să-i intre pe picioare; pînă și asta îi era peste puteri. Își privi cu ciudă și imputare picioarele slabe cu tuleie rare de păr pe ele și simți că-l cuprinde obida; apucă în degete un fir și-l smulse, dar pînă și durerea era estompată, străină de el. O slăbiciune însoțită de greață i se urcă spre coaste, ca un val; ușa începu să se aplece încet spre dreapta, în sensul acelor de ceasornic. Cu o expresie de indiferență pe față, căzu pe perne și își trase pătura peste cap. Mai sigur decît orice paznic îl străjuiau, tăindu-i calea spre ușă, pantalonii întinși pe jos ca o amenințare.

3

Vîntul gonea și se poticnea, sufla ca un copil în fluier și iar pornea în goana mare prin luncă. Norii se tîrau pe cer în șir necurmat ca o cireadă de vite

mînate la zalhana. Vremea se răcorise, vîntul te învăluia în fiori reci ; dar toată lumea era leoarcă de năduşeală : şi cei care fugeau spre rîu, de-a lungul gardului de sîrmă ghimpată al şantierului, şi cei care ajunseseră acolo şi se plimbau acum pe mal, paznici de bunăvoie şi neputincioşi ai rîului. Toată lumea vorbea în şoaptă, cine ştie de ce, şi fiecare se uita cu îngrijorare la luna zbuciumată pe care o înăbuşeau norii. Vrînd să mai scurteze din drum, Burago o luă de-a dreptul peste cîmpul şantierului, pe unde nu avea nimeni voie să treacă în aceste ceasuri de alarmă. Favorov, pe care Burago îl luase cu el pentru orice eventualitate, era pentru întîia oară martorul unei acalmii atît de neobişnuite. Totul era neînchipuit de pustiu. Cînd luna apărea pentru o clipă printre nori, masivele schelelor păreau schelete de corăbii uriaşe, pe care navigatori îndrăzneţi se pregăteau să pornească spre ţara făgăduinţei. Totul părea că se petrece în aiurare de boală : rezervorul de presiune al apei păşea pe picioroangele-i de fier, iar macaraua ascunsă în umbra schelelor căuta să ciupească din lună... Acum însă deasupra secţiei de cazane de abur sirena răgea sonor, sfîşiind amorţeala de coşmar a nopţii ; tăcea, apoi scotea iarăşi un nor de aburi asurzitori. La ora asta ea vestea nenorocirea.

Pe drum întîlneau cînd un vagonet părăsit, plin cu armătură, cînd un butoi cu ciment ud, cînd o movilă mare şi colţuroasă, învelită cu o prelată udă, bătînd în albastru. Burago ridică cu greu colţul ud al prelatei ; dar nu putu să vadă pe întuneric decît zăbrelele unei lăzi.

— Scapără un chibrit, îi ceru el lui Favorov, lăsîndu-se în genunchi şi uitîndu-se pe sub prelată. Atras de flacără, de după clădirea scundă a depozitului apăru paznicul. Ce-i aici ? întrebă inginerul.

— Au sosit motoarele...

— Cînd ?

— De vreo cinci zile zac aici.

Burago lăsă la loc colțul prelatei și porni în tăcere mai departe. Sub cizmele lui fleșcăia lutul moale. De după stivele de lemn izbucni raza ascuțită a reflectorului ; pipăia zdrențele norilor. Poate că singura lui menire era să le insufle oamenilor acea îndrăzneală pe care focul o dăduse cîndva locuitorului primitiv al acestor meleaguri. Favorov era neliniștit.

— E în plină răscoală, spuse el cu glas răgușit din cauza răcelii. S-a răsculat, dar noi o să-l ferecăm și-o să ne mai poarte spre...

Nu izbuti să sfîrșească ; sirena porni să urle, și acum părea că răgetul ei izbucnește chiar din ochii lui Burago.

— Tinere, nu mai debita în fața mea fraze de scris pe capacul cutiilor de chibrituri. Aici e vorba de ceva mult mai serios... Ești inginer, dar de gîndit gîndești ca un poet... Ar trebui să-ți fie rușine ! Cine are în grijă depozitele ? Notează-ți. Mîine să-l dai afară.

— E responsabilul gazetei de perete, îngăimă Favorov înecat de vînt.

— ...Afară cu el ! zbieră Burago. Și norul de abur de deasupra secției de cazane scoase din nou un răcnet, stîrnit parcă de strigătul inginerului.

Copleșit încă de nedumerirea-i lirică, tînărul tăcu : pentru sforțările lor neștiute de nimeni, primi-vor o medalie roșie pe piept, ori un as de tobă [1] pe spate ? Ieșiră în tăcere pe malul care se apropiase simțitor de dig în cursul unei singure zile. Învăluit de întuneric, un grup de muncitori se agita pe mal, acolo unde era sprijinit călcîiul stăvilarului. Cablurile nu se mai vedeau ; întunericul biciuia, șuierînd, cășițele și stîrnea în urmă trosnet și tainică clocotire. Clipa era înfricoșătoare și solemnă.

[1] Petic roșu sau galben ce se cosea înainte vreme pe spinarea ocnașilor (n. t.).

Din magazia cea mai din margine se scosese un colac enorm de cablu : cînd pe alături trecea în goană vreun om cu felinar, vinele cablului scînteiau. Lunganul de Goreşin, căznindu-se să acopere cu glasul larma vîntului, trimitea voluntari la stăvilarul de sus ; răguşise de-a binelea şi părea mai lung, mai deşirat în bătaia vîntului. În raza reflectorului iată-l şi pe Akişin, care intrase într-una din cele patru echipe de voluntari ce urmau să dea lupta corp la corp cu rîul. Raza reflectorului se stinse, dar imaginea lui Faddei rămase întipărită în mintea lui Uvadiev, cu mîna ridicată în sus şi cu barba răvăşită de vînt. Se săpau în mare grabă gropi pentru noii piloţi, cazmalele zăngăneau lovindu-se una de alta, oamenii lucrau mai cu spor decît maşinile. O parte din brigadă pornea cu căruţele spre stăvilarul de sus, ca să vadă şi acolo ce-or mai putea face. Căruţele se prăvăleau de pe dîmb în întuneric şi se mistuiau în el fără urmă. Cineva strigă cu glas de femeie că podul de pe Kalga a fost luat de ape şi că trebuie deci să meargă pe drumul de iarnă spre Uhsinka ; nu-şi sfîrşi bine vorba că făcu un semn cu mîna şi se aburcă din goană în căruţă. Doi călăreţi — dintre care unul era Pronka — le-o luaseră înainte să descopere drumul, strîngînd picioarele desculţe pe burta cailor.

Cu şapca trasă pe ochi, ca să nu-l recunoască lumea, Burago privea dintr-o parte la forfota aproape tăcută a oamenilor. Îşi umflă nările : în jurul lui stăruia mirosul aprig al năduşelii de om. Cineva îl izbi din spate şi trăgînd o înjurătură continuă să fugă spre reflector. O clipă după aceea, în mănunchiul de lumină se desfăşură drapelul roşu al şantierului. Burago îl recunoscu pe flăcăiaşul cel oacheş care prezidase la inaugurarea clubului de la Makariha. Dar încercarea acestui original necunoscut, care căuta să sporească rîvna oamenilor cu ajutorul steagului, era de prisos. Ei îşi dădeau toată osteneala, căci era ameninţat de pieire un bun care nu era nu-

mai al lor. Oamenii rîdeau de flăcăiaș, îl împingeau la o parte să nu le acopere lumina ; dar el se îndîrjea, morocănos și neclintit pe locul lui. Burago își lăsă privirea în pămînt : mai văzuse el și altădată catastrofe, la alte șantiere, dar nu întîlnise pînă acum o vitejie conștientă ca asta. Se dumiri anevoie, zîmbind de parcă l-ar fi silit cineva să comită un fals : atunci piereau bunuri străine, atunci pierea numai aurul.

— *Gut*, își zise el, frecîndu-și rădăcina nasului cu un aer zăpăcit parcă.

— Poftim ? Ce-ați spus ?... îl întrebă Favorov.

— Am zis : *gut*, bombăni Burago nemulțumit și plecă de acolo.

Nu-i putea împiedica pe oameni să lupte din convingere, gata să riște orice pentru a înlătura năpasta ce se abătuse asupra lor. Din toate învățăturile pe care i le dăduse viața, una era mai importantă decît toate celelalte : să te îndîrjești în luptă pe măsură ce crește nenorocirea. Și-apoi, fără luptă, ar fi fost prea înfricoșătoare clipele acestea ; dar mai știa că încercarea de a domoli furia rîului nu va duce la nici un rezultat. Se aștepta din clipă în clipă năvala celui de-al doilea lot de bușteni, care trebuia să aducă deznodămîntul acestei zile pline de zbucium. Catastrofa devenea de neînlăturat în strîmtoarea formată între malurile înalte ale acestor locuri : buștenii vor despica stăvilarul în două, nu mai încăpea nici o îndoială. Burago simțea apăsarea rîului, mai curînd cu întreaga sa ființă decît cu mintea ; îl apăsa din spate pe șira spinării ; trebuia să facă o sforțare ca să se poată ține drept. Știa totul dinainte și se simțea cel mai neputincios dintre toți, fiindcă nu îndrăznea să împărtășească nimănui cele ce știa, nici măcar lui Favorov.

Umbla așa, în neștire, de-a lungul malului, trăgînd mereu cu ochiul către rîul care nu se mai vedea de sub buștenii îngrămădiți ; doar ici-colo, printre bușteni, se încrețea spuma cu susur subțire.

Trunchiurile acestea de copaci, lungi de cîte doisprezece coți, se aflau aici la mare strîmtoare ; din cioturi strivite mustea răşina, dar trosnetul trunchiurilor frînte arăta numai în mică măsură mînia turbată a rîului. Aplecîndu-se din timp în timp, Burago pipăia în drumul lui, cu gest automat, oțelul răsucit al cablurilor fixate în pămînt : pe mînă îi rămînea senzația de umezeală şi de ceva asemănător curentului electric. Mîna se temea de ele, şi în amorțeala degetelor sălăşluia o teamă animalică.

Cineva trecu în goană pe lîngă el, şi Burago îşi ridică uşor capul.

— ...La culcare. Fetițele trebuie să facă nani la ora asta, spuse el cu o vervă plină de ironie. Unde ți-i basmaua, tovarăşă ?

Suzana îşi dădu pe spate părul răvăşit de vint.

— Mi-a luat-o vîntul... Pe unde o fi tata ? Mama mi-a telefonat... nu prea-mi place...

Fîşia de lumină a reflectorului trecu pe deasupra capetelor lor.

— E la treabă, fată dragă, la treabă. Munca-i place şi lui dumnezeu... Şi deodată izbucni, uitînd de tonul glumeț pe care încercase să-l ia : Dacă se va întîmpla *asta*... n-o să mai poată rămîne la şantier. Şi *asta* se va întîmpla negreşit !

Prezentase totuşi în culori blînde situația extrem de gravă în care se găsea tatăl ei. Ultimele vorbe i le strigase din urmă.

Se simțea parcă mai bine... Porni înainte. Voia să se gîndească la nebunia eroică a oamenilor care se luau la trîntă cu Soti... voia să se gîndească la orice lucru care i-ar fi putut scoate din gînd pe Suzana. Dar nu reuşea, pentru că îndată după ziua senină, deşi fără soare, pe care o trăia acum, urma să vină cea din urmă înserare. Tocmai de aceea nu alunga ultima lui pasiune, deşi ştia că nu va avea nici o izbîndă. Burago zîmbi în sine ; şi deodată pricepu că ajunsese la cablul rupt de ape.

Ghici aceasta, văzînd un grup de oameni aplecaţi asupra unui lucru ce-i silea să păstreze tăcere. Printre picioarele lor se legănau, pierzîndu-se uneori, luminile plăpînde a două felinare de gaz. Burago păşi peste cablu şi pricepu îndată că omul nu fusese omorît din pricină că se rupsese cablul, ci de un buştean, de un „mort" smuls din pămînt. Recunoscîndu-l, oamenii aflaţi mai în spate îi făcură loc să treacă ; intră în cercul lor care se închise iar. Pete de lumină tristă, neliniştită, lunecau de colo-colo pe rogojina udă cu care fusese acoperit cu grijă capul cadavrului. Aşteptau pesemne o targă, ca să-l ducă de acolo. O femeie în capul gol, mama copilului, tot se mai legăna şi plîngea în hohote, cu obrazul lipit de tălpile mici şi nemişcate. Felinarul se apropie de faţa ei prelungă şi schimonosită de mînie. Faţa aceea răspîndea parcă şi ea o lumină gălbuie, fosforescentă ; Favorov, care nu-şi înfrînsese încă izbucnirea sa lirică, se gîndi că la ora aceea tot aşa arăta pesemne şi Soti. Inginerii simţiră ciudata apăsare a unui sentiment de vinovăţie : judecînd după înălţime, fetiţa moartă să tot fi avut vreo unsprezece ani. Genunchii ei goi erau mînjiţi de noroi grunzos. Prin absurditatea lui, accidentul semăna a omor. Un ţăran de lîngă ei povesti cum se întîmplase nenorocirea. Nu părea vorbăreţ din fire, ci mai curînd chinuit de o tăcere nevolnică. Profitînd de lipsa şefului de echipă, se jucau aici vreo cinci copii de ţărani : era pe înserat. Fetiţa fugea de-a lungul malului, sărind peste cablurile întinse, lovindu-le în treacăt cu o nuieluşă. Tocmai atunci fu smuls din pămîntul muiat de apă un buştean lung ca de vreo doi metri.

— Aşa că totul a mers de minune. Maşina asta a voastră lucrează mai abitir ca o capcană. Uite aici a pălit-o... arătă ţăranul, tăios ca un pumnal, şi atinse cu degetul gîtul inginerului ; din degetul lui ţîşnea acelaşi curent arzător, simţit mai adineauri.

Burago își ridică domol capul, dar țăranul fusese între timp împins de alții mai încolo. Doctorul dispensarului din Soti veni să-i comunice că a sosit targa, dar că mama nu le dădea voie să ia copilul ; doi inși cu halate și un milițian începură să împrăștie mulțimea de gură-cască. Tulburat de rolul ce-și lua, Burago puse mîna pe umărul femeii ; numai la un ceas după aceea își aminti că-i spusese parcă, din compătimire, *măicuță*. Privind cu coada ochiului cizmele murdare ale inginerului, femeia se întoarse deodată și în clipa următoare Burago își ascunse în buzunar, cu o smucitură, mîna pe care nu știuse să o ferească. Nimeni nu avusese timp să vadă atacul, nici să-l preîntîmpine ; doar de undeva, din spate, răsună un hohot de rîs : rîdea același țăran care lăudase întocmirea vicleană a cablurilor. La un semn al lui Burago femeia fu ridicată de sanitari ; nu se mai împotrivea. Incidentul se închise; targa fu dusă de acolo. Strîngîndu-și tare cu batista degetul care sîngera, Burago porni înapoi. Se simțea trist pentru că nu știa, ca Favorov, să privească și întîmplarea asta ca o izbucnire dușmănoasă a elementelor naturii, împotriva cărora căuta o formulă de înfrînare mai aprigă decît biciul.

Cineva mergea în urma lui. Burago nu-și încetinea pasul, așteptînd ca Uvadiev să intre singur în vorbă.

— ... Te-a mușcat rău ?

Burago mișcă din mustăți.

— Nu ! Am pielea groasă... pot s-o tai cu briceagul. O mamă e ca o cloșcă, aia e ! Și asta-i una din minunățiile biologice !

Merseră împreună mai departe. Uvadiev arăta mai posac decît de obicei, dar pînă și în posomoreala lui se simțea emoția ce stăpînea pe toată lumea. Ajunsese acolo înaintea lui Burago și i se păruse că recunoaște în fetița moartă pe aceea de care era atît de strîns legată propria lui ursită. Dintr-un imbold neînțeles, întrebase cum o cheamă. I

se răspunse că numele ei era Polia. Şi atunci trăsese concluzia pe care n-ar fi priceput-o nimeni altul, o concluzie potrivită numai pentru o noapte atît de neobişnuită : e sora ei... Răscolit sufleteşte mai mult ca oricînd, îşi căuta pesemne un prieten, chiar vremelnic, avînd mare nevoie de el pe un alt plan sufletesc, deosebit de acelea care luau parte la eroica trîntă cu rîul.

— Ce fac ăia acolo ?... Consolidează ?

— Da ! Lasă-i... e bine ce fac. Ai fost la sovietul de plasă ?

— În zorii zilei vom aduna toţi oamenii. Am vorbit la celulă. Vom pune dis-de-dimineaţă posturi la bariere să nu se împrăştie sătenii... e bine aşa ?

— *Gut*... ar cam fi trebuit să declarăm de la început starea de asediu. Pînă mîine se duce dracului stăvilarul. Vor fura lemnul. La mine, la Permi, ţăranii ascundeau lemnul prin puţuri sau îl îngropau între răzoare...

— Am trimis telegrame la toate sovietele de plasă din valea rîului. Dar judeţul n-am reuşit să-l prind la telefon...

— Iaman ! Cine ştie de unde mai răsărise în mintea lui şi cuvîntul ăsta tătărăsc. Îi mobilizaţi, se înţelege, cu cai cu tot.

— Da. Las' că facem noi rost de ce ne trebuie ! Dar ce crezi, Burago, ce-i de făcut ?

— Caută-l pe Favorov, o să-ţi explice el îndată tot romantismul acestei nopţi.

Vîntul se tîra la picioarele lor, smulgîndu-le de sub cizme bucăţi din scoarţa copacilor aduse de apă. Şi iată că urmă o clipă ciudată, menită să nu se mai repete niciodată. Uvadiev îl strînse pe Burago de braţ :

— Burago, eu sînt ostaş, şi treaba mea e să lupt. Dumneata eşti om cinstit ; dar eşti altceva, eşti tehnician... nu ştiu dacă mă înţelegi ? Vorbesc eu cam încurcat, dar sînt, uite, cum e coarda asta întinsă, sortită să tacă şi să facă... Nu mă tem de gre-

șelile mele ; odată și odată își vor găsi ele o justificare răsunătoare, Burago. Dar vezi că, a dracului treabă, am și eu un trup din carne și sînge... ba mai trag și la măsea.

— Nu-i nimic, bea sănătos. Nici eu nu mă dau în lături.

— O făceam înainte, acum nu mai fac... dar n-are importanță, se fîstîci Uvadiev. Vreau să te întreb ceva, Burago.

— Ard de nerăbdare, Ivan Abramîci, zîmbi calm și înțelegător Burago.

— Dumneata o... cum să spun... o iubești mult de tot ?

Burago se opri ; deși nu zărea pe întuneric decît pătratul nelămurit al feței lui Uvadiev, se uită mult timp la el ; apoi porni încet înainte.

— La vîrsta mea ar fi o prostie să mă lipsesc de asemenea plăceri nevinovate. Să fim serioși. Dă-mi drumul. Încet, vezi că e o traversă aici, să nu te împiedici de ea. Te uiți deseori în oglindă ? Uită-te ! E bine să te uiți : te liniștește și nici nu calci prin asta instrucțiunile... Trebuie să-l înlăturăm pe Renne !

— Știu, îi răspunse Uvadiev, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Părerea mea e... că ea aparține zilei de mîine. Poate gîndești altfel, nu-ți impun părerile mele. Noi mai luptăm încă, dar generația cea nouă ne-a depășit... Ei îi lipsesc destule din cele care ne-au bucurat și pentru care am suferit noi. În nouă sute cinci am stat la închisoare, în provincie. Fereastra celulei mele dădea pe un maidan. Pe acolo trecea adesea un viței peste o podișcă strîmtă... avea culoarea cărămizii pisate, cu pete albe ca laptele. Mi-a rămas și azi în minte animalul acela... dar tinerii nu mai pot să priceapă ! Și asta-i bine... căci uneori ticăloșia zilei de ieri avea un iz plăcut. În al doilea rînd : dragostea față de părinți poate fi o legătură dăunătoare. Unii părinți n-ar trebui lă-

saţi să se apropie ; ar trebui să admire de departe ziua de mîine, în care n-o să mai aibă parte să intre. Renne e o băltoacă ce n-a avut încă timpul să se zvînte după ploaie ; trebuie să-i ajutăm să se usuce. Tot n-ai priceput încă ? Păcat, Ivan Abramîci. Acum hai, agită-te, vezi-ţi de lucru...

Uvadiev rămase pe loc în aceeaşi stare de nedumerire, întrucîtva exaltată... De altfel, ajunseseră la mal. Raza reflectorului se proptise în rîpa de sub schit şi toată viaţa se adunase acum în culoarul acesta rotund de lumină. Oamenii treceau prin acest culoar spre malul schitului, unul cîte unul, aplecîndu-se de parcă s-ar fi temut să iasă afară din el ; şi, într-adevăr, deasupra bolţii tremurătoare a tunelului de lumină, bezna stihiei dezlănţuite îşi gonea îndîrjirea prin propria sa albie. Zece voluntari, încovoindu-se sub greutatea poverii, trăgeau peste rîu materialul trebuincios ; în pata de lumină de pe peretele rîpii se năpusti umbra lor comună, cu mai multe picioare ; băgaţi în apă pînă la genunchi, pipăind cu piciorul grinzile lunecoase ale căşiţelor, aproape că se căţărau spre umbra lor care tropăia greoaie, pe loc. Uvadiev îl recunoscu pe Akişin, care trăgea ca mijlocaş ; cablul părea să fi pătruns adînc în carnea umărului său de titan, pentru că vîntul îi umfla cămaşa în două mari băşici vărgate. Oamenii trăgeau fără cîntec, atenţi să nu se prăbuşească în spaţiul ce le fugea de sub picioare, şi ascultînd şuierăturile discordante ale vîntului. Drapelul nu se mai vedea, iar stegarul cel oacheş săpa gropi pentru piloţii cei noi, împreună cu Goreşin... Trecu aşa un ceas de muncă grea făcută de bunăvoie şi fără ca nimeni să se plîngă. Deodată, buştenii prinseră a trosni, şi unii din ei începură să se ridice în sus, arătînd spre cer ca nişte degete întunecate şi ameninţătoare ; venea, pare-se, lemnul scăpat din stăvilarul de sus. Lunganul de Goreşin începu să-i îndemne cu glas răguşit pe cei care băgau butuci pe sub cabluri. Dar

cablurile se încordaseră și singure, intrînd în funcțiune. Abia atunci îndrăzni Uvadiev să se apropie de Faddei, care zîmbea fericit, cu privirea ațintită spre rîu. Cămașa de pe el era ruptă ferfeniță.

— ... Praf ți-ai făcut cămașa, moșule!...

Bătrînul nu-l auzi.

— Ce putere, ce putere... repeta el cu glas de îndrăgostit, fără să-și desprindă de pe Soti ochii lui cu sclipiri de nebun. Ce putere strașnică are...

Emoționat, Uvadiev îi puse mîna pe umăr:

— Ești de-al nostru, moșule, de-al nostru...

În ceasul acesta de restriște, dorea prietenia lui Akișin.

— Care al vostru? se răsuci Faddei îndărătnic spre el și se smuci, scuturîndu-i mîna de pe umăr. Eu nu-s al nimănui, sînt al meu... Crezi că-mi poți comanda mie? Eu îți comand ție, suflet de hîrtie ce ești! Ție-ți plac ăi de tac; dar ăia se lingușesc pe lîngă tine și pe ascuns îți pregătesc streang de cînepă. Eu o să te înjur mereu, dar tu mie să-mi porți de grijă înainte de toate!

Își holbase ochii la el și-l amenința cu degetul.

— De ce te-ai supărat, moșule? îl întrebă nedumerit Uvadiev.

— Da' ce-ai vrea, să te laud, poate? Nu cer nimic de la tine. Și nici n-am ce pierde, comisarule: mi-au băgat feciorul în pămînt...

— Cine l-au băgat în pămînt... ai noștri? Eu?

— Nu tu, ci... Găsise, în sfîrșit, minunatul prilej să-i povestească și comisarului toate istoriile lui năstrușnice. Dar în loc de asta, se repezi deodată la stăvilar. Uvadiev abia avu timp să-l prindă de mînă. Lasă-mă, toporul... mi-a rămas toporul acolo... am cioplit „morții"... cu el... îl ia apa!

Se făcuse tîrziu. Parii cingătorii noi se înfundaseră în nisip. O putere înspăimîntătoare, oarbă, se aduna în văzduh. Șefii de echipă împrăștiau norodul adunat. Luminile răzlețe ale felinarelor ce dădeau să se stingă prinseră a se scurge spre co-

lonie. Malul începu să se golească. O noapte întîrziată intra, nestingherită, ca o corabie în port, și asta se petrecu înainte de a se fi stins reflectorul.

— N-o să-ți iert toporul ăsta, spuse Faddei, smulgîndu-se din mîna lui Uvadiev, și porni șontîc în sus, pe dîmb.

Oamenilor nu li se prindea somnul de gene. Clubul rămase deschis pînă în zori. Dezmeticiți din avîntul lor de eroism irosit zadarnic, oamenii ieșeau în cerdac și, ascunzîndu-și țigara în pumn, ascultau zgomotele nopții. În ochii lor jucau umbre, de parcă acolo, jos, s-ar fi petrecut acum un alt omor, de rîndul acesta pregătit dinainte.

4

Suzana nu reuși să-și găsească tatăl. Un tehnician pe care-l întîlnise pe drum îi spusese că l-ar fi văzut pe Renne îndreptîndu-se spre păduricea de lîngă Makariha. Îl ascultase cu o strîmbătură de enervare: Renne ar fi fost, într-adevăr, în stare să urmeze targa cu fetița neînsufletită. Așa cum se arăta el cam de o lună de zile încoace, l-ar fi crezut capabil de orice trăsnaie, oricît de necrezut ar fi părut. Locomotiva asta cu aburi, care umblase conștiincios pe îngusta linie ferată a Rusiei de ieri, se dovedea a fi cu totul nepotrivită pentru șinele largi ale liniilor noi — și asta nu numai datorită deprinderilor lui tehnice; a-l lipsi de lucru însemna a-i lua și cel din urmă țăruș de care se mai ținea în viață. Înțelegea și el asta; în caracterul lui Renne se dezvoltase o religiozitate exaltată, indisolubil legată de semnificativa glumă despre „eroi", care-i tulburase mintea de la începutul revoluției. Mai tîrziu, la toate astea se adăugară relațiile greu de definit cu Visarion, care își începea jocul politic pe Soti. Suzana își încheie reflecțiile cu o iro-

nică neîncredere : ce ar mai putea fi în stare să facă oastea asta de schilozi înfrînți ? Spre marea sa uimire simți că-i este milă de tatăl ei ; dar cînd încercase să-i explice punctul ei de vedere, în convorbirea pe care o avuseseră dimineața, el înăbușise în ea cu mînie sentimentul acesta abia înfiripat.

— Despre care stăpîni ai vieții vorbești ? Tu ? Tu să fii stăpîna vieții ? O să vezi, după ce ai să te uzezi, cum o să te azvîrle... ca pe o vechitură... Nu-i de la tine ce spui. Trăiești cu o idee furată ! Keops a clădit... i-au călcat în picioare rămășițele... i-au răpit marmora pentru treptele palatelor... Vin turiștii cu Kodak-uri... zvîrlea bombănind Renne.

Ea îl privi cu compătimire :

— Ți-ai cam trăit traiul. Peste zece ani va fi nevoie de un comentariu, ca să te priceapă lumea.

— O să-l scrie alții, nu de-alde voi ! scăpără el din ochi ; dar o clipă după aceea ședea iar cu fața îngropată în palme, cărunt și mai amărît decît înainte.

Fata plecă, pentru a nu se mai întoarce, dar seara o chemă mama ei la telefon.

— Suza, caută-l pe tata, o rugă ea simplu.

— Sînt ocupată, nu pot acum.

— Îți pare atît de rău că mai trăiește ?... Avea în geamantanul lui *un obiect*, și acum nu mai e acolo. Bătrîna nu prea se încredea în telefon nici înainte. Găsește-l pe tata, Suza !

Era ultima jertfă consimțită de Suzana.

... Lîngă rîpă ardea un foc de vreascuri. Din cauza vremii rele, vitele nu mai erau scoase la păscut, femeile secerau iarbă pentru vaci, iar caii erau împiedicați și scoși să pască noaptea. Nopțile de pe Soti aparțineau vînturilor. La început, caii erau duși la pășunatul de noapte de către băieții din sat, dar după ce se înmulțiră pe Enga furturile de cai, au început chiar țăranii să plece cu herghelia. Ședeau la foc, vorbind fără sfîrșit, cu voci somnoroase, despre lucruri neînțelese, sau ascultau

cum trosnește focul și povestește cu înflăcărare despre aceleași lucruri neînțelese. Suzana trecu pe lîngă ei ; i se păru cunoscută înfățișarea și chiar și mai cunoscute gesturile celui care vorbea. Pînă la urechi îi ajunseră frînturi de fraze, rostite cu multă vigoare ; se apropie de ei, umblînd pe muchia rîpii, riscînd la tot pasul să alunece pe iarba udă și să se rostogolească pe povîrniș. O aureolă turbure de umezeală plutea deasupra flăcării pe care o pleca spre pămînt apăsarea haotică a văzduhului. Încotoșmănați cu șube de oaie, țăranii ședeau chirciți pe buturugi, în jurul focului. Uneori, cînd se mai domolea vîntul, din beznă răsărea cîte un pîntec de cal, ud și portocaliu. Iarba foșni sub galoșul Suzanei. Un țăran scund, pesemne Kuziomkin, pe care noaptea îl făcea de nerecunoscut, se duse să vadă ce se întîmplă. Suzana se trase în pîlcul de pini care creștea alături și își acoperi fața cu mîneca. Kuziomkin cercetă întunericul și, după ce-și făcu trebuințele, se întoarse fără grabă la foc.

— ...De unde-o fi atîta apă pe lumea asta ? zise el, așezîndu-se pe buturuga lui.

Nu-i răspunse nimeni ; convorbirea de mai înainte începută își urmă cursul, și Suzana pricepu că a prins doar sfîrșitul ei. Frecîndu-și mîinile în șuvoiul de aer cald, plin de scîntei, Visarion își sfîrși vorba :

— Și electricitatea-i lucru mare : cînd or suci de un mîner, nu mai puteți face nici un pas fără *ei*.

— Tare viclean e chibzuit și lucrul ăsta, spuse cu încîntare omul care ședea cu spatele la Suzana.

— Și cîte-or să mai facă, o să vedeți ! suspină gălăgios un țăran înalt. Am adus deunăzi niște lăzi de la gară... În toate era numai fier, fier curat, oameni buni ! Iar noi ăștia trebuie să ne milogim pentru orice cui sau potcoavă.

Se mai mișcă unul din ei, și Suzana îl recunoscu fără prea multă mirare pe bătrînul Mokronosov : Visarion își alesese cu grijă ascultătorii.

— De cum o clădi-o, o să pornească să curgă duhoarea spre noi. Mi-a spus un tehnician... Se gîndea probabil la bioxidul de sulf care rezultă ca deşeu inevitabil de producţie şi nu poate fi captat. Şi-o să pornească gazul acela să îmbîcsească toate, şi uscatul şi apele. Dacă vor mînca vacile din iarbă, n-o să le mai poată bea nimeni laptele ! Iar calul, numai aşa o să miroasă puţin şi o să treacă mai departe, strănutînd şi suduind ca oamenii...

— Şi cocoşii se zice că înnebunesc uite-aşa, dintr-o dată ! născoci în grabă Kuziomkin, sucindu-se în fel şi chip ; şi toată lumea îi aruncă priviri piezişe, pline de îndoiala spaimei, pînă se sperie el însuşi de născocirea lui.

Visarion nu negă nici spusa că florile se veştejesc din pricina gazului, nici că peştele se întoarce cu „burticica" în sus. Dus pe gînduri, mişca vreascurile ce ardeau pe foc şi îndruma conversaţia în aşa fel încît ascuţişul ei să se îndrepte împotriva Sotistroi-ului. Fără să fi cîntărit prea bine urmările posibile ale gestului său, Suzana ieşi din ascunzişul ei. Prins asupra faptului, Visarion se aplecă şi mai mult spre foc şi tăcu.

— Tovarăşi... treceam pe aici... Suzana se fîstîci, i se făcu deodată frig ; nimeni nu se uita la ea, doar Kuziomkin îşi fluiera batjocoritor în barbă. Toate astea-s prostii ! Cereţi direcţiei şantierului să trimită un om care să vă spună despre procesul de fabricaţie lucruri mai adevărate decît cele spuse de neisprăvitul ăsta. Gazele nu vor avea nici un efect asupra gospodăriilor voastre, iar leşiile care de obicei se scurg în apă... se sufocă de indignare, leşiile le vom condensa şi le vom arde cu ajutorul injectoarelor, în chip de combustibil.

— O fi precum zici dumneata, aruncă nepăsător Mokroncsov şi căscă, şi de îndată, în jur, toată lumea se porni pe căscat. Da' parcă noi sîntem contra, fată dragă ? Nu, sîntem din tot sufletul pentru !

Numa un singur lucru nu ne place: gazele alea nu-s de loc bune pentru copii.

Situaţia era atît de echivocă, încît Suzana nu-şi putea găsi şirul vorbei.

— Ia te uită pe cine v-aţi găsit să credeţi! Şantierul v-a şi dat case noi, club, şcoală. Şi-o să vă dea de lucru pentru tot anul...

— Nostimă mai e şi fata asta! zîmbi cam în silă Mokronosov. La club nu se dă de mîncare, iar cît despre muzică, o avem noi pe-a noastră... cînd ne scărpinăm burta goală pe lîngă masa îndestulată a altora!

— O să aveţi pîine, pîine multă...

Vîntul o învălui în fum şi scîntei.

— Pînă s-or coace grînele acelea, n-o să mai aibă cine să le mănînce: murim cu toţii! strigă, ieşindu-şi din fire, acelaşi ţăran înalt. Ia priveşte aici cum mi s-a lipit burta de spinare...

Era şi ridicol să caute să convingă nişte oameni în faţa cărora Visarion putea să-şi arate fără teamă chipul lui adevărat. Toţi erau din partea aceea a Makarihăi care domina pe vremuri în chip nevăzut întreaga plasă. Erau aici adunaţi lîngă foc: verii Aleavdin, Iona şi Timofei, antreprenori, doi bătrîni frumoşi, cu chipul oacheş de ţigani; alături de ei şedea Alexei Dedosolov, cel care zămislise o companie întreagă de fii pe care-i semănase curat ca o sămînţă, de ambele părţi ale tranşeei ruseşti: „Ţineţi-vă bine, copii!" Tot aici fumîndu-şi luleaua cioplită de propria-i mînă şi tuşind de i se rupeau băierile pieptului, stătea Şibalkin, mare cunoscător în ale legilor sovietice şi om tare linguşitor; apoi Luka, tatăl preşedintelui, care din noaptea aceea de pomină nu-şi mai lua de la Visarion ochii săi stinşi; Kuziomkin, care se temea să-şi scoată masca de presupus măscărici, întrucît sub masca asta nu mai avea nimic; Mokronosov, pe vremuri proprietar de căruţe pentru vidanjare, despre care s-a vorbit destul pînă acum; Joludiev, despre care

n-aveai ce spune, fiindcă fusese găsit curat de toate regimurile ; și alții, tot atît de iuți ca vîntul de pe Soti și cu dinții tot atît de mărunței ca inelele anuale ale arborilor nordici. Pe toți ăștia nu i-ai fi putut face să-și schimbe părerile, cum n-ai fi putut sili copacii din pădure să se mute de la locul lor ; trebuia ori să-i retezi cu toporul, ori să aștepți pînă-i va întrece lăstărișul cel tînăr. Toți se uitau acum sever la galoșii Suzanei, iar ea se simțea de parcă i s-ar fi prăvălit o stîncă de granit peste picioare.

— O să vin pe la voi spre sfîrșitul săptămînii. O să țin și o conferință. Vreți ?

Ei își făceau pe furiș cu ochiul ; Suzana se întoarse nehotărîtă neștiind dacă e bine să plece sau nu. În clipa următoare, făcîndu-le semn să tacă, Visarion porni șontîc-șontîc după ea ; după această batjocorire fățișă la care fusese și el părtaș, s-ar fi putut să cam sece izvorul mărinimiei din trecut al Suzanei. Ea aproape că fugea, fără să-și aleagă drumul.

— Ascultă, mi-e greu să mă țin după dumneata... sînt șchiop ! strigă Visarion. Oprește-te, nu te teme de mine...

Jignită și mai mult de această presupunere, Suzana se întoarse spre el :

— Lucrezi pe socoteala ta, sau din porunca vreunui stăpîn ?

— Taci, o să-ți explic totul... nu va dura mult. Trebuie doar să insuflăm odată și odată acestui neam de robi conștiința propriei lor puteri. Nu-mi folosește numai mie...

Ea păstra o tăcere ostilă, iar el se prefăcu deodată că cedează :

— E ceva rău în asta ?...

— N-are nici un rost să dezlănțui forțele naturii, dacă nu ești în stare să le stăpînești. Rău ai ajuns, locotenente !

— Ascultă-mă, o să-ți explic totul, numai nu te grăbi... Mergea acum în pas cu ea... Vezi norul de colo? Seamănă cu o pelerină, nu-i așa? Ei bine, știi dumneata ce-i dincolo de el și ce-ai vedea dacă s-ar da la o parte?

— Ai de gînd să reciți versuri?

— Stai puțin, vor veni ele și versurile mai tîrziu. Ascultă... lipește-ți urechea de pămînt și ascultă: îl auzi cum vuiește? Piere lumea... Pesemne căuta s-o facă să creadă în nebunia lui, măcar pentru o clipă. Pe planeta asta care se răcește treptat, se răcește și omul... Materia o să se mai privească, și nu numai o dată, în oglinda asta a ei, și-o să se îngrozească!... Totul se cristalizează; totul ajunge la ultimul echilibru: nu, încă nu e un Clausius [1], e doar democrația și un om nou, nemaipomenit încă. Nu vă grăbiți să-l salutați, fericiți părinți... Vă spun că lumea se află într-o stare de decădere cum n-a mai fost pînă acum; e clădită pe ură și răzbunare, legile ei sînt făcute pentru ticăloși, tehnica ei pentru cei slabi, arta ei, pentru nebuni... Civilizația — asta-i calea; degenerarea — ăsta-i capătul drumului. Sînt răcit, bolnav, cuvintele mi se lipesc unele de altele... dar te rog să mă înțelegi. Conștiința n-o formează gîndul, ideea, ci lucrul. Omenirea a fost jefuită, dar n-a jefuit-o dumnezeirea, ci „lucrul", acest stăpîn viclean al lumii. Nu-i adevărat ce spun? Odată în zorii lumii, dumnezeu era și el un om cu picioarele acoperite de păr; împărțea nume și dădea înțelesuri. Era puternic pentru că era prieten cu elementele naturii, el însuși fiu al haosului și al puterii elementare. Înțelegea mai bine decît noi această rotire lipsită de rost a sferelor surdo-mute: ele alergau în jurul lui și de dragul lui. Nu te speria, e vorba de stele, nu-i nici o primejdie pentru șantierul du-

[1] *Clausius Rudolf* — (1822—1888) — fizician-teoretician german, cunoscut prin lucrările sale în legătură cu bazele termodinamicii și teoriei cinetice a gazelor (n. ed. rom.).

mitale. Ha, horoscopul cosmic îi este favorabil !... Strămoşului îi era cald în şuba lui, lăsată de natură, ochii lui ştiau să-şi zărească prada de departe, iar picioarele s-o ajungă. Astfel treceau miile de ani ; dar iată că într-o clipă de deznădejde şi de neputinţă vremelnică se născu „lucrul". Şi acesta sorbi pe dată toate calităţile şi libertatea stăpînului. Şi cultura este tocmai o secreţie a acestor calităţi native !... Blana lui se prefăcu în casă, agerimea văzului fu înlocuită printr-o optică splendidă, iar din picioare se făuriră roţi. „Lucrul" îi făgădui o fericire himerică, şi iată că, despuindu-se de minunata-i frumuseţe de sălbatic, omul porni să alerge înainte... şi goana lui are în ea ceva înspăimîntător, fiindcă omul se teme să nu rămînă în urma propriului său vis înşelător şi care nu va fi niciodată atins. Cîteodată, frînt de oboseală, îşi scoate limba uscată, crăpată toată de sete : nu-l vezi ? Înainte mureau oamenii din vitejie sau din dragoste, acum mor din cauza dilatării aortei ! S-au perimat toate normele, trăim apogeul plebeian al ştiinţelor naturale. Înmulţindu-se, ele au pornit să ducă omului-zeu, în chip de magi, darurile lor. Adu-ţi aminte... Omul este ceea ce mănîncă. Iubirea nu-i decît atracţia reciprocă a ovulelor. Soarele — un biet gnom, ale cărui zile le ştiu număra şi liceenii. Sufletul — o funcţie a protoplasmei... Una din ele a adus în dar maimuţa, o alta — reflexologia, o a treia a demonstrat că universul e mărginit, o a patra vrea să întinerească pe bătrîni cu ajutorul cărnii de ţap, o a cincea... Ha, să mai vină încă un Freud [1] şi-apoi nimeni n-o să mai creadă în neprihănire, în prietenie, în nevinovăţie ; pretutin-

[1] *Freud Sigmund* (1856—1939) — medic şi psiholog austriac, care a creat teoria psihoanalizei, unul din curentele antiştiinţifice din psihologia burgheză contemporană. Această teorie încearcă să explice viaţa socială a oamenilor prin instincte şi atracţii biologice (n. ed. rom.).

deni va domni dezamăgirea, lumea nu va mai rîde, pentru că nu va mai şti să plîngă ; şi atunci se va stinge şi credinţa în necesitatea de a trăi. Chiar şi acum : la ce i-ar trebui lui Uvadiev dragostea ?... Pentru ce să fie un rege în Anglia ?... De ce pluteşte în permanenţă un nor deasupra insulei Mauriciu ? Totul e disecat, totul e cunoscut ; dar ascultă-mă, asta-i înşelătorie. Cadavrul a fost studiat în părţile lui componente, moarte, dar unitatea sa vie a pierit fără urmă. Pietrarul care sparge piatra se molipseşte de tăria ei. Nu degeaba păşesc metalurgiştii în fruntea revoluţiei. Omul s-a molipsit de la puroiul cunoştinţelor sale... Şi iată că sufletul este alungat din lume, trecînd printre rînduri de oameni care îl bat cu vergi şi bîte. Monstrul care a generat Biblia, Coranul şi Iliada a devenit o mîrţoagă care abia se ţine de mersul vremii : şchioapătă ca şi mine ! Elada, echilibrul elementelor, unitatea, toate au rămas în urmă, zvîrlite peste bord... Ascultă ce-ţi spun : trebuie să ne întoarcem îndărăt, la teză. Tot nu e clar încă ? Îndărăt, spre mama tuturor Eladelor...

Numai acum se dezmetici Suzana din atacul lui tulburător, haotic. O învăluia în adieri dogoritoare ; se părea însă că, atacînd, îi cerea totuşi compătimire. Ea îşi adună toată puterea ca să-l ia în zeflemea :

— ...Vorbeşte, vorbeşte înainte ! În situaţia dumitale trebuie să vorbeşti mult, cît mai mult. Declami despre sinteză, iar între timp îţi scapă domeniul relaţiilor sociale. Omenirea e împărţită în state, în clase şi grupe, dar tocmai comunismul le va desfiinţa, unind apoi lumea într-un singur tot... Aşa e ? Afară de asta, chimia se contopeşte de pe acum cu fizica, iar biologia este nedespărţită de chimie : ne aflăm în pragul cunoaşterii unitare a lumii, în esenţa ei integrală, care îmbracă nuanţele schimbătoare ale curcubeului.

— Adevăruri împrumutate! Aiureala grecului care a fost poreclit Obscurul [1]...

— Prin urmare, bătrînul a fost aproape de adevăr. Dar ce legătură au toate acestea cu propaganda antisovietică și cu țăranii?

Se făcu că nu aude întrebarea; nu-i convenea.

— ...Nu te grăbi! Îs ud leoarcă și răcit. Eu sînt un semidoct, ai dreptate. În vremurile cînd ar fi trebuit să învăț, s-a tras în mine, iar eu am răspuns. Trăgeau cu toții, pînă și femeile învățaseră meseria asta. Stai puțin; m-ai nimerit în genunchi și osul nu s-a sudat bine. Ascultă! Pe frontul turcesc fusese trimis la comandamentul nostru unul Bimbaev. Se pregătea un atac. Trebuia să ocupăm o colină întărită... un fel de butoi, crestat în fel și chip de pionieri. Bimbaev sosise pe o dihanie de aia cu două cocoașe; se legănase pe spinarea ei de la Erevan, dacă nu mă înșel. Purta ochelari albaștri cu șiretel și avea ceva scîrbos pe obraz: o tuberculoză a pielii, mi se pare... Și din cauza asta era timid. După o săptămînă, stîrnise admirația tuturor. Pînă și marii maeștri în arta distrugerilor văzură ce poate face un savant care întrunește și calitățile de practician. S-a pus în legătură cu laboratorul de fizică, i s-au trimis hărțile sinoptice ale presiunilor, cu indicația focarelor. În două zile și-a înjghebat o rețea proprie de observații meteorologice; și într-o dimineață cu soare dădu drumul la un val de gaze. Îmi amintesc ca acum: vîntul bătea dinspre nord-est. Gazul se tîra încetișor, tot mai adînc. Artileria amuți îndată. Domnea o liniște de mormînt. Nimic nu turbura seninătatea zorilor de zi. A fost o apoteoză splendidă a științei! Două mii de leșuri de cel mai gingaș colorit marmorean și două sute șaptezeci de medalii, date celor care au aruncat hoiturile, cu lopețile, o lună după aceea, în

[1] Este vorba de *Heraclit din Efes* (aprox. 540—480 î.e.n.) — filozof materialist din Grecia antică, unul din întemeietorii dialecticii. Porecla se referă la stilul său (n. ed. rom.).

gropile comune. Era extrem de cald, iar morții zăceau în zona cumplitelor focuri de baraj. În afară de medalii, oamenilor li se distribuia și spirt curat, pentru ca, amețindu-se de la început, să se poată deprinde cu treaba asta neobișnuită. Un sublocotenent de rezervă, scrîntindu-se, începuse să tragă în ai săi ; l-au omorît cu lopețile ; ucigașii n-au mai fost trimiși în judecată. Aveam un Kodak, am fotografiat întîmplarea asta ; dar fotografia a dispărut cu prilejul arestării mele. Mi-a rămas, în schimb, alta : cum l-au purtat pe brațe pe Bimbaev cei de la comandament. Se agăța timid de epoleții ofițerilor și țipa doar atît : „Băgați de seamă, domnilor, să nu-mi spargeți ochelarii... Mai încet !" Îi întrecuse pe toți eroii noștri, pe acești cîrpaci atît de încrezuți ; a dăruit științei militare o extraordinară experiență. Am pierdut totul, chiar și talismanul dat de maică-mea ; dar fotografia asta am purtat-o cu mine ca bilet de identitate a ideii mele. L-am invitat la popotă să mănînce *blinî* cu noi. I-am spus : „Ești diavolul în persoană !" El a declinat modest lauda asta : „Să-mi spui mai bine Serghei Nikolaevici... asta corespunde mai bine realității !..." M-am împrietenit cu el ; era un băiat bun. Mi-a spus că folosirea gazelor în război nu era invenția lui, ci a neamțului acela, profesorul Nernst, care a valorificat, în sfîrșit, experiența milenară a științei. Numele lui merită să fie săpat pe o placă de bronz la universități, iar pieptul să-i fie decorat, pe drept cuvînt, nu cu unu, ci cu trei milioane de cruci... Vorbesc, firește, de gropile comune. O, tu, Bimbaev, mare provocator, care mi-ai dezvăluit în chip atît de ingenios atotputernicia științei ! Concepuse o mașină splendidă, în care nu erau tunuri, ci doar retorte și condensatoare, o grămadă de țevi, palete și discuri ce se învîrteau... Pe terenul acesta chimia se înfrățește cu fizica și cu mecanica. O puneau în funcție niște oameni cu halate de cauciuc ! Mașina aceasta, adulmecînd urmele omu-

lui care trece în fugă peste cîmpul imens sau țipă zvîrcolindu-se într-un acces de tetanos, va porni la asalt împotriva orașelor, ca să muște, să ardă, să sfîșie, să sugrume, să otrăvească, să spintece și să frămînte în fălci carnea omului. Cum se vor mai zvîrcoli, cum vor căuta să se ascundă și în gaură de șarpe, cum se vor arunca în prăpăstii și se vor vîrî în cuptoare încinse bieții oameni!... Iar ea îi va prinde din urmă... Te-ai jucat vreodată în copilărie de-a prinselea? O să mai muncească el, Bimbaev, pînă-i va mînca lupusul creierul. Îl auzi cum transpiră muncind? Roțile se mișcă, mașina este gata, dar el mai vrea să-i împătrească numărul funcțiilor. Poate că Bimbaev o învață să zboare, sau să zîmbească, sau să rostească vorba *mamă*... Sleit de puteri, strînse în pumni aerul ce trecea în goană pe lîngă el. Am văzut o dată cum un om atins de un glonț a căzut...

Ea îl întrerupse:

— Dar ce, credeai poate că o să înceapă să joace?

— Nu, mă așteptam să scoată glonțul din rană și să-l arunce înapoi!

— Zi, așa ai ajuns și la Revoluție?

Această vorbă nouă îl făcu parcă să-și piardă cumpătul:

— Da... dacă așa se cheamă mînia cea mare.

Ușa norilor își deschidea cînd și cînd canatul, și licărirea nelămurită a lunii sau a unui fulger depărtat lumina împrejurimile. Licărirea curgea și totul curgea dedesubtul ei. Visarion se zgribuli; vîntul părea că sfîșie în bucăți pardesiul lui subțire, de croială cazonă, cumpărat din prima leafă de responsabil al clubului. Cîteodată călca din plin în bălțoace, stropii împroșcau picioarele Suzanei, dar ea nu știa să-și aleagă momentul și să-l oprească.

— ... Atunci m-am lovit de cuvîntul acesta, ai dreptate. În anul nouă sute șaptesprezece eram

membru în comitetul deputaților din regimentul meu, dar în curînd m-am trezit altcum : m-au băgat într-o casă de nebuni păzită de mitraliere. Spuneam că, în timpul revoluției, rezistă fie stejarii, fie lăstărișul tînăr de plopi, fie urzica și lujerele tîrîtoare ale murelor din umbra cîte unei buturugi putrede. Voiam să spun că pier cei mai buni, purtătorii focului, că sănătatea micului burghez se întărește. Și, trecînd prin revoluție, micii-burghezi devin înspăimîntători prin unanimitatea lor coplesitoare. Dar după ce trece o generație, totul se uită ; poeții mai falsifică și ei multe, totul se oxidează, iar „lucrul" cel călcat în picioare se răzbună... Vai, cum o să se mai răzbune el pentru vremelnica lui batjocorire ! Eram cel mai de stînga dintre toți, pentru că mă răsculasem chiar împotriva izvorului inegalității, împotriva culturii. Iat-o cum zace, răvășită toată, și fiecare ciupește din ea ce-i convine, după poftă, sau după putere. Spuneam că ar fi trebuit să pîrjolim complet moștenirea aceasta otrăvită, deoarece adormiții pe veci... toți Homerii și Shakespearii ăștia ...ne cîrmuiesc mai rău decît oricare tiran. Trebuie să distrugem elefantiazisul acesta al creierului, aceste nobile celule în care s-au încuibat microbii degenerescenței. Dacă v-ați răsculat, duceți răscoala pînă la capăt ! Omenirii nu-i rămîne altceva de făcut decît să-și uite trecutul și s-o ia de la început. Îmi vei spune : proletariatul și-a luat această sarcină...

— Cam așa ceva, interveni ea.

— ... Îmi vei spune : renașterea va avea loc, Elada se va întoarce, dar nu noi vom fi aceia care ne vom întoarce în ea. Elada cea veche se întemeia pe sclavie, dar nu erau în ea contradicții care să ducă la pieirea-i, pentru că sclavul nu era om. Elada a pierit cînd s-a făcut această tîrzie descoperire. Elada viitorului va dezvolta personalitatea, ea se va bizui pe robi de oțel, pe mașini... nu vor

mai exista clase, procesele vieţii se vor contopi într-un tot. Va exista o prietenie nouă, prietenia egalităţii, iar nu a subordonării. Va exista un suflet colectiv. E adevărat ce spun ?

— Nu te contrazic.

— Bimbaev spunea... mi se pare că era buriat [1] : „e o crăpătură undeva, sună a dogit !" Omenirea — o vor sugruma îndestularea şi fericirea mereu nedespărţite. Vor dispare contradicţiile sociale, care constituie izvorul evoluţiei. Va fi nimicit un potenţial, iar celălalt se va stinge de la sine. Iată într-adevăr o lume în care nu va mai fi nici bucurie, nici întristare, nici suspin... iat-o devenită un cristal echilibrat, unde totul este în ordine. O să răspund eu în locul dumitale. Dumneata spui : da... dar dacă se vor naşte alte contradicţii demente ? Ce este istoria omenirii ? Sporirea puterii de stăpînire a omului asupra naturii, dezvoltarea forţelor sale de producţie. Lupta aceasta eroică era slăbită de lupta de clasă... Îmi vei aminti despre americanii care ard cerealele în focarul locomotivelor şi despre olandezii care taie arborii de cafea, ca să nu scadă preţurile pe piaţa mondială. Vrei să spui că atunci cînd nu vor mai fi toate acestea munca creatoare va izbucni iarăşi cu strălucire nouă, cu furie ? Atunci o să vină vremea de înflorire a forţei spirituale şi fizice ? Dumneata spui : înainte... spre sinteză... să încolţească odată sămînţa aruncată în pămînt !...

— Da... ai să vezi ! Dar se corectă îndată. Nu, dumneata n-ai să mai vezi asta...

— Norocul meu : să nu mai apuc pedeapsa ! Omul, în cele din urmă, va sparge cu topoarele această găoace albastră şi va ieşi într-o lume a cărei culoare n-o cunoaşte încă... şi acolo îl pîndesc

[1] Buriaţi — unul din neamurile mongole care locuiesc în Siberia (n. t.).

frigul și singurătatea, neîncercate de el pînă acum. Și n-o să mai găsească în toată lumea asta nici un suflet, nici un foc la care să se încălzească. Înțelege odată : noi ne aflăm undeva pe traiectoria a două viteze cosmice, a două raze cu lungimi de unde diferite ; și nu reprezentăm decît ceva întîmplător, care nu se va mai repeta. Dumneata ești chimistă. Ei bine, închipuiește-ți că ar veni o altă undă, sau că la temelia lumii organice s-ar afla azotul în loc de carbon ; totul ar fi atunci complet lipsit de sens, pentru că ar avea înțeles pentru altcineva, nu pentru noi. Odată ajuns în fundătura asta, ce să mai fac eu cu mintea mea rafinată care și-a priceput, în sfîrșit, nimicnicia ? E atît de pustiu în jur, că nici n-am cu ce să-mi sparg capul ! Eu spun că...

Tocmai ceea ce îl deprima pe sîcîitorul ei însoțitor stîrnea în Suzana dorul de a lupta și a învinge. Aștepta de la el concluzii asemănătoare cu acelea ale „bezmotivnicilor" de la Odesa care — în numele teroarei lipsite de orice principii — se îndeletniceau pe la începutul secolului cu aruncarea de bombe ; concluzii ce semănau și a dadaism [1] burghez, ridicat împotriva urbanismului, în care se găsesc primejdioase explozibile sociale. Suzana se întreba : cu ce anume va încerca el să abată atenția de la problemele mai arzătoare, mai actuale ? Spuse doar atît :

— Dumneata crezi că dacă le tai peștilor aripioarele vor începe să umble ?

— Vor învăța să umble.

— Ce spui e de-a dreptul ridicol : aș vrea să-l văd pe responsabilul cel șchiop al clubului dormind în pom, agățat cu un picior de o creangă !

[1] Curent reacționar decadent în literatura și arta plastică din Europa Apuseană (n. ed. rom.).

— Nu e nevoie de asta: trebuie doar să ne întoarcem la viața pastorală — atîta!

— Dar turma presupune și ea un intelect, o organizație!

— Nu, acolo-i doar instinctul! Și cocorii au un conducător și zboară în triunghi... fără să-i învețe nimeni...

Suzana se opri în loc și trase, plină de nerăbdare, de creanga unui mic pin; copăcelul foșni, împroșcînd picuri reci de apă.

— Să-ți răspund la întrebare: generația căreia îi aparține viața a rupt orice legătură cu trecutul. A crescut în plină furtună și n-o mai poate încînta nimeni cu strălucirea înșelătoare a trecutului. Afară de asta, sînt îndrăzneți în dorințele lor...

Visarion își rînji dinții:

— Pentru ei pînă și pîinea este o realizare!

— Da, pentru că i-au dat un alt înțeles. Dar dumneata, ce anume vrei?

— Învierea sufletului.

— ... Cu alte cuvinte, o restaurație? Îi oferea prilejul unui duel fățiș, dar el tăcu, nevoind să-l primească. Bine. Va să zică, negînd calea renașterii cu ajutorul proletariatului, dumneata propui în loc...?

— Trebuie să chemăm la viață omul care va aduce mîntuirea.

— Vorbești de un Bonaparte?

Mînios, Visarion ridică mîna:

— Să nu spunem vorbe grele! Vorbeam despre un Atila.

— Nu înțeleg.

— Atunci nu mă întrerupe!... Pămîntul are nevoie de un pîrjol mare. Și, crede-mă, uraganul acesta va veni. Și împreună cu el va veni Atila. În anii de război și mizerie s-a și născut în Rusia copilul Atila, a început să se întrezărească adevărul. Ope-

rele lui Titus Livius[1], Thackeray[2], Milton[3] și a altor creatori de teapa lor din toate țările aveau căutare doar ca să servească de hîrtie de țigări ; iar tablourile lui Rubens cînd nimereau în vîltoarea furtunii se prețuiau după cantitatea caloriilor conținute în pînzele lor vechi. Oamenii înveșmîntați în mînie ridicau mîna asupra muzeelor, în care erau adunate comorile lui Midas[4], toate portretele și statuile celor mai mari mișei din lume, ale drepților vicleni, ale cuceritorilor demenți, ale madonelor, șarlatanilor, șmecherilor și nătărăilor... Oamenii aceștia prețuiau sufletele mai mult decît formula lui Pitagora sau decît catedrala Notre Dame din Paris. Spuneau așa : morții să zacă în mormintele lor și să nu-i conducă pe cei vii prin mijlocirea geniilor. Omul se răzbuna pe frumusețea pe care a zămislit-o și care a făcut din el un rob al ei. Copilul creștea, avînd drept dădace elementele naturii ; începea să zîmbească cam de sus și, judecînd după vioiciunea lui, te puteai aștepta de la el la mari înfăptuiri... Din fiecare douăzeci de oameni din țară, măcar unul l-a văzut cu propriii săi ochi, dar întreprinzătorii lui părinți... ha, tot praful de pușcă

---

[1] *Titus Livius* (59 î.e.n. — 17 e.n.) istoric roman, a cărui lucrare „Istoria Romei de la întemeierea orașului" în 142 volume reprezintă unul din izvoarele istoriei Romei antice (n. ed. rom.).

[2] *Thackeray William Makepeace* (1811—1863) — remarcabil scriitor realist englez care a demascat în operele sale Anglia burghezo-aristocratică („Cartea snobilor", romanul „Bîlciul deșertăciunilor" etc.) (n. ed. rom.).

[3] *Milton John* (1608—1674) — mare poet englez, publicist și om politic. În imaginile biblice ale poemului „Paradisul pierdut" (1667) și „Paradisul regăsit" (1671), Milton a reflectat particularitățile revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea și a arătat indignarea maselor populare, ura lor față de clasele dominante. Pamfletele lui Milton sînt exemple de publicistică puritană revoluționară (n. ed. rom.).

[4] *Midas* (între sec. 8 și 7 î.e.n.) — rege al anticei Frigii (Asia Mică). Faima bogăției lui a dat naștere unei legende care spunea că Midas avea darul să preschimbe în aur toate obiectele pe care le atingea (n. ed. rom.).

și îndestularea au rămas! El o să se mai întoarcă însă și o să readucă înapoi sufletul cel pierdut, o să învețe oamenii să prețuiască pîinea, să iubească fumul acru al focurilor de vreascuri! Va veni călare, îmbrăcat într-o zdreanță de culoarea scrumului; în părul lui va sălășlui vîntul, iar în sprîncenele lui — pelinul. Cei slabi vor muri cu toții într-un an de zile și atunci pe cei puternici îi va urca pe cai și îi va duce îndărăt spre teză. Arătătoarele ceasornicului se vor învîrti de-a-ndoaselea, străbătînd zile întunecate, trecînd peste rîuri de sînge, cățărîndu-se peste munți de lucruri fără sens...

— ... Vor sparge toate pivnițele și vor bea tot rachiul! continuă Suzana pe același ton.

Dar pe Visarion nu-l mai putea opri în loc nici o ironie.

— În cursul acestei ultime rătăciri pe întinsul pămîntului, se va naște o generație nouă, lipsită de memorie. Doar în cîntecele lor, stînd lîngă focuri uriașe, aprinse în stepă, vor mai pomeni de peștele cel prost care a avut o dată norocul să sară din năvodul fermecat. Și-i bine să fie așa: cîntecul e ca o piatră funerară — te ajută să uiți... Granițele dintre regiuni se vor șterge, întreaga planetă va fi patria omului, cuvintele „dragoste" și „soare" își vor recăpăta vechiul lor înțeles. Nu toată lumea, dar *fiecare* om în parte va fi fericit. Prin deșert va trece, în goana calului, omul gol și fericit. Ascultă-mă... pînă acum nici nu-ți cunosc numele... cum de nu înțelegi dumneata că, de fapt, omenirea nu trăiește decît cu speranța în venirea lui Atila?!

Suzana îl privi curioasă:

— Fabricile și uzinele sovietice trebuiesc aruncate în aer?

El clătină înverșunat din cap:

— Tot nu m-ai înțeles. Degeaba ți-am vorbit. Mi-e milă de mine însumi...

— Ba te-am înțeles perfect și-ți mulțumesc pentru încredere. Îl voi ruga pe Uvadiev să tragă el

concluziile organizatorice, cum se spune acum! Dădu să plece.

— O ultimă întrebare! Visarion îi tăie drumul. Ce s-a făcut băiatul ăla, acela din noaptea aceea?... Savka, parcă îi zicea.

— Savka? Cînd au pus mîna pe el şi-a vîrît o grenadă în gură. Să ştii că aproape nici nu doare.

Visarion ar fi vrut s-o ajungă din urmă, să-şi ia îndărăt ideea pe care ea o încadrase cu atîta uşurinţă într-un articol de cod penal. Dar Suzana plecase, iar el rămase pe loc, istovit, mestecînd un fir de iarbă zemos şi dulceag, smuls din pămînt. Îi trecu prin minte că se încurcase şi nu va mai găsi în el destulă voinţă pentru a pune stăpînire pe lume. Sub învelişul deşucheat al ideii, se ascundea simpla vanitate a omului. Caracterul lui nu fusese modelat nici de război, nici de anii de distrugeri, şi nici de mizeria îndurată; îl modelase o întîmplare de mică importanţă, din anii tinereţii lui, din timpul cînd mai colecţiona încă mărci. Aceasta se petrecuse la liceul real; în cabinetul lui, directorul cu grad echivalent celui de general şi cu o chelie pînă la ceafă căuta să-l convingă să se ducă la un înalt protector şi să se ploconească pentru bursa ce-i fusese acordată. Glasul directorului era ca o piele de căprioară, iar pielea aceasta de căprioară mirosea a opoponax şi se desfăşura din burta respectabilului funcţionar, în care se ascundeau valuri întregi de astfel de piei. Visarion privea pe sub sprîncene la capacul de argint al călimării, în care o stîrpitură cu cap mare îl maimuţărea, repetîndu-i docilele temeneli... Şi deodată izbucni în rîs la gîndul că şi Suzana ar fi putut să-i spună: „Fie şi cu întîrziere, dar tot te vei ploconi şi tu..."

Măzărichea veştedă, bătută de piatră, se agăţa de picioarele lui. Umbla repede, iar deasupra capului său un nor zbîrlit, mare cît jumătatea cerului, urma acelaşi drum cu el; îi mîna aceeaşi soartă. Mînia iuţi pasul lui Visarion, dar şi norului

îi grăbi mersul vîntul care sufla acum mai tare. Deasupra pădurii, norul se risipi în zdrențe grele, din care porni să se cearnă burniță. Omul fu nevoit totuși să treacă întîi pe la Makariha, pe la președintele sovietului de plasă.

5

Toți cei care au putut dormi în noaptea aceea au visat norul cel zbîrlit, fiecare însă într-alt chip. Uvadiev văzu în vis un glob roșu care se rostogolea greoi de la răsărit spre apus. Akișin visă un trunchi cojit de mesteacăn, lung de șase metri și cu rădăcini groase, care se pregătea de departe să dea ultima lovitură stăvilarului de pe Soti ; lui Vasian i se arătă pur și simplu un cap de iepure, înnădit cu gînd de hulă pe trupul neînsuflețit al lui Evsevi. Și parcă mii de oameni din munți, din văi și din cîmpii veniseră să se închine sfîntului, în catedrala a cărei măreață zidire o și isprăvise între timp închipuirea lui Vasian. Și se făcea așa : parcă el, vistiernicul, stînd cel mai aproape de mort, căuta mereu să acopere cu o batistă obrazul de blană al lui Evsevi, dar acesta se tot zbătea și, deodată, îi căzu vălul de pe față ; atunci toată lumea, văzîndu-l și dumirindu-se, o luă la fugă. Și iată că aici, în cumpăna dintre vis și viață, se împleti încă o îndoială : s-o fi închinat el adevărului în ăști douăzeci de ani ? O fi slujit el adevărului adevărat, în greaua lui meserie de vistiernic, în care i se cerea atîta viclenie ? Asemenea zbucium turbura tot mai des somnul ușor al lui Vasian...

Luîndu-și blana de oaie pe umăr, ieși afară din chilie. Dincolo de vălul înalt al norilor, soarele lumina spălăcit și țanțoș. Aici, în grădină, penumbra trandafirie a zorilor avea miros de chimion. Furtuna nopții împinsese surpătura malului cu încă

un metru mai înăuntru ; straturile se ciuntiseră, şi mustăţile lujerelor de castraveţi atîrnau deasupra rîpii, pline de nedumerire. Ţi-era mai mare mila să priveşti tufele răvăşite, culcate în noroaie ; Vasian dădu o raită prin schit, fără vreun scop precis. Ochiului de bun gospodar i se înfăţişau pretutindeni urmele distrugerii. În timpul nopţii, vîntul, care suflase cumplit, smulsese din rădăcină copacul de lîngă biserică ; vîrful lui, prăvălindu-se, despicase streaşina de fier şi spărsese geamurile colorate ale pridvorului — daruri ale aceluiaşi năstruşnic Barulin. Ridicînd de jos un ciob mai măricel, Vasian îl frecă, întristat, cu pulpana hainei, de parcă ciobul ar mai fi putut să fie de vreun folos în acest lăcaş al domnului, osîndit pieirii.

Îl apucă o nestăvilită dorinţă să plece din locul acesta sortit distrugerii. Fără să lase din mînă ciobul cel preţios — mărturia vremurilor de glorie — vistiernicul porni pe cărăruia care ducea spre pintenul rîpii. De mult nu mai trecuse nimeni pe aici ; pe potecă se prăsiseră, neobrăzate, ciuperci de toate culorile. De pe crengile copacilor picura cu zgomot umezeala nopţii. În aluniş fluierau, fără convingere, păsărelele. „Sînt lişiţe", se gîndi vistiernicul, şi, cu toate că era mare cunoscător în ale păsărilor, nu băgă de seamă că greşise. Din crăpături, năpădise pe bancă un mucegai portocaliu şi veninos. Vasian îl mătură cu o crenguţă, apoi se aşeză pe marginea băncii, cu băgare de seamă, ca într-o casă străină. De sus, totul i se păru neschimbat. Ca şi mai înainte, pe rîu erau îngrămădiţi o sumedenie de buşteni ; stăvilarul se arcuise sub apăsare şi doar clipocitul depărtat al apei amintea de creşterea ei. Vistiernicul căscă, obosit de atîtea necazuri ; apoi îşi puse la ochi ciobul de sticlă mai roşu ca sîngele.

Nu recunoscu Sotiul şi, neputînd-şi crede ochilor, începu să şteargă sticla de zor. Deasupra rîului stăruia o pîclă roşie ; frunzişul era străveziu şi întu-

necos, iar cerul bătînd în negru nu prevestea nimic bun. Totul părea cuprins de flăcări, iar masa buștenilor, în curgerea ei grea, părea un torent de bazalt răcit, zbucnit afară din adîncurile pămîntului. Dinspre răsărit se apropia lava norilor. Mișcările oamenilor, care foiau pe malul din față, căpătaseră o semnificație răutăcioasă, neliniștitoare. Sticla schimonosea lumea ; lumea sticlei era cu totul alta. Un călăreț pe mal își îndemna mîrțoaga, ducînd poșta la Șușa, iar lui Vasian i se păru că omul călărește pe un gîndac apocaliptic, fugind de judecata de apoi... Pe conștiința vistiernicului se așternu parcă un văl roșu ; văzu un om care stătea nemișcat pe mal, și simți că omul acesta va trebui să cadă îndată. Abia avu timpul să ia de la ochi sticla cea vrăjită ; în aceeași clipă se întîmplă catastrofa. Văzu cu ochii lui cum se frînge stăvilarul.

Ceva străluci ca un fulger de sub zăhat, apoi se auziră ca două împușcături trase cu un pistol de jucărie ; la înălțimea celor treizeci de metri la care se afla Vasian, totul apărea redus la scară. Stăvilarul se arcui mai mult și sări deodată din talpa lui. O putere uriașă împrăștie buștenii pe toată suprafața rîului, care se făcea aproape de două ori mai lat decît înainte. Pe Vasian îl înspăimîntă mai ales ușurința cu care se desprinsese salcia seculară de pe locul ei, ca îndată, strînsă necruțător, să pornească așa, în picioare, cu tot puhoiul. Pe la mijlocul rîului, unde strînsoarea buștenilor mai slăbise, copacul căzu și se zbătea acum cu ramurile sorbite în pîlniile vîltorilor. Cînd fu din nou zvîrlit la suprafață, semăna leit cu celelalte mii de trunchiuri, cu acești ostași ai Sotistroi-ului, care nu avuseseră parte să intre în luptă. Ținîndu-se de bancă, temîndu-se parcă să nu-l tragă și pe el prăpădul în vreo mare străină, Vasian privea buimac la galopul nebun al spumei și al copacilor. Pe urmă, atenția îi fu atrasă de o pată albicioasă de pe genunchi : anteriul nu-l mai ținea, și altul

n-avea de unde să-şi facă. Îşi dădea şi el seama : trebuia să-şi încheie socotelile cu viaţa — acest şir de înfrîngeri care durase prea mult, şi care n-avea nici un haz. Marea tragedie a Sotiului era umbrită de o nenorocire mai mică, a lui, personală : ca să trăiască mai departe, trebuia negreşit să născo-ceească un alt chip, mai prielnic, de a trece firul aţei prin ştofa care începea să se rupă.

Dincolo, pe mal, oamenii priveau catastrofa aproape cu aceeaşi nepăsare ; era indiferenţa neputinţei. Adunaţi aci ca la înmormîntare, muncitorii aşteptau cu feţe mohorîte să sune sirena de dimineaţă. Un ceas mai tîrziu, puştimea le luă locul ; cocoţaţi pe garduri, băieţii comentau întîmplarea cu un aer preocupat şi căutînd parcă pricină la toate. În curînd plecară şi ei : pe la Tepaki, apa aruncase pe mal o vacă înecată ; trebuiau doar să comenteze şi întîmplarea cu vaca ! Pe la prînz, cînd sirena vesti încetarea lucrului, pe mal nu mai rămăsese decît Renne şi şeful de echipă, însărcinat cu supravegherea malului. Bătîndu-l pe inginer pe umăr şi suflîndu-i în faţă duhoarea de votcă, şeful de echipă îi demonstra pentru a zecea oară acelaşi lucru :

— ... Altădată aş fi tras o sudalmă, mi-aş fi luat banii şi p-aici ţi-e drumul ! La nevastă, pe cuptor ! Dar acuma parcă nu mă dumiresc... zău aşa... că ştiu ai cui îs banii... Te pomeneşti că s-au dus pe copcă toţi bănişorii strînşi din dări pe întreg judeţul, Filip Alexandrîci ! Ţăranii s-au spetit muncind, muierile au lucrat şi borţoase... pe ţîncii de opt anişori — tocmai cînd să zburde mai bine — i-au băgat să tragă şi ei în ham, să ne ajute în truda noastră... cînd colo, uite, s-a dus toată munca pe apa sîmbetei ! Nu ştiu cum, dar parc-am fi pierdut la cărţi, dumneata şi cu mine, banii ăştia, Filip Alexandrîci. Şi cu toate că mă ştiu nevinovat, zău că-mi vine să-mi fac seama !

— Nu fi bădăran, măi frate, nu-mi place... se strîmbă Renne, ca răspuns la pălăvrăgeala lui.

— Şi-acum, nu-ş' ce să zic dacă nu ne-or da în judecată! Şi de ne-or închide, trebuie să ne cam luăm gîndul de la ţigări; acolo-i rost numai de sfînta mahorcă. Ia şi dumneata, Filip Alexandrîci, deprinde-te cu ea! Of, of, pîntec nesătul ce eşti... urlă el, ocărînd rîul; şi, tresărind din tot corpul, plîngea cu lacrimi nefireşti, îmbăloşate, de beţiv.

Soti se domolise. Apele lui se tîrau acum mai încet. În biroul lui Burago atîrna pe perete un barometru aneroid; acul nestatornic al barometrului părea să exprime o oarecare nedumerire. Dis-de-dimineaţă telegrafistul nedormit începu să bată telegramele lui Uvadiev, către Comitetul executiv judeţean, Oficiul hîrtiei şi Consiliul Gubernial al Economiei Naţionale. În birou se făcuse linişte; pînă şi contabilul-şef, care avea prostul obicei să cînte cu glas de vacă, îşi înghiţi mugetul, pregătindu-se să plece acasă. Numai spre sfîrşitul zilei, după şedinţă, Uvadiev trecu din cabinetul lui în cancelaria comună. Faţa-i se înăsprise, iar mîinile i se agăţau singure de orice obiect aflat în cale; trebuia să recunoască şi el cu mirare că obosise, şi-apoi îl apăsa o senzaţie ciudată: parcă i-ar fi îngheţat spatele. Şedinţa în care trebuia să se ia măsurile pentru lichidarea catastrofei de pe Soti nu dădu nici un rezultat. Aveau acum mai multă nevoie de lemn decît de ciment sau de fier; se începeau lucrări urgente: cofraje pentru turnarea celui de al doilea planşeu de beton şi construirea locuinţelor muncitoreşti. Burago cerea să se reducă neîntîrziat scara lucrărilor, deoarece, în urma restrîngerii sumelor puse la dispoziţia şantierului şi a situaţiei neclare, puteau să se trezească ameninţaţi de o bruscă încetare a lucrărilor. Uvadiev, însă, arătă că e nevoie să se reducă treptat ritmul construcţiei; spera, pesemne, să facă rost în timp util de materialul lemnos necesar. Din motive uşor

de înțeles, comitetul sindical de șantier se abținu de la vot. Ședința fu amînată pînă în seara aceleiași zile, ca să se afle și părerea lui Potiomkin, care mai era încă șeful șantierului. Renne nu venise de loc la ședință, așa încît n-aveau asupra cui să-și verse mînia acumulată de atîta vreme.

Cînd Uvadiev deschise ușa, în spatele lui plutea un nor gros de fum de țigară.

Cancelaria era goală; numai o dactilografă cu păr bălai spălăcit bătea ceva la mașină lîngă fereastră, la lumina mohorîtă a zilei. Uvadiev își aminti, căscînd, că o cheamă Zoia. Trecea drept o fată curățică și mirosea întotdeauna a săpun. Ziua se stingea încet. Jos, cineva muta din loc o masă. Îl văzu prin fereastră pe Eraklin, mecanicul-șef, înotînd în glodul străzii.

— Ce scrii acolo? întrebă Uvadiev, apropiindu-se de măsuță.

— Stepan Akimîci mi-a dat să fac urgent statul de salarii! Stepan Akimîci era contabilul cu glas de vacă. S-au fumat kilograme de tutun aici! Te-apucă amețeala, nu alta...

Ridică spre el ochii rotunzi, umbriți de plictiseală, și-i zîmbi atît de dulce de parcă i-ar fi dat lui Uvadiev o tabletă de ciocolată, din cele de cinci copeici.

— Da, e destul fum... Și tot nu pleca. Mi se pare că dumneata ești de pe aici, de prin partea locului?

— Nu, eu sînt din Viatka, dar am aici o soră, profesoară la Șonoha. E sat frumos, numai că ne cam temem de urși...

— Așa! Foarte interesant... bombăni Uvadiev.

Se uita de sus la gîtul ei scurt și alb, la mărgelele ei ieftine de mărgean, la danteluța simplă a cămășii ce se vedea de sub bluză. Sprînceana lui se ascuțea din ce în ce: i se părea că niciodată nu mai văzuse pînă acum atît de aproape pufulețul blond de pe ceafa unei femei. Simți o neliniște tulbure furnicîndu-i mîinile; ca s-o învingă, luă o

țigară din pachetul desfăcut pe masă, lîngă poșeta jerpelită. O aprinse. Și, îndată, parcă-l lovi cineva cu o rangă peste ceafă ; o amețeală caldă i se răspîndi în vine, și în sufletul lui cineva străin zîmbi moleșit golului ce se căsca pe neașteptate. Nu se mai temea acum că țigara va scoate atîta fum, încît toată lumea își va da seama de capitularea lui Uvadiev. Dactilografa zîmbi din nou, și de astă dată zîmbetul ei nu i se mai păru atît de respingător cum îi păruse cu un minut mai înainte. Întinse mîna și-i mîngîie încet zulufii ușori de pe ceafă. Fața lui era plină de nepăsare : avea chiar aerul unei preocupări gospodărești ca și cum ar fi pipăit niscaiva fibre de celuloză, ca să le încerce calitatea.

— Mă cheamă Zoia, murmură dactilografa, încetinindu-și lucrul.

— Vezi-ți de treabă... Te deranjez cumva ?

Ea trecu zgomotos carul mașinii dintr-o parte într-alta.

— Nu, de ce... doar am degetele libere !... Ce ursuz ești.

— Nu-s de loc ursuz, obiectă el fără să zîmbească. Se simțea de parcă-l silea cineva să mestece ciocolata mai sus pomenită. Otrava tutunului, răspîndindu-i-se pe vechile albii, îi împăienjenea conștiința. Locuiești aici ?

— Nu ți-am spus doar... stau cu soră-mea la Șonoha. Cum treci pîrăul dai de o casă cu chenare albastre la ferestre. Soră-mea nu e niciodată acasă. Mereu are treabă.

— E sat frumos, își dădu într-o doară părerea Uvadiev, apoi gîndul lui făcu un salt în lături. Ia spune, îți plac curmalele ? Sînt niște fructe așa... cresc pe palmieri. Mi le-a trimis deunăzi un prieten din Turkestan.

— De alea dulci de te dor dinții ?

— Chiar așa... Vino la mine să mănînci curmale, propuse el fără să știe exact de ce.

Ea ridică ochii spre el, gata să-l urmeze.

— Chiar acum ?

— Nu, curmalele mai pot s-aştepte. Termină-ţi hîrtiile şi vino... pe la şase.

Plecă acasă, pe drumuri mai ocolite : simţea nevoia să se mai aerisească, să-şi mai împrăştie acreala din el. Umbla aşa şi nu-i plăcea nimic din ceea ce vedea. De peretele casei în care urma să se deschidă magazinul universal pentru muncitori stătea rezemată firma, gata zugrăvită ; în băltoaca de alături se oglindeau burţile multicolore ale literelor întoarse cu josu-n sus. „Ce modă păcătoasă s-a mai scornit şi acum : să începi orice treabă cu o firmă !" îşi spuse el, morocănos. Pentru locuinţele personalului administrativ şi tehnic abia de se fixase amplasamentul ; Uvadiev îşi aduse aminte de doctorul cel pisălog care-l bătea zilnic la cap, cerînd mărirea barăcilor în care locuiau muncitorii ; îşi aminti de Eraklin, cum frămînta noroiul, şi se gîndi că trotuarele de scînduri, de care s-au putut lipsi fără greutate pînă acum, vor trebui, din cauza lunii ploioase, să fie terminate chiar înainte de a păşi la construirea barăcilor. Dar pentru toate astea trebuia lemn, o grămadă de lemn, din lemnul acela pe care Soti îl împrăştia acum furios prin toate suhaturile străine.

...Era nevoie de lemn. Pe-o platformă pe jumătate descoperită zăceau în amorţire de fier diferite piese ale maşinilor mari, care şi începuseră să sosească rînd pe rînd la şantier. Erau aici tot felul de gîturi de aramă cotite, mîini de oţel ce ştiau să apuce, gata să se înhame la roţile de transmisie, esofaguri de fontă, prin care urma să se alimenteze cu apă uriaşul nenăscut încă. Alte piese ale aceluiaşi uriaş nenăscut încă zăceau în lăzi zăbrelite, aşteptînd cuminţi sorocul unirii lor într-un singur tot. În ziua aceea mohorîtă, metalului îi era frig ; visa, desigur, la fierberea de milenii din adîncurile pămîntului şi la dogoarea cuptorului înalt de unde-l scoseseră ca

să stea aici, în frigul și burnița serii de pe Soti. Ca să fie adăpostit, trebuia lemn, mereu lemn... Uvadiev umblă un ceas întreg și obosi mai mult de enervare decît de mersul prin glodul ăsta de nestrăbătut. Deodată, cineva îl prinse de mînă.

— De cînd te aștept ! se plînse Zoia.

— ...Ah, da ! Uitasem de curmale !... își aminti el cu ciudă. Nu știa ce să mai facă acum cu dactilografa. „O pun să-mi copieze referatul la mașină ; peste un ceas o s-o șteargă ea singură..."

Ideea asta îi luă o piatră de pe inimă. Zoia tăcea și zgîria ceva pe perete, cu unghia ieșită din mănușa de ață ; pe urmă își plimbă degetul pe toate nodurile bîrnelor, în timp ce Uvadiev moșmondea mereu căutînd să deschidă ușa. Pătrunseră apoi în odaia cea curată, așa-numita „odaie mare". Uvadiev aprinse lampa și trase perdeaua la una din ferestre ; ea trase îndată și cealaltă perdea. Dacă el ar fi observat la timp ajutorul ei, s-ar fi petrecut desigur chiar în momentul acela ceea ce se petrecu abia cu o jumătate de oră mai tîrziu, într-un chip atît de ridicol și de absurd.

— Șezi... scoatem noi îndată curmalele alea. Sînt într-un coș, le-am pus acolo să le feresc de șoareci !... După aceea batem referatul la mașină.

Zoia zîmbi cu un aer înțelegător.

— Îmi place aici la dumneata, spuse ea, cercetînd pereții cam murdari ai casei. E așa de simplu aranjat. Numai că trebuie să fie ploșnițe multe. Știi, nu le place de loc mirosul de ienupăr ; încearcă să pui frunze de ienupăr sub cearșaf !... Vrei să-ți fac un abajur la lampă ? Dă-mi repede hîrtie și o foarfecă !

— N-am foarfecă.

— Poate să fie și una micuță, de unghii... merge și așa.

— Eu îmi tai unghiile cu briceagul. N-am nevoie de abajur, nu-mi place să fie întuneric ! Vreau să se vadă totul bine...

Se simțea oarecum buimăcit de iuțeala nestăvilită cu care se desfășurau evenimentele. „Uite-așa începe întotdeauna. Și ea nici nu crede că am un referat de scris...", îi trecu lui prin gînd, pe cînd răsturna curmalele, grămadă, pe o bucată de hîrtie. Gîndul ostenit se depăna anevoie ; știa doar un singur lucru : avea în fața lui un dușman... În timp ce Zoia înfuleca din curmale, mai întîi cu mirare, apoi cu multă poftă, Uvadiev o cercetă pe furiș cu privirea. Era tînără și destul de drăguță, cu toate că roșeața din obrajii ei era cam morcovie, iar trupul — scurt, cum îl au mai toate femeile din neamul nordic. Afară de asta, îi erau străine orice preocupări mai înalte ; totul i se părea cît se poate de simplu și, de aceea, nici viața nu era pretențioasă față de ea. Trăncănind mereu despre ea însăși și despre soră-sa, se sperie deodată de propria ei lăcomie și puse șovăitor pe masă o curmală din care apucase să muște.

— Dumneata... de ce nu mănînci ?

— Am mîncat destule. Mănînc noaptea. Mă scol din somn și mănînc.

— Dar de ce taci mereu ?

— Te ascult. Mă interesează foarte mult ce spui, o liniști Uvadiev, mușcîndu-și buzele.

— Vrei să dau o fugă după Verka ? Are chitară. Cîntă foarte drăguț. Adică ea, Vera, cîntă foarte frumos ! Și-i foarte simpatică...

— Nu, mulțumesc, nu-mi trebuie nici o prietenă... nu-mi plac ființele simpatice.

Ea îl amenință stîngaci cu degetul și, cu un oftat, își vîrî în gură curmala începută.

— Dumneata ești teribil, dar, știi, teribil de șmecher. Dar, ia spune-mi : e adevărat c-o să se reducă personalul ? Verka se teme grozav să n-o comprime cumva... Tatăl ei a fost sergent de poliție, dar ce-are a face : a murit doar, iar ei i-au ars pînă și fotografiile !

Cu gîndul la ale lui, el mici nu-i auzi întrebarea, iar ea uită îndată ce întrebase. Grămada de curmale aproape că nu mai scădea. Deodată Uvadiev se sculă :

— Mai stai aici, mă duc să telefonez să-mi trimită maşina de scris... am telefonul alături, în odaie. Mănîncă, te rog !

— Ce şmecher eşti... mai spuse ea o dată în urma lui.

Uvadiev trecu în odaia în care se afla masa lui de lucru şi o chemă la telefon pe Suzana ; era acolo.

— ...Burago nu-i la dumneata ? Nu-l pot găsi nicăieri.

— Cine-i la telefon ? Ah, Uvadiev !... Nu, nu e la mine şi nici n-a fost.

Suzana tăcu. Dar el tot nu se îndura să pună receptorul la loc.

— Ce faci acum, Suzana ?

— Acum ? În clipa asta ? rîse ea de curiozitatea lui. Iacă, torn nişte amestec oxidant să-mi curăţ vasele din laborator.

Se mai scurse un minut de tăcere nehotărîtă.

— Ţi-am comandat nişte sticle d-alea... cum le zice ?... lamele.

— Splendid ! Microscopul meu îţi transmite mulţumiri ! Voiai să-mi mai spui ceva, Ivan Abramîci ?

— Da... În punctul acesta al conversaţiei îl apucă o poftă grozavă să aprindă o ţigară. Dumneata... scuză-mi întrebarea stupidă !... n-ai observat nimic deosebit la mine în ultima lună ?

— Pare-mi-se că te-au cam durut măselele. Am ghicit ?

— Nu tocmai.

— Nu zău, eşti totdeauna atît de serios, atît de preocupat... Mi l-ai amintit o dată pe Peciorin... Ţi-aduci aminte de el ? E un erou al lui Lermontov. Numai că dumneata aparţii unui alt veac, unei alte clase... Uite, pînă şi cînd umblii, nu dai de loc din

mîini, ca și el : asta din cauză că ești tot atît de închis la fire. L-ai citit pe Lermontov ?

— Am să-l citesc.

Ea terminase de vorbit, iar el tot mai ședea la masă strîngînd în mînă receptorul de parcă ar fi fost chiar mîna Suzanei. Scaunul de sub el scîrțiia în ritmul respirației. Pe masă ticăia ceasul lui de buzunar ; își aduse aminte că peste o jumătate de oră începea ședința la Potiomkin. Cineva strănută nestăpînit : era telefonista de la centrală, pe care o interesa chiar și tăcerea lui Uvadiev.

— Ai guturai, tovarășă, riști să-ți pierzi serviciul ! îi spuse Uvadiev încet în receptor ; apoi, băgîndu-și ceasul în buzunar, porni spre musafira lui.

Deschise ușa încetișor, în speranța că Zoia s-o fi plictisit și-o fi plecat ; dar se înșela. Sprînceana lui se înălță deodată undeva spre tîmplă, exprimînd asprime și mînie. În lumina lămpii, dactilografa ședea pe scaun, goală pușcă : nu mai avea pe ea decît mărgelele. Părul ei spălăcit cădea în plete peste umeri. Se vedea că îi este frig, pielea i se făcuse ca de găină. Pe hîrtie nu mai rămăsese decît o mînă de curmale. Zoia zîmbea sfios, și zîmbetul era unica ei haină.

— ...Am vrut să-ți fac o surpriză, murmură ea cu un aer vinovat și rămase în așteptare.

Fața lui Uvadiev se schimonosi de tot și începu să semene a pumn.

— Afar... ieși imediat, afară ! glasul abia i se deslușea, atît era de înăbușit de furie.

Pe urmă se așeză pe laviță, cu spatele la ea, și își aținti ochii undeva în gol. Era tras la față și arăta ca după tifos exantematic. Vizitatoarea lui se îmbrăcă în grabă, cu mișcări stîngace, agățînd totul în jurul ei ; de spaimă, uitase cu desăvîrșire că și lacrimile pot servi drept haină. Lucrurile refuzau s-o asculte : pantoful nu intra în picior, iar bluza plesnea pe la cusături. Deodată, atenția lui Uvadiev fu atrasă de un foșnet ; se întoarse fără grabă :

din poșeta deschisă, pe care Zoia o apucase în grabă, curgeau pe jos curmalele furate.

— Pentru sor-mea... pentru sora mea! spuse ea în șoaptă, tremurînd toată.

Uvadiev îi smulse în tăcere poșeta din mînă și o umplu pînă sus cu alte curmale din rezerva lui; i se lipeau de mîini, iar el le îndesa în poșetă cu înverșunare și scîrbă.

— Transmite complimente surorii dumitale! strigă el, desfăcîndu-și degetele năclăite.

— De ce te-ai supărat... Te-am jignit cumva? izbucni ea în plîns, abia în pragul ușii.

6

Planul de mobilizare a populației dădu greș. Preveniți, nu se știe de cine, țăranii începuseră încă de cu seară să-și facă drum prin vecini. Pronka și Mokronosov umblau din curte în curte, rugîndu-se de oameni să nu părăsească șantierul tocmai acum, în clipa asta de grea cumpănă; dar și aceștia își aveau argumentele lor. În toate satele lumea se punea pe chefuit. La Șușa se prăznuia maica domnului de la Kazan, iar la Niughin, ziua de cincisprezece iulie era o zi cu adevărat însemnată, căci acum șapte ani satul fusese mistuit de foc la această dată. La Iliușensko se adunaseră toți cumetrii și cuscrii, uite-așa, fiindcă era vreme rea, să petreacă și să mai uite de necazuri. Judecînd după merindele ce se încărcau în căruțe, petrecerile trebuiau să țină multă vreme.

Ici și colo, mai cu ceartă, mai cu amenințări, tineretul izbuti să-și oprească părinții care se pregăteau de fugă, dar pînă în cele din urmă, la adunarea obștească, veniră doar tinerii și văduvele care n-aveau cai. Cu toate astea, Favorov luă cuvîntul în calitate de reprezentant al șantierului și vorbi

chiar destul de bine despre multe probleme înalte ; ca urmare a cuvîntării lui, o babă cu colți mari — n-o fi fost ea chiar baba cloanța, dar cu siguranță o cimotie de-a ei — se repezi la orator :

— Poftim de ne înhamă pe noi, domnișorule !... Și-apoi suie în căruță și dă-i cu biciul ! Că și de-om crăpa, nu-i mare pagubă...

Mokronosov păși în față și întrebă posomorît unde trebuie să meargă ; și înainte ca Favorov, care plecase chiar în timpul ședinței, să ajungă îndărăt la Uvadiev, i-o și luară înainte douăzeci și trei de căruțe țărănești, hurducăind pe drum... Din cele douăsprezece plăși înșirate pe valea rîului, au mai răspuns la chemarea lui Uvadiev două, la care se adăugau toate mijloacele de transport de care dispunea șantierul. De fapt, acestea erau deocamdată posibilitățile pentru a umple golul căscat de ruperea stăvilarului.

Stivele de lemn ale Sotistroi-ului creșteau la număr, dar și lucrările luaseră un mare avînt. Lipsa de material lemnos se făcu simțită chiar după o săptămînă și jumătate de la catastrofă. Soti scădea văzînd cu ochii. Se spunea chiar că ici și colo, pe rîurile mai mici, plutele stăteau pe loc din cauza scăderii apelor. Întreprinderile forestiere nu se îndurau totuși să-și dea buștenii pe comorile risipite ale lui Uvadiev, care mai trebuiau încă pescuite. Dar oricum, față de proporțiile noului șantier și ale cererii de material lemnos, nimeni n-ar fi putut să satisfacă pe dată trebuințele Sotistroi-ului. Fără să se cruțe o clipă, Uvadiev bătea tot timpul drumurile regiunii și, datorită activității lui neobosite, lucrările de construcție la corpurile uzinei electrice și de acizi aproape că nu se încetiniră de loc. Strecurîndu-se printre legi, Uvadiev încerca în toate chipurile să aducă lemn la șantier. Observînd toate vicleșugurile lui, Burago rîdea pe sub mustață ; într-o seară, de pildă, trecînd cu o treabă pe la Uvadiev, îl găsi aci pe bătrînul Krasilnikov. Cu toate

că era zi de lucru, bătrînul purta un surtuc de postav negru, lucios, care dădea convorbirii lor un caracter de o deosebită solemnitate, de parcă ar fi fost o conferinţă pe ţară. Deocamdată nu se vorbea încă de lemn.

— ...Aşa că n-ar fi trebuit să-mi întorci spatele, tovarăşe Ivan Abramîci. Dumneata m-ai lăsat fără pîine şi fără acoperiş ; tocmai de aia o să te jupoi şi eu acum pentru străduiala mea, ţi-o spun de la obraz. Hei, ce te-aş mai jefui eu într-o noapte întunecoasă, dar nu-mi dă mîna...

— Ia cît vrei, numai treabă să faci ! spuse Uvadiev, căutînd să ghicească dacă bătrînul exploatator de păduri este, într-adevăr, în măsură să-i fie de folos, sau dacă n-a venit cumva doar aşa, ca să-şi verse necazul pe el.

Krasilnikov se dovedi însă a fi neputincios şi Uvadiev îl dădu într-o bună zi afară, aşa, cît ai clipi din ochi. Nu mai nădăjduia decît în ajutorul lui Jeglov. Zilele se scurgeau şi mai repede decît banii, iar din cancelarie nu se mai auzea mugetul liniştitor al contabilului. Potiomkin se retrăsese definitiv de la conducere şi tînjea, iar soţia lui, chemată telegrafic, se comporta ca o văduvă în toată regula. Ziarele necitite se adunau teanc lîngă patul lui ; iar aceste ziare aduceau veşti nebuloase şi neliniştitoare. Perspectivele recoltei se prezentau foarte prost ; timp de două luni se cernuse peste Ţara Sovietică o ploaie mărunţă, parcă putredă. Dintr-un capăt în celălalt al ţării se răspîndi zvonul că în curînd Comisariatul Poporului pentru Aprovizionare îşi va relua activitatea. În regiunile periferice ale ţării se introducea sistemul distribuirii alimentelor pe cartelă. Guvernul publicase un decret referitor la predarea benevolă a prisosului de cereale, dar pe lîngă asta se luau şi alte măsuri urgente pentru a preîntîmpina neîndeplinirea planului de construcţii. Flecari nevăzuţi răspîndeau în popor vestea cum că patruzeci de mii de comisari

politici însărcinați cu strîngerea surplusului obligatoriu de produse agricole au și fost trimiși pe capul țăranilor. La centru se descoperi un complot. O țară vecină făcea manevre la granița sovietică. Prin tîrguri, la taifas pe sub ferestre, se născoceau anecdote despre socialismul de lut. Un ziar local de seară publică un lung articol : să nu faceți rezerve prea mari de alimente, că se prăsesc viermii în ele ; un profesor necunoscut cita chiar numele latinesc al viermelui, însoțit de un desen făcut de mînă. Cu durere în suflet, țara se pregătea pentru necazurile ce o așteptau...

Sotiul amorțise ; pe malurile lui se lăsase înainte de vreme liniștea toamnei. Oameni veniți de prin alte părți răscoleau beciurile chiaburilor și scoteau grîul putred, încins de prin butiile îngropate în pămînt. La Jerebeakovi se găsi o tonă, la Aleavdin — una și jumătate. Bogățiile astea, pe jumătate putrezite, îngropate sub grămezile de băligar, răscoliră opinia publică a satelor : pe Soti începea să se ridice o baricadă. O comisie compusă din comsomoliști și reprezentanți ai Inspectoratului fiscal se duse într-o bună dimineață la pîrău și găsi acolo, la cîțiva pași de oloinița lui Krasilnikov, un depozit de douăzeci și trei de arme militare, opt carabine vechi și foarte multe gloanțe. Armele fuseseră găsite sub crucea mormîntului fără nume, unde a fost îngropat Piotr Berezeatov, cel care s-a răsculat împotriva Sovietelor, fiind împușcat chiar pe locul acela, cu zece ani în urmă. Sperînd să dea de osemintele lui Berezeatov, oamenii săpară și mai adînc și descoperiră o mitralieră, unsă din belșug cu untură de porc. Mai săpară încă două ceasuri după aceea, dar nu mai găsiră nimic ; și atunci începu să circule printre oameni zvonul că armele erau chiar oasele lui Berezeatov, iar gloanțele, picături din sîngele lui. Pînă la prînz, răscoliseră tot pămîntul în jurul proprietății lui Krasilnikov, făcuseră adevărate tranșee, dar de comoară tot nu dădură.

Cu prilejul acesta îl văzură cu toţii pe Vasili, pentru întîia oară după îndelungata lui lipsă, ieşind din uşiţa scundă a oloiniţei şi pornind şontîc spre pîrău, cu un aer nepăsător. Acolo îşi înmuie capul în gîrlă şi stătu un timp aşa, culcat pe o rînă, ca să se potolească, întocmai cum se sting în apă tăciunii fumegînzi. Nu mai rămăsese nimic din înfăţişarea lui ferchejă de altădată; o jumătate de obraz îi era mînjită cu catran. Omul ăsta începuse să arate ca o sălbăticiune de pădure.

Întorcîndu-se şontîc-şontîc înapoi, îi strigă lui Pronka:

— Sapă, derbedeule, sapă cît vrei!... Tot n-o să poţi răscoli tot pămîntul.

Deocamdată n-avea nici un rost să-l ridice pe Vasili; se cercetă întîi cine mai rămăsese în viaţă din neamul Berezeatovilor. Lumea tot arăta spre schit; acolo, cică, se adăpostesc toţi unchii răposatului; şi-au pus scufia de călugăr pe cap şi se roagă la icoane pentru pieirea Puterii Sovietice. Hotărîră să facă o descindere la schit. Expediţia fu amînată pentru a doua zi, pentru că era tîrziu, dar între timp fugi de sub pază Filofei, arestat în ajun pentru limba lui veninoasă. Lukinici, care-l avea în pază pe arestat, explică destul de încurcat cum că în timpul nopţii trei inşi legaţi cu basmale peste faţă ar fi năvălit la el, i-ar fi smuls cheile cu forţa şi, luîndu-l pe călugăr călare, ar fi pornit în goană spre Lopski Pogost. Visarion apăru şi el ca martor şi confirmă că a auzit noaptea tropot de cai şi că l-a văzut pe Lukinici alergînd şi ţipînd în urma călăreţilor; urmele răpitorilor le spălase ploaia. Cercetările rămaseră fără rezultat, iar în ziare apăru doar ştirea despre armele găsite.

Temîndu-se ca nu cumva să le dea cineva de veste celor de la schit despre descinderea de a doua zi, Pronka stătu pînă noaptea tîrziu pe mal, supraveghind rîul; dacă s-ar fi încurcat iţele, el cel dintîi ar fi fost zvîrlit, cu capul spart, în apele Sotiului.

Prin binoclul pe care îl ceruse cu un aer misterios lui Favorov văzu luminițe rătăcind printre copaci, pe malul înalt al schitului, iar în urma lor, umbre. Apoi trecură mai mulți oameni încovoiați, ducînd ceva ca un fel de targă lungă, și dispărură pe după colțul unei chițimii. Pronka fu ispitit să treacă rîul înot, ca să vadă mai de aproape forfota aceea neînțeleasă. Își scosese chiar și cingătoarea, dar tocmai atunci se arătă sora lui, Katia. Îl strigă, apoi veni să se așeze lîngă el:

— Ce te tot plimbi?

— Pronea, mă doare inima!

— Pune-ți iod și-ți trece.

— Ce-ar fi să vorbești cu chiriașul nostru! Ce are cu mine? Pe el l-ar plăcea și o domnișoară.

— De Visarion vorbești? Dă-l dracului!

— Dă-mi place!

— Culcă-te cu el, dacă-ți place...

— Mi-e frică!

— Atunci lasă-l dracului, cît nu-i prea tîrziu...

Fata se bosumflă și-i întoarse spatele:

— Ce mai frate!... Unui străin i-ai deschide și punga, iar neamurilor pînă și sfatul îl dai cu zgîrcenie! Hai să mănînci.

La plecare, Pronka mai duse o dată binoclul la ochi; dar pe malul celălalt domnea iarăși pustiul cenușiu al toamnei.

Pronka se frămîntase degeaba: cei de la schit nu mai aveau ce ascunde. În noaptea aceea murise Evsevi, și moartea lui fusese ultimul punct în cartea lungă și încîlcită a existenței schitului. Începuse să moară acum cîteva zeci de ani și murise treptat; după picioare, îi muriseră brațele; apoi începuse să-și piardă simțurile, cum își pierde un copac frunzele în octombrie. Atunci călugării se hotărîră să-l schimnicească înainte de încetarea lui din viață. Întunecata și înfricoșătoarea slujbă a înmormîntării de viu a fost săvîrșită tocmai la ora aceea cînd Pronka freca de zor sticlele binoclului lui Favorov.

I-au pus în grabă lui Evsevi cuculia izbăvitoare de păcate, de sub care nu mai avea nimeni voie să privească lumea, și l-au legat cu analavul de subțiori. Neștiind cum să coasă semnele albe ale schimnei, Kir desenase cu cretă pe cuculie capul lui Adam, iar pe umeri, niște serafimi în zbor. Evsevi ședea culcat cu capul întors într-o parte; avea ochii pe jumătate închiși, iar fața păroasă îi era schimonosită de o tristețe neputincioasă: în ultimul timp nu-i mai dădeau decît apă. Poate că pricepea sensul acestei ultime încercări la care îl supuneau bătrînii aștia, tot atît de străini de viață ca și el.

L-au dus la trapeză și au rămas acolo, așteptîndu-i sfîrșitul. Moartea lui nu putea să mire pe nimeni, și Aza căsca într-una, copleșit de somn. Obosiseră toți să-l mai aștepte, dar schimnicul mai trăia încă. Îi puseseră un nume nou, neînțeles pentru cei vii, ca un cuvînt magic — dar el continua să trăiască și să răspîndească duhoare în jurul lui. Kir vorbi atunci în șoaptă cu fratele Xenofont, și acesta aduse îndată de pe fereastră o carte uriașă, tot atît de neprietenoasă la vedere ca o casă pustie.

— Viețile și suferințele schimnicilor mănăstirii Solovețki a citi, binecuvîntează, părinte... intonă el pe nas și plecă felinarul care fumega deasupra paginii roase de carii. Era povestirea legendară a lui Denis despre prima pustiire a mănăstirii Solovețki, despre Nikon și voievozii lui. Xenofont o citea pe un ton somnoros și ușor cîntat. Kir alese înadins, din întreg letopisețul, tocmai paragraful acesta, mai mult decît nimerit să întărească hotărîrea călugărilor pentru tot ce va să mai fie. Cuvintele șterse, stinse zburau prin întuneric ca niște lilieci.

„...Și porunci să-l cheme pe Nikanor, carele, din multă osteneală întru rugă și în picioare stare, nu mai putea umbla ci fu adus pe o sanie mică, după a ucazului primire. Iară voievodul și al țarului rob, netemîndu-se nici de fața-i monahicească, nici de-a părului cărunțeală, îl lovi pe preafericitul cu nuia

de trestie peste cap și peste umeri, peste șira spinării și peste gură, de-i scoase și dinții..."

Lumina abia dacă trecea prin bășica de sticlă, afumată; Xenofont se uită cu coada ochiului la Evsevi care se lupta cu demonii morții, apoi, mișcîndu-și buzele în gol, căută înfrigurat cu degetul rîndul pierdut:

„...voind să-i prefacă în al uitării scrum, porunci să-i aducă de sub pază pre frații călugări și pre cei ce ascultare făceau, șasezeci la număr; judecîndu-i pre fiecare în parte, cazne deosebite pregătitu-le-a. Pre unii porunci de picioare și de mijloc să-i spînzure, fiecare de cîte un cîrlig; pre alții, sub paloș îi punea și în cinci bucăți îi tăia, iar pre cei săraci cu duhul în foc îi arseră, cu biciul îi bătură, cu funii îi sugrumară; iar la cîte unii, pe o laviță punîndu-i, limba le-o crestau de cîte două și trei ori; pre alții de cai îi legau și pe jos îi tîrau ca pe un mort neîngropat, iară altora capul le-au tăiat."

Evsevi se răsucea, și semnele de cretă se scuturau de pe cuculie. Deodată, Kir se ridică de pe locul lui de stareț, și după el se sculară toți, clătinîndu-se de oboseală: se crăpa de ziuă. Evsevi se ridică și el în capul oaselor, de parcă înainte de a muri voia să fugă din acest amarnic întuneric omenesc; și desfăcu genele grele, pentru că nu-i venea să creadă în liniștea ce-l învăluise.

— Nu-i dumnezeu! strigă el, și vocea lui trosni ca un bețișor rupt; apoi căzu cu fața în sus. Toți dădură să fugă, numai Kir se apropie de el și-l sărută pe buzele moarte.

Tăcură toți, și deodată se simțiră ușurați: Evsevi îi tiranizase prin însăși existența lui. Rupîndu-se această din urmă legătură, ei nu mai erau aici decît niște cerșetori și vagabonzi, rămași pe drumuri, pe care nu-i mai unea nimic.

...Vasian avea un caiet în care scria fără pretenții și fără concluzii tot ce zguduia mintea lui de om simplu. Stătea scris acolo:

„Lotusul este simbolul pustnicului, însă la noi nu crește."

„În zece ani de domnie faraonul Amenhotep a omorît una sută și opt lei."

„Mi-a crescut o căpățînă de varză de peste cinci chile, puturoasă foarte."

„Romînia a trimis un ultimatum bolșevicilor."

„Au țipat într-una coțofenele, de nu m-au lăsat să dorm."

„A murit Evsevi; astfel tămădui-ne-vom și noi de viața aceasta."

Însemnarea din urmă era scrisă chiar în josul paginii; nu mai avea unde și nici nu mai avea ce să scrie.

1

Toate acestea începură o săptămînă mai tîrziu. Speranţele de a primi la timp materialul lemnos au fost înşelătoare. Trebuind să cîrpească golul pricinuit în exportul de grîu, ţara arunca pe pieţele străine cantităţi enorme de lemn; Uniunea Sovietică se plasă îndată pe locul al treilea în ceea ce priveşte exportul lemnului. Calea ferată refuza să încarce cantitatea de material lemnos pe care Jeglov reuşise totuşi s-o cumpere, fiindcă tocmai atunci se transportau maşinile, cimentul şi fierul la o centrală hidroelectrică din cele mai mari, ce se construia în gubernia vecină. Centrala electrică avea precădere în planul de stat al lucrărilor mari. Telegramele lui Uvadiev erau doar glasuri în pustiu: se adunaseră vreo cincizeci, sub fata cea de bronz de pe biroul lui Jeglov. Ştirea despre restrîngerea lucrărilor se răspîndi şi în rîndurile muncitorilor; dar nimeni nu credea că-i adevărată. Cu toate astea, preşedintele comitetului sindical de şantier făcu în mare taină o vizită la Secţia gubernială a Sindicatului Muncitorilor din Construcţii, şi acolo i se făgădui că se va lua legătură cu Comitetul Central al Uniunii. Dar treaba asta dura prea mult; muncitorii începeau să se neliniştească; direcţia şantierului Soti păstra tăcere. În aceste zile nu se înregistră nici o lipsă nemotivată de la lucru.

Opinia publică era în căutarea unui vinovat; îl

găsiră chiar în ajunul consfătuirii de producție: fără îndoială, nu putea fi altul decît Filip Alexandrovici Renne. Chiar de la începutul lucrărilor, constructorii simțiseră în el un om străin de ei care, chiar dacă nu le putea face rău, nici nu putea să le aducă destul folos. Totul în el era nesuferit: de la felul lui sec de a vorbi — ca un lătrat de cîine — pînă la chipiul lui vechi cu marginile ascuțite. Gazeta de perete făcea tot mai des aluzii răutăcioase la adresa administrației, care continua să-l mențină în serviciu pe omul acesta îmbătrînit înainte de vreme. Fără să vrea, Favorov fu martorul unei întîmplări, rară pentru timpurile de după revoluție, întîmplare care a însemnat ultima verigă din lanțul catastrofei de pe Soti... O mulțime de muncitori, care păreau mai mult veseli decît furioși, veniră în fața administrației șantierului și-l chemară afară pe Renne, responsabil al serviciului de aprovizionare cu material lemnos. Privind afară pe fereastră, Favorov văzu în mulțime un obiect acoperit cu o rogojină și bănui de îndată că va izbucni un scandal cum nu se mai văzuse pe nici un șantier.

— ...Să nu ieși! Îl chemăm pe Burago, o să le vorbească el și se aranjează totul...

Îi tremurau fălcile: era primul caz de acest fel pe care-l vedea de cînd practica ingineria.

— Ești încă tînăr... trebuie să procedăm cu judecată. Sîntem în progres... au învățat să linșeze și în țara asta... La revedere, tinere!

Și, totuși, înainte de a coborî scara, Renne mai zăbovi o clipă, bătînd toba cu degetele în pervazul de care se rezemase.

Cei de afară îl și văzuseră la fereastră și-i făceau de zor semn să vină jos; umorul ăsta greoi al mîniei era mai înspăimîntător decît o măciucă ridicată deasupra capului. Favorov puse repede mîna pe receptorul telefonului, dar Renne nu mai așteptă. Începu să coboare scara, așa cum era, cu capul

gol. Din cancelarie se întinseseră în urma lui mîini anonime, vrînd parcă să-l scape de ceea ce urma să se întîmple neapărat ; dar ușa de jos fu deschisă de cineva de-afară, și mîinile dispărură. Renne se afla singur în fața mulțimii, cu degetele vîrîte între cheutorile hainei. Cei mai de aproape începură să se miște, cuprinși de sfială, dar îi împingeau cei din spate. Prin mulțime își făcea loc spre el un grup de oameni cu fețe hotărîte. Renne știa despre ce era vorba și ridică mîna de îndată, vrînd să le vorbească :

— Stăvilarul a fost bun... vă pot arăta calculele... alegeți o comisie... vă explic tot... mîine !

Tăcu, dar din mulțime fu scos la iveală obiectul care îl impresionase atît de mult pe Favorov. Era o roabă veche, cu o singură roată, din cele de cărat moloz la binale. O femeie slabă, mătușa fetiței omorîte, potrivea cu mișcări nervoase, repezite, rogojina pe care urma să se așeze Renne peste o clipă. Deodată îl arătă pe inginer cu degetul ; și degetul ei era atît de lung, încît părea că-l împunge în inimă.

— A venit și la înmormîntare !... strigă ea.

Cuvintele ei încredințară pe toată lumea că nu mai încape nici o îndoială asupra vinii lui Renne.

Buzele lui mușcate se lăsară disprețuitor în jos, iar în urechi începu să-i năvălească o roșeață violentă. Rămăsese așa cu ochii în pămînt și aștepta : doar nu era să se așeze singur în roaba rușinii lui ! Un om țepos, de statură potrivită — Renne recunoscu în el pe unul din lăcătușii de la atelierul de reparații — ieși atunci înainte cu un aer hotărît.

— Va trebui să faci o plimbare, zise el simplu și cu răutate, arătînd cu capul spre roabă. Poftim, ia loc !

Din mulțime se auziră strigăte :

— De ce nu s-au pus cabluri la stăvilar ?

— Cîți bani ai încasat, nemernicule ?... Și încă ce bani !

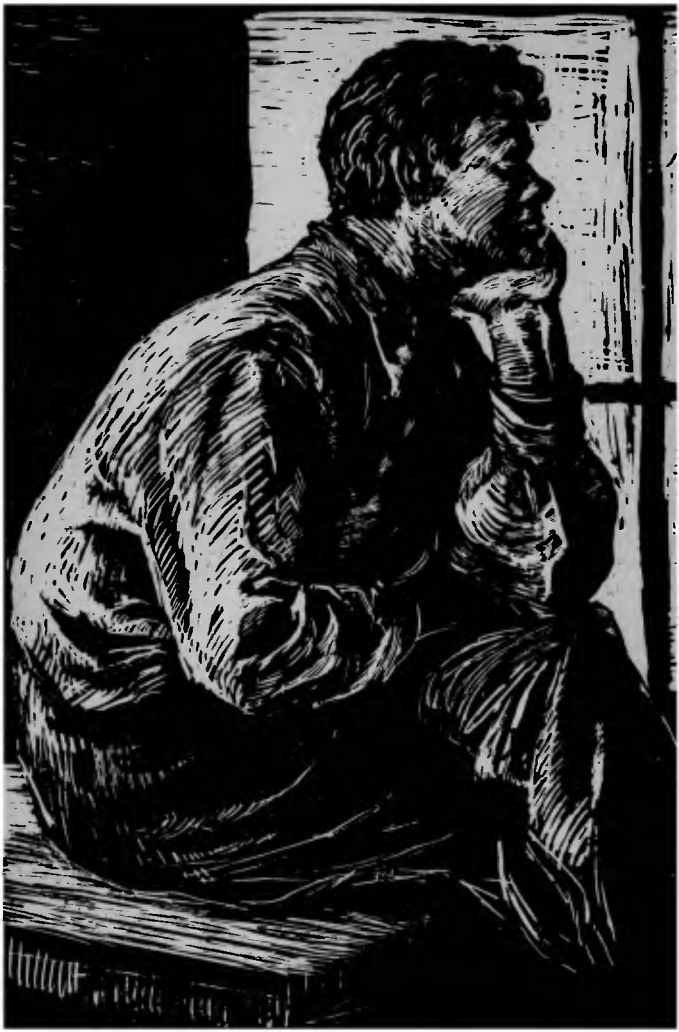

— Te-ai plimbat destul cu mașina, mai plimbă-te acum oleacă și pe-o roată, nătărăule...

Cineva începu să cînte „Iablociko", vestitul cîntec despre mărul care o dată rostogolit s-a dus să nu mai vină. Același lăcătuș repetă, mai întunecat și mai insistent :

— Ia loc, cetățene, că doar n-o să te așezăm cu forța !

Și ștergîndu-și mîinile de cămașă a bătaie de joc dădu să-l apuce pe Renne de mînecă. Cuprins de tulburare, inginerul simți că i se va întîmpla un lucru mai groaznic decît moartea...

— Pot și singur... Lăsați-mă singur... pot singur...

Renne îi împinse mîna la o parte și aruncă în jur priviri de parcă ar fi vrut să fugă, dar cercul de oameni se închisese din toate părțile ; nu mai avea nici un loc de scăpare în grămada asta de ochi dușmănoși.

Fu îmbrîncit în roabă. Apoi porniră. Dîrz, lăcătușul îl ținea apăsat de umăr. În tăcerea grea, ca de înmormîntare, se auzea doar scîrțîitul ritmic al roții. Uneori dădea peste cîte o piatră și atunci roaba sălta.

— Țineți-o mai drept, diavolilor... mai drept, se răstea Renne cu glas stins.

Tot mai dădea porunci.

Mulțimea sporea într-una. Fețele tuturor erau grave : se căiau pesemne că se mulțumiseră numai cu pedeapsa asta fără vărsare de sînge, pedeapsă care nu le putea stinge mînia. De undeva, din mulțime, își făcu loc spre roabă soția lui Renne ; n-o recunoscu nimeni, pentru că — pe jumătate oarbă cum era — nu ieșea aproape de loc din locuința ce le fusese pusă la dispoziție. Poticnindu-se și aplecîndu-se pe ghicite spre bărbatul ei, îl zgîlțîia de umărul ce-i scăpa mereu din mînă :

— Filip, spune-le... Filip, asta nu-i prevăzut în contractul tău !... Filip...

Dar el făcea doar o grimasă de nerăbdare și șoptea cu buzele veștede:

— Nu te amesteca, dragă... Lasă-i.

Ea începu să se agațe atunci cu mîinile de cei din jur sau să mîngîie rugător brațele celor doi betonari care împingeau roaba. Dar brațele acestea nepăsătoare, împietrite de simțămîntul datoriei, își păstrau răceala de ciment. Spre sfîrșitul drumului, înțelese parcă ceva, se potoli și mergea acum în urma soțului; fața ei aducea cu a unei văduve. N-o alunga nimeni de acolo. Iar înaintea lor, miliția nul care păzea șantierul le și deschidea grijuliu poarta.

...Uvadiev, care fusese plecat la Comitetul județean, se întoarse a doua zi, cînd totul se terminase. Află de pățania inginerului, și, cum avea încă un ceas pînă la consfătuirea de producție, hotărî să-i facă o vizită Suzanei. Ea scria tocmai o scrisoare; cînd îl văzu pe Uvadiev, trase o foaie de sugativă deasupra. Uvadiev se așeză, obosit, pe patul aflat lîngă ușă. Țăcănea preocupat din încuietoarea servietei. Suzana se ridică de la locul ei:

— Dacă nu ți-e prea greu, Ivan Abramîci, te-aș ruga să treci pe scăunel. Nu-mi place să șadă lumea pe pat. Ia loc, uite-aici, lîngă Favorov...

Uvadiev îl observă abia acum pe Favorov, care ședea pe scaun între cele două ferestre, cu capul proptit în mîini.

— Ei, ce-ați făcut? îl întrebă cu indiferență Favorov.

— Comitetul gubernial mi-a făgăduit să sprijine cererea Sotistroi-ului.

— Dar o să iasă ceva din asta? întrebă Suzana.

Uvadiev, care se așteptase la un torent de vorbe indignate, se uită la ea aproape cu imputare.

— Mă tem că va trebui să mă duc chiar eu... Stricase încuietoarea care nu mai țăcănea acum. Dracu să mai priceapă ce-i cu orașele astea noi. Ajung acolo, văd un cîmp, cîțiva copaci și niște case ca spitalele. Tare tîmpit lucru, tocmai pentru

că este exagerat de raţional. Întreb : unde-i Usti-Kajuga ? Şi mi se răspunde : sînteţi în centrul Usti-Kajugăi ! Ca să vezi ce caraghioslîc... Spunea cu totul altceva decît ar fi vrut să spună : îl intimida calmul Suzanei. Ascultă-mă, îmi pare foarte rău de ce s-a întîmplat... înţelegi ce vreau să-ţi spun ? Deşi, mă întreb ce-aş fi putut face eu ! Ce i-a trebuit şi lui să se ducă la înmormîntarea aceea ! Prea era cu ochi şi cu sprîncene !... Cică a cîntat şi-n strană.

Suzana scuturâ înciudată din cap :

— Ah, despre asta vorbeai !... Trebuia să ne aşteptăm la aşa ceva din partea lui. De altfel, le-a propus să instituie o comisie şi să prezinte în faţa ei calculele stăvilarului. Au refuzat...

— Nici n-au vrut măcar să-l asculte ! interveni tăios Favorov.

— Asta-i ! Şi-a cam pierdut capul în faţa atîtor lucruri noi, şi pentru el era prea tîrziu să se mai schimbe. Prăbuşirea tehnicii vechi înseamnă pentru un inginer şi prăbuşire sufletească... spuse mult prea calm Suzana, iar ca răspuns la această cruzime neaşteptată, Uvadiev ridică doar din umeri.

— Într-adevăr, şi-a cam pierdut capul, consimţi el cu un sentiment de uşurare. Dar şantierul are nevoie de dumneata, mai cu seamă pentru viitor...

— Nu-ţi înţeleg diplomaţia, Uvadiev.

— Voiam să te întreb numai... în legătură cu scandalul acela... rămîi aici, cu noi ?

Ea desena pe hîrtie chiar ceea ce vorbea Uvadiev : linii încîlcite, strîmbe, care — oricît de multe erau — se adunau toate spre un punct central, nevăzut.

— Am încheiat doar un contract separat cu Sotistroi, nu-i aşa ?

— Uvadiev vrea să-ţi spună că mîine-poimîine vor aduce roaba şi sub fereastra dumitale ! sări, nestăpînit, Favorov.

Uvadiev îl privi cu o mirare aspră ; de data asta nu-i plăcea Favorov, pe care părea că-l vede azi pentru prima oară. „E rumen și frumușel, parcă s-a dat jos de pe capacul unei cutii de bomboane... Nu-i place vremea mohorîtă. Crede, desigur, că tatăl ei ar fi putut fi apărat cu ajutorul unei companii de soldați înarmați !" își spuse el ironic. Nu mai avea nici un chef să-și stăpînească antipatia față de tînărul inginer.

— Îți place să trăiești, Favorov ? întrebă el încet, urmărindu-și firul întortocheat al gîndului.

— ...De ce nu ? Așa-i obiceiul : să te temi de moarte. Da' de ce mă-ntrebi ?

— În închisoare ai stat vreodată ?

Mirat Favorov îi făcu semn din ochi Suzanei, dar ea păru că nu înțelege aluzia.

— Nu, n-am avut ocazia.

— Dar exantematic ai avut ?

— Nu.

— Dar de tras, a tras cineva în tine ?

— Nu... Dar, mă rog, de ce mă tutuiești dumneata ? Nu văd de ce aș merita asemenea cinste !...

„Are dreptate !" se gîndi Uvadiev, ridicîndu-se să plece, și întinse mîna să-și ia servieta. Deodată își strîmbă gura :

— Unde-i acum tatăl dumitale ?

— Nu știu. Dacă vrei, îi pot telefona mamei... Uvadiev nu răspunse nimic, și Suzana făcu apelul la centrală. Alo, mama ?... Ce-i cu tata, s-a întors acasă ?... Cum, chiar de loc ? Ascultă-mă... tu nu te temi pentru el ? Mai bătu în furcă, apoi puse receptorul la loc. N-a mai dat pe-acasă.

— Ce ți-a răspuns ? întrebă Favorov.

— Mi-a spus : ce întrebare stupidă !

După o pauză, Uvadiev vorbi surd :

— Repet : șantierul are mare nevoie de voi amîndoi. Și plecă fără să-și ia rămas bun.

Plecă presimțind că se vor petrece scandaluri și mai mari în viitor, dar în privința lui Renne era

perfect liniştit : „Mofturi. L-am văzut eu cu cîtă plăcere se urca o dată în maşina trustului. N-o să facă el asta, n-o să aibă curajul... în primul rînd doare !" Nu-l speria nici consfătuirea la care se ducea şi unde trebuia să demonstreze că restrîngerea lucrărilor este totuşi o măsură aproape firească în cadrul general al construcţiilor : avea de-a face cu cifre, iar cifrelor nu le poţi obiecta nimic. Îl neliniştea, în schimb, sumbrele perspective ale unui viitor apropiat, cînd o mie de oameni rămaşi dintr-un moment în altul şomeri vor lua cu asalt oficiul de repartizare al forţelor de muncă. „Trebuie să mă duc, să obţin o sporire a fondurilor alocate, să valorific resursele interne ale Sotistroi-ului, trebuie..." Dar toamna era aproape, iar schemele erau pretutindeni completate ; cei comprimaţi în timpul sezonului vor rămîne pe drumuri. Plata unui preaviz de o lună şi jumătate — cît cerea comitetul sindical al şantierului — era prea greu de suportat din cauza bugetului ciuntit... Tocmai de aceea, vrînd să prezinte în culori ceva mai blînde situaţia atît de încordată, Uvadiev dădu a înţelege, printr-o vagă aluzie din expozeul său, că greutăţile sînt trecătoare şi că s-ar fi luat toate măsurile necesare pentru reluarea lucrărilor.

În clipa cînd Uvadiev părăsi tribuna, tăcerea publicului era ameninţătoare. Spre masa prezidiului zburau biletele, atrase parcă de un magnet nevăzut. Toate întrebările pe care le conţineau — ce salariu primea Renne, care e valoarea buştenilor luaţi de apă, cît se va economisi cu reducerea personalului — purtau o nuanţă voit sarcastică ; cineva cerea ca socoteala să fie făcută în chile de pîine, nu în ruble, pentru a fi pe înţelesul acestor ţărani de pînă mai ieri. Nimeni nu credea că ruperea stăvilarului s-a produs întîmplător ; cu ajutorul lui, spuneau oamenii, se acoperă o altă ruptură, mai importantă. Uvadiev se hotărî să se urce iar la tribună. Deodată, cineva de la balcon rosti numele lui Potiom-

kin. Cuvîntul acesta dădu foc deznădejdii mocnite a muncitorilor.

— Să vină Potiomkin! zbiera sala, și picioarele tropăiau să sfarme podelele, nu alta.

— A vrut să clădească fără bani... Ne-a înșelat!

— Să se fi gîndit la timp, parazitul!... În roabă cu el!

— Șandramaua lui Potiomkin!

Această ultimă insultă, zvîrlită într-o clipă de tăcere, acoperi toate celelalte strigăte. Cineva din celulă îi trimise lui Uvadiev un bilețel cu propunerea de a suspenda ședința; dar asta nu i-ar fi liniștit pe cei care voiau să se răfuiască cu conducătorul șantierului. Furtuna de acum semăna mult cu cealaltă, stîrnită cu o lună în urmă la clubul din Makariha. Doar că atunci mulțimea aclama eroul, pe cînd acum zvîrlea cu pietre în cel care-i înșelase speranțele. Vestea că Potiomkin pleacă la Moscova să-și vadă de sănătate aținți și mai mult vuietul mîniei; în sală se auziră rîsete și larma fluierăturilor dezordonate. De această împrejurare profitară cei care nu pierdeau nici un prilej să-și dea frîu liber dușmăniei față de administrație.

— ...Mișcați-vă și voi. Învingeți ori...

Doi membri ai comitetului sindical de șantier se repeziră în sală să afle cine strigase, dar cei din față, îndîrjiți de îndemnul aținător, îi împiedicară... Apoi, în culoarul dintre bănci, apăru, făcîndu-și loc cu coatele, responsabilul clubului de la Makariha. Avea fața supărată și emoționată. Se apropie de masa prezidiului și se aplecă la urechea lui Uvadiev. Adunarea tăcu și, ridicîndu-se de pe bănci, aținti asupra lor privirea miilor de ochi. Cu atît mai limpede răsună în tăcere întrebarea unui comsomolist cu părul creț:

— De ce n-a fost arestat Renne pînă acum?

Președintele adunării, Goreșin, ridică mîinile, căutînd zadarnic să oprească un nou val de urlete și tropote; nu fu lăsat să vorbească:

— Deştepţilor...
— Daţi-l în judecată.
— Trădare !

Goreşin se repezi dintr-un salt spre marginea estradei şi făcu un gest atît de repezit cu mîna, încît numai printr-o minune nu şi-o scoase din încheieturi :

— Linişte, tovarăşi... Ei, care fumează acolo ?
— Vrem pe trădător !
— Tovarăşi... îşi spărgea pieptul Goreşin. Linişte !... Băieţii l-au găsit în pădure... cînd se duceau la ciuperci. Renne... s-a împuşcat acolo, sub un copac. Mi-a spus adineauri tovarăşul Bulanin...
— La procuror... se mai auzi de la balcon.

Gălăgia se stingea însă pe măsură ce vestea pătrundea în toate ungherele sălii. Cineva avu ideea să deschidă uşa, şi în zăpuşeala din sală pătrunse de afară un curent de aer umed ; se făcuse deodată mai urît, mai cenuşiu în sală. Nu mai vorbea nimeni, cînd contabilul începu să anunţe, cu o voce care se frîngea cînd şi cînd, reducerile procentuale pe fiecare ramură de construcţie în parte ; nimeni nu ridica obiecţii la cifre, le întîmpinau însă cu o tăcere duşmănoasă. Deocamdată nu se pomenise nici un nume şi numai dactilografa Zoia, copiind la maşină listele fatale, îşi cunoştea, înaintea altora, trista soartă. Uvadiev alegea cu atenţie bileţelele, aşezîndu-le după conţinut sau intenţie. Deodată simţi o neliniştе vagă. Cineva îl privea insistent. Uitîndu-se cu coada ochiului, îl zări pe Visarion. Ascuns după cortina clubului strînsă în falduri, urmărea atent mişcările repezi ale mîinilor lui Uvadiev ; în ochiul lui stîng, nemişcat, în care se aninase un palid reflex al luminii electrice, flutura un zîmbet abia ghicit. Era uşor de priceput că îndemnul acela duşmănos ieşise chiar din gura lui. Hotărît să nu-l sperie înainte de vreme, Uvadiev îi făcu prietenos semn cu ochiul protejatului său. Dar vicleşugul lui fu irosit în zadar : faţa liniştită a

lui Visarion nu-și schimbă expresia, iar Uvadiev fu apucat de un acces de desperată tristețe ; se simțea ca și cum într-adevăr cineva putea să citească în el, ca printr-o sticlă fragilă și străvezie.

2

Vestea despre moartea lui Renne contribui la reintroducerea ordinii în ședință. Zgomotul se potoli, cu toate că la ușa de intrare se mai îmbulzeau încă sute de muncitori, care nu încăpuseră în sală. Într-o atmosferă de totală nepăsare a adunării, Uvadiev răspunse la biletelele primite ; vocea lui nu mai avea puterea dinainte. Făcu un apel la stăpînirea de sine, demnă de niște adevărați constructori ai socialismului, iar în încheiere propuse să se aleagă o comisie din reprezentanții diferitelor secții, care să hotărască pe cine să comprime. Fețele oamenilor rămaseră și acum reci, de parcă în sală ar fi fost numai „surzi" dintr-aceia care nituiesc manual cazanele. Întregul Soti fu cuprins deodată de aceeași surzenie. Uvadiev trecu la loc cu senzația că nu-și făcuse datoria. Ședința se sfîrși curînd. Noaptea se scurse într-o atmosferă de încordare, aidoma celei care domnise în ajunul catastrofei de pe Soti.

Dimineața fură afișate la club listele de comprimați ; prin fața acestor fîșii lungi de hîrtie se perindă în răstimp de un ceas întreaga populație a șantierului. Erau doar cele dintîi liste cuprinzîndu-i mai ales pe cei ce aveau rosturi în gospodăriile țărănești locale. În repausul de la prînz se afișară la șantier alte liste de comprimați. Lîngă podețul dinspre schele, în jurul căruia se îngrămădise majoritatea muncitorilor, un știutor de carte se oferise voluntar să citească în gura mare numele celor concediați. Nu-și găsise numele în liste și de

aceea, îndeplinindu-şi însărcinarea, se ţinea calm, ca un şef în faţa inferiorilor.

— Juravliov Mikolai! strigă el, urmărind cu degetul.

— Prezent!... veni din mulţime un răspuns răspicat.

— Jurin Luka... Luka Jurin! Ce taci, îi fi aţipit, poate, de oboseală? Las' c-o să te odihneşti de-acum!

— Aicea-s!

— Baranov...

Prin mulţime îşi făcu loc o duzină de Baranovi, ca să afle asupra căruia din ei căzuseră sorţii. Era ca un apel din cazarmă, cu singura deosebire că răspundeau numai cei scoşi din rînduri.

Tot pe la amiază veni la birou şi casierul să plătească preavizul de trei săptămîni, cît putuse obţine comitetul sindical. Rămase multă vreme la birou, trimiţînd rotocoale de fum prin ferestruica ridicată, dar nu se prezentă nimeni la ghişeu. Muncitorii umblau pîlcuri-pîlcuri prin tot şantierul, căutîndu-i pe şefii de lucrări, dar aceştia se ascundeau ca să scape de rugăminţi şi insistenţe zadarnice. Dirigintele şantierului se încuiase pur şi simplu în casă şi, rezemîndu-se cu puterile sleite de speteaza scaunului, bea apă în neştire. Oamenii băteau la uşa lui şi îl chemau pe nume cu glasuri vinovate. Nemaiputînd răbda, le deschidea uşa. Şi atunci se perinda prin faţa lui un şir cenuşiu de feţe prietenoase, bătrîni bărboşi şi tineri cu care avusese destul timp să se obişnuiască, lucrînd toată vara cu ei. Şi fiecare îşi mototolea în acelaşi fel şapca în mînă, pe faţa fiecăruia era scrisă aceeaşi imputare. Pînă în cele din urmă, năucit de tot, îşi închipui că dinaintea lui se află mereu acelaşi Faddei Akişin, om bun ca pîinea caldă, schimbîndu-şi într-una înfăţişarea; ba cu o barbă de culoarea şofranului, ba întinerit ca prin minune, ba cocoţat pe tocuri mult prea înalte, ba gîngăvind în graiul de la Vologda,

ba zgîrcit la vorbă, ba limbut ca ăi de la Kostroma... Și toată bogăția asta de chipuri nu se datora decît grijii delicate de a nu-l plictisi cumva prin monotonie pe acest om de care se simțeau legați.

Inginerul dădea doar în tăcere din cap și atunci se duceau la Burago, crezînd că de puterea și de bunăvoința lui depinde ca ei să fie sau să nu fie izgoniți de pe șantier, îndărăt la viața de țărani de unde plecaseră. Cînd se adunau mai mulți, Burago ieșea la ei, în cămașă, cu gulerul desfăcut la gît, cu fruntea lucind de sudoare, în care se oglindea gălbui lumina geamului. Repeta aceleași vorbe, de parcă ar fi îndeplinit un ceremonial: vorbea despre alocațiile tăiate, despre necesitatea opririi pentru cîtva timp a unor lucrări, despre reduceri de personal, care atinseseră pînă și cadrele administrative superioare. Ca exemplu îl dădea mereu pe Uvadiev, care întrunea în persoana lui trei funcții deosebite. Și cu toate că aveau încredere în acest inginer corpolent și sever, pe care mulți îl cunoșteau mai dinainte, de la alte șantiere, cîntăreau totuși îndelung fiecare cuvînt al lui, cu o atenție bănuitoare. Și iarăși, surzi de surzenia amarului lor, își frămîntau deznădăjduiți șepcile în mînă, oftînd a jale de încordata înhămare a gîndului.

Pe toți îi aștepta întoarcerea acasă înainte de vreme și o toamnă de trîndăvie fără voie. Treceau zilele una după alta, și tot nu plecau de la Soti, de parcă ar fi existat între ei o tăcută înțelegere; mai mocnea undeva în ei nădejdea că va da roade bune călătoria lui Uvadiev, despre care se și începuse a se vorbi prin barăci. Era mai ușor să te mulțumești cu rația micșorată, decît să pornești cu desaga goală spre necunoscutul recoltei și spre iarnă. Știau că administrația, chiar dacă le va retrage permisele de acces pe teritoriul șantierului, nu-i va da totuși afară cu forța. Zile întregi rătăceau pe lîngă gardul de sîrmă ghimpată, privind cu jind la cei care mai munceau pe șantier. Lucrările se desfășurau într-un

ritm încetinit, așa cum respiră un bolnav : cu întreruperi și neregulat. Uneori o locomotivă străveche aducea cîte o garnitură lungă de vagoane, încărcată cu lemne ; atunci fremătau toți de bună dispoziție, vagoanele-platformă erau descărcate cu o nerăbdare de îndrăgostiți... dar locomotiva pleca și, dacă puneai urechea pe șine, simțeai cum le cuprinde din nou lînceda toropeală de mai înainte. Numai drezina poștală umbla ca o suveică în sus și în jos, pe linia pustie o Sotiului.

Într-o zi sosi cu drezina un om extrem de tînăr, cu ochelari pătrați și cu incrustații pe ramă. Era un colaborator al ziarului gubernial. După cum se părea, pînă acum nu-l interesase amploarea construcției ; acum îl atrăgeau proporțiile dezastrului. În timpul vizitării șantierului, îl însoți chiar Burago ; emoționat de o asemenea cinste neobișnuită încă pentru el, tinerelul tindea să vadă în asta un tertip administrativ.

— Pe dumneata, în calitate de reprezentant al presei... începea mereu la fel Burago.

— Ah, va să zică așa ?... E foarte, foarte interesant ! se eschiva tînărul, incoruptibil.

Căutînd să afle în toate amănuntele tot ce se petrecuse pe Soti, și în special să-și lămurească motivele nereușitei încercări de a mobiliza satele, se duse și la Makariha. Atrași de înfățișarea lui, sau mai bine zis de ochelarii săi extraordinari, o droaie de copii se țineau scai de el, împiedicîndu-l să întreprindă o anchetă discretă printre țărani. Afară de asta, din imprudență, intrase în vorbă cu rămășițele bandei lui Vasili, și numai Mokronosov izbuti să-l scoată din sacul în care aceștia se pregăteau să-l scalde, de bine ce făcuse cunoștință cu ei. Ziaristul plecă oarecum nemulțumit de felul cum fusese primit, iar peste o săptămînă apăru cea dintîi rachetă semnalizatoare care inaugură faimoasa campanie a proștilor — o nouă pacoste ce se abătu asupra Sotistroi-ului. Articolul conținea

oarecare aluzii transparente la originea suspectă a unora dintre ingineri, printre care era vizat — fără doar şi poate — Favorov ; i se imputa Sotistroiului luxul inadmisibil de pe şantier ca, de pildă, un rond de flori aşezat în mijlocul coloniei muncitoreşti neisprăvite. Despre Burago se spunea că merge la înmormîntarea tuturor ţăranilor şi, pe deasupra, mai şi ţine isonul la „veşnica pomenire" ; iar, colac peste pupăză, moartea lui Renne era prezentată ca fiind urmarea unor persecuţii intenţionate şi absurde, dezlănţuite împotriva lui, pentru că fusese cinstit şi sincer. Lirismul articolaşului se îmbina în mod iscusit cu o ironie necruţătoare. Ziaristul fu îndată remarcat. Uvadiev se şi aşezase la masă ca să dea un răspuns lămuritor, dar întîmplător îi căzură privirile pe ziarul care sosise tocmai atunci şi îşi dădu seama, pe drept cuvînt, că nu era de ajuns de simplă scrisoarea. În ziar era desenat un burtos cu chipul lui Jeglov, dar cu un pîntece în care ar fi putut intra zece Jeglovi ; pe cap avea un joben, pe burtă îi atîrna un lănţuc, iar ochii i se holbau prosteşte privind în sus. Burtosul se mîngîia pe pîntece şi spunea aproape ca Iehova după jertfa adusă de Noe : „Ce gustos !" Drept epigraf la această caricatură servea zvonul lansat de cineva, cum că Oficiul hîrtiei ar fi cheltuit peste un milion cu reutilarea fabricilor de hîrtie. Numai din notiţa aceasta, culeasă de altfel cu nonparele, se putu dumiri Uvadiev asupra cauzelor îndelungatei tăceri a lui Jeglov.

Burago, care avea experienţă în chestiuni de felul acesta, îi tot vorbea lui Uvadiev despre necesitatea unei presiuni corespunzătoare de sus ; el însuşi scrise chiar în aceeaşi seară o scrisoare amplă către redacţia ziarului, cerînd o atitudine obiectivă în însuşi interesul cauzei. „Vă previn că o asemenea ştirbire a autorităţii administraţiei, care se întîmplă tocmai în perioada cea mai critică, poate avea urmări extrem de dăunătoare...", scria Burago

în scrisoarea lui, din care trimise o copie la Comitetul executiv al guberniei. Uvadiev dădea afirmativ din cap, iar Burago era furios :

— Nu vreau să fac parte din turma nătărăilor care servesc drept hrană ziarelor...

— Nu poţi să opreşti un prost să alerge pe stradă !

— Fireşte. Dar vezi că prostul are şi un topor în mînă şi-ţi poate da cu el în cap !

Sigur pe el, Uvadiev rîdea :

— Dumneata du-te, raportează celor în drept, iar eu o să intru în legătură prin telefon cu cine trebuie.

Convorbirea asta avusese loc într-o miercuri, iar vineri apăru din nou un foileton consacrat treburilor de pe Soti, destul de bun ca să distreze pe cititor, dar să-i furnizeze şi procurorului material pentru o urmărire penală. Se vorbea despre marile cheltuieli făcute cu salariile exagerate ale specialiştilor, premii, sporuri şi tot felul de remuneraţii supramaximale ; se sublinia atitudinea de nepermisă desconsiderare a oficiului pentru repartizarea forţelor de muncă. Se făcea aluzie la relaţiile suspecte dintre directorul Sotistroi-ului şi marii mahări de la exploatările forestiere din regiune ; se spunea că, la predare, şefii de echipă înregistrau cantităţi mai mici de piatră de construcţie, iar diferenţa o treceau la alte echipe şi încasau bani pe ea. Articolul se încheia cu o informaţie despre traiul luxos pe care inginerul străin îl duce într-un apartament cu baie şi oală de porţelan sub pat, în timp ce muncitorii stau înghesuiţi în barăci ce seamănă a închisori. Apoi un alt articol dădea date precise despre greşelile comise ; se specifica tipul aritmometrelor, se arăta preţul a trei mii de puduri de ovăz şi numărul fierbătoarelor cumpărate de la particulari.

În continuare se stîrni o întreagă învălmăşeală şi o viforniţă de ştiri senzaţionale ; tinerii ziarişti

îşi încercau puterile şi dibăcia condeiului pe spinarea Sotistroi-ului ; tirajul gazetei se mărise. Filistinii, care aveau obiceiul să stea de vorbă de la fereastra lor, se salutau acum cu o nouă formulă : „Ai auzit ce-a mai făcut Uvadiev ?" În berăriile capitalei de gubernie făcea o carieră ameţitoare un măscărici bun de gură, care cînta cuplete despre şantierele sovietice ; cum nu reuşea să se producă în toate localurile, apărură diferiţi imitatori ai lui, care se hrăneau şi ei destul de bine de pe urma exagerării acestui insucces. În toate anecdotele mic-burgheze era neapărat vorba de inginerul Belago şi de comunistul Şokoladiev, şi amîndoi apăreau mai tîmpiţi decît chiar povestitorul : lui Potiomkin nu i se ierta cheful pe care-l făcuse la terminarea proiectului şantierului de pe Soti.

Ştirile senzaţionale luau acum proporţii de evenimente, interesînd întreaga ţară. În capitala guberniei trăia un profesor şomer, Madridov, care se îndeletnicea cu întocmirea unui alfabet pentru un trib inexistent ; acest trib, după spusele lui, s-ar fi pierdut prin păduri. Pe neaşteptate apăru un articol al lui, tipărit, ce-i drept, cu titlul de discuţie liberă ; articolul deveni model de tîmpenie ştiinţifică. Plecînd de la faptul că fabricile de pe Soti au nevoie de şaizeci şi două de mii de stînjeni cubi de lemn pentru celuloză şi de patruzeci şi şapte de mii de stînjeni cubi de lemn de foc, el calcula cîtă pădure va fi distrusă în fiecare an pe pămînt şi, prin urmare, cu cît se va împuţina cantitatea de oxigen. „Grăbiţi-vă să respiraţi, încheia el cu fantezie, respiraţi cîtă vreme nu v-a asfixiat încă pe toţi bioxidul de carbon. Pentru fiecare hectar de pădure veţi căpăta patruzeci şi trei tone de zeamă de celuloză !" Redactorul responsabil, năucit, fu trimis chiar a doua zi ca învăţător undeva, într-un mic tîrg de judeţ. Dar peste trei zile apăru iar un articol, în care se exprima cu prudenţă părerea că

Sotistroi-ul va strica pentru totdeauna aspectul acestui vechi rîu al Rusiei, pomenit chiar undeva în bîline ca loc unde nuntise vestitul pirat novgorodean, V. Buslaev. Judecînd după romantismul descrierilor, autorul era legat de Soti prin oarecare amintiri de familie... Toate acestea îl îmbărbătau în cel mai înalt grad pe responsabilul de club de la Makariha.

Un fel de nebunie epidemică cuprinse unele cercuri; ea se manifesta la început ca o orbire cetățenească: nimeni nu mai vedea adevărata însemnătate a Sotistroi-ului, nici eroica lui luptă cu elementele naturii, nici povestea nașterii lui. Previziunile lui Burago, care fuseseră rostite la vremea lor ca o amenințare, începeau să se adeverească; chiaburimea de pe Soti începu să-și arate colții, și momentul pentru un atac era foarte prielnic. Uvadiev abia dacă putea prididi cu treburile, iar Potiomkin făcea de o lună de zile, fără succes, radioterapie la Moscova; medicii încercau să redea omului viața, și vieții pe om. Conform informațiilor, adunate mult mai tîrziu, în august avusese loc acasă la Aleavdin o consfătuire secretă, în care rolul principal îl avusese Visarion Bulanin: de la el veni și formula aceasta nelămurită: „Profitați de ocazie, că doar trăim în plină Asie!" Adunarea la care fuseseră chemați numai cei înstăriți hotărî să înainteze o petiție prin care să se ceară ca Sotistroi să fie mutat undeva mai departe, de pildă pe Peciora, ținîndu-se seama de faptul că fabricarea celulozei e vătămătoare pentru sănătatea țăranilor; iar Soti să fie declarat regiune istorică, în care să se păstreze neatinse pădurile, oamenii și străvechea sălbăticiune, ceea ce va atrage negreșit turiști străini. În procesul-verbal al consfătuirii, în care această născocire fără duh era învăluită cu multă dibăcie în haina de naivitate a țăranului, mai erau încă două chestiuni importante

care motivau o asemenea schimbare. Prima era declarația făcută de conducerea unei bodegi-cooperative, în care se arăta cum că mușteriii se plîng mereu că ceaiul s-a prostit și nu mai are gustul dinainte, ceea ce face ca populația să consume pe capete numai bragă fabricată acasă. După acest raționament, care ar fi trebuit să stîrnească un rîs homeric, urma un altul, bazat pe cercetările științifice întreprinse de un biolog începător. Din aceste cercetări reieșea că apa din Soti tot nu era bună pentru înălbirea celulozei din cauza marelui procent de impurități humice pe care le conținea, așa încît va trebui să se sape fîntîni arteziene la mare adîncime. De altfel, conform referatului științific, ramificația de cale ferată ar putea fi folosită pentru o stațiune balneo-climaterică, de pildă chiar în locul acesta, căci apa tămăduitoare a pîrăului lui Fedot nu numai că nu strică sănătății, dar, dimpotrivă, ajută chiar foarte mult, de exemplu la trezirea din beție.

Și s-au pus pe treabă : trimișii lor dădură buzna în anticamera comisariatului poporului și își frămîntară acolo șepcile în mînă, pînă ce locțiitorul comisarului poporului îi primi. Nu găseau cuvinte destul de jalnice ca să descrie marea sărăcie care domnește pe Soti. Bătrînul Mokronosov, cel mai jerpelit dintre toți, mai scăpă, ca din greșeală, un sul de tablouri care se risipiră pe jos ; și deasupra se nimeri să fie chiar portretul locțiitorului de comisar al poporului, purtînd tolstovcă și alte semne ale calității sale oficiale. Mokronosov bîjbîia pe jos, suflînd din greu și adunîndu-și averea împrăștiată, iar înaltul funcționar deveni deodată mai sever, dar și mai binevoitor, cam așa cum arăta în propriul lui portret. Dădu îndată dispoziție ca cererea să fie sprijinită, așa că bărcuța asta năzdrăvană cu pînza-i nouă de hîrtie porni să plutească pe valurile forurilor administrative. Afacerii i s-a

imprimat mișcarea de rotație necesară vieții, mișcarea de rotație i-a dat căldură, iar căldura și drojdia birocratică au început să-i dea proporții cu totul nefirești. Mokronosov, care la început nu prea crezuse în reușită, se minuna acum singur, obrăznicindu-se pe măsura succeselor obținute.

— Pierim cu toții, gazele ne îmbolnăvesc copiii. Că doar nu sînt oi! obișnuia el să spună în cîte un birou sus-pus, pregătindu-se să scape pe jos portretul respectiv. Ș-apoi leșia ceea!...

— Dar s-au băgat pînă acum o grămadă de bani acolo, obiecta nehotărîtă victima, aducîndu-și aminte de informațiile din ziare, privitoare la Soti.

— Atunci s-a zis cu noi ăștia, țăranii. Măcar să se facă ceva canalezații! stîlcea înadins cuvintele, ca să atragă atenția asupra ignoranței sale măiestrit jucate. De gazele celea pînă și caii se bîlbîie...

— Dar și canalizarea ar costa vreo două milioane!

— Atunci să ne faci matale puțuri, pe vreo cincizeci de kilometri lungime, în susul și în josul rîului. Leșia, caii se bîlbîie, murim cu toții!

Și ceilalți îngînau în cor refrenul lui Mokronosov.

Mokronosov devenea tot mai vesel și era tare curios să vadă pînă la ce margini ale absurdului se poate ajunge, tot umblînd prin sălile rău mirositoare ale diferitelor autorități! Nu-i trecea nimănui prin minte că Sotistroi-ul mai avea încă mult pînă să intre în funcție, că de gaze sulfuroase nici nu poate fi încă vorba, că pentru apele de scurgere se construiesc tuburi colectoare speciale. Ideea inițială — alipirea Sotiului la nucleul economic socialist — risca să fie definitiv compromisă. Referatul lui Burago, prezentat la Consiliul Gubernial al Economiei Naționale, fu primit cu adîncă satisfacție; dar chiar a doua zi, la rubrica „Ghicitori și rebusuri", se publică o problemă: la cît se ridică totalul

sumelor azvîrlite pe Soti, dacă drumul de la Moscova la Usti-Kajuga poate fi pavat cu piesele de douăzeci de copeici cheltuite la șantier? Cuvîntul Soti căpătă înțeles de nume comun pentru orice loc sortit pieirii; intrase în domeniul proverbului, înainte de a fi intrat în manualele de geografie economică... Și iată că tocmai atunci sosi, în sfîrșit, o scrisoare de la Jeglov.

Scrisoarea începea, pe un ton nervos, cu condamnarea încercărilor lui Uvadiev de a cumpăra lemne de la exploatatorii de pădure particulari; apoi explica atacurile nemaipomenite îndreptate împotriva Sotistroi-ului și zeflemisea remarcabila delegație a chiaburilor de pe Soti; cineva făcuse la timp vînt lăcustelor lui Mokronosov. „Deocamdată, totul este încă oarecum neclar, scria Jeglov la referatul meu, în care ceream să se întreprindă o anchetă, ni s-a răspuns întîi printr-o mustrare scrisă, care a fost, de altfel, anulată după scurt timp. Oricum ar fi, opinia publică pe care ai de gînd s-o înfrunți are dreptate din mai multe puncte de vedere; construcția uzinei trebuia să aibă acel coeficient politic care pe tine te-ar fi scutit de învinuirea de practicism. Și apoi, dacă o porniți cu morți, înseamnă că șchioapătă ceva în sistemul tău de organizare..." Despre Ghelasi, pe care reușise să-l bage într-o școală, scria de asemenea pe un ton de superlativ necaz: „Răul cel mare nu-i în faptul că, pentru a-i face, se vede, în ciudă domnului, și-a schimbat numele în Robert Eleonorov, nici că, flămînd din anumite puncte de vedere, și-a inaugurat, ca să zic așa, intrarea în viața cea nouă printr-o blenoragie. Rău este că tu exagerezi născocirea lui Potiomkin, referitoare la orînduirea Sotiului, pe care n-am împărtășit-o niciodată întru totul. Și repet: nu-ți încărca Sotistroi-ul cu probleme strict locale, că doar nu călcăm pe urmele Americii!" În încheiere, îl sfătuia pe Uvadiev să vină în persoană

la el, ca să cadă de acord asupra tuturor problemelor organizatorice.

Uvadiev plecă a doua zi. În așteptarea drezinei, se plimba, împreună cu Goreșin, de-a lungul liniei ferate a uzinei, agățînd cu servieta capetele cărunte ale buruienilor. Goreșin, care știa ceva, făcu aluzii la plecarea aceasta, spunînd că ar cădea cam prost acum, cînd este și mai multă nevoie de el ; Uvadiev se enervă, neputînd să-l priceapă și considerîndu-l un alarmist. Iar Goreșin aduse din nou vorba despre neliniștea ce domnea în satele învecinate, despre primejdioasa trîndăvie a șomerilor, despre fel de fel de mărunțișuri care amenințau să ia proporții în lipsa directorului Sotistroi-ului.

— Ce tot bombănești ?... Te doare burta, ori te strîng ciubotele ? Uite că vine și drezina. Hai, mă conduci ?

Goreșin plescăi din limbă în semn de refuz și, hotărîndu-se deodată, își vîrî mîna în buzunar.

— Am treabă în altă parte... Dar stai puțin, Ivan Abramîci, am adus ceva material din gazeta de perete. Vrei să te uiți la el ?

— Vreo poezie ?

— Nu, de data asta o poză.

— Dă-o-ncoa să-mi descrețesc puțin fruntea înainte de plecare !

Un desen stîngaci, dar destul de grăitor, reprezenta șantierul ; se înălța spre cer o macara, copie exactă a macaralei germane montată de curînd la Soti ; alături, într-un chip foarte convingător, zăcea un butoi de ciment, sfărîmat. Dincolo de sîrma ghimpată, aproape agățați de ghimpii ei, se îngrămădeau oameni slabi, zdrențăroși, o mare mulțime de oameni, și printre ei, femei cu copii în brațe ; iar în mijloc, Uvadiev se lupta cu o ladă, singur-singurel și plin de nădușeală ; era ușor de recunoscut după sprîncenele lui care se arcuiau în sus și după cizmele-i strînse pe picior. Dedesubt era

scris cu creioane colorate : „Socialismul, după concepţia lui Uvadiev".

— Nu e rea poza, nu-i rea de loc ! Cine a făcut-o ? Flăcăul acela oacheş ? Cum îl cheamă oare ? întrebă Uvadiev, şi pe faţa lui nu puteai citi nici zîmbet, nici necaz. Seamănă foarte mult. Trebuie să-l scoatem negreşit în evidenţă !

— ...Adică pe poartă afară, cum s-ar zice ? închise din ochi Goreşin.

— Nu, de loc, pune-l la lucru ! De ce să-şi irosească pe poze un talent ca ăsta ? Uite, de exemplu, ţi-ar putea lua locul ţie. Ar fi chiar foarte potrivit pentru asta. Îndoi hîrtiuţa în două, îi netezi marginea cu unghia şi privi drept în ochii lui Goreşin. Dar de ce-mi arăţi asta ? Vrei să mă sperii, poate ? Te duc scandalagiii de nas...

— Lasă, lasă, o să asmut eu şi muierile împotriva dumitale... că doar dumneata le-ai tăiat ajutoarele. Şi ce-o să te mai scuture ele !

— Ascultă, băiatul ăla e membru de partid ? Da, da, trebuie să-l mai ridicăm... rosti Uvadiev dus pe gînduri, urcîndu-se în drezină : Dar să ştii că pentru Renne tot o să-mi dai socoteală odată, că n-ai avut destulă grijă !

Uruitul motorului se îndîrji mai răutăcios, mai repezit. Atunci se apropie de drezină o bătrînă necunoscută, cu ochelari ce nu mai aveau decît o singură sticlă albastră. Uvadiev nu ghici de îndată că femeia asta este văduva lui Renne. Căra un geamantan mare de fibră ; din grabă, pălăria de paie îi alunecase pe o parte ; toată partea dreaptă a pardesiului ei era murdară de noroi.

— Nu sînteţi tovarăşul Uvadiev ?... întrebă ea sec. Văd cam prost. Mă luaţi şi pe mine la gară ?

— Fireşte, v-am promis doar, se grăbi Uvadiev s-o ajute şi, deschizînd uşiţa drezinei, urcă în ea geamantanul surprinzător de uşor.

— Am căzut. Mi-a fost frică să nu întîrzii. Am căzut şi mi-am pierdut o sticlă de la ochelari.

Uvadiev întrebă, căutînd să nu privească în golul căscat al ochelarilor :

— Dar Suzana Filipovna ce face ?

— E ocupată, lucrează.

Mecanicul trase de manetele de pornire. Uvadiev desfăcu ziarul ; vîntul începu să șuiere prin crăpăturile capotei de prelată. După cinci minute, Uvadiev aruncă o privire pe deasupra ziarului. Bătrîna ședea, dreaptă și severă, acoperindu-și ochii cu palma. Lui Uvadiev i se păru că plînge, și mîna lui mîngîie cu milă perna de piele. Simțind nelămurit că avea oarecare îndatoriri omenești, Uvadiev prinse a se foi.

— Și unde vă duceți acum ? Mai aveți pe cineva afară de fiica dumneavoastră ?

Ea îndreptă liniștit asupra lui unica ei ferestruică albastră :

— Nu, dar știu să fac papuci de casă... moi, buni de umblat noaptea.

Liniștindu-se, Uvadiev își reluă ziarul : totul era în regulă pe lumea asta.

3

După plecarea lui, situația deveni și mai nesigură. Sotistroi-ul era acum ca o oglindă micuță de tot, în care se reflecta cu diformări locale întreaga repartiție atît de complexă a forțelor pe întreaga țară. Era exactă în măsura în care totul se oglindește în toate. Cum prinde apa stătută mătreață putredă, așa apărură după o săptămînă și bețivii pe Soti. Cîrdul lor potolit trecu prin colonie fără să provoace scandal și dispăru în baraca cea mai din margine ; în tot timpul acelei seri umede și pînă tîrziu în noapte, se auzi prin ușa larg căscată a barăcii tînguirea tremurată a armonicii. Spre satisfacerea nevoii celei noi, prin sate reînviară crîș-

marii ; distilarea trăscăului cu mijloace casnice, aproape uitată în ultimul timp, reînvie cu o putere care merită să fie cunoscută. Experiențele se făceau pe o scară foarte întinsă : se distila rachiul nu numai din cartofi, ci și din ciuperci, din pleavă și din rumeguș proaspăt de mesteacăn. Rezultatele acestor experiențe se păstrau în cel mai mare secret ; judecînd însă după numărul crescînd al bolnavilor din împrejurimi, multe din încercări arătau a fi reușit. Pentru că nu le dădea mîna să facă distilarea nici măcar prin curțile din dos, oamenii se duceau în pădure ; lăsau cîte o bătrînă la ciuciurul cazanului, în timp ce ei colindau cîmpiile dimprejur să mai adune comorile ce nu putreziseră încă. Și astfel, bătrînele vegheau prin desișuri, ca vrăjitoarele, lîngă vetrele lor magice, bete numai din duhnet.

— De acum a prins să dănțuiască lumea. De-acum încolo vom țopăi cu mic, cu mare, trei ani de zile-n șir... prorocea Luka Sorokovetov, dar cuvîntul lui nu mai avea aceeași putere profetică ; satul cam începuse să-l ocolească pe bătrînul care ajunsese acum cu un picior în groapă : adia din el un fel de frig prevestitor de rele.

Direcția Sotistroi-ului luă legătura cu Comitetul executiv al plasei, pentru a duce lupta comună împotriva cîrciumăritului. De două zile miliția nul județului cutreiera pădurea, însoțit de mai mulți comsomoliști ; în cele din urmă întîlniră un băiețandru de vreo zece ani care ducea lumii, încovoindu-se sub greutate, o damigeană de o vadră, plină cu otravă colorată. I se dădu delicventului o bomboană de cinci copeici. Apoi fu supus unui interogatoriu. Dar vinovatul, după ce își mîncă mai întîi bomboana, începu să urle atît de tare, încît milițianul simți cum îl trec fiori reci pe spinarea-i nădușită.

— Ce glas are ! se miră el în cele din urmă, cu respect superstițios.

Așa lupta dușmanul Sotistroi-ului, pitulîndu-se de partea cealaltă a baricadei... Membrii comitetului sindical inspectau zilnic toate barăcile în căutarea infractorilor la prescripțiile ordonanței, găseau însă totul în regulă, iar noaptea, de cum cădea roua, răsuna iarăși deasupra coloniei cîntec fonfăit de bețivi. Nici chiar amenințările cu expulzarea nu foloseau la nimic ; grija zilei de mîine copleșea totul. Și Faddei Akișin porni iar să colinde împrejurimile, aducîndu-și sub braț căluțul bălțat, care se cam jerpelise și chelise de-a binelea în ultimul timp. Stătea ceasuri întregi pe dîmbul din Makariha de pe care se vedeau în același timp și Sotistroi-ul, și satul ; pe fața lui se așternea dorul. Uneori intra în baracă la oamenii de prin părțile lui și se uita îndelung, cu priviri de tuci, sub cîte un pat vecin unde zăcea aruncat vreun topor. Îl lua apoi în mînă și-i încerca sonor, cu degetul, tăișul atins de picurul ruginii.

— Mă, nu-i mai trebuie nimănui în lume mîna asta de muncitor, începea Faddei, ridicînd toporul. Te dau ciinilor, mînă !

Părea că are de gînd să-și reteze mîna cu toporul ; dar n-o reteza totuși ; ridica numai toporul deasupra ei. Strîngîndu-se în jurul lui, oamenii clătinau doar din cap, văzînd cum o ia razna :

— Tare ciudat mai vorbești și tu, bade Faddei ; toate le spui anapoda, îl dojenea cîte unul din grămadă.

Akișin arunca toporul și pornea spre ieșire ; acolo îl pîndea Goreșin :

— Ia suflă-mi în față... suflă din fundul bojocilor ! Îl mirosea, apoi își pierdea cumpătul. Apăi dacă nu ești beat, ce te tot plimbi la ora asta cu căluțul după tine, de te faci de rîsul lumii ?

— Lasă-l, tovarășe Goreșin : o să meargă nepot-su să-și răzbune tatăl și n-are cal. Uite, d-aia i-a și cumpărat el unul de carton de la Funzinov !

Goreşin pleca şi i se părea că de toate astea vinovată era numai dăunătoarea vecinătate cu Makariha: de acolo venea beţia şi tot de acolo băteau vînturile tuturor blestemăţiilor. În parte, avea dreptate. Pe vremea aceea se întorsese şi delegaţia lui Mokronosov. Abia atunci s-a aflat că şi Pronka a fost cu Lîşev pe undeva şi s-au întors nespus de veseli şi cu dispoziţia de a face cît de repede noi alegeri pentru sovietul plăşii. Ca preşedinte al sovietului se vorbea să fie ales tînărul Mokronosov. Chiar aşa se şi întîmplă. Cineva îi trimise lui Egor o scrisoare anonimă în care era poftit să stea cît mai liniştit pe locul lui uscat şi sus-pus, dacă nu vrea să zacă undeva, într-un loc mai jos şi mai umed. Înfuriat de ameninţare, Egor luă în aceeaşi zi sărăcimea după el la casa tatălui său şi, smulgînd o scîndurică dosnică din pereţii casei părinteşti, făcu să curgă de acolo, ca dintr-un butoi, grăunţe cu nemiluita. După ce goli grînarul acesta tăinuit pînă la ultimul bob, Mokronosov se mai duse şi pe la alţi oameni înstăriţi din Soti, dînd pretutindeni dovadă de o mare pricepere în dibăcirea ascunzişurilor şi de o fire neînduplecată.

În aceeaşi seară izbucni focul la aria lui Egor, dar fu stins aproape îndată; numai viţelul se alese cu cîteva arsuri. Dimineaţa, Egor porni chiar el să-i aresteze pe cei bănuiţi, fie după spusele lumii, fie după cum socotea el. Erau toţi „bogătani din ăi graşi", cum se vorbi în casa Savihăi. Egor nu găsi acasă pe nici unul din ei. Nu-i găsi nici seara, nici la miezul nopţii. În schimb, oamenii care fuseseră după ciuperci ziceau că au văzut stînd lîngă un foc în pădure patru vlăjgani, voinici cum îs cei de la miazănoapte, iar lîngă ei păşteau caii lor împiedicaţi. Acum erau de aşteptat şi atacuri din partea oamenilor care se puseseră în afara legii. Mokronosov mobiliză trei celule ale circumscripţiei, ca să facă o razie. Lanţul poteraşilor înaintă spre miazănoapte, în direcţia mlaştinilor Urtîkaiului, iar din-

spre miazăzi cerşetorii aduseră vestea că au fost furaţi doi cai din colhozul de la Iliuşensko. Atunci Egor şi acelaşi miliţian dădură fuga spre sud, iar în acest timp, la răsărit, nişte necunoscuţi cu feţele acoperite cu basmale jefuiră poşta. În locul poştaşului, vîntul de toamnă era acum cel ce purta pe drumuri plicurile deschise... Şi deodată, în amintirea ţăranilor apăru viu chipul răposatului Berezeatov.

Dacă cineva ar fi ştiut să lege toate aceste întîmplări răzleţe, ar fi văzut limpede că în toate, începînd de la nereuşita făcută în vară de a mobiliza ţăranii, şi pînă la înjghebarea bandei, exista un plan unic şi precis. Pe atunci, responsabilul clubului din Makariha pusese bineînţeles definitiv stăpînire pe Lukinici, iar cînd acesta fusese înlocuit, tot Bulanin organizase un cerc de sprijinire a colectării cerealelor. În urma stăruinţelor lui se ajunse la constatarea că numărul adevăraţilor ţărani săraci de pe Soti nu trecea de cîteva zeci şi de aceea cercul abia prididea cu lucrul. Afară de asta, se statornicise obiceiul de a se stabili veniturile unei gospodării „din chibrit" : miliţianul intra în hambar, scăpăra un chibrit, şi cota pentru acoperirea nevoilor locale se stabilea din ochi, cît timp ardea chibritul. Astfel se manifesta participarea lui Visarion la jocul cel mare care începuse pe Soti ; astfel deschidea el neamului de lupi de prin partea locului uşa spre drumul cel mare al tîlhăriei. Iar Mokronosov, la rîndul lui, în rîvna de a justifica încrederea sărăcimii, strînse şi mai tare şurubul.

Oricît a încercat Pronka să priceapă activitatea neîmblînzitului Visarion, n-a putut să-i pătrundă înţelesul. „Ciudat om eşti tu : de vorbit vorbeşti cu foc, iar de lucrat, lucrezi cam în doi peri!" Visarion nu admitea nicăieri jumătăţi de măsură, nici chiar în propaganda antireligioasă sau în lichidarea analfabetismului, şi se ţinea întotdeauna cu străşnicie de buchea circularelor. Rostea cuvinte înspăi-

mîntătoare, care-l speriau chiar şi pe Pronka şi pe Mokronosov; iar banda creştea şi, în calea ei, o negură se abătea asupra aşezărilor ţărăneşti. Poziţia lui Bulanin se consolida mereu; în ziarul gubernial apăru fotografia lui: era fotografiat cu capul dat pe spate, plin de avînt şi de strigăt; dar nimeni nu ştia că strigă: „Înapoi, spre teză!" Îşi atinsese apogeul, nu se mai temea de nimic. Punea la cale ultima răzmeriţă chiar în faţa porţilor oraşului făgăduit, plin de splendida arhitectură socială. Nu-l stingherea mica însemnătate a bazei sale de atac; ca artilerist ce era, cunoştea legile detonaţiei explozivilor, iar închipuirea lui vanitoasă întărea şi mai mult imaginea pe care şi-o crease despre sine însuşi, imaginea precursorului şchiop al noului Atila, păşind prin deşert.

În creierul lui, căzut pradă maniei, se desfăşura o feerie eroică: se-nvolburau vîrtejuri de culori; hoarde de vagabonzi fără nume porneau la atac împotriva continentelor şi popoarelor, sibile senile îşi deschideau gurile ştirbe de prorocitoare; începea ca un fel de fluorescenţă a elementelor naturii, lumea se dezvăluia în înţelesul primelor sale timpuri, pîngărite mai tîrziu de vrednicia geniilor. Privea şi descoperea, pentru că voia şi căuta. Orice amănunt al unei vremelnice întîrzieri îi înzecea puterile; şi iată că veni şi ziua cînd începură să şuşotească, în sfîrşit, sibilele casnice de la Makariha. Se spunea că, umblînd prin pădure după ciuperci, Saviha ar fi întîlnit, departe, dincolo de lacuri, un moşneguţ cioturos cu picioarele scurte. Cică ar fi aruncat moşneagul o mînă de colb în ochii ei holbaţi, şi atunci bătrîna ar fi zărit nişte flăcări puternice, sălbatice, încremenite deasupra pămîntului şi a oraşelor lui. Ţinîndu-şi poalele şi lepădînd ciupercile, cică bătrîna ar fi fugit peste un cîmp străin, ca o claie întreagă, pusă pe roate; iar bătrînul striga „cucurigu" în urma ei. Luka, sibilă bărboasă, de sex masculin, a văzut un iepure

cu capul roşu sărind dintr-un pin scorburos; acuma, lumea nu mai rîdea de bătrîn. Unii ziceau că prin partea locului a început să se plimbe un domn necunoscut, cu părul lung şi barba pîrlită, care caută o medalie ce-i fusese furată; nu era greu să recunoşti în el pe negustorul Barulin în carne şi oase. Vechea cosmogonie păgînă învia văzînd cu ochii; morţii începeau să caute prietenia celor vii. Spre aşezările omeneşti porniră la asalt guzganii, ploşniţele şi un fel de gîndaci zburători, iar pe lîngă toate drăcoveniile astea, din desişurile mlăştinoase ieşise o gînganie cum nu se mai văzuse pînă atunci şi începuse să macine grinzile caselor noi. Se prăsise, pe cît se vede, încă de pe vremea ploilor, şi umezeala care ţinuse o lună îi ajutase să se adapteze la traiul din Soti. Se pare că aceeaşi Saviha o întîlnise o dată, dar nu îndrăznise să pună mîna pe ea: era negricioasă, cu mustăţi, cu un cioculeţ ascuţit, mare cît o carabidă. Bătrînele ungeau cu gaz grinzile înnegrite, dar ele se tot măcinau mereu, prefăcîndu-se în rumeguş; draniţa de pe acoperiş fusese năpădită toată de muşchi, iar clădirea cea mare a băii de aburi se lăsă într-o parte şi semăna acum cu o căciulă dată sfios pe o ureche... Una din femeile de pe şantier, cu părul puţin roşcat, aduna într-o sticluţă mucegai de cela de prin casă şi tot căuta gînganea aceea misterioasă, dar nu ştia nimeni dacă voia s-o distrugă ori s-o trimită spre cercetare ştiinţei. Celelalte femei fură cît p-aci să-i scoată ochii pentru fapta asta netrebnică a ei. Oamenii îşi dădeau cu presupusul că Uvadiev trimisese înadins gînganea, să macine de tot casele şi inimile ţăranilor, ca pe locurile rămase deşarte să zidească fabrici cu oameni noi, care-s la fel croiţi ca orice pravoslavnic, doar că dorm fără să sforăie şi fără să răsufle, cam aşa cum dorm treierătoarele. Se spunea că Barulin s-ar fi îngrăşat şi că acum, împăcîndu-se cu pierderea medaliei, pregăteşte o drăcovenie nouă, ca să sperie Puterea

Sovietică. Prostia se îmbina cu ignoranța, cele moarte cu cele vii, mizeria cu murdăria de nestîrpit... Se dezlănțuise viforniță patimilor omenești și, profitînd de zarvă, începuseră să iasă hoții la pradă.

Lucrurile începură astfel: la nunta lui Fedea Selivakin cineva fură cazanul cu tăieței de casă din cuptor. Și cum era zi de sărbătoare, Makariha era plină de oaspeții veniți la nuntă de prin alte sate; jumătate din ei se plimbau pe uliță, ca să-și mai aerisească amețeala chefului. În casa lui Selivakin ospățul era în toi, iar mirele și ieșise de două ori afară, în fugă, să-și bage capul amețit de băutură în hîrdăul cu apă, pus să fie la îndemînă în caz de foc. Pe ferestrele deschise zburau frînturile sonore ale petrecerii. Se auzea mai adesea:

— Înc-o dușcă să mai bei, înaint' de tăieței!

— Plăcinta s-a ars puțin, hai s-o mai stropim cu vin!

Oaspeții așteptau și nădușeau, iar tăieței nu mai veneau; peștitoarea cea cu limbă de șarpe glumea c-o fi înghețat poate ușița cuptorului. Mirele, care-și pierduse capul de așa rușine, căuta, căinîndu-se, vasul care făcuse picioare, iar cheful se oprise pe o notă înaltă, ca un cîntec neisprăvit. În timp ce neamurile mirelui alergau prin grădină să prindă găini, ca să gătească în pripă ceva, oaspeții ieșiră în stradă să-și mai dezmorțească burțile. Aici se întîlniră cu amărîții de la Sotistroi veniți și ei în sat să-și mai uite necazurile. Armonistul îi însoțea și, fiindcă avea fiecare cîte un ban păstrat pentru o cinste, ulicioarele mărginașe ale Makarihăi li se părură a fi tare primitoare. De îndată ce Selivakin și cu musafirii lui îi văzură aciuați pe bîrnele îngrămădite acolo, li se cășună că ei au furat cazanul cu mîncare. Tăinuindu-și necazul, se duseră să se amestece printre noii-veniți și îndată încinseră vorba despre tot felul de păsuri țărănești, despre gîndăcelul cel afurisit care se hrănește cu lemn, despre colhozul pentru care Mokronosov

luptă acum cu deosebită stăruință. Între altele, li se cam aruncă vină pentru risipa de la Sotistroi:

— Ce tot clădiți mereu, cu bruma de bani ce-o mai aveți... Cine o să stea în casele voastre?

Ceilalți nici c-ar fi putut să dea înapoi:

— Clădim și basta! Las' că găsim noi cine să le locuiască... doar oamenii noștri îs destul de prăsitori!

— Ne-ați adus la sapă de lemn... fir-ați ai dracului!...

— Vă plîngeți de sărăcie, dar nici de băutură nu vă lăsați... Ia uitați-vă la el ce fălci a făcut, mai late ca șezutu mă-si! Cîte parale luați voi pe lapte?

Iar oaspeții chiar că erau umflați de prînzul lui Selivakin.

— Și voi sînteți țărani, dar puneți bețe-n roate altor țărani, diavoli necredincioși ce sînteți!

— Iar voi sînteți niște reacționari, buni să vă mănînce cîinii.

Cu asta ar fi putut să-și vadă fiecare de drum. Dar într-un grup de alături începu o discuție despre sfinți, și un băiat mai simplu din echipa lui Akișin, Mikolașa, se apucă să spună că un sfînt de la Vologda nu-i poate ține piept unuia din Cerepovo. Asta era într-adevăr cam prea mult; Mikolașa nu apucă să-și sfîrșească vorba; rămase locului buimac, lingîndu-și buzele care prinseseră deodată gust sărat. Îl lovise un țăran cu ochii bulbucați, unchiul mirelui; nu-l lovise, de fapt, nici pentru că simpatiza Puterea Sovietică, nici ca să-și apere sfîntul, ci mai mult din pricina mîncării furate. Și după ce l-a lovit, s-a speriat și s-a ascuns în grabă după Lukinici, care se nimerise să fie acolo, pe aproape. Dar toți constructorii văzură cum tremură ca piftia buzele lui Mikolașa, umflate și însîngerate.

— Pe cine ți-ai găsit tu să bați, mă, pe-un copil!? se înfuriară consătenii lui. Șterge-te, băiete...

cum te-a mai batjocorit! și dădură să-l prindă pe agresorul cel sprinten.

Se iscă o mică încăierare, iar cînd ochii celor de față se mai deprinseră puțin cu învălmășeala, îl văzură pe Faddei Akișin, care-și lăsase căluțul de carton deoparte, cum își potrivește pe cap șapca lui veche, gata să vină în ajutorul tovarășilor săi. Cu toate că și unii și alții erau îndîrjiți, încăierarea începu după străvechile reguli ale trîntei rusești: luptătorii își scoteau hainele și strîngeau mîna adversarilor cu atît mai prietenește cu cît clocotea mai aprig mînia din inimile lor. Rudele ginerelui, lăsîndu-și găinile netăiate, țîșniră de undeva în stradă să dea ajutor, iar cei de la Sotistroi, cît erau ei de necăjiți, îi potriviră pe dată cum nu se putea mai jalnic; unchiul cel cu ochii bulbucați plecă acasă tîrîndu-se prin șanț și cu haina sfîșiată atîrnînd după el. Printre cei de la Sotistroi era și marietul cel voinic care vorbise o dată cu Vasili, ologul. Vrînd să mai domolească puțin focul sălbatic al luptei, se apucă să-i arunce pe luptători în toate părțile... și iată că una din fetele lui Kuziomkin porni, pe picioarele-i deșirate, să alerge din casă în casă, bătînd în ferestre și trîmbițînd:

— Dați fuga, oameni buni... Mișcați-vă odată, moșnegilor... Haideți cu toții! Îi bat tătarii pe-ai noștri!...

Numărul combatanților spori deodată cu o treime, și membrilor celulei nu le mai rămînea altceva decît să cheme miliția călare de la Sotistroi. Tocmai atunci se întorsese de la păscut și turma Makarihăi; vitele fugeau prin ulicioare, speriate de vălmășagul de oameni încăierați. Între timp călăreții se năpustiră ca o vijelie asupra satului; nu li se dăduseră însă ordine precise și nu știau ce să facă: să dea în bătăuși, ori să-i ia binișor cu vorba; de aceea, oprindu-se, ascultau buimăciți hîrîitul bătăușilor. Deodată se auzi un scîrțîit ciudat, de parcă s-ar fi oprit din goană un volant; parcă

trăsese cineva în mulțime cu o vorbă groasă, de tuci. „L-au omorît!"...

Se auzi un suspin jalnic:

— O să dăm socoteală cu toții, cetățeni... cu toții!

Mulțimea se trăgea înapoi, fugind de locul unde ar fi fost să zacă omul cel doborît. Dar acolo nu era nimic: numai lîngă căluțul stîlcit al lui Faddei un pui călcat în picioare zgîria praful cu aripa-i cenușie. Îi cuprinse pe toți o frică nebună; și-atunci, profitînd de clipa asta de tulburare, Mokronosov începu să facă arestări cu ajutorul miliției-nilor. Lăsînd pe seama judecății să stabilească mai tîrziu în ce măsură era vinovat fiecare, arestă aproape fără să mai aleagă, se uita doar la chipul celui bănuit și ghicea vinovatul după tremurul ascuns în fundul ochilor. Nimeni nu se opuse. Deocamdată, pînă la judecată, i-au adus pe toți la club, le-au dat pîine și apă și au așternut paie pe jos, să aibă pe ce dormi.

Se înserase. La locul încăierării nu mai rămăsese decît Visarion, care de pe o stivă de bîrne fusese martor de la început al întregii întîmplări, fără ca cineva să-l bage în seamă. Se vede că nu se săturase încă de priveliștea sălbăticiei și a sîngelui vărsat; ridicase de jos puiul, cea dintîi victimă a jocului său, și-l ținea acum în căușul palmelor, privind îndelung cum albeața morții îi acoperă ochii. Pe urmă, după ce se plictisi, ridică pleoapele grele și începu să privească cerul ce prindea a se răci și coroanele pomilor din depărtare, desenați parcă în cărbune pe acest cer. Contururile simple ale peisajului pustiu îi amintiră o frază banală dintr-un manual de școală: „În era mezozoică existau în număr mare..." El și vedea ce anume existase în număr mare; din zarea ce se întuneca treptat, coborau prin fața ochilor lui, în noaptea de pe Soti, animale monstruoase, cu gîturi lungi, cu pielea lucioasă. Tăciunii aproape stinși ai apusului și cenușa lui de

culoarea mărgăritarului nu mai ardeau tălpile imateriale ale monștrilor. Totul era simplu și, totuși, plin de înțeles ; numai balustrada tribunei de lemn, profilîndu-se neagră pe cer, stătea piedică în calea desăvîrșitei viziuni a mezozoicului. Îi era ciudă : părea că un pictor harnic și nechibzuit o pusese aici tocmai din exces de zel. Îi trecu deodată prin minte că Atila încă nu înseamnă sfîrșitul, că sfîrșitul e dincolo de granițele ființei ; dar nu pricepea că dincolo, îndărăt spre Începutul începuturilor nu poate să păşească decît prin moarte.

Ochii i se închideau, cînd deodată auzi foșnind undeva, în spatele lui, și întoarse capul. Mai mult se miră decît se sperie : cu picioarele desculțe, Luka se cățărase pe bîrne fără zgomot, pînă aproape de el ; surprins acolo, gîngăvea bălos, iar fața lui de gîză se schimba în fiecare clipă, ca un aluat pe care îl frămînți.

— Puiul ! Ia te uită puiul ! șoptea el aplecîndu-se înainte, gata să se prăvălească peste Visarion. Își ținea mîinile la spate, după obiceiul Sorokavetovilor ; era de ajuns să-l privești, ca să-i pricepi intenția, dar în Visarion pierise parcă orice dorință de a rezista morții. Ceva se topea în el ca un muc de lumînare de stearină și se scurgea într-o băltoacă la picioarele lui. Apoi bătrînul începu să dea îndărăt. Visarion se uită după el pînă ce dispăru iarăși în urzicile din care se cățărase pe bîrne. Nimeni nu-i văzuse împreună...

4

Uvadiev primi o telegramă lungă de la Burago. Căpătă în ea vești despre cele petrecute pe Soti, cu douăzeci și patru de ore înainte de a citi informațiile în ziare. Dînd amănunte despre scandal,

corespondentul local cita foarte oportun numărul gospodăriilor din plasă și vînzarea realizată numai în ziua aceea de sărbătoare la magazinul de băuturi spirtoase din Șonoha. Dacă la aceasta mai adăugai știrile primite la trust despre dezordinile ce s-ar fi petrecut la Oficiul de repartizare a forțelor de muncă, îți puteai face o părere greșită despre cine știe ce vaste turburări pe Soti, cu toate că de fapt nu erau decît frămîntări obișnuite acolo unde oamenii n-au de lucru, frămîntări pricinuite de greutățile prin care trecea Sotistroi-ul. În telegrama secretă ce urmă, trimisă de celula șantierului, i se dădu de veste că muncitorii umblă mereu să-i elibereze pe tovarășii lor închiși, care mai că alcătuiau jumătate din numărul total al arestaților, patruzeci și doi de oameni cu toții. Celula stăruia să li se dea drumul și țăranilor, ca să nu se încordeze și mai mult relațiile dintre ei. Chiar în aceeași noapte, după ce se sfătui cu Jeglov, Uvadiev trimise la județeană o cerere telegrafică de eliberare imediată pentru toți cei reținuți cu prilejul încăierării. Făcînd toate acestea pe propria lui răspundere, proceda absolut ilegal; dar în realitate legea nici n-ar fi putut să prevadă asemenea complicații. În sinea lui se pregătea pentru orice surpriză, așteptîndu-se chiar la demiterea lui din funcție, pentru că aproape nu era om care să nu vadă în el pe adevăratul vinovat al încurcăturilor de pe Soti.

În noaptea aceea chiar că n-a dormit de loc, chinuindu-se împreună cu Jeglov să întocmească un raport către Oficiul lemnului și hîrtiei. Trebuia să demonstreze că nu amînarea lucrărilor, ci numai grăbirea ritmului lor ar putea să îndrepte lucrurile pe Soti. Cînd dactilografa puse ultimul punct, pe fereastră se vedea mijind spuma zorilor. Aruncîndu-și privirea pe ceas, mai întîi i se păru că nu mai avea ace; apoi, dumirindu-se, sări deodată în picioare și începu să-și strîngă hîrtiile.

— Unde-ai plecat cu noaptea în cap?

— Trebuie să ajung la timp pe aeroport. Azi pleacă Potiomkin cu avionul... nu se face să nu-l conduc.

— Unde pleacă?... A, da, uitasem. Salută-l din partea mea; transmite-i urările mele de bine! Jeglov răsuci şireţelul ochelarilor. Şi cînd pleci înapoi pe Soti, ia-l şi pe Robert ăla al tău... pînă nu se descompune de tot.

...Căscînd şi gemînd, oraşul îşi întindea ciolanele neodihnite după somnul prea scurt; în vinele lui curgea acum din nou sînge leneş, somnoros. Cerul era pustiu de parcă-l linsese noaptea. Era devreme. În mijlocul străzii late zăcea un măturoi, şi toată lumea îl ocolea solemn: ceasul acesta îi aparţinea lui. Şoferul somnoros îl mai întrebă o dată de adresă, şi Uvadiev repetă numele hotelului la care trăsese Potiomkin. Motorul prăpădit al maşinii tuşea, zgîlţîindu-l pe pasager şi lătrînd cu mare răutate la maşinile noi-nouţe pe care le întîlnea la răscruce de străzi. Lumina dimineţii, răsfrîntă de case, cînd albastră, cînd trandafirie, îi mîngîia mîinile. Deodată reflexele se stinseră; de după ultimul colţ apăru o hardughie de casă, plată şi cenuşie. Uvadiev urcă scările în fugă. O femeie cu basma roşie elibera bilete de intrare. Portarul căra în braţe un vas cu nisip pentru mucuri de ţigări. Într-una din odăi plîngea o fetiţă. Îl găsi pe Potiomkin singur. Aşa cum era, îmbrăcat într-un pardesiu vechi, cauciucat, şi cu şapca pe cap, semăna cu un petiţionar care aşteaptă să fie primit în audienţă de o persoană sus-pusă şi temută. Fotoliul îl înghiţise pe jumătate, iar din afară apăsau asupra lui bronzul oglinzilor şi plusul draperiilor bogate. Uvadiev observă că Potiomkin ţine mîna pe butonul soneriei.

— ...Pe cine suni aşa?

Potiomkin ridică ironic din umeri.

— Trebuie doar să-mi ducă cineva geamantanul jos, că eu m-am dezvăţat pînă şi să umblu... Uite,

de cinci minute sun într-una. Ce oameni ciudați: li se pare că am și murit...

Vorbea șoptit și cu un ton de parcă îi era rușine să-l convingă pe Uvadiev de contrariu.

În odaie mirosea a beci, dar pe masă, într-un vas înalt și pretențios, se răsfirau cîteva fire ofilite de flori care îți aminteau că afară e toamnă. Petalele colorate scuturate pe masă se oglindeau în lacul ei roșcat. Nu se vedeau pe nicăieri sticluțele cu doctorii. Nu mai foloseau la nimic. Uvadiev deschise fereastra și scoase capul afară pe geam.

— Ce aer răcoritor... Parcă-i o apă gazoasă. Te invidiez. Pleci în inima Caucazului, în mijlocul florilor, iar pe mine o să mă cam scuture astăzi. Și fiindcă veni vorba, cine ți-a adus flori?... Vreo idilă, ceva, pe ascuns de noi, hai?

— Sînt de la fie-mea. Îi plac.

— Vine cu noi la aeroport?

Potiomkin îl privi cu mirare.

— I s-a terminat concediul. A plecat de acum cîteva zile. Pe drum mă însoțește unul, Kruzin; lucrează la Comitetul nostru executiv... De la fie-mea mi-am și luat rămas bun.

— Va să zică așa... foarte interesant. Ei, hai să mergem!

Cu geamantanul într-o mînă, iar cu cealaltă susținîndu-și prietenul, Uvadiev coborî treptele scării; Potiomkin îi atîrna greu de braț, stingherindu-i mișcările; Uvadiev surprinse în sine o rușinoasă dorință: îi venea să-l ia pe Potiomkin voinicește sub braț și să-l ducă așa, ca pe un pachet. Transpiră înainte de a fi ajuns la ușa de ieșire, încît portarul se repezi să-i ia geamantanul, numai și numai din milă pentru Uvadiev.

Și încă o dată strănută motorul mașinii și-n el zdrăngăniră din nou măruntaiele uzate; și iarăși fațadele colorate ale clădirilor se apropiau, se depărtau și dispăreau în urma lor. Pe sub roți fugeau străzi cunoscute: Mohovaia, Nikitskaia, Tverskaia...

Uvadiev își examină pe furiș prietenul și găsi că slăbise pînă și la cap.

— Nu te zdruncină?... În general, cum te simți?

Potiomkin se sperie de întrebarea lui:

— Nu mă simt de loc rău. Mi-au propus să-mi facă transfuzie... Știi, sînt studenți care-și vînd sîngele. Dar nu pot, mi-e rușine... Îi aruncă lui Uvadiev o privire fugară, apoi își mută repede ochii în altă parte. S-au canonit cu mine o lună întreagă: de, am fost doar și eu cineva, ca un fel de guvernator, nu puteau să mă lase așa. Ciudați oameni! Au cheltuit cu mine numai curent electric de vreo cincizeci de ruble! Iar eu stau și mă fac că nu înțeleg nimic: doar situația e limpede!... Tăcu iar. Pe străzi, în urma măturătorilor se iviră vînzătorii de ziare; Uvadiev opri mașina și cumpără un ziar, dar nu avu timp să-l citească. Acum cîteva zile, ieșeam de la spital... adică mă scoteau din spitalul ăla unde mi-au făcut tratament cu electricitate... și iată că vine spre mine un vagabond c-un fel de pelerină pe el... „Și dumneata ești moralist, colega?" îmi zice el. „Nu, îi răspund eu, sînt un comic."

— Ce comic ăi mai fi și tu! se îndoi Uvadiev.

— Glumeam că-s un comic. Ce era să-i spun? N-o să întîrzii oare din cauza mea? Uite, sîntem de-o jumătate de oră împreună și tot nu îndrăznesc să te întreb despre Soti. Mă tem, înțelegi tu asta?

— O scoatem noi la capăt cu Soti! făcu Uvadiev un gest de siguranță.

— ...O scoateți voi la capăt, dar în ziare ne cam înjură!

— Da' tu ce-ai fi vrut? Poate un marș triumfal?

N-au mai vorbit pînă la aeroport; chiar și acolo, ducîndu-se spre avion, schimbară între ei doar cîteva vorbe, obișnuite în asemenea ocazii. Kruzin, însoțitorul lui Potiomkin, un fel de sandvici cu salam, rîdea cu hohote, se pipăia voios pe la buzunare și de două ori încercă să povestească o anecdotă cu un om care călătorea fără bilet; se pare că

numai firea lui prietenoasă îl făcea să împărtășească amicilor lui toate, pînă și anecdotele triviale pe care le auzea. Uvadiev se uită la el cu severitate și atunci Kruzin, retrăgîndu-se cuminte deoparte, începu să se ocupe de bagaje.

— Ce caraghios trebuie să te simți acolo, sus: să vezi pămîntul, să-l înțelegi și să nu-l poți atinge cu mîna...

Potiomkin nu putuse să nu pună și în acest fapt neînsemnat un înțeles al său, deosebit. Ședea pe geamantanul lui, lîngă avion, în timp ce pilotul și mecanicul de bord încercau motorul.

— Știi, n-am fost niciodată acolo, în Caucaz, și am dorit-o toată viața.

— De ce nu te-ai dus cu trenul? Să nu-ți facă rău avionul!

— Nu mă-mpac cu ideea... să mor pe drum. Le dai la toți de lucru și nici pentru tine nu-i plăcut. Pentru un zbor îmi mai ajung puterile. Nu te speria, am înțeles-o de mult... Am început acum să observ multe: toate le văd acum. O dată — mai eram încă la Soti — mergeam așa, pe drum, și deodată văd o cizmă aruncată, care avea o expresie ciudată, uite-așa... Îi arătă ce expresie avea cizma; Uvadiev își întoarse, jenat, privirile. Și atunci am înțeles... un om sănătos nu vede astfel de lucruri.

Uvadiev tuși nehotărît:

— Barem să te fi fotografiat la plecare! îi scăpă fără să vrea. Oricum, cînd o fi totul gata, trebuie să-ți punem portretul pe pereți. Tu ai făcut începutul...

Pe Potiomkin îl cam buimăci sinceritatea stîngace a prietenului:

— Da, da, trebuie să terminați construcția. Să-ți spun eu un secret: leagă-ți soarta de reușita lucrului întreprins, astfel încît, dacă ar pieri el, nici viața ta să nu mai aibă vreun rost. Atunci nu-ți rămîne decît să învingi. Ție îți place încă să privești în sus... Mă-nțelegi ce-ți spun? Dar să te înveți să

te uiți și în jos, acolo de unde privesc spre tine milioane de oameni. Pe cei de jos întreabă-i dacă merg lucrurile bine. De mai faceți cîteva greșeli din astea, o să le zdruncinați și lor încrederea! Uvadiev îi asculta supus morala, fiindcă știa că-i cea din urmă. Deodată, observînd cum se schimbase Uvadiev la față, Potiomkin îi întinse mîna lui rece și ușor nădușită: Ei, haide, pornește la treabă! Ce bine ar fi fost ca oamenii să fie făcuți din cauciuc. Ce zici? Se strică, îl bagi la moment într-o mașină, toată lumea se repede la manometre... și peste o jumătate de oră, iată că iese un om proaspăt în chiloți de baie. Ai, ce zici? O să ajungem cîndva la asta? Ce crezi?

Motorul se și pusese în mișcare. Uvadiev îl conduse pe Potiomkin pînă la cabina din care ieșiră mîinile lui Kruzin, roșii și apucătoare ca un clește de rac, să-l îmbrățișeze proteguitor pe bolnav. Starterul dădu semnalul de plecare, praful și vîntul îi izbiră în față pe cei rămași; pînă să se frece Uvadiev la ochi, aripile lungi și atît de fără noimă pe pămînt își găsiră rostul. Uitîndu-se din mers la carnețelul lui de însemnări, Uvadiev ieși în stradă. În carnețel stătea scris: Varvara... Dar ideea că va trebui să treacă pe la mama lui îi era cam neplăcută. Se vedea, în gînd, intrînd în cămăruța cunoscută, din demisol, a Varvarei; pe perete atîrnă pantalonii tatălui vitreg; mama lui nu-i acasă — e dusă după gaz. Și iată că e nevoit să rămînă acolo singur, față-n față cu pantalonii soțului mamei... Călătorea acum într-un tramvai, ticsit de lume ca în orice dimineață; tocmai voia să-și desfacă ziarul, cînd sări deodată de pe scaun și, îmbrîncind lumea, se repezi spre ieșire; o zărise pe mamă-sa, pe Varvara... Cazane cu asfalt scoteau fum negru, lucrători mînjiți pe față dregeau trotuarele stînd în patru labe; mașinile treceau în goană nebună, iar Varvara trona pe taburelul ei

de fier, în mijloc, aproape ca un monument, cu fața calmă și mulțumită.

Era destul de greu s-o recunoști din spate, numai după statura ei impunătoare, după basmaua roșie de pe cap și nepăsarea greoaie cu care schimba macazul: totuși își dădu seama că e ea datorită dorinței lui, intime și vii, de a o vedea aici, stăpînă a străzii, pe locul ei de altădată. Sărind din mers, era să cadă chiar la picioarele Varvarei, care se uită la el cu dezaprobare, oprindu-l cu o privire în stare să oprească și o mașină țîșnită în fața ei de după colț.

— Cînd te-o amenda odată cu o rublă, o să te-nveți minte să mai sări din mers! îl amenință ea, în timp ce sub stamba albastră a rochiei chicoteau drăcușorii rîsului zburdalnic de femeie.

— Bună ziua, mamă! Credeam că... Nu-și isprăvi vorba și-o întrebă fără înconjur, strîngînd în mîna lui, mîna ei aspră, crăpată. Mă grăbesc, mamă... Ia spune-mi, l-ai dat afară pe nepmanul ăla?

Varvara zîmbi îngăduitor:

— Bogdaproste, că doar n-am fost legați pe viață!... Dă-mi drumu că-mi rupi degetele... și-l plesni peste mînă. De unde-mi vii la ora asta, de la vreo petrecere?

— Nu, mi-am condus un prieten. S-a dus cu avionul să moară printre flori... Zău că-mi pare bine pentru tine, mamă! Să-ți spun drept, mă temeam să vin la tine. Altfel, ce mai e nou? Cucoana aia mai trăiește?...

— Vinde acum parfumuri sovietice, cică-s străine... Dar de Natalka de ce nu mă-ntrebi nimic?

— Ce-am eu cu Natalia! Nici noi n-am fost legați pe viață...

— Vezi, cum te-ai încurcat cu alta, cum îți merg toate pe dos. Mai ai mult pînă să te dea în judecată? N-ai grijă, inginereasa n-o să-ți aducă pachete la închisoare. Ce dandanale ai făcut acolo, pe Soti?

— Ehei, văd că ai început să citești și ziare! Bravo, mamă, bravo! Ascultă-mă: vino cu mine la Soti, nu vrei?... Că trăiesc acolo ca vai de lume! N-are cine să-mi vadă de gospodărie. Am o casă cît o baie publică, și-acolo trăiesc și eu cum pot. Aruncă ochii pe ceasul de pe stradă și o prinse iar de mînă; era o strîngere tare, parcă s-ar fi prins două ancore una de alta. Plec... e tîrziu și trebuie să mai dau și pe-acasă. Auzi, să vii la mine... gara Soti, și-acolo întrebi de mine! îi strigă el din tramvaiul în care se urcase din mers.

Ea îi făcu semn cu fărașul în care aduna murdăria dintre șine; pe urmă o biserică pîntecoasă ascunse vederii lui Uvadiev și basmaua ei roșie, și taburelul de fier. Taxatorul îi propuse, pentru a doua oară, de rîndul acesta mai insistent, să-și ia bilet; scoase un pumn de monede de aramă și le dădu fără să numere. „Strașnică femeie, adevărată stăpînă a pieței; minunat! Tot aici o s-o lovească odată și odată damblaua. Dar totuși e minunat!" Despături apoi ziarul, însă nu reuși nici acum să-l citească pînă la capăt; taxatorul strigă numele unei piețe, nume absolut neașteptat pentru el: greșise tramvaiul. Abia după vreo douăzeci de minute intra pe poarta albă din vechiul zid al Moscovei și deodată simți că-l înăbușe emoția: de convorbirea ce urma s-o aibă în această casă lungă, fără nici un fel de zorzoane, depindea soarta Sotistroi-ului. Abia acum simțea urmările nopții de nesomn; imaginea Varvarei se contopea cu imaginea lui Potiomkin; își aminti privirea aceea neobișnuită cu care îl îmbrățișase Potiomkin la plecare, și simți o greutate în picioare...

— Din care dorești, cetățene?

Privi posac mîinile slabe ale vînzătoarei de țigări care își aranja marfa.

— Nu, mulțumesc... nu fumez.

Uitînd de ascensor, își căra în sus, pe scări, preocupările atît de copleșitoare, atent la toate zgo-

motele din jur, ca în anii din tinerețe, cînd controla după auz funcționarea mașinii. Îl adusese aici valul pornit de jos. Nu izbutea să învingă în el teama că toată lumea se speriase de furtuna asta neprevăzută. Dar aici, la cîrma corăbiei, domnea o liniște deplină, tulburată în răstimpuri de țăcănitul ritmic al mașinilor de scris, înflorită de vorba sonoră a mai multor glasuri vorbind în diferite limbi. Deodată un om a cărui figură părea să spună totul trecu în goană cuprins de panică pe lîngă Uvadiev; Uvadiev îl urmări atent cu privirea și chiar făcu doi pași să-l urmeze pe sală, dar omul intră la closet, și obrajii lui Uvadiev se îmbujorară... Era înscris dinainte la audiență și de aceea nici nu apucă să-și desfacă ziarul că i se și strigă numele. Atunci, luîndu-și servieta care ajunsese de greutatea unei ghiulele, trecu pragul cabinetului.

Se văzu chiar de la primele cuvinte că lumea de aici avea destule informații despre situația de la Sotistroi; dosarul de pe fereastră conținea, după toate aparențele, informații despre care nici Uvadiev n-avea cea mai mică idee. Omul care ședea la birou îi făcu semn să ia loc și-l măsură pe vizitator cu o privire scurtă. „Îmi pipăie șira spinării, să vadă dacă-i destul de solidă ca să suporte lovitura", se gîndi Uvadiev și se așeză atît de greoi, încît scaunul trosni sub el; se ridică îndată și-l cercetă mirat; dar scaunul n-avea absolut nimic. Peste cîteva clipe sosi și Jeglov împreună cu noul director al Oficiului lemnului și hîrtiei. Aici se știa totul, de la ruperea stăvilarului, pînă la sinuciderea inginerului; de aceea convorbirea luă de îndată un caracter strict legat de producție.

— ...S-au cumpărat acolo, la dumneavoastră, de la exploatările forestiere, ca la vreo șaptezeci de mii de stînjeni cubi de lemn. Exact?

— Cam așa ceva.

— ...Pe parchete a cîte un sfert de deseatină fiecare și încă la vreo patruzeci de kilometri unul de altul!

Uvadiev trăgea cu coada ochiului la Jeglov, căutînd ajutor:

— Noi nu sîntem producători, sîntem constructori. Nu fasonăm singuri, ci cumpărăm lemnul. De vină este numai Secția silvică gubernială care, punînd parchetele de tăiere la licitație, a comunicat cifre inexacte... cu privire la cantitatea lemnului de foc și a lemnului pentru industrie, recită el pe de rost din referatul său, pe care deocamdată nu-l scosese din servietă.

— De-aia ați cumpărat de la particulari?

— Ovăz?

— Nu, tot despre lemn vorbesc.

— S-a cumpărat o cantitate oarecare de bușteni de stejar, de zadă și de fag. Am propus cooperației locale să luăm de la ea, dar ne-a dat termen de livrare peste opt luni... În timpul ăsta poate să se nască și un om!

Omul de la birou scoase din dosar o scrisoare: pe față îi apăru o expresie de răceală, de exigență.

— Citește aici. Este exact ce spune?

Scrisoarea era scrisă de Goreșin și purta pecetea celei mai stăruitoare conspirații; judecînd după adnotările din colț, avusese timpul să treacă și pe la Comitetul gubernial. Sufocîndu-se de prea mult mister, Goreșin informa că pe șantier e neliniște și că prin barăci se vorbește de „noaptea sfîntului Eremeu"[1], dacă nu se vor face la timp schimbări importante în conducere. Uvadiev citea, și degetele lui se lipeau de hîrtie; pe urmă împături scrisoarea și, dezgustat, o aruncă pe masă.

[1] Aluzie la „noaptea sf. Bartolomeu" (24 august 1572) cînd catolicii din Paris i-au măcelărit în masă pe hughenoți. Noaptea sf. Bartolomeu a marcat o nouă orientare în politica regală, politică de compromis între partidele religioase-politice ale catolicilor și hughenoților (n. ed. rom.).

— Astea-s prostii, eu n-am decît oameni de la Viatka și Kostroma... Dar de unde o mai fi scos și vorba aia!...

— Am cercetat chestiunea, spuse interlocutorul, care nu-și lua ochii de la urechile lui Uvadiev. Vorba asta a fost auzită de la muncitori de responsabilul clubului din satul vecin.

— ...Visarion? întrebă repede Uvadiev și se porni pe un rîs îndîrjit și fără zgomot, semănînd a convulsie; pe cît se pare, rîdea de sine însuși, deoarece crezuse că era un încercat pescuitor de suflete omenești.

Își aminti că, de cîte ori se comunica o întîmplare neplăcută pe Soti, se pomenea negreșit și numele lui Bulanin; își aminti de denunțul mai vechi al lui Lukinici și de destăinuirea pe care i-o făcuse nu prea demult Suzana și pe care n-o crezuse în zăpăceala momentului, socotind că fusese dictată de relațiile lor personale; istorisind întîlnirea lor nocturnă, Suzana nu făcuse precizări. Deodată înțelese cîteva din resorturile acelea misterioase care arcuiau dinăuntru toate întîmplările de pe Soti. Se surprinse, mirat, cum își strînge pe sub masă pumnul cît un baros, acoperit cu firicele de păr cu luciri metalice; și pumnul acesta îl amenința pe Visarion.

Nu știa însă că amenință un om pe jumătate mort; o află numai seara, cînd găsi în sfîrșit răgaz să isprăvească de citit ziarul de dimineață.

5

Văzut de sus, de la etajul unde petrecuse un ceas întreg, nesfîrșit și plin de emoții, mecanismul complicat al vieții îi apărea mai limpede, mai ușor de înțeles. Înălțimea domolea și înăbușea simțitor forfota colbuită și larma străzilor. Cinci artere mari se

adunau într-o piață spațioasă, în care se mișcau roată călușeii de bîlci ai circulației. Descriau arcul de cerc încins, destinat lor, ca niște jucării frumușele și gălăgioase, apoi forța centrifugă le zvîrlea din nou pe străzile laterale. Ceea ce jos zbura cu viteză nebună, de aici, de sus, apărea mînat într-o rotire strunită, supusă anumitor legi. Ceața fumurie a amiezii învăluia decorul din fund al orașului, care nu putuse fi încă schimbat pentru spectacolul cel nou; în aurul stins al crucilor și al turlelor de biserici se oglindeau nori liliachii și gelatinoși; pe seară era de așteptat o furtună.

Uvadiev asculta și i se părea că vede imaginea unei corăbii pierdute în noapte și zgîlțîite de furtună. Se cerea o nemaipomenită pricepere și voință ca să conduci corabia, cu cazanele-i obosite de o luptă inegală, pe o mare ce nu era de găsit pe nici o hartă. Corabia se înclina cînd pe o parte, cînd pe alta, și de fiecare dată valurile se repezeau mai furioase asupra verticalei ce se înclina. Cîrmele se frîngeau și erau înlocuite cu altele noi. Reușita cursei pornite spre limanurile în care n-au acostat corăbiile omenirii de ieri depindea numai de priceperea căpitanului și de dîrzenia echipajului. Sforțările de pînă acum erau uitate, cum uitate erau și numele inițiatorilor lor: nu era timp pentru pomenirea acestor sute de mii de nume. Începea timpul marilor acțiuni și, poate, tocmai în asta consta adevăratul caracter eroic al revoluției.

Soarta Sotistroi-ului nu putea fi hotărîtă numai într-o singură oră; dar chiar și de soarta unora dintre oamenii de pe șantier urma să se ocupe o comisie specială, compusă din reprezentanții diferitelor organizații de stat și obștești. În Sotistroi se oglindea în mic situația întregii economii a țării; acum soarta urma să-i fie hotărîtă de votul popular, votul milioanelor de oameni, și numărătoarea voturilor trebuia s-o facă Comisariatul Poporului pentru Finanțe. Hotărîrea suna astfel: corabia să-și

continue drumul, Sotistroi-ul să existe mai departe și o comisie să plece neîntîrziat la Soti. Evenimentele de acolo îi făcuseră pe unii să se gîndească la faptul că un Atila al tuturor țăranilor s-a și pus să cioplească din cuțit măciuca cea pustiitoare.

Cu toate astea, comisia nu plecă spre Soti decît peste o săptămînă, la o zi după ce ajunseseră acolo Uvadiev, Jeglov și cu Ghelasi. Seara, parcă îngînată cu jumătate de glas, era surprinzător de liniștită; mirarea lor fu deci cu atît mai mare cînd văzură trei muncitori înarmați pe drezina venită să-l ia pe directorul șantierului. Uvadiev se oprise puțin să se intereseze de niște ciment depozitat sub cerul liber, dar mecanicul drezinei îl zorea cu plecarea. Linia șantierului devenise cam nesigură; activitatea de mult începută a lui Visarion dădea încă roade. Chiar în ajun fusese găsit pe linie trupul neînsuflețit al chinezului Funzinov, cel care vindea prin satele din valea Sotiului tot soiul de jucării; se zvonise că omul strîngea bani ca să se însoare cu o rusoaică și să-și schimbe viața rătăcitoare pe un trai așezat; dar n-a mai apucat să strîngă cît îi trebuia, că l-au jefuit și ucis tîlharii. Cînd trecură prin suhaturile Solengăi, pe fețele însoțitorilor se citea o atenție încordată și mînioasă cum nu se mai văzuse din timpurile războiului civil. Se întuneca. Apusul de toamnă împroșcase jumătate din cer cu un roșu-sîngeriu, care te făcea să te gîndești la rana nevindecată, deschisă în trupul bătrînului Soti.

Uvadiev se nimerise să stea alături de unul din oamenii de pază, un strungar de la atelierul mecanic; trăgînd cu coada ochiului spre obrajii lui zbîrciți, care se ghiceau albind stins în întunericul dinăuntrul drezinei, și apoi spre centura-cartușieră cu care nu se obișnuise încă, îl întrebă încet despre noutățile de pe Soti.

— O cîrpim și noi cum putem, dar ziua de ieri tot nu poate s-o prindă din urmă pe cea de azi, îi

răspunse strungarul cam în silă, fără să-şi ia ochii de la linie, neliniştindu-l pe Uvadiev prin vorba-i neguroasă. Îi arătă cu un semn din cap moviliţa pe lîngă care trecea drezina. Uite-aici l-am găsit pe chinez! L-au pălit drept la mir, iar jucăriile risipite le-au călcat caii lor în picioare. S-a zis şi cu chinezul!

— Dar ce s-a mai aflat despre bandă?

Strungarul îşi pipăi patul armei, gînditor, abia atingîndu-l cu degetele.

— Sînt toţi din ăia pe care nu i-am curăţat la timp... un muncitor n-are ce căuta printre ei. S-a înhăitat cu ei şi un călugăr, ciupit de vărsat mai rău ca un ciur; şi hop şi el pe cal! La sovietul de plasă e unul aşa, arţăgos. Spunea: „Ce mai aşteptăm, să ajungă tîlharii la marginea satului? Daţi-mi mie numa dezlegare, că într-o săptămînă îi şi stîrpim."

— Nu se poate! spuse sever Uvadiev.

— Da' de ce să nu se poată? Uite, pe Enga au prins oamenii un hoţ de cai, i-au întors picioarele la cap şi i-au tras vreo cîteva la tălpi să-i mai treacă pofta de zburdat... Smuci înciudat de cureaua centironului. Cine-a mai pomenit să opreşti din plin mers un asemenea lucru! Se gîndea la Sotistroi şi la cele întîmplate acolo. Dacă opreşti sîngele în vine, începe să se înnegrească şi p-ormă poţi să tai piciorul de tot. Burago voia să cheme armată, dar buba asta nu se vindecă aşa, cu praf de puşcă... Apoi şi dumneata eşti bine... Cu călugări d-ăştia ţi-ai găsit să sprijini Puterea Sovietică!

Urmărindu-i gîndul, Uvadiev se întoarse şi-şi aţinti privirea asupra lui Ghelasi. Acesta şedea ţeapăn, avîntat parcă într-un zbor lăuntric; părea că-şi schimbase şi sufletul o dată cu înfăţişarea; dar haina lui cea nouă nu i se potrivea încă pe trup. „Trage cu urechea... şi are ochii păsărilor de noapte; pîlpîie flăcări printre gene, se gîndi Uvadiev. Nu-i nimic. Ascultă, băiete, şi bagă la cap!"

Poate că Ghelasi ghicise îndoiala de o clipă a lui Uvadiev:

— E un om acolo, după pom... acum a fugit! rosti el tăios.

Uvadiev își lipi fruntea de frigul străveziu al geamului care se sălta în rama de pînză de cort și-l văzu imediat în întunericul vioriu al rariștii de pini; omul stătea nemișcat, atîrnat parcă de o creangă. Uvadiev îi căută picioarele cu privirea, dar drezina și trecuse de dînsul; își mai văzu doar chipul oglindit în geamul aburit, la licărirea unei țigări din spate. O clipă mai tîrziu, ceva zăngăni și țipă ascuțit în trupul speriat al drezinei, și îndată tremurul fierului îi zgîlțîi și pe oameni; drezina duruia acum pe traverse. Trăgîndu-și capul între umeri, mecanicul frîna mașina, dar, înainte de a fi oprit, Ghelasi țîșni afară, căzu, se ridică și porni în goană spre pădure. Armele însoțitorilor țăcăniră, oamenii se dădură jos; nimeni nu pricepea încă bine motivele deraierii.

— Porcii dracului, porcii, porcii... bombănea mecanicul, ridicînd din șanț un bulon gros de oțel, pus, după cum se vede, în grabă peste șine. Auzi, să-mi strice ei mie mașina, porcii dracului...

Pînă cînd drezina deraiată fu repusă pe șine cu ajutorul cîtorva pari și al unui cric ce se afla din întîmplare la îndemînă, Uvadiev stătu deoparte, chinuit de rușine și nedumerit de purtarea lui Ghelasi.

— Hei, Eleonorov, lua-te-ar dracu! strigă el, strîngîndu-și pumnii. Numele ăsta absurd, care se rostea atît de anevoie, din neobișnuință, sună ca o batjocură zvîrlită de Uvadiev sie însuși.

— Ptiu! Ce porcărie... mai spuse el, smulgîndu-și șapca de pe cap.

Din spatele pădurii, prin întunericul jilav de rouă, se arăta o lună parcă neisprăvită, unsă pe o parte cu puțină untură. La lumina ei se văzu cicatricea adîncă, lăsată de roțile drezinei pe traversele noi;

umbrele începură să se miște. Oamenii se așteptau la ceva împușcături sau la un atac, dar nu se întîmplă nimic, și bulonul de oțel din mîna mecanicului căpătă acum un alt înțeles, aproape ridicol. Trecu așa vreo jumătate de oră; luna se ridicase cu un cot mai sus; umbrele erau acum mai negre, se făcuse mai frig. Drezina era gata de plecare; dar Uvadiev, cu picioarele depărtate, tot mai privea șinele albăstrii care fugeau în linie dreaptă spre marginea pădurii.

— Să mergem, s-o fi dus... *acasă*, spuse înăbușit strungarul, făcînd aluzie la Ghelasi.

O mînie roșie ca focul aprinse obrajii lui Uvadiev; strungarul îl trase prietenește de mînecă. Dar Uvadiev îi smulse deodată arma din mînă și, sărind peste traverse, alergă spre pădure; acum distingea și strungarul doi inși încleștați la marginea pădurii. Ajutorul sosea la timp; Ghelasi zăcea în iarbă, iar peste el se zvîrcolea și gemea răgușit o matahală de om. Dușmanul lui Ghelasi răgea:

— ...Dă-mi drumul, dă-mi drumul!... Ah, îl muști pe duhovnicul tău, hai?

Se străduia să scape din mîinile lui Ghelasi, care i se înfipseseră în barbă; cînd oamenii din drezină ajunseră lîngă ei, nu făcu decît să se zbată și mai tare.

Abia izbutiră să-l scoată pe Filofei din brațele lui Ghelasi, care se încolăciseră în jurul lui, într-o îmbrățișare de moarte. Apucaseră să-l lege pe prizonier și porniră cu el spre drezină, împingîndu-l de la spate cu patul armei, iar Ghelasi tot mai zăcea acolo, zvîrcolindu-se și sughițînd, cine știe de ce.

Uvadiev se aplecă spre el:

— Hai, scoală-te... ți-ai rupt cumva brațul? Nu-i nimic, se drege... „A vrut să-și dovedească devotamentul, credința...", își spunea el. Prin cap îi treceau fel de fel de gînduri. Scoală-te! Ce ți-a trebuit să te iei la trîntă așa, fără arme, cu un urs ca ăsta?

— Mi-a dat cu piciorul... casapul. M-a lovit în boaşe... Mînzul! şopti Ghelasi, cu glas de aiurare.

Uvadiev îl luă în spinare şi porni cu el spre drezină.

După ce străbătură vreo două sute de metri, strungarul scăpără un chibrit şi, plimbîndu-l pe sub nasul prizonierului cu riscul de a-i da foc bărbii, clătină din cap: se vede că se minuna de mărimea capturii. Filofei nu se mişcă; sub cămaşa-i sfîşiată se vedea pieptul tot numai cicatrice şi păr; privirea-i era plină de o suferinţă animalică; se încinsese de cîteva ori cu o frînghie peste mijloc. Era un uriaş; la astfel de oameni, ruşinea de a fi prins de viu întrece întotdeauna orice durere. Nu prea semăna a călugăr, şi încă mai puţin a om. Nădragii, mult prea strîmţi, îi plesniseră la genunchi; îşi plimba privirea grea peste rupturi, căutînd parcă să-şi acopere goliciunea măcar în felul acesta.

— Ca să vezi; te-au înhăţat la treabă, dar o să mai cheltuiască multe parale cu tine pînă ţi-or face felul! spuse gînditor strungarul şi, mîngîindu-l uşor pe umăr, adăugă: Stai bine acolo?... Nu te roade?

— Hai, bîzîie, muscă, bîzîie... Omul se teme mai puţin cînd aude zgomot! clocoti Filofei şi acestea au fost singurele vorbe pe care binevoi să le arunce lumii.

Motorul tăcu. În ferestrele drezinei începură să joace luminile coloniei. Sosirea lui Uvadiev răscoli liniştea Sotistroi-ului; muncitorii începeau să se adune la drezină, dar Uvadiev plecase. Targa cu Ghelasi stîrni mai puţină nedumerire decît silueta spătoasă a lui Filofei, care-i întrecea cu un cap pe cei ce-l escortau. În strigătele stăpînite ale mulţimii care aflase împrejurările prinderii lui, Filofei fu dus într-o magazioară care era şi atelier de tîmplărie; uşa magaziei fu proptită cu nişte pari, iar alături fu lăsat de veghe un miliţian înarmat din cap pînă în picioare — nu atît ca să nu fugă prinsul, cît să-l apere de o eventuală judecată a poporu-

lui. Îndîrjirea muncitorilor împotriva banditilor de drumul mare atinsese acea margine a răbdării, dincolo de care e neputincioasă și autoritatea, și orice pază. Spre miezul nopții, vestea prinderii răufăcătorului se răspîndise prin toată colonia; miliţianul fu nevoit să-și pună în joc toată puterea lui de convingere, folosind vorbe pipărate, la care, de altfel, i se răspundea în același chip, fără osebită sforțare. Grupuri izolate, care păreau cam suspecte ochiului încercat al paznicului, începură să se vînture pe lîngă magazioară; toți ar fi vrut să-l vadă pe deținut, să-l pipăie cu ochii, să-i atingă cu o mînă prea puțin grijulie și dornică de dreptate. Toate nenorocirile petrecute pe Soti erau acum grămădite pe capul unui singur om; era și în asta o mîngîiere pentru inimile lor.

— Porcule, nu mai ieși tu de-aici! îi strigau ei de afară, și ocările lor se izbeau parcă mai sonor decît bolovanii de ferestruica mică, tăiată pătrat cam la trei metri deasupra pămîntului.

— Să-i dăm foc... și lui și cuibului de viespi!

— Măi, măi, cîți oameni ăi fi jefuit și tu!... Ia arată-te puțin să te scuipăm în obraz.

Miliţianul, care împărtășea furia muncitorilor, abia dacă prididea să-i supravegheze pe toți; de aceea, cercul de oameni ba se strîngea, ba se lărgea iar. Hărmălaia asta ținu pînă la ziuă, cînd pulberea de lumină a zorilor începu să biruiască stelele ce-și pierdeau strălucirea; pe iarbă crescuseră picături grele de rouă. Deodată, cineva văzu o pată alburie la fereastra magazioarei. Filofei se hotărîse să arunce o privire afară, în lume. Oamenii tăcură, și îndată un flăcău, dulgher de felul lui, repezi în fereastră un bulgăre de lut uscat. Toată lumea văzu că-și nimerise ținta, dar chipul rămase tot acolo, continuînd să se holbeze nepăsător prin gaura ferestrei. Flăcăul, înfuriat peste măsură, înhață atunci o prăjină, vrînd să străpungă — cel puțin cu ea — calmul revoltător al răufăcătorului.

— La o parte, tovarăşe! strigă miliţianul, gata-gata să-şi scoată revolverul din toc; flăcăul cel îndîrjit dădu buzna peste el, scos de-a binelea din fire.

Deodată prăjina îi scăpă din mînă; se dădu cîţiva paşi înapoi, iar paznicul îngheţă pe loc, cu braţele ridicate.

— Fraţilor... rosti tîmplarul cu buzele livide, dar pe ce-o fi stînd oare? Că doar tejgheaua e la peretele ălălalt, iar aici... aici nu-i nimic.

Se sfătuiau acum între ei, vorbind despre cele mai necrezute lucruri, iar Filofei îi privea prin fereastră; nu-i mai păsa ce soare va răsări mîine deasupra ţării. Mulţimea se mai împrăştiase şi miliţianul porni în fugă la colonie să-i scoale din somn pe cei pe care putea să-i intereseze îndeosebi ştirea cea nouă. De-ar fi fost numai zăngănitul armelor şi tropotul sonor al fugii şi încă ar fi trezit din somn toată populaţia coloniei.

Uvadiev se trezise cu o jumătate de oră mai devreme. Luna lumina masa pe care se afla o cutie goală de conserve; o rază răsfrîntă de tinicheaua cutiei străbătea toată odaia, ca să-i cadă în lumina ochilor. Jeglov, pe jumătate gol, dar cu ochelarii pe nas, turna un praf pe o foiţă de ţigară.

— ...Ce-i cu tine?

— Ia, nişte chinină... simt că mîine iar o să m-apuce. Unde ţii tu apa? Să iau o înghiţitură.

— Uite colo, în sticlă.

Jeglov bău, strîmbîndu-se, apoi se aşeză pe laviţă.

— Ai tot ţipat în somn... ai strigat o femeie, pe nume Varvara... E maică-ta?

— Cine, Varvara? Uvadiev se gîndea la altceva. Spune-mi, cine a intrat în comisie din partea „Hîrtiei"?

— Moroşkin... L-ai întîlnit tu pe la mine, unul aşa, puţin ciupit de vărsat. Vai, ce-amară mai e şi porcăria asta!... Natalia nu ţi-a scris de loc?

— Nu... și de ce mi-ar scrie? Dar tu de ce mă-ntrebi?

— Am vrut să-ți spun mereu, dar n-am avut răgaz. Trăiesc cu ea.

Uvadiev îl privi atent pe Jeglov; ședea culcat cu mîinile sub ceafă; în lumina lunii, mult mai palidă acum, se desena cu precizie nasul lui ascuțit.

— Foarte bine. E o femeie de treabă... mi-aduc aminte.

— Ai pierdut un tovarăș bun în ea, să știi. În genere, ești om tare ciudat, Ivan. N-ai pe lumea asta un prieten, la moartea căruia să zici: voi muri și eu.

— Și nici n-o să am, confirmă sec Uvadiev și roși îndată, aducîndu-și aminte de Katia. David, vrei să nu mai vorbim niciodată despre asta?... Îmi ești prieten, dar s-ar putea să cam stricăm prietenia.

Luă receptorul de pe furca telefonului și chemă spitalul. O infirmieră îi răspunse cu glas adormit că bolnavul cel nou, Eleonorov, aiurează și că nu se pot face nici un fel de pronosticuri în privința lui; rostea cu ușurință numele cel nou al lui Ghelasi, pentru că nu-l cunoștea pe cel vechi.

— Ascultă-mă... Uvadiev se fîstîci. Nu-i un doctor pe-acolo, pe-aproape? Aș vrea să pun o întrebare... Cum? Bine: crezi că se va putea însura?... Să zicem, peste un an?

În receptor se auzi un căscat reținut:

— Nu, nu cred. Sînt zdrobite țesuturile, are o hemoragie puternică... în dimineața asta îl operează.

— Aha, va să zică așa stau lucrurile?... Noapte bună, tovarășă.

Și începu să se plimbe prin odaie.

Pe urmă, amintindu-și de bretelele-i rupte, căută și găsi un ac înfipt în perete și se așeză să le coasă; de cînd se despărțise de nevastă-sa, își cîrpea singur hainele, cu ață cît mai groasă și aspră, pe care uneori o ceruia. Îl văzu în gînd pe Ghelasi, răpus

și schilodit ; i se păru că zace și-l privește pe el, pe Uvadiev, și-i amintește vorbele acelea despre fericirea pămîntească pe care i le spusese cîndva, la începutul prefacerilor sufletești ale lui Ghelasi : „...iar tu vei fugi din văgăuna asta a voastră, din schit, îți vei găsi o muncă pe placul tău și o mîndruță pe cinste și o să poarte domnișoara ta mătase făcută din celuloză..." Se ascundea ceva șubred, ceva fals în afirmația asta făcută cîndva de el și pe care o zdrobise cu atîta ușurință lovitura cizmei lui Filofei. Cosea, trăgînd acul cu cleștele prin pielea groasă, și tot căuta să corecteze ideea lui, printr-o corectură care să compenseze pierderea lui Ghelasi.

Tocmai atunci se pomeni cu miliția nul venit în fugă să-l anunțe că banditul s-a spînzurat. Povestindu-i cum deținutul i-a cerut printr-o crăpătură a ușii o țigară, și cum el l-a refuzat, gîndindu-se la instrucțiunile primite de la Uvadiev, fu cît pe-aci să intre cu totul prin geam, la șeful său ; avea el motivele lui tainice. Uvadiev îi închise însă fereastra în nas și, isprăvind de cusut, începu să se îmbrace.

— David, am tot vrut să te întreb... Unde-i acum Natalia ?

Jeglov își dădu seama că Uvadiev nu luase în serios vestea despre căsătoria lor, socotind-o drept o cursă.

— Lucrează la fabrică... Dar de ce mă-ntrebi ?

— Își mai aduce aminte de mine din cînd în cînd ?

Jeglov ridică din umeri :

— Iartă-mă, dar nu te înțeleg. Nu cumva ești gelos ?

— Nu, dar... cum să-ți spun... poate că are nevoie de bani ?

— Ne ajunge salariul meu. Și-apoi... cîștigă și ea, explică Jeglov cu un ton cam rece.

Uvadiev trase deodată atîta aer în plămîni, încît era să-i sară un nasture de la piept. Se ridică în picioare.

— Da-da, sînteţi amîndoi oameni de treabă, spuse el, frecîndu-şi mîinile cu bucurie. Ar fi trebuit să vă luaţi de la început... înţelegi tu asta? Eu m-am băgat fără rost atunci între voi... Ia te uită ce soare e afară: parcă-i un bob de coacăză. Mă duc să văd ce-i acolo... Tu ia-ţi chinina!

Ieşi, dar Jeglov rămase culcat. Începea o criză de malarie; în întunericul opac al conştiinţei sale se dezlănţui o forfotă absurdă a gîndurilor; chiar şi propria sa mînă i se păru verzuie. Vorbele paznicului despre călugărul care-i ceruse o ţigară îl chinuiau ca o greşeală de tipar, nedescoperită încă într-un text. Încerca să-şi explice nevoia aceasta a lui Filofei, prin zeci de presupuneri complicate. Dar explicaţia era foarte simplă: urmînd calea lui Avvacum, Filofei voia să plece din lumea asta cu ajutorul focului. Bîjbîise, tîrîndu-se pe brînci, toată podeaua de pămînt a magazioarei, în căutarea unui băţ de chibrit nescăpărat încă, înainte de a se fi hotărît pentru o altfel de moarte, moarte de mişel... Lui Jeglov i se păru că soarele, care tocmai răsărea de după o salcie, era chiar un bob de coacăză, însă necopt şi tot atît de amar ca şi chinina după care întinsese din nou mîna.

6

Aşteptînd autorităţile ca să descuie magazia, miliţianul a rămas neclintit undeva, prin preajmă, aşezat pe nişte scînduri, lăsîndu-se furat de gînduri în exerciţiul funcţiunii şi contemplînd mulţimea de picioare care se foiau prin faţa lui. La început nu trecură pe lîngă el decît cizme roşcate de vechi ce erau, neînfricate de secetă şi noroaie; mai tîr-

ziu însă, cînd vestea ajunse pînă la Makariha, apărură și opinci de tei și cizmulițe de femei, cu tocuri de cauciuc, ba chiar și o pereche de cizme elegante. Toate astea erau lucruri prea obișnuite pentru el ; doar o pereche de pîslari, cît toate zilele — adevărați stîlpi de pîslă, să tot legene pe ele un trup uriaș — îl mai interesară puțintel pe milițian, trezindu-l din toropeală. Dar iată că pîslarii depășiră linia de opreliște, dincolo de care curiozitatea devenea pasibilă de pedeapsă și miliționul zelos își ridică ochii să-l vadă la față pe îndrăzneț.

Din pîslari creștea un moșneguț mititel, îmbrăcat cu o cămașă prost spălată, și era tare bătrîn moșul, după cum arăta gălbejeala cheliei. Încercînd să-l momească pe slujbaș cu cele din urmă zîmbete — ultimele rămășițe ale bogăției lui de altădată — bătrînul îi ceru voie să arunce o privire în noaptea ferestrei.

— Vreau să văd cu ochii mei dacă e adevărat... se ruga stăruitor Vasian ; duhnea aprig a pisică, din chelie pînă la pîslari ; de la o vreme își ducea veacul într-un fund de ogradă, din mila unui binefăcător al său.

— Hai, cară-te, pînă nu te iau eu la goană ! îl amenință misterios paznicul, alungîndu-l de parcă și o privire aruncată pe fereastra în care atîrna cel neînduplecat ar fi putut să dezlănțuiască cine știe ce urgie.

Își irosea însă zelul de pomană : lîngă magazioară se vorbea mai mult despre primul transport mare de material lemnos sosit la Soti, decît despre moartea întîrziată a lui Filofei ; iar pînă seara, toată lumea se simțea de parcă s-ar fi scurs o săptămînă întreagă de la cele întîmplate dimineața. Peste două zile, o dată cu venirea comisiei, sosi și un al doilea transport de lemn, și atunci o nădejde, încă sfioasă, îi mai înviora pe oameni ; șantierul tot mai stătea însă pe loc, ca un alergător la start. Încetul cu încetul se grăbi ritmul lucrărilor și,

aproape în același timp, i se tăie de-a binelea apa la moară răzmeriței de pe Soti. Banda se potolise, praful ei de pușcă se umezea, furia i se ruginea cu încetul. Și iarăși îi scrise cineva lui Mokronosov un bilețel, de astă dată să-i spună că toți s-ar întoarce pe la vetrele lor, dacă li s-ar ierta isprăvile cele fără de voie ; Mokronosov trimise bilețelul la autoritățile județene și nu se mai auzi nimic despre asta. Un țăran venit la Uvadiev îi ceru o sută de ruble ca să-i destăinuiască ceva de mare importanță ; după o tocmeală serioasă ajunseră la trei ruble, dar, în momentul hotărîtor, țăranul, speriindu-se de Sorokavetov, venit pentru o treabă oarecare, lepădă din buzunar arginții căpătați și fugi mistuindu-se în noaptea tăcerii. Părea că stăruie negura și că în negură se mișcă niște umbre ; dar nu se putea deosebi ce-i aievea și ce-i scornit de închipuire din tot ce mișuna în această negură. Împreună cu Pronka, Visarion punea la cale o expediție împotriva bandiților ; Uvadiev cedase rugăminții lui Mokronosov de a-l lăsa în voia lui pe responsabilul clubului pînă la prima dovadă împotrivă-i. Și acum era nedumerit, fiindcă el credea că nu se poate sabota decît într-un singur fel. În orice caz, în ziua cînd pe Soti sosi noul președinte al Comitetului executiv gubernial, drezina plecă să-l ia de la gară fără nici un fel de pază.

Timp de trei zile, comisia nu ieși din birourile șantierului, studiind realitatea statistică. Într-o zi, pe seară, Akișin veni acolo, însoțit de un comsomolist cu părul creț ; chemîndu-l afară pe președintele comisiei, îi înmînă, cu demnitatea unui delegat, un caiet albastru, plin cu ieroglife.

— Poftim, primește-l ; e de la muncitori, zise Faddei, acoperindu-și cu mîna obrazul pe care se vedea o zgîrietură de vreo cinci centimetri.

— Despre ce-i vorba ? făcu ochii mici președintele.

— Ia-l cînd îți spun, stăruia cu îngîmfare Akișin, făcînd fețe-fețe, că doar nu-ți vorbesc eu singur, îți vorbesc aici o mie de oameni.

Președintele ridică din umeri, luă caietul și îl răsfoi chiar acolo, pe loc. Pe prima pagină era scrisă cererea muncitorilor de a se continua lucrările cu orice preț ; eventualele bănuieli că cererea ar fi fost cumva determinată numai de interesele egoiste ale constructorilor erau înlăturate de propunerea muncitorilor de a face anumite sacrificii. Celelalte cincisprezece pagini erau pline de semnături. Caietul lămurea sensul forfotei și agitației neînțelese care se observase timp de două zile în barăci. După ce răsfoi caietul, președintele făgădui să ia notă de misiunea lui Akișin ; nu putu apoi să-și stăpînească zîmbetul.

— Unde ți-ai zgîriat așa rău obrazul, moșule ?

— În lupta de clasă... interveni comsomolistul, făcînd aluzie la încăierarea de la Makariha.

Akișin se încruntă :

— ...Și mi-au mai poruncit oamenii să-ți spun prin viu grai... E lipsă de pîine ! Le-au tăiat din rație celor care lucrează la ferăstraie... Aruncă o privire în jurul lui, să vadă dacă e pe alături cineva care să-și bată joc de raționamentul lui. Și cu cît e mai puțină pîine, cu atît e nevoie de mai multă hîrtie.

— Te gîndești la cartelele de pîine, otravă ? zîmbi președintele.

— Nu face pe deșteptul... E nevoie să explici poporului de ce este pîine mai puțină.

Președintele își lăsă privirea în jos, abia stăpînindu-și rîsul, dar răsfoia acum caietul cu mai multă bunăvoință.

— Tare șiret mai ești, moșule. Ești o vulpe bătrînă, aia ești...

— Cam cu asta ne hrănim ! făcu Akișin fără să clipească.

— Dar aici, se ciocăni președintele pe frunte, aici ai minte cu carul.

— Nu ciocăni prea tare, să n-o tulburi!

Și așa se despărțiră, pe deplin satisfăcuți unul de altul.

A doua zi de dimineață, comisia anunță că primește cereri de la muncitori; n-a fost înaintată însă decît una singură: o cerere de avans pentru repararea unei case care arsese. Lui Uvadiev nici nu-i trecea prin minte să se prezinte la ședințele comisiei înainte de a fi chemat; de fapt, deocamdată nici nu-l deranja nimeni. Se purta foarte independent și era deosebit de necruțător față de colaboratorii săi de la direcție. Dar atitudinea asta a lui, care era luată drept teamă față de verdictul așteptat din partea comisiei, nu era de fapt altceva decît dorința de a preda șantierul pus pe roate viitorului său înlocuitor. Fu chemat de comisie printre cei din urmă, cînd toate răspunsurile la toate întrebările posibile erau de mult pregătite de Uvadiev.

— Ai multe curmale? îl întrebă pe neașteptate președintele.

— Mai am vreo două chile... răspunse nedumerit Uvadiev.

— Avem impresia că, pentru dumneata, cucerirea socialismului s-a transformat în cucerirea unei femei...

Uvadiev tresări și-și ațintì cu asprime privirea asupra cravatei pleoștite care strîngea gulerul cămășii negre a președintelui.

— Ați putea, eventual, să-mi explicați... ce legătură au curmalele?... întrebă Uvadiev strîmbîndu-și gura și mîngîindu-se pe gît; era convins că este vorba de Suzana.

Președintele îi întinse o fotografie:

— Poftim! O recunoști?... Asta-i bună! Să-i sufli logodnica tocmai președintelui comitetului sindical.

O clipă, Uvadiev nu văzu altceva decît luciul liliachiu al fotografiei, plin de urmele degetelor. În cerdacul unei case prea bine cunoscute stătea chiar el, alături de Zoia, dactilografa ; dintre toate îți săreau în ochi ciorapii albi ai fetei pe picioarele ei scurte. Temerile lui începuseră să se destrame : ei nu știau totuși nimic despre lupta pe care o dădea în suflet, de un an de zile, împotriva Suzanei.

— E puțin cam supraexpusă, dar altfel are haz, prinse el glas în sfîrșit, după ce zîmbetul de pe fața lui ajunse la maturitate. Băieții ăștia sînt, pesemne, amatorii de la cercul fotografilor ?... Și se mai spune că activitatea clubului nu-i bine organizată. Mai aveți de pus întrebări ?...

Totuși, nu era liniștit ; îl apăsa gîndul că acum tot Sotistroi-ul cunoaște povestea seducerii cu ajutorul curmalelor ; nu s-o fi găsit oare vreun deștept să-i arate fotografia asta și Suzanei ? În ultimele două săptămîni n-o mai întîlnise de loc și tocmai de aceea era tare încîudat că-l făcuseră să se gîndească la Suzana. Întreaga seară se luptă cu sine însuși și, pînă la urmă, nu mai rezistă ispitei de a-i auzi glasul, măcar prin telefon. În receptor se auzea nelămurit ceva, ca o fierbere ; crengile ce păreau că bat în geam fosneau prin răpăiala ploii de toamnă ; lui Uvadiev i se părea că-și ascultă acum propria lui toamnă.

— ...Nu te-am trezit cumva din somn ?

— Nu !

— Prea te culci tîrziu. Îți distrugi sănătatea.

— Ai pus tutelă pe mine ? Nu te supăra, Uvadiev, dar n-am nevoie de așa ceva. Mie mi s-au întîmplat destule ; s-a tras în mine și am tras și eu în alții.

Lui Uvadiev i se păru că deosebește o nuanță de lăudăroșenie în amănuntul acesta necunoscut ; dar nu simți nici un pic de enervare. Avea senzația că fumează o țigară groasă și degetele-i amorțeau cu încetul, plăcut.

— Ai fost chemat la comisie?... Te-au întrebat despre tata?

— Da, le-am explicat că era obosit. Iar în zilele noastre, cînd ești obosit, mori. Țigara închipuită se isprăvise, dar el tot mai voia să soarbă fumul ei plăcut. Ascultă-mă, l-am citit pe Peciorin al dumitale. De mi-ar fi ieșit în cale în nouă sute nouăsprezece, l-aș fi împușcat pe loc, fără șovăială. Tăcu o clipă. Știi, a venit toamna!

Cineva rîse. Îl înțepă bănuiala nesăbuită că Suzana nu-i singură, că împreună cu ea mai sînt doi, trei inși... că tot Sotistroi-ul ascultă de partea cealaltă a firului mărturisirile lui stîngace, amplificate prin difuzor.

— Nu mă faceți să rîd, e Uvadiev... șopti ea, adresîndu-se cuiva. Iartă-mă, n-am auzit ce-ai spus.

— Spuneam că afară-i toamnă, repetă fără chef Uvadiev. Plopul de la fereastră e plin de frunze rotunde, ca de medalii... bronz, aramă, aur.

— Ivan Abramîci, îi spuse ea simplu, ce-i cu lirismul ăsta atît de jalnic în care ai căzut? Prea stai mereu singur cuc și d-aia te și iau fel de fel de gînduri. Ce toamnă? S-a cam întins ciclonul, și-atîta tot... Vorbești de la dumneata de-acasă? Atunci dă fuga pînă la mine... Am musafiri și stăm de vorbă la o ceașcă de ceai. Vii?

— Bine. Am niște curmale... răspunse el cu voce aspră; apoi rămase în așteptare, fiindcă de fapt pentru vorba asta și începuse el toată conversația.

— Foarte bine, o să avem curmale la ceai!

Grăbindu-se, de parcă i-ar fi fost teamă să nu întîrzie, înfășură într-un ziar restul de fructe lipicioase; una din ele căzu pe jos, dar și pe aceea o ridică și o puse peste celelalte. După ce dosi cheia în locul știut numai de el și de Jeglov, ieși pe ulița și, cotind, o luă cu pas grăbit pe ulicioara spitalului. Tocmai fiindcă pentru el nu era mare deosebire între ceea ce dorea și ceea ce se și întîmplase, căuta acum să se ajute printr-o conversație închipuită.

Vedea lucrurile cam așa : e iarnă, cercul palid din jurul lunii prevestește viforniță ; hala fabricii de hîrtie se montează în barăci încălzite ; și într-o astfel de noapte, Suzana vine fuga cu paltonul pus de-a dreptul peste cămașa de noapte, și rămîne pentru totdeauna la el : așa se unesc și cele două capete ale arcului voltaic. Locuiesc împreună, adică într-o singură odaie ; și dimineața, el se grăbește parcă să plece pe șantier — unul din stîlpii halei de hîrtie s-a afundat pe neașteptate și într-un mod absolut scandalos ; se grăbește să-și bea cafeaua și să înghită inevitabila chifteluță rămasă de ieri, ațoasă și fără gust, ca de celuloză. „Mănîncă, te rog, cu furculiță și cuțit, dacă poți !" spune ea, iar el îl detestă pe Uvadiev cel de altădată, care n-a știut să se ferească de pasul hotărîtor... Încă de cînd vorbise cu infirmiera știa că odată și odată se va duce la spital să-l vadă pe Ghelasi. Era, de altfel, absolut sigur că nici n-ar fi ajuns curmalele pentru întreaga bandă de tineri tehnicieni și ingineri care se adunau de obicei la Suzana.

Salonul de bolnavi era gol ; doar un singur flăcău, care se opărise în ajun cu aburul țîșnit dintr-o țeavă, împărtășea cu Ghelasi urîtul nopții de spital. Vlăjganul acesta, cu capul înfășurat în fești pînă la gură, gemea mereu, dar nu de durere, ci de frică animalică în fața întunericului în care fusese cufundat. Supunîndu-se rînduielilor spitalului, Uvadiev păși în vîrful picioarelor spre fereastra lîngă care Ghelasi stătea culcat, cu picioarele desfăcute. Nu adormise încă ; își ațintise ochii micșorați asupra globului lăptos al lămpii prin care mustea plictiseala cu miros de spital ; se urni cu băgare de seamă puțin într-o parte, ca să-i facă loc vizitatorului pe pat.

— Abia am putut să răzbesc pînă la tine ! spuse voios Uvadiev, și începu să-și descarce pe masă fructele aduse în dar. Curmalele astea-s ceva fain...

numai să spui cuiva să ți le spele. Ca mîine te văd cu foaia de ieșire făcută ! Ei, cum merge, bine ?

— Merge bine, răspunse Ghelasi și tuși scurt ; fața lui parcă era scrobită.

— Te-am încadrat ca magaziner la depozit. E un post liniștit, dar de mare răspundere, să știi ! O să primești în păstrare sufletele și inimile mașinilor... și-s niște mașini minunate, pricepi tu asta ?

— Credeam c-o să vii mai curînd, bîigui Ghelasi. Aveam să-ți spun multe.

— De ce nu-mi spui acum ?

— Acum nu-mi arde de asta, mi-a trecut cheful. Ce s-a întîmplat acolo ? S-a spînzurat Filofei ?

— Da, frate, roata se învîrtește și cine nu știe să se țină pe ea vine de-a dura. Totu-i cum trebuie să fie ; întotdeauna e bine ce se întîmplă pe lume, dar tot mai trebuie aruncat cîte ceva în aer !

Își cercetă cu privirea, pe furiș, fiul adoptiv, căutînd să vadă la el vreo schimbare vizibilă, dar totul era cum fusese și pînă atunci ; mîna lui lungă cu degetele încovoiate, fiecare ca un cioc de erete — menite, nu demult, să sfîșie cu ghearele pe dușmanii cei de o seamă cu Uvadiev — mîna asta stătea întinsă pe cearșaf, dar pletele-i roșcate care se revărsau în lături pe pernă nu mai ardeau privirile.

— Te mai doare ?

— Nu, mi-a trecut. A început să crească și părul...

Închise ochii : îl obosea conversația cu Uvadiev.

— Foarte bine. Cînd o să ieși din spital, o să te muți deocamdată la mine ; o să trăim ca doi holtei ce sîntem. Numai să nu mă înlocuiască și să mă trimeată cine știe unde, la munca de jos...

— Mie nu-mi purta de grijă, îi tăie vorba Ghelasi, gîfîind fără motiv. N-ai nevoie de mine, dar nici eu nu mai am nevoie de mine. Fața i se schimonosi, Uvadiev se aștepta la ceva mai rău, dar totul se sfîrși cu bine. Du-te și nu mai veni pe aici. Du-te, vreau să dorm, sînt bolnav.

— Bine, cum vrei, tu știi mai bine ! consimți bucuros Uvadiev. Dacă vei avea nevoie de ceva parale, treci pe la mine fără nici o jenă, că-ți dau.

Îi era cam rușine de senzația de ușurare pe care o simți ieșind de la spital ; i se părea că undeva, într-un colțișor ascuns al sufletului său, stă Jeglov și îi observă comportarea sănătoasă și aspră. „Ei, ce-i cu arcul lui Ghelasi ?" — „A plesnit, răspunse Uvadiev. În orice producție sînt și rebuturi !" — „Dar prea-i din cale-afară de mare rebutul în producția ta, Uvadiev !" — „Sîntem la început, prietene, o facem pentru prima oară. N-am lămurit încă bine totul în fabrica asta de oameni noi. Recunosc, nu știm încă să așezăm mașinile cum trebuie. Dar păcat de băiatul ăsta..." — „Ce mașină mai ești și tu ! Glasul lui Jeglov sună metalic. O mașină adaptată la o existență de sine stătătoare. Tu pînă și natura o socoți ceva inferior..." — „Chiar asta să prețuiești la mine !" — „Dar tu nu trăiești, ci îndeplinești funcțiuni. O iubești pe Suzana, dar fugi de ea pentru că o mărturisire ar însemna capitularea ta !" — „Nu mă tem de judecata acelora din cauza cărora am devenit așa cum sînt..." Își vedea interlocutorul închipuit ca printr-o perdea de fum de țigară.

Intră în casă pe întuneric ; căută bîjbîind chibriturile pe masă și nimeri cu mîna în marginea tăioasă a cutiei de conserve. Simțindu-și degetele lipicioase, ghici că s-a tăiat și-i zîmbi în gînd lui Jeglov. „Uite, vezi, nici nu mă doare..." Dar imediat își aminti că degetele-i sînt năclăite din cauza curmalelor. Nereușind să găsească chibriturile, se culcă pe întuneric și deodată se pomeni făcînd iarăși o comparație : iată că mașina care fabrică fericirea fetiței Katia, o fericire omenească înspăimîntătoare, zace acum demontată. Pe urmă începu să i se arate în minte rîul în care pescuise pe vremea copilăriei lui. Apa oglindea alene norii care se stingeau ; pe valuri se legăna nebunește o plută tărcată de pescar, iar în trupul lui se născu o așteptare încordată. De-

odată pluta se cufundă în apă și toată ființa lui Uvadiev, cuprinsă de un freamăt, se repezi pe urma ei, în mîlul verzui al somnului.

Îl trezi zgomotul produs de cutia de conserve răsturnată: venind de la adunare, Jeglov dibuia la rîndul lui pe masă, după chibrituri.

— Degeaba cauți chibriturile, că nu-s, se ridică Uvadiev într-un cot. De-o săptămînă îmi tot făgăduiesc diavolii ăștia să-mi instaleze electrică...

Jeglov căscă zgomotos.

— A fost o luptă mare! Rămîi pe loc... Cică tu ai încurcat-o, tu s-o descurci. Mîine să ne faci rost de drezină să plecăm.

În noaptea asta hotărîtoare au dormit cu toții mai adînc decît oricînd. Nimeni n-a visat nimic, nimeni nu s-a trezit în mijlocul nopții, cu toate că pînă-n zori s-au fugărit vînturi hăulitoare pe deasupra rîului. Era Miazănoapte care lătra la toamna ce pusese stăpînire pe Soti.

7

Drezina trebuia să plece la trei. Dar, în afara programului stabilit, cu o oră înainte de amiază, o parte din comisie, cu Uvadiev în frunte, plecă la Makariha să asiste la un miting fulger. În special Guleaev, noul înlocuitor al lui Potiomkin la Comitetul executiv gubernial, dorea să vadă cum se prezintă raportul de forțe pe Soti. Ideea asta i-o sugerase faptul că în ajun, aproape în același timp cu caietul lui Akișin, comisia primise o petiție asemănătoare și de la țăranii de pe Soti: se adunaseră vreo sută de semnături. Pe Guleaev nu-l sperie faptul că nucleul sovietic era atît de neînsemnat încît te-ai fi putut aștepta la nepăsare sau chiar dușmănie din partea celorlalți, căci orice izbîndă nouă a

Sotistroi-ului trebuia, fără doar și poate, să le aducă mereu alți partizani noi.

De dimineață, fața băltoacelor începu să tremure ; pe țarini, picăturile lenești ale ploii nu se mai zvîntau. Mitingul se ținu în localul clubului. Întrucît Guleaev, care luă cel dintîi cuvîntul, nu socoti momentul prielnic să intre direct în problemele arzătoare care ar fi dat naștere la discuții, începu prin a trece în revistă situația internațională. Era ascultat cu o atenție atît de încordată, de parcă cifrele pe care le pomenea din memorie ar fi avut legătură directă cu traiul lor, al țăranilor de pe Soti. Uvadiev ședea în rîndul al doilea, alături de Mokronosov ; își aminti împrejurările în care-l cunoscuse și-l întrebă pe șoptite despre tot felul de treburi de prin sat.

— ...Ăla... Milovanov, ce mai face ?... A scăpat ?

— Trăiește. E bine. S-a dus să-și dea calul la potcovit.

Guleaev vorbea acum despre pîine, și conversația lor se curmă de la sine. Peste vreo zece minute, văzînd că Mokronosov zîmbește la un moment dat, Uvadiev îl întrebă :

— Dar responsabilul clubului ce mai face ?... Să fii mereu cu ochii pe el.

— Activează. Am trecut deunăzi pe la el, era bolnav în pat. Năstrușnic bărbat : abia de-l putem stăpîni... Am hotărît să nu-l lăsăm la conducere. Prea duce dorul războiului. Zicea că nici nu s-au văzut vremuri mai bune : vîntul bate de pretutindeni și omul este și el liber ca vîntul...

Mai trecu o jumătate de ceas și mai bine pînă să lege iarăși firul vorbei.

— Am auzit că te însori.

— Păi mi-a cam venit timpul. Mă-nrudesc cu Pronka Milovanov.

— Dar altfel, cum o duceți ?

— Cu treburi mărunte... ne trecem ziua... ceva mai greu n-a fost.

Asta-i tot ce-au vorbit în două ore cît a ţinut referatul.

Pe urmă începură să curgă bileţelele, şi Guleaev triumfa ; curiozitatea vie pentru lucrurile ce se aflau în afara sferei intereselor ţărăneşti îi semnala o cotitură esenţială, deşi nu tocmai lămurită, în atitudinea oamenilor. Mai mult decît alţii, avea uimitorul dar al sincerităţii fără vicleşug, din care cauză a fost petrecut la gară cu multă prietenie ; plecă de acolo convins de-a binelea că plănuita cucerire paşnică a Sotiului, începută de Potiomkin, va fi încununată de succes. Profitînd de faptul că adunarea nu se împrăştiase încă, Mokronosov se pregătea să le mai vorbească o dată despre avantajele cultivării pămîntului în comun ; dar tocmai atunci, o nouă întîmplare îi răscoli pe cei de pe Soti. Oricît a încercat Mokronosov mai tîrziu să afle cine adusese vestea cea rea, tot n-a putut descoperi adevărul... Luka cică ar fi auzit-o de la tînăra nevastă a lui Selivakin, aceasta o ţinea una şi bună că de la Saviha, iar baba, la rîndul ei, pomenea de Gavriuşka Lîşev, un băieţel de cinci ani, care, după spusele ei, ar fi izbucnit în plîns de îndată ce l-a văzut pe Luka, prima verigă a acestui lanţ fără capăt. Preşedintele îl luă din scurt pe copil ; dar ţîncul nu făcea altceva decît să urle, lăsînd să-i curgă lacrimi amare pe burta dezgolită. În orice caz, cineva venit din afară destrămă cu o lovitură puternică şubredul armistiţiu de pe Soti. Acum ar fi fost momentul pentru Guleaev să cerceteze în ce ape se scaldă cei de pe Soti ; nimeni un dorea război — toată lumea mai ţinea încă minte noaptea cea de demult, cînd nebiruitul Berezeatov căzuse împuşcat în genunchi.

Ştirea morţii unui fruntaş sovietic de pe Soti le strînse inima la toţi. Adunarea deveni îndată o gloată ce se repezi pe urmele lui Mokronosov, sfărîmînd şi răsturnînd băncile. Trebuiau să se convingă că fusese omorît chiar Pronka ; trebuiau să-l prindă pe nemernicul de ucigaş şi, tocmai prin asta,

să dovedească că numai pornirea de răutate a unui singur om îl răpusese pe Milovanov. O parte dintre cei care alergau se desprinseră de rest și, cotind-o din marginea satului, se repeziră să-l caute pe Vasili : în mintea tuturora se trezi, aţiţată de un suflu nou, ameninţarea mocnită a ologului, de cînd cu bătaia din suhat. Grămădindu-se cu toţii laolaltă, ciocnindu-se pe orbecăite unul de altul, mulţimea fugea pe păşunea plină de cioturi și iarăși nu puteai să distingi în învălmăşeală cine o conduce spre locul unde fusese săvîrşit omorul.

— A plecat doar cu calul... ţipă cineva ascuţit, din goană, gîndindu-se la Milovanov ; nu se opri însă din fugă, de teamă să nu fie călcat în picioare.

— ...Atunci și calul...

— E împuşcat, sau numa aşa ?

— În cap l-au lovit, în cap !

Pe drum li se alătură tot restul Makarihăi ; dacă ar fi izbucnit undeva focul, n-ar fi avut nici cine să bată toaca. Pe de lături fugeau dulăii, lătrînd greoi. Peste pîrău era aruncat un podeţ de scînduri ; scîndurile se îndoiră, iar cînd uriaşul miriapod omenesc intră în goană pe podeţ, grinzile porniră cam într-o parte. Cîte unii, zorindu-se să le-o ia înainte celorlalţi, porniră să treacă prin vad : femeile îşi suflecau fustele, iar bărbaţii strîngeau cu palmele carîmbii cizmelor. Pîrăul se turburase, curgea acum prin albia lui un sînge roşu, argilos. Cei rămaşi în urmă, conduşi de cîini și de propriul lor instinct, tăiară drumul prin ariniş ; vîrfurile galbene ale tufelor pe care le frîngeau oamenii începură să se clatine, desperate. Un freamăt de spaimă trecu deodată prin tot puhoiul acesta de oameni, și cei rămaşi în urmă pricepură că cei din faţă au dat peste trupul lui Pronka.

Și îndată, pe deasupra capetelor și a tufişurilor se avîntă glasul scîrţiitor al Nadejdei Kuziomkina, cea cu picioarele de cocostîrc :

— Uite-l, uite-l... cum zace de cuminte!

Întinzîndu-şi ţeapăn braţul, pe care n-ar fi putut să-l mai frîngă acum nici cinci bărbaţi, ea arăta cu un fel de extaz înmărmurit spre iarba înaltă din care se vedea cămaşa albastră, decolorată de soare, a lui Pronka, cunoscută de întregul Soti. Mulţimea se dădea acum înapoi; curiozitatea sorbise din groază pînă la saturare, iar inima se învăţase cu cercuirea de gheaţă a spaimei. Trupul neînsufleţit zăcea cu faţa în jos, şi mîna, întinsă înainte, părea că vrea să ajungă măturica ruginie a ştirului sălbatic pe care nu apucase s-o rupă. Cămaşa i se ridicase şi de-a lungul brîului mergea încet, tîrîndu-şi prada, o furnică mică şi preocupată. Alături de mort era zvîrlită şi unealta crimei — un drug de fier din aceia cu care se controlează de obicei, la exploatările forestiere, dacă a rămas pe sub zăpadă vreo buturugă după ce s-au cărat lemnele. Judecînd după iarba din jur, nu avusese loc nici o luptă; lovitura fusese dată cu precizie şi putere; semnul de pe gît se înnegrise şi se umflase.

— Daţi-vă la o parte... că vă trag pe toţi la răspundere! Ce vă băgaţi nasul unde nu vă fierbe oala? se răsti preşedintele, fără să-şi ia ochii de la prietenul său răpus.

Cu faţa pămîntie şi îmbătrînită parcă, făcu un pas hotărît înainte. Ceva însă trosni sub piciorul lui; se aplecă şi culese din iarbă o tabacheră sfărîmată în bucăţele; în ţăndările de sidef, împletite cu fire de iarbă, mai pîlpîia şi acum curcubeul deşănţat pe care-l ţineau minte cu toţii. Cu o privire care nu vedea nimic, Mokronosov căuta prin mulţime.

— S-au dus să-l aducă... l-or fi legînd acum! oftă cu teamă Kuziomkin, vorbind de invalid. Apoi adăugă încet, pentru sine: Ce neam de oameni piere pe Soti!...

Îngenunchind solemn, Egor ridică de păr capul prietenului său și i se uită în față. Rătăci o privire zăpăcită prin mulțime ; își descleștă pumnul și se holbă acum, stăpînit de o adîncă nedumerire, la țăndările de sidef. Îl uluiau împrejurările fără noimă ale omorului : era mai greu să le închegi într-un singur tot, decît să reconstitui tabachera zdrobită a invalidului.

— Cine a spus că Pronka-i mort ?... întrebă, parcă vinovat, președintele. Și atunci, prinzînd curaj, toată lumea începu să se apropie și să privească mortul.

Îl recunoșteau acum chiar de la spate. În iarbă zăcea responsabilul clubului din Makariha, Visarion Bulanin ; gura lui întredeschisă părea că strigă fără glas, dar strigătul acesta nu mai asurzea pe nimeni. Acum începură să-și amintească toți că Pronka se răsese în cap încă de acum o lună, că o luase pe un alt drum, că niciodată nu purtase ghete ca la oraș. Îi înșelase, nu atît cămașa cea albastră, cît mai ales așteptarea tuturora, nesigură, că Pronka va fi omorît odată și odată. Mai mult decît toți, se temea de acest lucru însuși Mokronosov. Era și mai greu de crezut că invalidul ar fi avut vreun motiv să-l omoare pe responsabilul clubului, care n-avea nici o vină. Dar Vasili mărturisi singur, chiar a doua zi dimineață, că el îl ucisese și ar fi fost o abatere de la îndatoririle de serviciu să nu-i dea crezare acum.

Trimișii lui Egor îl găsiră pe ucigaș la moara de ulei, chiar înainte ca mulțimea să se fi împrăștiat. Poticnindu-se și plini de mîndria că-și îndeplinesc datoria, îl purtau pe Vasili, ținîndu-l de subțiori ca pe un hîrdău ; singur, ar fi umblat prea încet pentru setea lor de dreptate. Nu se zbătea, se legăna doar cuminte între paznicii lui voinici și trăgea mereu cu coada ochiului la cîinele său roșcat, care fugea pe de lături : de la un timp încoace, acesta îi în-

locuise prietenii care-l trădaseră. Tot satul află acum, cu multă mirare, cum și-a cerut el voie să se dichisească ; cu mîinile tremurătoare din cauza nesfîrșitelor beții, își prinsese pe piept toate decorațiile militare din vremuri țariste, își alesese cărarea și-și năclăise părul atît de tare cu o pomadă mirositoare, de parcă ar fi voit să-și fixeze freza, ca să-l ție toți anii cei mulți din închisoare ; borcănelul cu restul de pomadă și-l luase în buzunar. L-au închis împreună cu cîinele într-un hambar unde se păstrau grînele colectate și au atîrnat pe ușă cel mai mare lacăt pe care l-au găsit în toată Makariha.

— Odihnește-te, Vasea... îi zise amenințător Mokronosov la plecare.

Krasilnikov le luase toate în glumă și, pînă s-au întunecat crăpăturile din pereții șopronului, s-a jucat nevinovat cu cîinele ; apoi, numai fiindcă stătea degeaba și-i era urît, îi trecu prin minte să-i facă și cîinelui freză ; asta îl mai distră puțin. Dar spre ziuă, temîndu-se de soarele cel nou, Vasili începu să se zbată, iar cîinele să urle.

— Dați-mi picioarele mele... picioarele ! zbiera el, cuprins de nebunie, dar nici santinelele nu-l puteau auzi, căci răgușise de tot după noaptea asta umedă.

Se liniști, totuși, după un ceas, și, cînd Mokronosov veni să-l ia pentru a-l duce la oraș, ochii lui Vasili aveau luciri sidefii și tainice ; dimineața de toamnă era trandafirie, iar verdele ierbii nu-și pierduse încă strălucirea din vară. Și iarăși nu-l crezu Mokronosov.

— Nu te-așteaptă nimic bun, Vasili, îi spuse el, pierzîndu-se în presupuneri. Și doar nu l-ai omorît tu pe Visarion ! Nici nu puteai să ajungi cu drugul pînă la el... decît dacă te-ai fi urcat pe scaun !

Vasili îi răspunse ceva, mișcînd fără zgomot din buze, iar Mokronosov, aplecat spre el, îi respira aroma înăbușitoare a frezei.

— A răguşit, se auzi din mulţime.

— Strigă, strigă mai tare... poate scapi. Strigă-mi la ureche, n-auzi ?

Faţa invalidului se făcuse stacojie de sforţare.

— Să încercăm... pe tine... dă-mi drugul...

Egor privi cu atenţie degetele lui muşcate, faţa lui care se cătrănise într-o singură noapte şi pricepu că pe viitor, chiar dacă nu ucisese încă, va ucide fără doar şi poate ; simţi în genunchi o moleşeală de nepriceput. Înţelesese că, jertfindu-se pe sine, un schilod, Vasili îşi apăra astfel prietenii nedescoperiţi, însă puternici.

— Tu nu eşti om, Vaska, eşti o stîrpitură... rosti în cele din urmă preşedintele, clătinînd cu scîrbă din cap. Ei, haide, băiete, acum leapădă-ţi piedestalul, se răsti el. Doar nu mergem la bal mascat !

Şi repezi un picior în cîinele pomădat, care scîncea după stăpînu-său.

L-au dus. Şi nici văduva, nici prietenii — pe care nu-i avea — n-au ieşit să-l petreacă ; de fapt, neamul lui pierise de mult. Nici pe Visarion nu l-au ţinut minte prea multă vreme — doar cît l-au înmormîntat ; în amintirea oamenilor nu rămase nici cea mai mică urmă. De altfel, nimeni nu bănuia pe *cine* înmormîntează. Puţini au fost cei care au venit să-l conducă la locul cel de veci ; formau însă un detaşament strîns unit, gata de orice luptă. În fruntea tuturora, îndată după steagul de doliu, mergeau trei armonişti care, necunoscînd nici o melodie tristă, căutau de zor să-ntoarcă a jale un cîntec voinicesc ştiut de toţi. Scîrţîiau cumpenele fîntînilor... şi stăncuţele — un cer plin de funingine zburătoare ! — se ridicau nepăsătoare de pe ogorul pustiu, întors parcă pe dos ca o haină.

L-au îngropat ca pe un buştean, la răscrucea drumului ce duce spre Şonoha, pentru ca orice om care ar veni sau ar pleca din sat să vadă stîlpul acela

trist, cu o scîndurică de-a curmezișul, pe care era scrisă prea scurta poveste a vieții fostului responsabil al clubului din Makariha. Ploile de toamnă spălară inscripția scrisă de mîntuială, iar ca s-o mai refacă, nu-și găsea timp nimeni din sat. Spre primăvară, cînd amintirea acestui precursor nereușit al unui nou Atila se șterse definitiv din mintea tuturora, trecu pe acolo un om, gospodar de pe Nercima, și, ca să nu stea stîlpul de pomană, trase pe scîndură o săgeată cu un creion chimic, iar dedesubt înșiră treizeci de buchii strîmbe : „d-aicea la sotistroi șasă Kilometri..."

1

Pe Soti, vîntul mîna apele ; în sat curgeau zvonurile. Mai întîi se şopti că lucrurile nu se liniştesc pentru că îşi vîră codiţa însuşi Berezeatov. Se spunea despre el că nici n-ar fi fost omorît ; că glonţele ar fi trecut doar prin umbra lui şi că în aceşti ani ai Puterii Sovietice a stat în beci, la un *starover* din Şonoha şi, ghicind ce-o să se-ntîmple, după zgomotele ce se auzeau pe sub pămînt, îşi aştepta doar sorocul, ca să se apuce de meseria lui cea veche. Oamenii îşi mai amintiră cu prilejul acesta şi de prorocirea întunecată a unui vagabond şchiop care se abătuse, din drumul lui de la Volîni spre Peciora, şi pe Sotiul cel liniştit. „Ovăzul încolseşte din noo zile, iar copchilul la noo luni", prorocea calicul, scărpinîndu-şi ceafa păduchioasă pe sub căciula de blană de cîine, şi toată lumea găsea, privindu-l cu evlavie, că degetele lui uscate erau aidoma unor păstăi ciudate. „Mantaua soldătească să va întoarse în al noolea an şi atunsi tare mult sînze va curze." Se vedea limpede că vorbea de Berezeatov ; dar fie că i-o fi stat ceasul eroului, acolo în pivniţă, fie că nu se săturase de somn oastea lui învinsă, Berezeatov cam întîrzia cu întoarcerea pe Soti... Cînd e speriat, ţăranul vede semne şi în scîrţîitul copacilor şi în cîntatul găinilor, darmite în minciunile gîngave ale unui calic.

Cu cît se scurtau zilele, cu atît erau nopțile mai neliniștite. Nori berci acopereau cerul Sotiului; într-o zi, ridicîndu-și păstaia arătătoare în sus, calicul le tălmăci oamenilor că norii ăștia sînt chiar umbrele cetelor lui Berezeatov, întrucît umbrele morților se răsfrîng pe ceruri — și iar l-au crezut cu toții. De ar fi trăit Visarion, ar fi avut de ce să se bucure acum, fiindcă de fapt Berezeatov era frate bun cu Atila al lui; dar iată greșeala pe care o făcuse și el și calicul: nu înțelegeau că Berezeatov n-ar mai fi putut găsi acum satul cel vechi. Părăsind Sotiul, prorocul tot mai privea îndărăt, să vadă dacă nu și-a pierdut cumva umbra; deocamdată umbra se ținea după el, mai credincioasă decît un cîine... Satul se despicase în două, și din despicătura asta ieșea, lărgind-o tot mai mult, un lăstăriș nou de oameni. Chiar și pe cei care mai stăteau încă în cumpăna vechilor rostuiri Sotistroi-ul îi atrăgea încetul cu încetul prin foloasele directe pe care le prilejuia. Printre cei două sute de țărani angajați să care cu căruțele lor lemnul de cofraje pe șantier era și unul, Matvei Kiskin, cunoscut numai pentru că fusese cîndva bolnav de holeră și scăpase totuși cu viață. În ziua de întîi octombrie, în zori, Matvei ieși în ogradă să-i dea calului de mîncare; cînd colo, ce să vadă? Ușile hambarului date de perete, iar hambarul părea că răcnește cu toată gura-i larg deschisă. Se repezi omul în stradă, cum povesteau mai tîrziu muierile, cu gura căscată și ochii holbați, și prinse să zbiere cu nechez de cal. Tocmai îi ieși în cale Prokofi Milovanov, cel care nu fusese ucis.

— Ce tot cotcodăcești fără rost, gotcanule? glumi el.

— Nu strig eu, dragă băiete, ci calul meu. Mi-au furat patru saci de ovăz... L-au cărat cu căruța, tîlharii! Da' de ce să mă jefuiască pe mine, că doar nu-s d-ăi sovietici,

De mîhnit ce era, Matvei uitase că neamul lui Berezeatov tocmai pe limba lui era sortit să piară.

— Tu știi care-i casa tîlharului ! își înfipse Milovanov privirea în ochii celuilalt, de parcă i-ar fi înfipt cotul între sprîncene. Pentru tîlhar, calul este și casă și țară, și, ca să nu piară înainte de vreme, trebuie să-l îngrijească. Ei, acum rabdă și tu, că doar de la ai tăi rabzi !

Se întîmplă așa cum presupuse Pronka : Matvei ridică toată plasa în picioare. Pe cînd avutul lui Matvei era cărat de hoți, prin găurile unuia dintre saci se tot scurseseră cîte două, trei grăunțe ; hoții prinseseră de veste abia după ce făcuseră vreo șase kilometri și sacul se subțiase văzînd cu ochii... Înveliseră atunci copitele calului în cîrpe și o porniseră mai departe la nimereală, peste cîmp și peste mlaștini, ca făgașul de toamnă să înșele și să încurce pe poterași. Oamenii au pornit pe urmele lor, să-i prindă ; în fruntea lor, Matvei alerga întocmai ca un ogar ; abia dacă se ținea să nu latre. În zorii zilei i-au găsit tocmai la un popas ; din focul de vreascuri, fumul se tîra pe jos, lingînd pămîntul. Cel puțin opt ghionoaie ciocăneau toate deodată liniștea trandafirie. Oamenii o porniră pe burtă, ca șopîrlele, tîrînd după ei prin cetină, ca niște cozi, armele lor, fiecare ce apucase din casă. Pămîntul mirosea a mahorcă și a ciuperci. Pe un culcuș din crengi de brad dormea, claie peste grămadă, banda lui Berezeatov ; pe cei adormiți nu-i străjuia decît ceainicul de tablă, care se afuma pe foc, cum îi e obiceiul. Neputîndu-și stăpîni dorul de luptă, Matvei izbucni din ascunzișul său și, aprins de o însuflețire sălbatică, strigă : „ura !" Și ce mai învălmășeală se iscă, ce împușcături, ce sudălmi, împletite cu tropotul greoi al urmăririi...

... Un tăciune se răzleți din focul de uscături, răvășit și călcat în picioare. O scînteiuță mititică prinse a-și scobi vizuina, căutînd să se adăpostească de vîntul cel înghețat. Își făcu loc printre fibrele

putrede ale unui ciot de lemn, crescu, și deodată parcă sute de pui de păianjeni, vioi și roșii, porniră să alerge în toate părțile. Unii piereau, dar zeci dintre ei își începură la timp înmulțirea pe calea focului. Ciotul porni să fumege leneș și, iată, o tufă uscată de jneapăn pălălăi cu trosnete, îmbrăcată parcă într-o cămașă roșie. Un stol de țînțari prinse a forfoti printre trunchiurile de copaci, iar prin cetina de brazi se răspîndea mereu, sporind la număr și înroșindu-se, prăsila de păianjeni. Vîntul îi mîna neobosit din urmă, iar ei șuierau, scoțînd limbi subțiri și roșiatice. În curînd, de clocotul focului nu se mai auzeau pocnetele depărtatei urmăriri. Într-o clipă se desfășură deasupra pădurii o zdreanță purpurie de foc, întocmai ca mătasea roșie de Șemahan... Și iarăși ar fi fost să salte de bucurie Atila cel care urma să vină, înconjurat de flăcări și pustiiri ; afară era însă toamnă.

Nori pîntecoși, ca niște femei cu burta la nas, se adunau deasupra Sotiului. După o jumătate de ceas, porniră să curgă șiroaiele toamnei, și focul, care nu prinsese încă putere, scăzu. Cel din urmă, cel mai dîrz dintre puii de păianjen, se mai zbătu mult timp la rădăcina unui copac, pînă-l strivi și pe el o picătură de ploaie. Vîntul aducea mereu dinspre mare alte puhoaie de apă, spălînd de pe copaci verdele șubred al frunzișului ; numai pe Baluni rămăsese oleacă de pădure cu frunze. Soti se spălăcea, malurile-i prinseseră o rugină vie ; și iată că într-o bună dimineață, cînd Uvadiev se duse la rîu să se spele, sub tălpile lui trosniră cioburile de gheață ale iernii.

Dimineața aceea se mai deosebea de celelalte și prin faptul că abia atunci se sfîrșise lupta pentru Sotistroi, care trecuse, de la ierarhia superioară, în presa industrială. Hîrtia lupta pentru întîietate cu metalul, cu pielea, cu energia electrică, și se dovedise a fi, neîndoielnic, de o forță egală cu ele. De fapt era o luptă între elementele naturii, și omu-

lui nu-i rămînea decît să îndrumeze mersul încăierării. În lupta aceasta, considerentul că Sotistroi, producînd hîrtie, lucra pentru cultură, constituia arma cea mai slabă ; victoria fu asigurată de încercatele argumente ale lui Potiomkin despre industrializarea Sotiului. Rezoluția vorbea despre necesitatea de a pune Sotistroi-ul în rînd cu cele mai importante șantiere ale Republicii. Chiar și dezordinile de pe Soti erau considerate acum ca o urmare a opririi forțate a lucrărilor ; acestei experiențe i se dădeau, pe bună dreptate, proporții mai vaste. Comisia era de părere că tocmai acum, cînd urma să fie urcată o pantă atît de grea, era cazul să se dea viteză maximă pentru a învinge — prin alunecare continuă — rezistența atmosferei de demoralizare ce domnea pe-alocuri în țară. În fond, comisia folosea argumentele pe care i le oferea chiar realitatea. Și iată că veniră iar zilele de muncă avîntată; barăcile încălzite se acopereau cu carton gudronat și dinamita sfărîma pămîntul înghețat în locul unde urma să fie instalată stația de pompare ; în buletinul informativ gubernial se tipăreau săptămînal comunicate despre mersul lucrărilor de construcție. Soti părea că se cufundă în uitare ; mai întîi îl învăluiră negurile toamnei, apoi îl izolă de restul lumii starea drumurilor, desfundate de ploi. Vînturile boceau ca niște văduve. Rîul încremeni fără pic de zăpadă. Vreme de două zile, în natură dăinui un zîmbet de o minunată vinovăție, semn de despărțire și de făgăduință. Apoi, peste Sotistroi prinse a cădea pieziș o ninsoare de ace înțepătoare. Albeața pustie a întinderilor îți lua văzul. Pe la amiază, fulgii de zăpadă înlocuiră acele ; aerul se umezi ca o cîrpă, și toată lumea respira cîrpa asta. Vîntul te ardea și te biciuia. Burago, care tocmai inspecta împreună cu Uvadiev locul unde urma să se ridice depozitul de material lemnos, își trase pe urechi, cît putu de jos, clapele îmblănite ale căciulii.

— Ninge, Ivan Abramîci.

— Da, vine iarna.

Le venea peste mînă să intre în vorbă, după conversaţia pe care o avuseseră acum cinci luni de zile ; ori de cîte ori rămîneau singuri, se simţeau stingheriţi de parcă s-ar fi văzut cîndva în pielea goală. Poate că viforniţa, care îi izolase pentru un ceas de restul lumii prin peretele-i fărîmicios şi imaterial, le dădea ghes acum spre o nouă izbucnire de sinceritate ; de fapt, fiecare îşi vorbea sie însuşi, deoarece vorbea din propria-i singurătate. Umbletul lor prin viscol, peste cîmpul sur şi desfundat, amintea plimbarea unor nebuni de pe un desen văzut cîndva, demult.

— ...Şaptezeci şi opt, optzeci. Aici instalăm primul elevator ! se opri Burago lîngă un ţăruş bătut în pămînt şi împunse cu degetele undeva în coastele viscolului ; iar viscolul părea că se dă speriat în lături, căci degetul inginerului apăsa cu o forţă de trei sute cincizeci de tone, cît cîntăreşte un elevator. Pe-al doilea îl punem acolo, pe unde trece Eraklin. Va trebui să le montăm tocmai cînd sînt drumurile mai rău desfundate. Şi totuşi, Ivan Abramîci, s-o ştii de la mine, zadarnic fixezi termene în ţara asta : sîntem obişnuiţi să întîrziem pretutindeni...

Uvadiev rîse printre dinţi, şi Burago ştia ce înseamnă rîsul ăsta al bolşevicului : „Zi, vi se pare că prea vă dă ghes socialismul ?... Adică să-l mai frînăm oleacă, ai ?"

Burago rămase multă vreme nemişcat, cu braţele depărtate în lături, ca la păpuşi. Pe mustăţile-i ursuz zbîrlite se prinsese zăpada ca o scamă de celuloză.

— Eu construiesc uzine, Uvadiev, îşi depănă el, cu glas tare, firul gîndului, şi puţin îmi pasă cum vă vine vouă să numiţi treaba asta. Merg cu voi pînă la capăt, dar să nu-mi cereţi mai mult decît pot da. Socialismul... da... În sfîrşit, nu ştiu. Dar

în țara asta, să știi că totul e cu putință, chiar și învierea morților! Își șterse mustățile cu mîneca. Vine un nou Adam și dă nume vietăților care au existat și înainte de el. Și se bucură. Eu nu mă pricep la poezie, treaba mea e să clădesc. O să-mi spui poate că asta e filozofia superfosfatului? Nu, eu nu sînt Renne. N-am chiar atîția ani în spate... Rămase pe gînduri, mișcînd din degete. Totuși, sînt destul de bătrîn: mi-aduc aminte și de revoluția franceză, și de nenorocirea lui Ikar, și de Turnul Babel din Biblie, și de șira spinării omului din Neanderthal, pe care am văzut-o într-un muzeu din Franța... Ești cu mult mai tînăr decît mine, Uvadiev.

— Dar cîți ani ai dumneata?

— Cincizeci.

— Burago, să te întreb ceva. Rîul va fi băgat pe țevi?

— Negreșit.

— Vom avea celuloză?

— Precis.

— Cu alte cuvinte, pozițiile-cheie sînt în mîinile noastre? Și deci putem avea înrîurire asupra micului producător de mărfuri din țară?

— Ești un om tare norocos, Uvadiev!

— Atunci, ce-ai mai vrea dumneata? Întrebarea rămase fără răspuns. Ai pe undeva copii, Burago?

— Au murit.

— Aha, va să zică așa...

Și iarăși umblară amîndoi, descriind zigzaguri și curbe, din țăruș în țăruș, numărînd pașii și măsurînd locul. În fața ochilor li se desfășura Sotiul, acum de nerecunoscut, fără luciu din pricina frigului.

— Aici montăm circularele de retezat și mașinile de cojit. *Gut!* Burago lovi ușor în zăpadă cu vîrful cizmei, sub care se adună îndată o băltoacă de apă. Pe-aici vor trece benzile rulante spre tocătoare. Să-ți zorești stridiile dumitale de la direcție, Ivan Abramîci. Am și început să scormonim pămîntul,

dar planurile tot nu sînt gata. Nu-i chip să întreci Europa, călătorind pe stridii!

— O să le dăm bici, bombăni Uvadiev.

— ...Cu atît mai mult cu cît stridiile nu muşcă, rîse Burago.

Se îndreptară amîndoi spre colţul opus al cîmpului, acolo unde era mălinul. Copacul se învăluise în întuneric şi zăpadă, şi pînă la primăvară nu mai era chip să ghiceşti ce este. Burago ciocăni în coaja lui; ninsoarea şuiera acum şi ea mai jalnic printre crengi.

— Şi totuşi, ai dreptate, Uvadiev: trebuie să turnăm betonul pînă nu îngheaţă. Fac şi eu aşa, haz de necaz. De o mie de ani am tot visat şi ne-am canonit, iar acum, cînd să se împlinească toate cele nădăjduite, dăm de stridii... Aici punem al doilea elevator. Mă duc la staţia de pompare... ori ai şi dumneata drum pe acolo?

— Te conduc pînă la poartă. Trebuie să mai trec şi pe la judecătorul de instrucţie... a venit.

Lăsară cîmpul în urmă. Seara mărea lucrurile într-un chip ciudat, şi fiecare parcă se desprindea de sine stătător: magazia, copacul, o stea neaşteptată într-o spărtură de nori; degeaba se căznea vîntul să le adune şi să le lege laolaltă. Peste toate se aşternuse un strat de zăpadă, gros şi fără noimă. Întreaga lume era numai pete şi umezeală. S-ar fi putut spune că strigă pădurea, dar nu era decît tot acelaşi vifor de iarnă.

— Ivan Abramîci, dumneata chiar nu bei de loc?

— Nici măcar nu fumez, mărturisi Uvadiev, ruşinat deodată de sinceritatea lui fără voie.

— Dar dispoziţiile ordonanţei nu privesc şi nunţile...

— Te gîndeşti la Goreşin?

Uvadiev rîdea; auzise el ceva despre deşiratul preşedinte al comitetului sindical de şantier şi dactilografa Zoia, care se dovedise a fi o femeie cu mult simţ practic.

— Pe mine n-o să mă cheme Goreşin la nuntă...

— N-ai spirit de observaţie, Uvadiev, de altfel ca toţi oamenii puternici.

În ochii uşor bulbucaţi ai lui Burago se ivi o sclipire de condescendenţă.

Pe zăpadă se distingeau petele inegale ale clădirilor. Fără să-şi ia rămas bun, Burago coti la dreapta ; poteca din stînga ducea spre colonia muncitorilor. Îşi continua inspecţia, îndreptîndu-se în primul rînd spre staţia de pompare. Răsări acolo pe neaşteptate, iar fochistul de serviciu, intimidat, începu deodată să bage mai repede în cuptor lemnele ude. Cazanul duduia, dînd semne de vădită supraîncălzire, şi ochii inginerului-şef erau plini de scînteierile roşii ale cuptorului.

— Ce presiune ai ?

Se auzea doar şuieratul pistoanelor, care săltau în sus, gîfîind, corpul greoi al sonetei. Fochistul se repezi la manometru. Burago privi peste umărul lui. După ce descrise trei sute şaizeci de grade, acul se opri la zero. Totul era în ordine, dar ordinea asta era plină de o groaznică ameninţare. Burago ştia prea bine că în momentul de faţă cazanul funcţiona la limita de rezistenţă. Încă o clipă, încă un kilogram de presiune, şi se va umfla băşica albă plină de tunete a aburului, iar manometrul de colo se va înfige cu furie în pieptul gol al fochistului. „Aşa se întîmplă cele prevăzute la articolul o sută opt. Judecătorul de instrucţie n-ar trebui să mai plece de pe şantier, ar avea mereu de lucru !"

— Dă drumul la aburi ! strigă printre dinţi inginerul.

Fochistul se căţără pînă sus, cu agerimea desperării, şi dădu la o parte greutatea de pe supapa de siguranţă ; deasupra cazanului crescu un pom cît toate zilele, plin de urlete. Acul porni îndărăt, trecînd în silă pe lîngă cifrele funeste ale supraîncălzirii. Burago îl privi dintr-o parte pe fochist :

— De ce ai închis supapa, tovarăşe ?

— Sforăie prea tare... clipi cu un aer vinovat fochistul.

— Ai nervi, tovarăşe ?

Îi venea să rîdă : mîine-poimîine, soldaţii ăştia o să capete neurastenie, şi guvernul o să le expedieze picături de valeriană în cisterne de păcură ! Îi venea să rîdă, dar nu rîdea. „Acul era la zero, cum dracu de n-a plesnit cazanul ?"

— Ştii carte ?

— Da.

— Numele ?

— Axenov.

După ce-i notă numele în carneţel — numai aşa ca să-l mai bage puţin în sperieţi — Burago plecă mai departe, peste resturi de lemn şi zăpadă, bucăţi de armături şi iar zăpadă, ambalaje pentru ciment acoperite pe jumătate de zăpadă. Trecînd peste podişti şubrede şi alunecoase, se urcă spre clădirile în construcţie, înconjurate de barăci încălzite. Se lucra acum la cel de-al treilea planşeu al secţiei de sortare. În jurul becurilor electrice se clătinau aureole de praf. În aer plutea pulbere de var şi de moloz. Mirosea a beton care se usucă. Ferăstraiele grohăiau într-una ; fierul pe cale de a fi îmblînzit mugea, ciocanele bocăneau gîngav, ca în barbă. Burago trecu înainte ; toate lucrurile i se oglindeau în ochi, pe rînd... Un bătrînel cu faţa searbădă şi cu ochelari trăgea cu un compas uriaş, pe o planşetă, o scară de plan. Îi aruncă o privire severă lui Burago, care se oprise lîngă el, şi ridică de pe jos un plan mic pe hîrtie albastră, ameninţat de cizmele murdare ale inginerului. „Cum de n-a plesnit cazanul ?..." ar fi vrut să-l întrebe Burago pe bătrînel, care ştia mai bine decît oricine de ce nu plesnise, dar acesta se aplecă preocupat peste desenul lui, şi Burago îşi văzu de drum.

Păşind pe o scîndură elastică, aruncată peste un spaţiu întunecos şi lung, prin care treceau, răsucin-

du-se, vinele subțiri ale conductelor, Burago se apropie de golul ferestrei în care mai antîrnau cîrligele încurcate ale armaturii de fier. Cineva din spate, gîndindu-se ori la scîndurile noduroase, ori la greutatea inginerului, îi strigă să nu se ducă acolo, scîndurile pîrîiră, dar rezistară la încercare. Burago dădu la o parte oblonul de la fereastră și scoase capul afară, în vîntul umed, vestitor al iernii. Era sus, tot atît de sus ca etajul acela de unde Uvadiev privise o dată un colț al Moscovei ; de aici se vedea întreaga schemă a șantierului, schițată parcă pe calcul siniliu al zăpezii cu liniile negre ale acoperișurilor de carton gudronat.

Se întunecase, vîntul subțiase norii, și într-una dintre spărturile ovale deschise în ei atîrnau ciucurii razelor de stele — îl mințeau genele încă ude de ninsoare. În depărtare, în mijlocul pașnicei orînduiri a caselor, sclipeau luminile noii clădiri a administrației șantierului ; iar mai încolo nu era decît golul întunecos, nebulos, al neființei în care sălășluiau numai plictiseala, lupii, dracii și dușmanii. Dar cu cît se apropiau mai mult, cu atît mai tăioase deveneau contururile obiectelor, cu atît mai aprig era sunetul. Un vuiet surd, subpămîntean îl izbi pe inginer — Burago îl simți în piept. Se dinamita pămîntul pentru temeliile cele noi. Schelele viitoarelor secții de fierbătoare se zbîrleau ca țepii unui arici uriaș ; ochii inginerului căutau, cu priviri severe, saboții de beton ai corpului de fierbătoare. Se auzea bătaia ritmică a centralei de forță motrice — pendul neastîmpărat al Sotistroi-ului ; o locomotivă țipa undeva, trezind stihiile adormite ; pufăitul aburului și zăngănitul nerăbdător al fierului mîngîiau auzul lui Burago. Pentru a îndeplini dispoziția de a accelera lucrările, terminînd într-un an și jumătate construcția combinatului de la Soti, oamenii lucrau și noaptea. Era ceva înspăimîntător să rămîi un simplu martor, simplu explozibil mînuit de omul cel nou pentru răscolirea străvechii liniști a Sotiului.

„Cum de n-a plesnit cazanul ăla !..." Nu strigă întrebarea asta în gura mare, numai pentru că din spate îl ţintea bătrînelul cu ochelari, care îndrepta întrebător spre el vîrful ascuţit al compasului...

Întorcîndu-se de la judecătorul de instrucţie, Uvadiev îl găsi pe Burago oprit în mijlocul drumului şi privind cerul. Stătea cu picioarele larg depărtate şi-şi ţinea mîinile la spate. Burago se intimidă, de parcă un inginer sovietic n-ar fi avut voie să privească stelele.

— Asta-i Vizitiul... o constelaţie. Iar steaua aia albăstruie de colo e Capella... comunică el morocănos.

Porniră amîndoi. Uvadiev întrebă :

— Au început să bată palplanşele ?

— Da. Ciudat lucru, Ivan Abramîci... Încep să cred c-am învăţat de pomană. Întreaga tehnologie a posibilităţilor omeneşti e dată peste cap... şi-i povesti lui Uvadiev despre fochistul cel inventiv.

— Dă-l în judecată, spuse Uvadiev, căci imaginile pe care le folosise Burago erau şi exagerate şi cît se poate de colorate.

— Ehei, dragul meu, nu poţi da întreaga Rusie în judecată. O poţi doar înfrînge... Dar nu de asta ţi-am spus !

Uvadiev nu mai întrebă nimic ; nu prea se sinchisea de îndoielile capricioase ale inginerului. Se despărţiră la răscrucea drumurilor. Mirosul reavăn al frunzelor de pe jos şi al zăpezii era şi mai puternic acum, la căderea nopţii.

2

În urma eşecului suferit cîndva, acum se păşea cu o prudenţă exagerată la lucrările de construcţie ale staţiei de pompare. Pîlniile de gips erau adunate toate într-un singur loc de pe mal, acolo unde cablul

omorîse fetița ; Uvadiev stărui însă și obținu ca numărul forajelor de control să fie sporit la cinci. Sfatul lui Potiomkin de a avea veșnic în minte ochii celor de jos îndreptați spre el îi prindea acum foarte bine lui Uvadiev : acești ochi necruțători de stăpîn priveau de astă dată bănuitor și posac. O nouă greșeală ar fi avut urmări de nemăsurat. Se stabilise o disciplină aproape militară, absențele nemotivate dispărură cu desăvîrșire, crîșmarii din jur o duceau prost de tot, iar noului comitet sindical de șantier nu-i rămînea decît să se ocupe de lucrările de birou ; pînă și Akișin, maestru în ale flecărelii deșarte, părea să-și fi pus lacăt gurii. Cu toate că introdusese la săpători sistemul de plată pe echipă, stabilind un fel de cauțiune solidară, Uvadiev îi scria totuși lui Jeglov că omul, cu cît se află mai jos pe scara ierarhică a funcțiilor, cu atît mai bine pricepe înțelesul simbolic al acestei perioade de muncă. Ritmul accelerat în care se lucra pe șantier era impus și de faptul că primăvara venea adeseori de timpuriu pe Soti...

Forajele repetate confirmară însă rezultatele obținute la început ; dincolo de stratul înghețat al solului alternau straturi de argilă, pietriș, marnă și iar argilă, și abia la peste șase metri adîncime se întindeau mările mișcătoare de borchiș. Tocmai mîlul acesta era dușmanul, și nu se putea ghici de loc ce fel de manevre va întreprinde el peste o săptămînă. Nu puteai de asemenea nici să precizezi direcția în care se deplasează borchișul : în cîteșicinci găuri de sondă, lingurile de foraj pătrundeau ca într-un aluat moale ; de la șeful lucrărilor și pînă la cel din urmă săpător, toți simțeau aceeași nevoie : să țină în palmă mîlul acela apos, cenușiu și zgrunțuros. Le curgea printre degete și picura greoi pe lopată, închegîndu-se apoi pe ea într-un strat de carborund fărîmicios.

La început au lucrat în groapă deschisă, cu taluzuri, sfărîmînd pămîntul înghețat prin forța explo-

zivă a trotilului ; cînd a îngheţat rîul, groapa era pe jumătate făcută. Pe măsură ce se afundau mai mult în adîncurile pămîntului, numărul muncitorilor se micşora : cei treizeci de muncitori rămaşi nu mai dispuneau fiecare decît de vreo doi metri spaţiu în care lucrau, şi cu atît mai mare era încordarea puterilor ce se cerea fiecăruia dintre ei. La începutul lui decembrie cînd, fără pic de zăpadă, au dat vestitele geruri de pe Soti, în jurul gropii se tîra pe tăvălugi, pufăind şi scîrţîind, soneta de aburi. Bătea în pămînt, cu lovituri de cîte o tonă şi jumătate, palplanşele teşite ; acestea se apropiau între ele în pană, formînd un fel de puţ larg de grinzi. Vînturile se înteţeau, pămîntul îngheţa tot mai tare ; lemnul crăpa şi pîrîia, cu toate că era strîns în partea de sus cu cercuri de fier. În ajunul Anului Nou, cele şapte atmosfere ale cazanului de aburi abia dacă puteau înfrunta cele treizeci de grade sub zero. Atunci, deasupra gropii fu construită o baracă mare încălzită, şi de la un timp încoace cutia asta de pe malul Sotiului, acoperită cu carton gudronat, deveni centrul atenţiei generale.

— ...A răzbit noroiul ! îi comunică şeful echipei într-o zi lui Favorov şi asta însemna că dăduseră de borchiş.

Groapa fu împărţită în două părţi inegale : spaţiul de pompare şi puţul colector care trebuia săpat — ţinîndu-se seama de nivelul limită al apei — încă vreo şapte metri în adîncime. Akişin construise în groapă mai multe rînduri de platforme de scînduri ; cei de jos aruncau nisipul cu lopata în catul de sus, unde era azvîrlit şi mai sus, pînă la vagonete. Aşa încercau să dea de fund cu ajutorul acestui întreit lanţ asiatic. Încercarea de a străbate astfel borchişul — stratul de mîl vîscos — pînă la adîncimea necesară nu izbuti : era tot mai lichid — să-l scoţi afară cu găleata ; pompele centrifuge porniră să hîrîie, vîrîndu-şi trompele înelate pînă la fund, în groapă. Înaintarea spre adîncuri mergea cu succese

intermitente : uneori se părea că s-a ajuns la penultimul metru, dar tocmai atunci țîșneau apele subterane sau se întîmpla să se ardă motorul și, pînă să-l rebobineze montorii, nivelul borcheșului creștea într-un mod catastrofal. Munca ajunsese de-a dreptul istovitoare, dar muncitorii nu se plîngeau. Ieșeau în gerul de afară cu cizmele lor ude, plini de noroi pînă peste cap, trași la față după o zi de muncă. Pînă să ajungă la soba din baracă, li se spărgea pieptul de o tuse stăruitoare care-i năucea ; era de înțeles de ce mergeau la baia de sîmbătă cu atîta evlavie, ca la rugăciune.

Uvadiev venea acum în fiecare zi să asiste la munca asta grea, de migală. Strecurîndu-se pe lîngă becurile stropite de noroi, care atîrnau pe fire încîlcite, cobora pe scară, în groapă. Căldura stătută a pămîntului i se suia la cap, ca vinul, din lipsă de obișnuință. Conductele de aburi ale instalației de încălzire fîsîiau ; cizmele fleșcăiau în zeama neagră. Dulgherii de serviciu, patru la număr, supravegheau neîntrerupt pereții de palplanșe, prin care mustea zeama borchișului. De sus, de pe scînduri, Uvadiev privea spinările încovoiate ale muncitorilor și abia de-și stăpînea dorința de a pune și el mîna pe lopată. Nu-l mulțumea rolul de „trepăduș pe Sotistroi" cum spusese chiar el o dată în glumă ; ar fi vrut să le facă singur pe toate. Muncitorii îl vedeau, și cîte unii mai șugubăți căutau să deșerte o lopată de mîl pe cizmele lui, totdeauna frumos lustruite.

— Cum îi, ud ?... întreba el pe cîte un muncitor, oprit în loc să-și mai tragă sufletul.

— Nu, aci-i uscat, tocmai cum e mai bine. Dă-te oleacă jos așa cum ești, în cizmulițe ! răspundea acesta blînd și puțin neliniștit, apoi deodată izbucnea deasupra zgomotului general o aprigă înjurătură de mamă. Ehehei, fraților, mormînt săpăm noi aici ! striga el cu vinele gîtului umflate de atîta

sforțare ; striga însă vesel, pentru că într-adevăr îl săpa, dar nu pentru el.

Cu o căutătură de taur, Uvadiev se uita în fundul puțului, plin de scînteieri jucăușe, lichide. I se părea că-l vede într-un colț, acolo, pe Burago ; acesta îi explica, mîngîindu-și mustățile ușor încărunțite, un gînd care tocmai îi trecuse prin minte, despre Adam cel Nou. „Ești ca un nou născut, Uvadiev, te minunezi și de-o pompă ; și asta de-aici e doar o gloabă de saca, bătrînă, cu diafragmă, care a sorbit sute de mii de căldări de apă. Am săpat pînă acum sute de asemenea gropi, și asta, dispensîndu-ne de romantism. S-au scris despre ele cărți, pe care un inginer trebuie să le buchisească la începutul învățăturii lui. Dar pentru un om nou născut e minunat orice lucru care vine din afară." — „O fi, dar ca *aici* și *în felul ăsta* nu s-a săpat încă pînă acum!" șoptea Uvadiev aproape cu glas tare.

Pompa dădu de stratul tare ; de jos cineva strigă să se oprească motorul, și vuietul aprig al aerului absorbit încetă treptat.

— Hei, șefule, tare mai ești zgîrcit... mai adaugă și tu ceva gologani la leafă! glumeau cei de jos, și Uvadiev zărea un rînd alb de dinți în sudoarea neagră a feței. Suge-ne sîngele mai cu porția, că te-apucă pîntecăria de-atîta sînge!...

— Sapă acolo, sapă-nainte, diavole!

Era un joc, o încercare de a glumi pe socoteala altuia, un fel obișnuit în care se vorbea înainte cu patronul. Uvadiev urca din nou sus. Aici, șeful echipei ședea lîngă perete și trăgea cu creionul niște contururi pe un plan albastru. Era un bătrîn cu nasul coroiat, care te cam lua de sus ; muncitorii se temeau de ochii lui pătrunzători și plini de batjocură.

— Cum mai merge, Andrei Ivanîci?

Bătrînul se întoarse spre Uvadiev, înmuindu-și, gînditor, vîrful creionului pe buze.

— Tot așa, Ivan Abramîci : doar în dumnezeu ni-i nădejdea ! Nu credea nici el în dumnezeu, dar îi pomenea numele numai și numai ca să-l necăjească pe Uvadiev. L-ați văzut doar, vine într-una și-i un mîl strașnic. Va trebui să băgăm și schimbul patru... Ne alegem toți cu rematism !

Uvadiev tăcea ; pe vremea aceea se simțea ca un comisar atașat pe lîngă o unitate militară. Neștiind să se descurce în toate subtilitățile strategiei tehnice, căta de multe ori în ochii subalternului și-i ghicea cele mai tainice aspirații din cele mai neînsemnate întorsături ale vorbei. Cînd s-a ridicat problema aplicării metodei de construcție cu cheson, bătrînul a fost cel dintîi care s-a opus.

— Pentru treaba asta, fraților, intrăm pe mîna justiției, spusese el rar, cîntărind cuvintele.

Și nu se înșela.

Mîlul continua să vină, dar Burago nu voi să bage schimbul patru pînă în luna februarie, cînd nu mai avură încotro și trebuiră să ia măsuri excepționale. O săptămînă și jumătate ținu echilibrul plin de primejdie dintre sforțările omenești și mîlul în ofensivă ; dușmanii se supravegheau unul pe altul, pîndind fiecare măcar o clipă de slăbiciune din partea celuilalt. Dulgherii de serviciu ieșeau acum din groapă tot atît de murdari ca și săpătorii. La consfătuirea convocată în pripă se luă hotărîrea ca, o dată cu introducerea schimbului patru, să se aplice și sistemul de puțuri colectoare, al căror rost era să deformeze și să scadă nivelul borchișului. În același timp, judecînd după cantitatea metrilor cubi de nisip scos afară, Burago se arăta îngrijorat ; hala mașinilor de fabricat hîrtie amenința să se surpe ; borchișul scos lăsase pesemne goluri de pămînt pe o oarecare rază în jurul clădirii. Șeful de echipă, Andrei Ivanîci, tot aducea vorba că s-ar putea bate un al doilea rînd de palplanșe, dar nimeni nu-i lua în serios propunerea, întrucît asemenea dificultăți erau obișnuite la construcții ca astea ; apoi, mon-

tarea unui al doilea rînd de palplanșe necesita dărîmarea barăcii încălzite, ceea ce ar fi trezit nedumeriri în mulțimea de muncitori ai Sotistroi-ului, veșnic bănuitori și atenți la cele ce se întîmplă pe șantier.

În epoca aceea, atracția lui Uvadiev pentru Suzana se îmbina în chip ciudat cu nevoia de a fuma ; tortura pe care și-o impunea singur i se părea tot mai des, tot mai convingător lipsită de sens. Pe fereastră, acasă la el, zăcea aruncată o cutie de țigări, uitată de Burago într-una din vizitele sale. Praful se așezase pe hîrtie, și un păianjen țesuse deasupra cutiei plase întregi, ca niște poduri suspendate ; Uvadiev știa că erau mătăsoase, căci încercase o dată să le sfîșie. Poate că păianjenul l-ar fi prins pînă în cele din urmă pe Uvadiev în mrejele lui îmbietoare, dacă și pe el într-o zi nu l-ar fi măturat o forță neprevăzută a naturii. Forța aceasta era, nici mai mult, nici mai puțin, o cîrpă udă, pe care o ținea în mînă stăpîna cea nouă a casei lui Uvadiev. Venise pe neașteptate, în toiul gerurilor din ianuarie ; întîlnindu-se cu ea pe uliță, Uvadiev n-o recunoscu îndată pe maică-sa, Varvara. Arătarea i se păru monstruoasă : o namilă îmbrăcată cu palton modern și scurt, de stofă, venea spre el, lunecînd pe ghețușul drumului și tîrînd după ea un sac tot atît de imens. La drept vorbind, pe vremea aceea pilota de puf rămăsese singura avere a Varvarei ; restul, pînă și icoana, se măcinase de întrebuințare prea deasă și plină de impetuozitate. Uvadiev se uita uluit la ea, cum își aruncă povara pe zăpadă și cum își așază, cu gesturi largi, șalul cu care era îmbrobodită pe deasupra paltonului ei croit din stofă groasă de doi centimetri.

— Ce mai nătărăi aveți și voi pe-aici ! începu Varvara, dînd din mîini. Ce te uiți la mine ca vițelul la poarta nouă ?... Pune mîna și cară ! Nu vezi că mă-ta-i toată o apă ?

— Ai venit pe jos de la gară ? întrebă fiul cu îndoială în glas.

Se uita la mîinile vinete, umflate de ger ale maică-si și se gîndea la cei treisprezece kilometri ai liniei șantierului, treisprezece kilometri de cîmp deschis, prin care zburdau pe vremea aceea viforniţele nordice.

— Nu, m-a adus un ţăran... da' era tîmpit rău și, din vorbă-n vorbă, ne-am luat la ceartă ! Am oprit atunci sania, du-te dracului, zic, de unde-ai venit... c-ajung eu și singură. Cu așa povară nu i-a mai păsat de Ghenarul de pe Soti. Ei, unde ţi-i cocina ? Pofteşte-ţi musafirii în ea !

Cuprins de o inexplicabilă veselie, Uvadiev luă în spate calabalîcul Varvarei și porni spre casă ; din fericire nu întîlniră pe nimeni pe drum.

— Am venit doar în vizită, nu te speria ! îi spuse Varvara, în timp ce Uvadiev se agita, desfăcînd una după alta cutiile de conserve. Stau numai o săptămînă și plec. Tare mi-a fost dor de tine...

— Stai cît vrei. Dar întîi îmbucă ceva ! Uite, asta... aruncă o privire la eticheta cutiei... e scrumbie. Aicea-s crabi. Iar dacă nu vrei să te spurci, am și ardei umpluţi. Eu le-amestec pe toate la un loc, talmeș-balmeș, și mănînc cu lingura : merge și-așa. Ei, hai, mănîncă, mamă, ce stai...

Varvara își linse cu sfială buzele :

— Da' ceva ciorbă n-ai, Vanea ?

Lui Uvadiev îi scăpă din mînă fierul — bucata de cuţit rupt pe care o potrivise pentru deschis conservele :

— Uite, ciorbă chiar că n-am. E prea mare bătaie de cap cu ciorba, trebuie s-o gătești. Mănîncă deocamdată scrumbie, iar eu o să fac focul în sobă. Am lemnele gata pregătite : gospodărie în toată regula. Mănîncă, mamă, mănîncă !

O jumătate de oră după aceea stăteau amîndoi alături la masă ; din ceainic răbufneau aburii. Pe cînd vorbea, fiul apropia de șuviţa albă a aburului

o hîrtiuță de la bomboane care se muia și se răsucea în sul.

— Ai cam îmbătrînit, Ivan, te-ai tras la față. Arăți mai în vîrstă ca mine, și doar sînt cu șaișpce ani mai bătrînă. Ai o mutră !... Parc-ar fi învălită cu postav cazon.

— Ei asta-i, mamă !... Am întinerit, nu mă-mbătrîni înainte de vreme. Sînt în floarea vîrstei ! Povestește-mi mai bine cum ai scăpat de nepmanul tău. Eram grăbit atunci, n-am avut timp să te descos...

Se vede treaba că și Varvara avea cîte ceva despre care nu-i plăcea să-și aducă aminte :

— Țăranul de m-a adus era tîmpit rău ! Zicea că rățuștile le poți hrăni cu nisip ; cică pui oleacă de făină pe nisip și le dai să mănînce ! Mănîncă de ți-i mai mare dragul să le privești. I-am zis și eu : „Da-n apă ce fac ? Nu se-neacă ?"... Mai era și șpanchiu. Își privea mereu nasul, de parcă n-ar fi fost nimic mai însemnat pe lumea asta !

— Altceva voiai să-mi spui, mamă !

Varvara dădu la o parte ceașca de ceai și tuși vinovat.

— Vanea, am venit de tot la tine... n-o să mă alungi, nu ? E tare frig să stai pe scăunelul cela. Stai și stai, iar șinele fug, tot fug mereu... și-așa trebuie să stai, pînă te rebegești de tot. Vanea, nu ți-e cumva rușine cu mine ? Spune drept, că mie poți să-mi spui orice ! Îmi dai vreo doăspce ruble pe lună, iar eu îți robotesc prin casă, vrei ?

Era supusă și blîndă, dar tocmai în astfel de clipe era mai primejdios să-i întorci vorba.

— Ești o ființă ciudată, mamă. Și-așa o să rămîi pînă la moarte...

Pe uliță trecu grăbit un grup de muncitori, uzi leoarcă ; cel din urmă aproape că fugea, cu un sac aruncat pe umeri ; tălpile lui înghețate lunecau pe zăpada bătătorită. Uvadiev îi petrecu din ochi,

stăruitor și sever, cît timp se văzură prin geamul lui înghețat.

— Ei, poftim, iar ai îmbătrînit, nu-i dădea pace Varvara. Spune drept, Vanea, îți vine greu? Prea ești singur cuc!

— Sîntem noi mai mulți, rîse fiul. Iar că-i greu, ce-are a face, așa e bine. Ceea ce capeți ușor se și uită ușor.

— În tren mi-a povestit un diacon cum că unui comunist, unui cunoscut de-al lui, i-ar fi crăpat capul de prea multe gînduri. S-a desfăcut în două, întocmai ca o nucă...

— O fi fost unul cam neisprăvit. Fabricația ta e mai solidă, mamă, zîmbi deschis Uvadiev, și fălcile încetară să i se miște sub pielea obrazului. Deocamdată nu mă plîng de tine!

Varvara rămase în casa fiului, după cum i se părea ei, pentru totdeauna. Pînă să se mute într-o locuință nouă, în casa lor de bîrne se instalase o ordine nemaipomenită. Cîrpa cea neobosită nu se mulțumise numai cu pervazul ferestrei; făcuse ocolul pereților și al podelelor; încercase să iasă și în cerdac, dar acolo se scorțoșa repede din cauza gerului și se ascundea iar pe după ușă. Se încuibase în casă, ca într-o adevărată locuință de om, o căldură plăcută care mirosea a ciorbă de varză. Varvara schimbă, pe ascuns, la cooperativă, toată rezerva de conserve a lui Uvadiev pe crupe. Îi plăcea să-și aștepte cu masa fiul, care întîrzia întotdeauna; și-i plăcea să stîrnească sfadă aprinsă cu el.

După ce relațiile lor se mai normalizară, Uvadiev află totuși de la ea povestea divorțului ei. Nepmanul Piotr Ilici, soțul de scurtă durată al Varvarei, avea înclinație pentru două lucruri: filozofia și băutura. Prima se manifesta prin aceea că, citind ziarele sovietice, chicotea cu tîlc; iar ca să bea, se ducea de preferință la cimitir, unde se odihnea sub o lespede un brigadier din timpurile războiului lui Napoleon. Îndrăgise gradul și chiar numele

fistichiu al brigadierului și, afară de asta, tovarășul ăsta de chef era foarte cumpătat, și nu stingherea cu nimic flecăreala scîrțîitoare a lui Piotr Ilici. Varvara l-a răbdat vreo lună și jumătate ; apoi, într-o bună seară, a scos catrafusele nepmanului pe ușă afară, iar pe el nu l-a mai primit în casă cînd s-a întors să se culce. De altfel și în tîrg, „Cooperativa Portretul" începuse să-i cam ia locul lui Piotr Ilici... Povestind toate aceste amănunte intime, Varvara ținea doar să descrețească fruntea fiului ei, căzut într-o tăcere ursuză.

Motivele acestei tăceri trebuiau căutate tot în aceeași stație de pompare : cu fiecare metru de înaintare în adîncime, Uvadiev devenea tot mai tăcut. Puțurile colectoare micșorau doar într-o neînsemnată măsură presiunea borchișului. Sfatul șefului de echipă — să descopere baraca și să lase fundul să înghețe — îl repetau acum toți, absolut toți, afară de Burago. Echipele de săpători își pierdeau răbdarea și numai prin asta se mai deosebeau de mașini ; se părea că ar fi fost mai ușor să se foreze în apă un asemenea puț. Pompele lucrau încărcate la limită ; se aștepta de pe o zi pe alta sosirea unei pompe centrifuge noi, de șase țoli, pe care reușise Jeglov să o procure. Nopțile lui Uvadiev erau acum foarte neliniștite : era convins că nenorocirea putea să se întîmple numai noaptea. Îl trezea orice zgomot, și, cînd sirena de noapte sună o dată ceva mai prelung decît de obicei, puse numaidecît mîna pe receptorul telefonului :

— S-a întîmplat ceva ?... Auzi, sirena !

Telefonista nu-i recunoscu vocea.

— Intră schimbul trei... răspunse ea cu glas adormit. Cine-i la aparat ?... Tovarășul Uvadiev ?...

Uvadiev puse încet receptorul la loc, trăgînd cu coada ochiului la mamă-sa, care se prefăcu îndată că doarme. Printre genele întredeschise ea îl văzu cum dibuiește înfrigurat pe pervazul ferestrei, nădăjduind să găsească măcar un fir de tutun.

3

Pornind spre Soti, Varvara era pregătită de luptă ; se ducea doar să înceapă o neîmpăcată ceartă cu o noră pe care n-o putea suferi şi rămase cum nu se poate mai decepţionată cînd văzu că locul de stăpînă a casei îi revine fără nici o luptă. Şi după cît era de săracă şi de simplă gospodăria lui Uvadiev, nu-i mai rămînea decît rolul de întreţinută a fiului, un rol care o condamna la trîndăvie. După ce intronă în casă o curăţenie de nesuferit şi după ce cîrpi toate rufele, căzu într-un fel de toropeală melancolică ; Varvara, cu caracterul ei, s-ar fi cuvenit să fie mama şi gospodina unei companii de soldaţi. Două zile s-a zbătut, căutînd stăruitor cum să-şi ogoiască nesecătuita ei nevoie de-a munci ; a văruit cuptorul cu mîna ei, a rînit zăpada în jurul casei, a tăiat o grămadă de lemne şi, după ce a isprăvit cu totul, s-a urcat în picioare pe pat şi a început să bată cuie în perete ; fiul ei a găsit-o bătînd al unsprezecelea piron, lung de-o şchioapă. Varvara îi aruncă o privire piezişă şi stînjenită.

— Ce te uiţi aşa la mine ? Ori îţi pare rău ?

— Dă-i, mamă, dă-i înainte, glumi el, şovăielnic. Numai, ce să fac eu cu aşa multe cuie, că n-am atîtea haine să atîrn pe ele !

— Nevasta cea nouă o să-şi atîrne pe ele rochiile cu coadă, zvîrli furios Varvara, înfundînd cuiul în lemn, pînă la floare. Să vezi tu atunci ce-ai să mai te-ncurci printre fustele ei şi-ai să miroşi tutun, să-ţi mai treacă amarul. Pînă atunci o să te scoată la pensie... Coborî greoi de pe pat şi se apropie de fiul său. Ţi-ar trebui una aşa, ca mine... să te mai strunească oleacă, puişorule !

Uvadiev dădu îngrijorat din cap :

— Mai bine te-ai odihni, Varvara ! Cîtă energie iroseşti de pomană !... Ar merge şi un motor cuplat cu tine !...

Dar odihnă însemna pentru Varvara să stea tolănită pe pilota de puf pe care o adusese cu ea. Fără să știe, Uvadiev atinsese punctul cel mai dureros din sufletul Varvarei ; tocmai pilota asta, tocmai pe această tovarășă nedespărțită a tuturor rătăcirilor ei, începuse ea să o urască adînc, cu toată puterea firii ei urîcioase ; tocmai în pilota asta se ascundea moartea ei moleșitoare, ucigătoare prin odihnă trîndavă. O mai ura și pentru că nu se-nvechise încă de ajuns și nu-i dădea prilejul să se răfuiască cu ea așa cum ar fi meritat : Varvara era zgîrcită. Îi lipsea o treabă care să-i absoarbă prisosul de energie și, în cele din urmă, o găsi : trebuia să-și însoare fiul cu inginereasa aia nesuferită. Se prea putea ca, după ce va fi dus la bun sfîrșit planul ăsta, să trebuiască să desfacă din nou tot ce făcuse ; dar deocamdată o încînta noutatea și chiar anevoința trebii de care se apuca. Pețitul cerea o puzderie de viclenii și de tertipuri diplomatice ; n-ar fi fost chiar cu neputință să-și însoare fiul după tipic, să-i facă nuntă bătrînească, cu alai pretențios : i se părea că ar fi de ajuns să stăruie. Se purta acum cu fiul ei cam așa cum se purtase o dată el față de ea : dacă te copleșește fericirea... bea-ți paharul pînă la fund, pîn' ți-o veni să-ți verși și sufletul !

Trecu la fapte, păstrînd cea mai mare taină față de Uvadiev. Era în februarie, o duminică de o strălucire orbitoare ; cerul zîmbea trandafiriu, de parcă întreaga lume se învelise cu o singură petală imensă. Prin rămurișul plin de promoroacă al bradului bătrîn, care scăpase cu viață în curtea din dosul casei, se zbenguiau, ca maimuțele, neastîmpăratele forfecuțe. Totul trosnea și trăia în vîlvătaia asta roșie, cu suflarea înghețată. Varvara încuie casa cu lacăt și ascunse cheia la locul știut de fiul ei. Pe Suzana o găsi în laborator ; o întîmpină pe Varvara cu o oarecare mirare.

— Nu te scula, drăguță, stai jos. Te pomenești că nu mă mai cunoști și doar am fost vecine cîțiva ani

de zile. E adevărat, te cam înveți cu cîte un chip și-l privești ca pe o treaptă a scării... și-apoi parcă poți să ții minte cum arată fiecare treaptă ?

— Dumneata ești mama lui Ivan Abramîci ? ghici Suzana.

— I-al meu... Se cunoaște doară ! Se așează și începu să-și desfacă broboada. Iacă, am venit să facem cunoștință. Ce mai așezare și-aici ; nu-i nici o muiere, mai rău ca la mănăstire, zău așa ! Nici n-ai cu cine schimba o vorbă...

— Ba sînt femei și-aici... Cît despre mine, ce fel de femeie oi mai fi și eu ! Suzana era puțin intimidată de năvala Varvarei, bănuind că nu venise ea de florile mărului. Că vezi, doar lucrez într-o specialitate de bărbat.

— Degeaba spui așa, că tot nu-ți poți ieși din trupul de femeie. Dar oare de ce voi, astea de-acum, vă lepădați parcă de menirea voastră ?... Vi-i rușine, poate ? Că, după cîte știu eu, rostul nostru pe lume e foarte însemnat. Bărbații nasc mașini, dar noi îi naștem chiar pe ei.

— Eu nu-s de părerea asta, zîmbi Suzana. Te superi dacă lucrez cît stăm de vorbă ?...

— Lucrează, că mă uit și eu. Dar nu te stingheresc cumva ? Spune-mi-o, că plec.

— Nu, stai te rog, îmi face plăcere... Fumezi ?

— N-am ajuns încă pînă acolo. Zi-mi „măicuță". Sînt deprinsă, așa mi se spune de cînd aveam douăzeci de ani !

Într-un mojar de agată, Suzana pisă cîteva boabe de piatră aurie, cristalizată ; apoi vărsă pulberea în retortă și tot acolo turnă un amestec gălbui de acizi. Peste o clipă, cînd retorta fu cuprinsă de flacăra albastră a lămpii de spirt, nările Varvarei se umflară ; vaporii nitroși îi gîdilau căile respiratorii. Tuși bine și apoi lăsă, biruită, ochii în jos.

— Uite, o să ne trebuiască aici pirită... multă de tot. Și nu departe, numai la două sute de kilometri de-aici, s-au găsit zăcăminte mari de pirită. Trebuie

să cercetăm cît sulf conţine şi să descoperim procentul de corpuri străine care împiedică producţia — seleniu, arsenic...

— Şi... ies multe procente? întrebă Varvara, cuprinsă deodată de sfială.

Suzana îi aruncă o privire furişă şi se minună în sinea ei de marea asemănare dintre Varvara şi fiul ei:

— Vorbeşti de sulf?... Cred că trebuie să fie cam patruzeci şi şase la sută. Dar de ce mă întrebi?

Varvara se sperie:

— Nu ştiu. Nu mă întreba, fetiţo... pricep cam greu. Ia, vezi mai bine că fierbe!

Varvara simţi o spaimă neaşteptată: Suzana-i plăcea... Biata Natalia nu putea nici pe departe s-o ajungă! Îi plăcu ţinuta sigură şi stăpînă pe sine a viitoarei sale nurori, calmul rece al figurii ei, pînă şi îndrăzneala cu care mînuia obiectele astea fragile, necunoscute Varvarei. Aproba acum alegerea fiului şi se prăpădea cu firea din cauza neîncrederii chinuitoare fizice pe care o simţea faţă de Suzana. Ventilatorul nu absorbea toată cantitatea de gaze; Varvara se înăbuşea, dar tot nu voia să renunţe la rolul de peţitoare şi de femeie pornită în căutarea fericirii fiului ei.

— Locuieşti singură?

— Da... singură.

— Dar de gătit, ştii să găteşti?

— Cred că m-oi pricepe... Suzana rîse cam în silă; bănuielile ei se adevereau. Ce-aş putea să-ţi mai arăt dumitale? Voia să întoarcă vorba spre subiecte care să n-o silească la destăinuiri. Vrei să te uiţi prin microscop? E interesant pentru cine n-a mai văzut. Vino aici, uite, am pus o scamă de cîrpă, vezi? Uită-te!

Încet, de parcă i-ar fi fost frică de belşugul acesta de sticlărie, Varvara se apropie de masă şi se aplecă, nehotărîtă, peste ocular.

— Aici să mă uit?

— Da, aici... nu, vino ceva mai aproape, mai aproape... Suzana învîrti puțin de viză, potrivindu-i focarul, așa cum făcea întotdeauna... Acuma vezi ?

— Nu văd nimic, mărturisi înăbușit Varvara.

— Nu te uiți cum trebuie ; nu așa. Închide ochiul stîng și privește cu dreptul. Vezi ceva, ca o bîrnă mițoasă ?... Astea-s scamele.

— Tot nu văd nimica !

Suzana se zăpăci :

— Ei, cum asta... Stai să-ți pun un obiectiv mai slab.

— Nu, lasă... să nu-ți răstorn cumva mașina... refuză Varvara cu glas înăbușit și se retrase de-a-ndăratelea pînă la scaunul ei.

Fruntea i se brobonise de sudoare ; îi era cald și se simțea jignită că pe ea, atît de mare și de puternică, mama unui bolșevic, a putut s-o pună cineva să se chiondărească printr-o crăpătură la un fir de ață care, poate, nici nu exista în realitate. Nereușita îi atinsese amorul propriu ; era chiar foarte aproape de bănuiala că și gazul de adineauri și povestea cu microscopul erau doar bobîrnace brutale, cu care Suzana voise s-o pună la locul ei. I se făcu milă de ea însăși, dar, văzînd fața stînjenită a Suzanei, își înghiți vorba de ocară ce era gata să-i zboare de pe buze. Nu mai știa cum să treacă la îndeplinirea celor plănuite. Colac peste pupăză, tocmai atunci sună telefonul, iar cînd, la mijlocul șoaptei repezite și de nepriceput pentru o ureche străină, se strecură și cuvîntul atît de lesne de înțeles „dragule", Varvara ciuli urechile, geloasă, de parcă i-ar fi luat cineva ceva ce-i aparținea numai ei.

— Ți-i frate ?

Suzana roși toată, iar Varvara își pironi asupra ei privirea iscoditoare.

— Nu. Mi-e... cum se zice... logodnic. Adică, mă însor !

— Vrei să spui că te măriți ? o corectă protector și rece Varvara.

— Nu, mă-nsor. Eu i-am propus-o lui, nu el mie. Aşa că eu sînt aia care mă-nsor...

Nu se auzi o vreme decît gîngureala sîsîită a flăcării. Suzana dădu lampa la o parte ; amestecul din retortă se evaporase de tot, şi rămăsese numai o pulbere argintie. Varvara stătea nemişcată, ca un munte jignit ; o amărăciune stacojie începu să i se urce în obraz ; în clipa aceea, fiul ei făcea parte organică, de nedespărţit, din ea. „Şi Vanea şi-a lăsat nevasta pentru tine!" îi venea să-i strige acestei femei, care nu meritase o asemenea jertfă ; tresări, silindu-se să-şi ţină gura.

— Nu-i beţiv cumva ? o întrebă ea pe urmă. Vezi să nu-ţi vîndă toate boarfele din casă.

— Nu, n-am băgat de seamă să fie...

Varvara coborî în fugă scara, temîndu-se parcă să n-o surprindă Uvadiev într-o situaţie atît de penibilă. Indignarea aţîţa şi mai mult nepotolita ei mînie ; pe măsură ce îmbătrînea, se trezeau tot mai mult în ea sentimentele de mamă. Ar fi vrut să-l pipăie cu mîna ei pe îndrăgostitul acela nemaivăzut, pentru care cineva putea să renunţe la Ivan al ei ; cîte metehne n-ar fi descoperit la el, cu ochii ei bătrîni, metehne pe care cei tineri nu le puteau vedea ! „O fi vreun filfizon d-ăia cu şireţel la ochelari. Le cam plac lor ochelăroşi de ăştia..." Al doilea gînd fu şi mai răutăcios : „Fiecare trage la ai lui. Ce-am căuta noi acolo ! Mă rog, ce să găsească ea la Ivan... El nici n-o ştie să îmbrăţişeze ca ăi din lumea mare, aşa ca s-o gîdile, şi să-i şi placă, da' nici danteluţele să nu i le boţească !" Al treilea gînd o făcu să turbeze de mînie : „E roşcovană... noi n-avem deastea în neamul nostru. Te pomeneşti că şi ţîncii ar fi ieşit tot roşcovani, ca şi mama lor. S-ar fi vopsit tot neamul Uvadievilor !" Acasă a tot dat din colţ în colţ, mutînd lucrurile din loc, căutînd o ieşire pentru indignarea-i mînioasă, pînă cînd, în cele din urmă, a spart şi o farfurie nou-nouţă. Nici priveliştea cioburilor împrăştiate pe jos n-o cuminţi ; ne-

avînd altceva la îndemînă, apucă pilota ei de puf și o zvîrli în vatră să ardă. Flacăra, creață ca un miel, alergă prin puful bătut, pînă se domoli. Atunci Varvara mai vîrî cîteva surcele pe foc și aduse un braț de paie de afară; o dogoare trăsnitoare îi răbufni în față și pe brațe. O dată cu pilota ardea și trecutul ei, toată soarta ei neizbutită; ardea soțul ei, ardea nepmanul Piotr Ilici, ardeau anii cei lungi de viață necăjită... ardea totul, iar Varvara stătea la ușa cuptorului, cu mîinile în șold și privea cu o bucurie răutăcioasă la marele pîrjol al sufletului ei. Prin toată colonia se răspîndise un miros greu de pene arse, iar pompierului de serviciu i se păru că undeva, pe cîmp, dincolo de așezările omenești, cineva pîrlește o găină uriașă, să tot ajungă pentru cele trei mii de guri de la Sotistroi. După ce dușmanul se prefăcu într-o grămăjoară de scrum fărîmicios și puturos, Varvara îl scoase afară și închise oblonul vetrei. Stătu apoi așa, neclintită, îndîrjită, pînă la sosirea fiului ei.

La masă se arătă cît putu de grijulie; aproape că se lingușea pe lîngă el.

— Iar ai făcut vreo boacănă? o întrebă fiul ei.

— S-a spart în țăndări o farfurie. Tare proaste se mai fac astăzi. Te-am păgubit de o jumătate de rublă.

— Bine, o să-mi rămîi datoare, zîmbi fiul.

Apucase să fie bine dispus chiar de dimineață, în măsura în care putea el să fie; încăierarea cu borchișul făgăduia să se termine cu bine. Cea de a patra pompă de șase țoli, care lucra de aseară, le ajutase să coboare în adîncime cu mai bine de un metru. Uvadiev putea acum să-și vadă liniștit de treabă; din spate îl apărau Jeglov și mamă-sa.

— Vanea... îngăimă ea o clipă mai tîrziu.

— Aud, își întrerupse el cititul ziarului.

— Vanea, tu te-ai uitat vreodată în asta... în microscop?

— Cuuum ? Uvadiev lăsă ziarul la o parte. În microscop ? Mi s-a întîmplat, cîteodată.

— Te-ai uitat... și la scamele alea ale lor sau ba ?

— M-am uitat. Și ce-i cu asta ?... Ce te interesează ?

— Poate că niciodată n-o să putem vedea noi, cu ochii noștri, ce văd ei cu ai lor. Eu cred că dînsa s-o fi uitat de cînd era mică, s-a obișnuit.

— De cine vorbești ?

— De inginereasa aia a ta !

— Dar unde-ai văzut-o ?

— Pe stradă. M-a văzut, m-a recunoscut și m-a luat cu ea la ceai.

Uvadiev se încruntă.

— N-o scălda, Varvara.

— Zău așa !... Foarte prietenoasă femeie. „Gustă marmeladă", mi-a spus ea, și tu știi că nu pot suferi marmelada ! M-am tot codit eu... „Bine, zice, dacă nu vrei marmeladă, vino să te uiți la microscop !" Da' lasă-mă, Vanka, ce mă tot ții de umeri. Degeaba mă ții, că de fugit tot fug eu. Ce, crezi poate că dacă m-ai așezat la masă și mi-ai dat ciorbă de varză, gata, ai și pus stăpînire pe Varvara ?

— N-ai să pleci nicăieri, mamă : e tîrziu. Acum e prea tîrziu, s-a dus vremea ta...

— Tu să nu mă înfurii : că plec !

Fiul ei se uita la ea, cu plăcere, ca la un sac doldora de boabe de grîne coapte și sonore. „Ah, mamă, cîți bolșevici nenăscuți mai sînt încă în tine !"

— Las' că plec eu de la tine și-n picioarele goale !

— Încotro, băbuțo, să te țină Asigurările Sociale ? pe cincisprezece ruble ?

— Treaba mea ! țipă ea. O să spăl vasele prin cîrciumi sau intru îngrijitoare la spital ! Dar deodată își curmă țipătul, se așeză lîngă el și-l mîngîie pe mînă. Vanea, auzi tu, Vanea...

— Ei, te-ai potolit ?

— Vanea, auzi tu ? Se mărită.

El înțelese deodată, îi prinse mîna într-a lui și, după forța cu care se încleștau degetele lui Uvadiev, Varvara își dădu seama cît de mult ținea el la fata cea roșcovană.

— Și... cu cine?

— ...I-a zis Volodka.

Uvadiev tăcu, apoi luă ziarul să-l citească: articolul început nu-i mai pătrundea în conștiință. Își aminti de aluzia lui Burago la o nuntă apropiată pe Sotistroi. Și iată că-l prinse un dor nestăpînit să-l vadă pe omul acesta deștept, veșnic nemulțumit de cîte ceva; să stea de vorbă cu el despre tot felul de lucruri: despre stele, despre Vizitiul cerului, cel care și-a rătăcit drumul, despre dimensiunile halei de hîrtie, despre circulara care prescria să se înlocuiască oțelul cu lemn, pretutindeni unde se poate, despre orice, numai de Suzana nu. Aștepta să iasă mama lui din odaie și mai că smulse receptorul din culcușul telefonului.

— Burago, am treabă cu dumneata.

— Bună seara!

— Ce faci acum?

— Se transmite Grieg la radio. Vrei să asculți?... Vino la mine.

— E ceva despre război? întrebă Uvadiev.

— Nu, războiul e „*Krieg*" pe nemțește, Grieg e muzică.

— Vin îndată... da' ia stai puțin! Trase lada de sub pat și căută în ea pe bîjbîite. Credeam c-au mai rămas ceva curmale, dar n-am reușit să găsesc nimic. Vin așa...

Burago nu locuia singur: avea un pisoi mic. Într-o vreme, inginerul se apucase să domesticească o buhă cu un picior frînt; cîteodată, se privea în ochii buhăi ca într-o oglindă. Pasărea murise din cauza fumului de tutun. Uvadiev îl găsi pe Burago jucînd șah de unul singur. Pe genunchii lui torcea un ghemuleț de blană roșcată. Uvadiev își lepădă șuba și, neavînd chef de vorbă, se apucară să joace

dame ; Uvadiev, molcom la gîndire, nu simţea nici o înclinaţie pentru şah. Jucară trei partide, toate terminate cu remiză : Uvadiev se simţea tare cînd era vorba de ceva simplu... În odaie răsuna marţial Marşul Spiriduşilor şi, dacă închideai ochii, vedeai în gînd o vale mohorîtă, acoperită de petalele unor flori albe, fără miros, nedescrise în botanica sufletească.

— E din „Peer Gynt", mormăi cu importanţă Burago şi mută o damă, formînd un triunghi de atac pe flancul său drept. Ascultă, e o poveste despre visătorul Peer Gynt, Uvadiev ! Îţi prinde bine şi dumitale... Ridică pisoiul, ţinîndu-l de ceafă, şi se uită în crăpăturile somnoroase din luminile ochilor lui. Visurile de motănel probabil că se referă la aceleaşi lucruri : o băltoacă de frişcă, mare cît Marea Caspică, şi alături o duduie cu blană pufoasă şi o coadă splendidă. Dumneata joci !

— Deocamdată-i prea mic să se gîndească la dudui ; se gîndeşte la carne, spuse Uvadiev, repetînd manevra lui Burago. Ai avut dreptate, se lasă cu nuntă. Prin alegerea ei a dovedit că sînt unii mai tineri decît dumneata şi decît mine, Burago.

— Da, la el totul e pus la punct... Pînă şi concepţia lui despre viaţă e limpede şi frumoasă, aproape ca o romanţă : aparţine generaţiei noi, Uvadiev !

Aşa îşi vărsau ei necazul de a nu fi fost aleşi.

Cînd vorbiseră ei la telefon, pe la şapte şi ceva, aparatul funcţiona ; dar pe la opt, la locuinţa inginerului-şef sosi gîfîind un dulgher să le spună că Favorov încercase de mai multe ori să cheme la telefon casa lui Burago, şi că toate încercările lui rămăseseră fără rezultat. La staţia de pompare se petrecuse ceva neplăcut şi era nevoie de prezenţa inginerului-şef. A patra partidă de dame rămase astfel neterminată.

În odaia goală se depăna mai departe povestea melancolică şi solemnă a morţii visătorului Gynt. Unicul ascultător era pisoiul cel roşcat ; arcuindu-şi

spinarea rătăcea printre piesele jocului risipite pe jos și trăgea cu coada ochiului, nedumerit, spre ușa întredeschisă, pe sub care frigul se strecura zbîrlit în odaie.

...Nenorocirea se întîmplase aproape de ora opt, la intrarea schimbului doi. Se lucra la puțul colector al apei exact la nivelul de la care începea canalul de scurgere spre rîu. În puț nu era nimeni, se auzea doar pufăitul pompelor. Totul porni de la o piatră care spărsese întîmplător sorbul mașinii noi — sita metalică de filtrare de la capătul țevii de absorbție. Șeful de lucrări, inginerul Favorov, care dormea chiar acolo, la stația de pompare, controlînd chiar și în somn, după auz, susurul ritmic al centrifugelor, descoperi, cel dintîi, pana. În puțul cel gol au fost trimiși îndată oameni să înlocuiască sorbul și atunci s-a descoperit o umflătură neînsemnată într-una din palplanșe. Astfel de umflături se făceau mereu și tocmai de aceea vegheau dulgherii, ca să pună la timp proptele de siguranță. Umflăturile astea nu erau chiar atît de primejdioase ; puțul era plin de proptele și probabil că nu s-ar fi întîmplat nimic, dacă schimbul dinainte n-ar fi scos una din ele care stingherea cel mai mult mișcările săpătorilor.

Pînă să așeze o proptea nouă, peretele se umflase cu o iuțeală înspăimîntătoare. Pîrîiturile nu fuseseră auzite de nimeni din cauza strigătelor oamenilor și a vîjîitului motoarelor. La început se umflaseră două palplanșe, apoi forța nestăvilită a borchișului se înfipsese ca o pană de lemn în crăpătură și o deschisese deodată larg, cum deschide un bețiv ușa de perete. Prin spărtură, năvălise șuierînd mîlul ; în clipa cînd începuse lupta asta fără seamăn, noroiul le ajungea oamenilor pînă la genunchi.

Burago îl găsi pe Favorov pe a doua platformă de scînduri.

— Ei, cum merge, logodnicule ? întrebă el încet, fără să-i pese că se dă de gol.

— Năvălește scîrboșenia asta... răspuse cu glas răgușit Favorov, făcînd loc oamenilor care coborau grăbit în groapă.

— Dar te-ai interesat cumva de ce năvălește? întrebă inginerul cel bătrîn, ștergîndu-și mustățile pline de promoroacă.

— Se vede că la bătutul... Frigurile care-l scuturau îi tot retezau tînărului firul vorbei. La bătutul pilonilor o fi crăpat vreunul. Au fost bătuți în pămînt înghețat; înainte a fost aici instalația de spălat prundiș, s-ar putea să se fi produs...

— Ce să se fi produs?

Buzele lui Burago erau umflate, de parcă le-ar fi pișcat vreo gînganie veninoasă.

— S-ar putea să se fi produs o răsucire...

Ochii lui Favorov erau buhăiți; pupilele, împăienjenite, de o ceață sîngerie, erau otova cu obrazul. Cînd vorbea, se ținea cu mîna de un stîlp și căuta să răspundă scurt, milităreste.

Burago îl întrebă:

— De ce tremuri?

— Am gripă... clănțăni el din dinți, e a treia zi...

Burago se bosumflă, vîrfurile cizmelor lui căutară unul spre altul. Îl supăra faptul că Favorov pomenește de cele trei zile de gripă, în care timp nu se mișcase de la stația de pompare. I se păru că Favorov așteaptă să fie felicitat pentru abnegația lui. O gînganie nevăzută se tîra pe fața bătrînului, care se umfla treptat; pînă și luminile ochilor deveniseră ca două pișcături în formă de puncte.

— Locul dumitale e acolo jos, tovarășe șef de lucrări. Fă bine și coboară... dumneata răspunzi de toate astea! spuse autoritar Burago, arătînd cu degetul jos, în adîncimea celor unsprezece metri, unde lupta cu forțele naturii se desfășura aproape pe orbecăite.

Pompele hîrîiau răgușit, ca niște oameni; și în hîrîitul acela era ceva ce-ți amintea pe cel dintîi om, pe Adam, în clipa cînd se prăbușea muntele

peste el. Lămpile păreau că nu dau destulă lumină ; dar nici soarele n-ar fi fost de ajuns ca să lumineze spaima și înverșunarea oamenilor. Mîlul năvălea prin spărtură, ca un snop gros și curbat ; pilonii învecinați se răsuceau încet în jurul axei lor, lărgind și mai mult deschizătura. Părea că întregul Soti, cu nisipurile, pădurile și mlaștinile lui, urma să-și facă drum prin spărtura asta. Opintindu-se în noroiul năvalnic, oamenii uzi pînă la piele se căzneau să astupe cu scînduri rana deschisă. Mîlul pornise. Presiunea subpămînteană îi azvîrlea pe oameni îndărăt, scîndura aluneca luată de curent ; și lupta asta inegală începea mereu într-o tăcere deplină. Pompele nu mai pridideau ; schimbul suplimentar, chemat înainte de vreme, abia dacă avea timpul să care, acolo sus, vagonetele cu noroiul scos din puț ; dar nivelul lui se ridica mereu. Un frig lichid, înțepător ca măzărichea viforniței, curgea prin carîmbi în cizme. Se părea că borchișul se subțiază și, cu toate că, dinspre rîu, puțul era apărat de un dig lat de grinzi, toți așteptau ca peste o clipă să năvălească aici, spumegînd și zburdînd, valurile Sotiului. Un lungan se agita pe platforma de jos, căutînd să-i încurajeze pe muncitorii sleiți de puteri, prin giumbușlucurile lui. Aplecîndu-se deasupra gropii, Uvadiev abia recunoscu în el pe supărăciosul șef de echipă, Andrei Ivanovici, care-l zădărise de curînd pomenindu-i de dumnezeu.

— ...ei, ei, fraților, striga el vorbe de neînțeles, nu vă lăsați, heruvimilor... Dă-i la cap, n-o lăsa !... Fraților, vă dau pe nevastă-mea, e tinerică, numai patruzeci de ani am trăit cu ea, zău așa... Bagă scîndura aia pe dreapta, proptește-o, proptește-o... Fraților !

Strigătul se ascuți într-un țipăt fără noimă și iată că giumbușlucurile măscăriciului de bunăvoie deveniră înspăimîntătoare și fără rost.

Uvadiev sări jos în tăcerea încremenită și întretăiată de răsuflarea hîrîită a oamenilor, unde parcă

numai el lipsea ; n-avea astîmpăr, trebuia să pună şi el mîna. Mîlul gros îi amortiză căderea. Se găsi loc şi pentru el ; nimeni nu-l recunoştea, nenorocirea îi făcuse pe toţi o apă şi un pămînt. Se căznea acum, în rînd cu ceilalţi, să astupe gaura, şi uneori păreau că sînt gata să reuşească, dar izbînda îi amăgea numai, căutînd să le slăbească atenţia în lupta începută. Cineva îl lovi pe Uvadiev cu o proptea din dreapta, apoi altcineva, din stînga ; îl împinseră chiar spre spărtură ; şi deodată deveni limpede că tocmai perechea lui de mîini mai lipsea în încăierarea asta încleştată. Muşchii lui se încordară, şi bucuria, de mult uitată, brutală, aproape vijelioasă a puterii fizice îi îmboldi conştiinţa, ca şi cum ar fi dat cineva drumul deodată unui motor uitat şi prăfuit. Revărsîndu-se greoi peste scînduri, borchişul îi curgea pe umeri, îl apăsa cu fiorii reci ai pămîntului, se prelingea pe spatele lui, cu singurul rezultat, doar, că-i mărea voinţa dîrză de a-l înfrînge.

— Comisare, îţi prăpădeşti bunătate de cizmuliţe, hîrîi cineva lîngă el. Se duce dracului tot lustrul.

În spatele celorlalţi, Uvadiev îl recunoscu pe Akişin ; pesemne că aşa le era lor sortit — să se întîlnească numai în iureşul nenorocirilor. Pe obrazul mînjit de noroi al lui Akişin se citeau sforţarea şi o veselie molipsitoare : bătrînul acesta încercat trecuse şi prin altfel de întîmplări, mai groaznice decît asta.

— Bună, moşule ! Tot mai tragi la măsea, ai ?

— Îi mai trag şi eu cîte-o duşcă... Măi, tu ăla, înţepeneşte-o, bate-i o pană ! se răsti Faddei la un flăcău care se căznea cu o proptea de şapte metri.

Palplanşele fură întărite cu proptele. Îţi trebuia o mare îndemînare să nu izbeşti pe careva în întuneric. Gaura se micşora şi, cu toate că puhoiul de borchiş n-avea istov, lupta cu el devenise mai uşoară ; încă patru proptele, şi fu stăvilit de tot. Puţul începu să se golească, ici-colo răsăriră fumuri

de tutun ; Andrei Ivanîci suduia, chemînd la telefon schimbul următor. Burago se uită la ceas : ambele ace erau oprite la unsprezece. Favorov se rezemase obosit lîngă motor ; cînd Burago se apropie de el, i se păru tot atît de bătrîn ca şi el însuşi.

— La drept vorbind, ai în toate un noroc orb, tinere, îi spuse pe un ton împăciuitor inginerul-şef. Ia un gram şi jumătate de aspirină şi roag-o pe Suzana Filipovna să te învelească bine cu plapoma... Am dat dispoziţie să te înlocuiască deocamdată Eraklin. Mare lucru mai e şi plapoma la casa omului, tinere !

Şi fără să mai aştepte răspuns, ieşi pe uliţa tot atît de îngheţată ca şi propria lui soartă.

Luna ieşea deasupra rîului, din găoacea norilor, şi deodată în pădurile pierdute în zare, scăldate în pulberea luminii albăstrii, răsună prelung, trezind fiori, un urlet de lup. Burago mergea, păşind ţanţoş, în direcţia urletului ; cizmele lui zdrobeau diamante şi din fiecare diamant strivit răsăreau alte o mie, şi fiecare era de o mie de ori mai strălucitor decît cele dintîi... Curînd îl întrecură săpătorii care se grăbeau spre barăci să-şi schimbe hainele.

4

Ultimul metru de teren se dovedi mai greu decît tot ceea ce făcuseră pînă atunci ; oboseau chiar şi motoarele, care funcţionau zi şi noapte, cu rulmenţii înfierbîntaţi. De cum ajunseră la nivelul stabilit de plan, se mai izbiră de o ultimă dificultate : construcţia scheletului de beton trebuia terminată pînă în luna mai, cînd Soti ieşea din albie. Anul acesta, semnele prevestitoare ale primăverii, abia simţite cum erau, îl supărau pe Burago mai mult decît oricînd ; îl molipsise şi pe Uvadiev cu obiceiul lui de a se uita dimineaţa, de cum se trezea din somn, la

termometrul fixat afară, la fereastră. Coloana viorie se avînta tot mai îndrăzneț în sus, spre zero : nu mai erau decît vreo doi centimetri pînă la limita aceasta fermecată, după care se vor deschide pe dată zăgazurile cerurilor, vor tresălta gîtlejurile păsărilor de cîntec și vor miji corolele primelor flori. Temerile erau premature. Soti se trezea tîrziu și, deși umbrele de pe zăpadă se înălbăstreau tot mai mult, cîmpiile nu prinseseră încă strălucirea orbitoare a lunii martie.

Fereastra locuinței noi a lui Uvadiev dădea spre miazăzi ; soarele îl vizita dimineața. La ora șase, rombul galben de lumină se mai tîra încă pe peretele de bîrne : Uvadiev se folosea de soare ca de un ceasornic. O dată, cînd se trezi, ceasul arăta opt. Ca niciodată, dormise prea tîrziu, pierzînd începutul zilei. Căscînd și întinzîndu-se, privi cu ochii mici prin golul albastru al ferestrei, încadrat în rama pufoasă a zăpezii căzute peste noapte. Un șuvoi de raze îi scălda picioarele. Lîna de mult decolorată a păturii prinsese un verde înviorat și învăluia toate lucrurile din jur într-o lumină verzuie, domoală și caldă. Iar în palma lui deschisă stăruia de asemenea o căldură plăcută, aproape materială ; putea s-o strîngă în pumn și s-o ia cu el afară, în frămîntarea zilei de lucru. Dar nu această veste a primăverii, ci un alt motiv îl reținea în pat mai mult decît de obicei. În dimineața aceea, vîrsta lui sporea cu încă un an și, în vălmășagul tulbure al senzațiilor legate de această cotitură, se împletea și visul care abia se sfîrșise și care nu putea fi redat prin vorbe. Experiența celor patruzeci de ani trăiți de el dăruia o deosebită înțelepciune restului de ani neirosiți — sau cel puțin așa-i plăcea lui să creadă ; prețuia acum fiecare pas pe care urma să-l facă, fiecare sorbitură de aer, de patru ori mai mult decît le prețuise în tinerețe.

Cum ședea așa, trîndăvind, culcat pe spate, cu sentimentul plin, aproape cristalizat al neclintitei

lui sănătăți fizice, îl iscodi gîndul că poate, și trebuie chiar, să-și iubească trupul acesta greoi și plin de slăbiciuni, care-l împiedicase timp de patruzeci de ani să se consacre cu adevărat muncii ; nu-l speria cel de-al cincilea deceniu spre care pășea în dimineața aceea. Își strînse pumnul și privi cu un aer de condescendență adînciturile învinețite și aspre care-l brăzdau. „Hm, nu-i rea unealta... fabricație de-a Varvarei, din oțelul Uvadievilor !" Dacă ai tăia cu cuțitul în adîncitura asta, din tăietură ar țîșni, la un metru, un sînge minunat, lipicios... Visul acela nu-l văzuse el, ci palma lui lată ; fusese un vis despre o suprafață rotundă, vie și mai mătăsoasă decît pînza de păianjen pe care nu fusese în stare s-o rupă niciodată. Visul acela vestea apropierea primăverii mai convingător decît coloana albastră de mercur a termometrului.

Din bucătărie se auzea tocatul mărunt al cuțitului, care încetă în curînd ; se vede că, sfîrșind de tăiat tăieței, mama lui plecase la cooperativă. Rombul de soare se turtise luînd formă de pătrat și, lunecînd jos de pe pătură, dădea acum nuanțe țipătoare culorilor spălăcite ale covorașului țesut în casă. Pe pata aceasta de culori stăteau, căscînd parcă, cizmele lui Uvadiev, murdare după alergătura de ieri, și așteptau cuminți să li se trezească stăpînul. De cum puse mîna pe cizme, se risipiră nălucile somnului. Scîrțîind ușor și strîngîndu-i fără milă degetele picioarelor, ele îl purtară pe Uvadiev de la termometrul din fereastră la etajera din perete, unde îl așteptau oglinda strîmbă și briciul. Însuși faptul că briciul era acolo născu nevoia de a merge spre lavoar, și aici apa îl sili să întindă mîna după prosop. Ordinea obișnuită și înlănțuită a lucrurilor întorcea arcul zilei lui Uvadiev.

Era pe jumătate îmbrăcat și-și trăgea peste cap o cămașă curată, cînd mamă-sa, apropiindu-se tiptil de el, îi puse mîna înghețată de ger pe spinarea

goală. Sărind ca ars, fiul o privi, burzuluindu-se, pe maică-sa ; sprîncenele Varvarei, arcuite, trădau emoţia ei lăuntrică.

— Fugi de-aici, Varvara... mă-mbrac !

— Ei şi ? Te-am văzut eu şi mai gol : să tot fi tras la cîntar vreo patru chile toată frumuseţea ta de atunci...

— Mai bine cîrpeşte-mi haina. Mi-au ieşit coatele prin ea !

— N-am timp, Vanea : astăzi plec... Descheie-te la gît, că rupi gulerul !

— Ţi s-a făcut dor de scăunelul tău de fier ? Vezi să nu înţepeneşti acolo pe el, ca nevasta lui Lot din Biblie...

— Nu ne duce tu grijă, că facem noi foc !... Să vezi cum zboară scînteia în sus, Vanea ; tare-i frumos !

Fiul strînse din dinţi :

— Ar cam fi timpul să te mai astîmperi, Varvara. Eşti femeie bătrînă, ai văzut destule în viaţa ta.

Mama rîse, privindu-l de sus :

— S-o crezi tu ! O s-ajung eu să-mi cresc şi nepoţii cu lăboaie ca ale tale... Vreau nepoţi ! Mă-nţelegi ?

Se supărase, şi fiul ei bătu în retragere ; era singura fiinţă în lume care ştia să-l bage în sperieţi. Deodată ea se repezi spre fereastră.

— Ia te uită : e cu pîslari şi ce uşor umblă !... Tare-mi place mie mersul ăsta uşor.

Pe uliţă, înfundîndu-se în zăpada aşternută de viscol peste noapte, trecea Suzana. Pe potecuţa cea îngustă se întîlni cu Ghelasi care, în scurta lui roşcată, semăna mai mult a dascăl de provincie. Dîndu-se la o parte din calea ei şi acoperindu-şi faţa cu mîneca, îi făcu loc să treacă pe lîngă dînsul. Ea nu-l recunoscu şi îşi văzu de drum. Uvadiev mai rămase la fereastră ; ţurţurii enormi, care se ascuţiseră încă de pe vremea moinei din ianuarie, îi tri-

miteau în ochi sclipiri mărunte și trandafirii. Se întoarse apoi spre Varvara:

— Bine, mamă, du-te! Tu știi mai bine ce ai de făcut...

Varvara plecă abia peste o săptămînă, terminînd de cîrpit toate găurile din hainele și rufăria lui Uvadiev, cîte se adunaseră: pe Soti nu mai era nevoie de Varvara. Sotistroi-ul deschidea o cantină, și Varvara ceru fiului ei să-i lase, la jumătate de preț, vasele lui de aluminiu, care nu-și mai aveau rostul aici: trebuia doar să se întoarcă și ea cu ceva în subsolul ei, să-i ia ochii cucoanei. Fiul urcă în drezină bagajul ăsta caraghios, aproape singurul ei bagaj; apoi îi ajută și ei să se urce; Varvara primi cu ciudă acest ultim serviciu din partea lui. De altfel, fața Varvarei strălucea de bucurie: o întinerea chiar și numai gîndul întoarcerii ei în viață. Clipa despărțirii lor n-o îngreunau nici obișnuitele rugăminți de a scrie, nici vorbele jalnice și de prisos; numai în ultimul moment, cînd motorul și fusese pus în mișcare, își scoase deodată capul pe ușă:

— Dacă ai să primești vești rele, să nu vii, nu-mi place. Și așa ți-i urît să zaci, darmite să-ți mai și bocească lumea la căpătîi...

Se rezemă de speteaza de piele a scaunului și fiul ei pricepu că vorbea despre moarte.

Chiar așa, cu buzele strînse, se întipări ea în mintea lui Uvadiev. Fierăria scîrțîi cu glas înghețat, drezina porni, iar Varvara nici nu-și mai scoase capul să-și îmbrățișeze de plecare singura rudă pe care o avea pe lumea asta. Nici fiul ei nu simți nevoia să fîlfîie în urma ei batista, nici să strige vorbele de cuviință ale despărțirii. Drezina coti pe lîngă pădurice. Uvadiev întoarse spatele căii ferate și porni spre casă.

În lumina lăptoasă și tulbure a amurgului timpuriu, el își ghici de departe ferestrele; nu erau luminate. Rămase puțin pe loc, măsurînd parcă din ochi drumul mocirlit de mulțimea de picioare, apoi,

răsucindu-se scurt într-un călcîi, făcu cale întoarsă. N-avea ce să caute acasă atît de devreme. Miliţianul de la poarta şantierului, care-l văzuse adineauri plecînd, se ridică de la locul lui, atent dintr-o dată, ascunzînd ceva la spate. Dar fumul care-i ieşea din palmă ajunse, totuşi, pe căi ocolite, pînă la nările lui Uvadiev.

— Din care fumezi? întrebă el cu calm desăvîrşit.

Miliţianul se făcu mic sub privirea aţintită asupra lui şi, pentru orice eventualitate, îl mai salută o dată, cu mîna la cozoroc, pe conducătorul şantierului.

— Fumez ţigări „Tunul"... zise el buimăcit, zvîrlind pe gură toată salva de fum.

Uvadiev mai respiră o dată, cu nările umflate, fumul gîdilitor şi îşi închipui limpede ţeava fumegîndă a ţigării miliţianului îndreptată asupra lui, ameninţînd să tragă în el cu uitarea.

— Te otrăveşti singur... lasă-te de fumat, tovarăşe, lasă-te. Uite, eu nu mai fumez de mult!...

Pesemne că totuşi fugea de fumul acela ispititor, căci, pe măsură ce se apropia de rîu, paşii îi erau mai măsuraţi, mai liniştiţi.

O nevoie nelămurită îl trăgea în clipa aceea spre rîu. Un drum bătătorit, lucios, trecea peste Sotiul adormit sub zăpadă: se căra şi iarna nisip. Două ciori, croncănind cu glasuri scîrţîitoare despre treburile lor cioroieşti, se grăbeau spre culcuşul lor de pe malul schitului. Uvadiev sui promontoriul şi găsi banca cea veche, pe care stătuse acum un an. Nu întîlnise nici ţipenie de om pe drum.

Aici, la răscrucea rîurilor, vîntul zburda întotdeauna cu o neistovită vigoare; sub stratul subţire de omăt, piciorul pipăia covorul iernii, îngheţat scoarţă. Uvadiev dădu jos, din cîteva lovituri, pojghiţa de gheaţă de pe scînduri, se aşeză pe o margine a băncii şi rămase aşa multă vreme, cu mîinile pe genunchi, pînă se aprinseră luminile Sotistroiului. După o jumătate de oră, cernerea fulgilor

umezi începu să acopere omul încremenit pe bancă. Umerii și genunchii lui se albiră, zăpada i se topea pe mîini ; dar el tot nu pleca, deși se înnoptase de-a binelea. Cu privirea ațintită, impasibilă, sfredelea întunericul de martie ; poate că vedea orașele care urmau să se nască pe întinderile acestea sălbatice ; și acolo, în ele, adieri de vînt purtînd parfumul florilor și fluturînd zulufii unei fetițe cu figura cunoscută ; poate că toate cele pe care le vedea Uvadiev și le închipuia ca în pozele naive din abecedarul fetiței Katia ; acest abecedar avea să fie tipărit și peste un veac pe hîrtia făcută de el... Dar de aici se vedea mai bine ca oriunde că se schimbă și chipul Sotiului, așa cum se schimbă și firea oamenilor de pe aceste meleaguri.

1928—1929

Responsabil de carte : N. Stănescu
Tehnoredactor : S. Malcaș
Corector : S. Elias

Dat la cules 01.12.58. Bun de tipar 14.02.59. Tiraj 12.140 ex. Hîrtie semi velină mată de 65 gr. m.p. Ft. 540×840/16. Coli ed. 20,70. Coli de tipar 26. Edîția III. Comanda 688. Planșe tipo 16. A. nr. 02189. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 81681 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Lei 9,25